

Library
of the
University of Toronto

12 25

Old World

6129a

London, 1711

(perhaps 1711)

New York

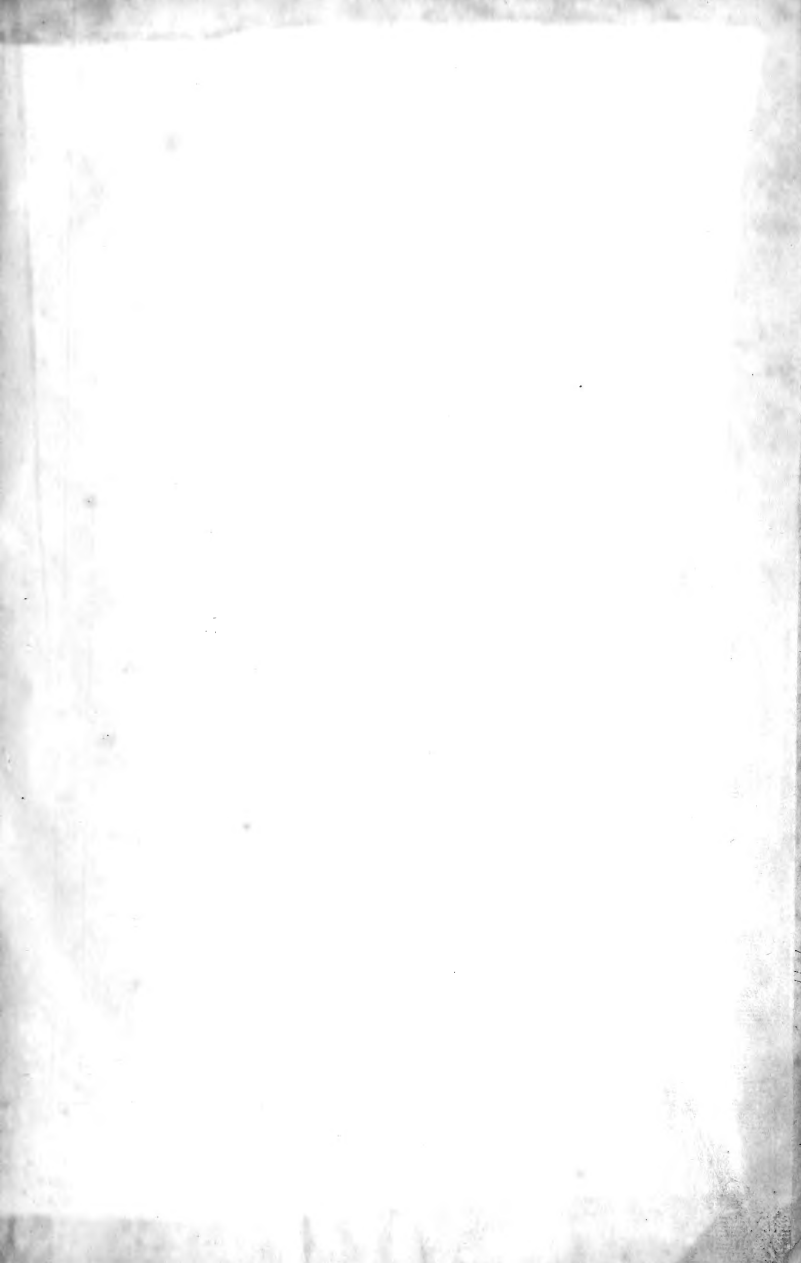
Darby copy

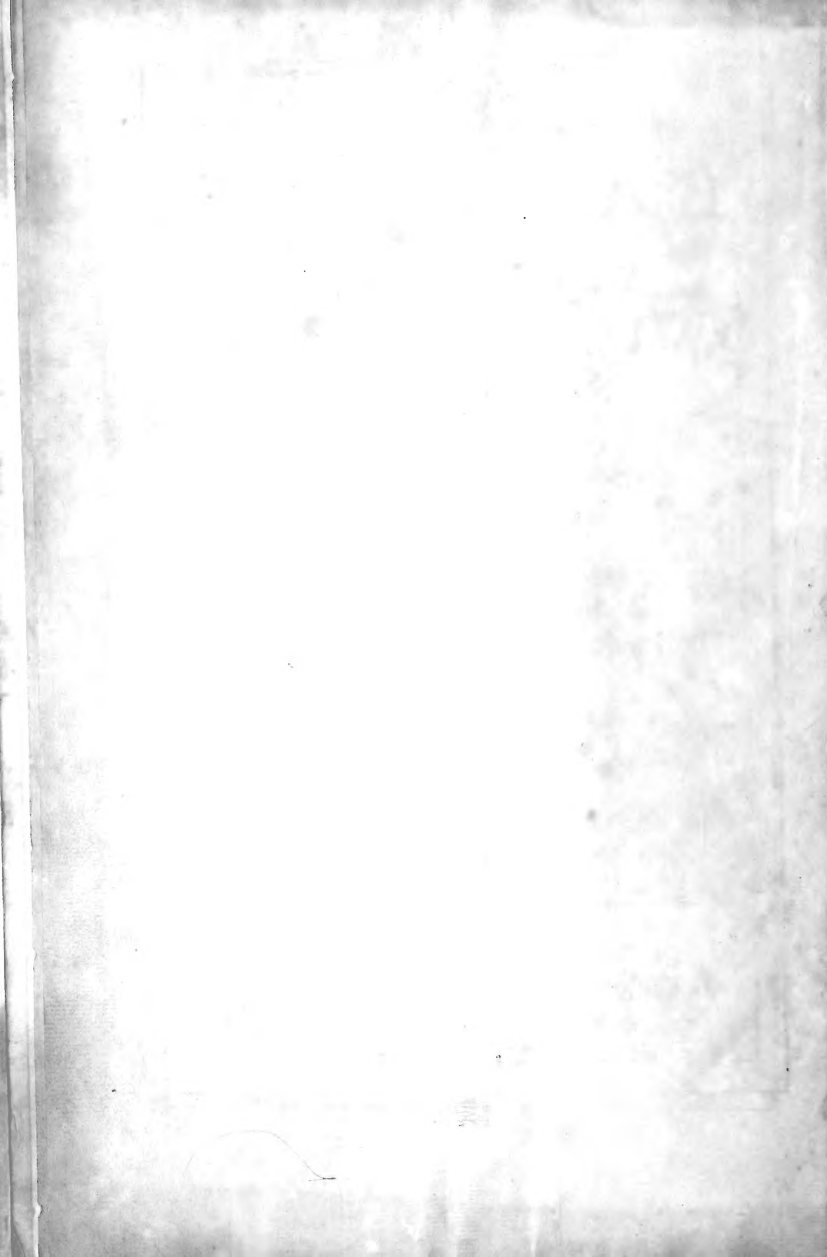
Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

³
C-1:⁸

FRANCISCI
BARONIS

DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIII.

Jos. Kromehead.
1728.

AD RHEM

In Officina Johannis de ...
MDC...

PARTITIONES SCIENTI-
arum, & Argumenta Singulorum
CAPITVLM.

LIB. II.

CAPVT I.

Partitio Uniuersalis Doctrinæ Hu-
manæ, in Historiam; Poesim;
Philosophiam: *Secundum tres Fa-
cultates Intellectus; Memoriam;
Phantasiam; Rationem: Quodque eadem
Partitio competat etiã Theologicis.*

CAP. 2.

Partitio Historiæ in Naturalem; & Ci-
uilem: Ecclesiasticã, & Literariã, *sub
Ciuii comprehensis: Partitio Historiæ Na-
turalis, ex Subiecto suo, in Historiã Generati-
onum; Præter-Generationum; & Artium.*

CAP. 3.

Partitio Historiæ Naturalis Secunda, ex
Vsu & Fine suo, in Narratiuam; & In-
ductiuam: *Quodque Finis nobilissimus Hi-
storiæ Naturalis sit, vt ministrat, & in ordi-
ne sit, ad condendam Philosophiam; quem
Finem*

Finem *intuetur* Inductiua. *Partitio* Historiæ Generationum, in Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum; Historiam Globi Terræ & Maris; Historiam Massarum, *sue* Collegiorum Maiorum; & Historiam Specierum, *sue* Collegiorum Minorum.

C A P. 4.

Partitio Historiæ Ciuilis, in Ecclesiasticam; Literariam; & (*quæ Generis Nomen retinet*) Ciuilem: *Quòdque* Historia Literaria *desideretur: Eius conficiendæ Præcepta.*

C A P. 5.

DE Dignitate, & Difficultate Historiæ Ciuilis.

C A P. 6.

Partitio prima Historiæ Ciuilis (Specialis) in Memorias; Antiquitates; & Historiam Iustam.

C A P. 7.

Partitio Historiæ Iustæ, in Chronica Temporum; Vitas Personarum; & Relationes Actionum: *Earum Partium Explicatio.*

C A P. 8.

Partitio Historiæ Temporum, in Historiam Vniuersalem; & Particularem. *Utriusque Commoda, & Incommoda.*

Partitiones Scientiarum.

C A P. 9.

Partitio secunda Historiæ Temporum, in Annales; & Acta Diurna.

C A P. 10.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis (Specialis,) in Meram; & Mixtam.

C A P. 11.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam Specialem; Historiam ad Prophetias; & Historiam Nemeseos.

C A P. 12.

DE Appendicibus Historiæ, quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur: *Partitio earum* in Orationes; Epistolas; & Apophthegmata.

C A P. 13.

DE secundo Membro Principali Doctrinæ Humanæ, nempe Poesi. *Partitio* Poeseos in Narratiuam; Dramaticam; & Parabolicam.

A

bolicam. *Exempla Parabolicæ tria proponuntur.*

LIB. III.

C A P. I.

P*artitio Scientiæ in Theologiam; & Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres: De Numine; De Naturâ; De Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut Matris communis omnium.*

C A P. 2.

D*E Theologiâ Naturali: & Doctrinâ de Angelis & Spiritibus, quæ eiusdem est Appendix.*

C A P. 3.

P*artitio Naturalis Philosophiæ, in Speculatiuam; & Operatiuam: quòdque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.*

C A P. 4.

P*artitio Doctrinæ Speculatiuæ de Naturâ, in Physicam (Specialem;) & Metaphysicam: Quarum Physica Causam Efficientem,*

Partitiones Scientiarum.

entem, & Materiam; Metaphysica Causam Finale, & Formam, inquit. *Partitio Physicæ (Spec:) in Doctrinas De Principijs Rerum; De Fabricâ Rerum, sive de Mundo; & de Varietate Rerum. Partitio Doctrinæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis; & Doctrinam de Abstractis: Partitio Doctrinæ de Concretis, rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. Partitio Doctrinæ de Abstractis, in Doctrinam de Schematismis Materiæ; & Doctrinâ de Motibus. Appendices duæ Physicæ Speculatiuæ: Problemata Naturalia; Placita Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis; & Doctrinam de Causis Finalibus.*

CAPVT 5:

Partitio Operatiuæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam; & Magiam: *Quæ respondent Partibus Speculatiuæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operatiuæ: Inuentarium Opum Humanarum; & Catalogus Polychrestorum.*

CAP. 6:

DE Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculatiuæ, quam Operatiuæ, *Appendice*

Partitiones Scientiarum.

dice Mathematicâ; Quôdque inter Appendices potius poni debet, quam inter Scientias Substantiuas. Partitio Mathematicæ, in Puram; & Mixtam.

L I B. III.

C A P. I.

P*artitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis; & Ciuilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis; & Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio vnus Doctrinæ generalis de Naturâ, siue de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis; & de Fœdere Animi & Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miserijs Hominis; & de Prærogatiuis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus; & de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.*

C A P. 2.

P*artitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam; Cosmeticam; Athleticam;*

Partitiones Scientiarum.

cam; & Voluptariam. *Partitio Medicinæ in Officia tria: viz. in Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ. Quòdque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disjungi debeat à duabus reliquis.*

C A P. 3.

P*artitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo; & Doctrinam de Animâ Sensibili, siue Productâ. Partitio secunda eiusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ; & Facultatibus Animæ; & Doctrinam de Vsu, & Obiectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Diuinatione Naturali; & Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum; & Sensum.*

L I B. V.

C A P. I.

P*artitio Doctrinæ circa Vsum & Obiecta Facultatum Animæ Humanæ, in Logicam; & Ethicam. Partitio Logicæ, in Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinendi; & Tradendi.*

Partitiones Scientiarum.

C A P. 2.

Partitio Inuentiuæ, in Inuentiuã Artium; & Argumentorum: *Quòdque prior harum (quæ eminent) desideretur. Partitio Inuentiuæ Artium, in Experientiam Literatam; & Organum Nouum. Delineatio Experientia Literatæ.*

C A P. 3.

Partitio Inuentiuæ Argumentorum, in Promptuariam; & Topicam. *Partitio Topicæ, in Generalem; & Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione, De Graui & Leui.*

C A P. 4.

Partitio Artis Iudicandi, in Iudicium per Inductionē; & per Syllogismum. *Quorum prius aggregatur Organo Nouo. Partitio prima Iudicij per Syllogismum, in Reductionē Rectam; & Inuersam. Partitio secunda eius, in Analyticam; & Doctrinã de Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermenias; & Elenchos Imaginum, siue Idolorum. Partitio Idolorum, in Idôla Tribûs; Idôla Specûs; & Idôla*

Partitiones Scientiarum.

Idôla Fori. *Appendix Artis Iudicandi, viz.*
De Analogiâ Demonstrationum pro Na-
turâ Subiecti.

C A P. 5.

Partitio Artis Retinendi *sive* Retentiuæ, in
Doctrinam de Adminiculis Memoriae;
& Doctrinam de Memoria ipsâ. Partitio
Doctrinæ de Memoria ipsâ, in Prænotio-
nem; & Emblemata.

LIB. VI.

C A P. I.

Partitio Traditiuæ, in Doctrinam de Or-
gano Sermonis; Doctrinam de Me-
thodo Sermonis; & Doctrinam de Illu-
stratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Or-
gano Sermonis, in Doctrinam de Notis
Rerum; De Locutione; & De Scriptione.
Quarum duæ Posteriores Grammaticam con-
stituunt, eiusq; Partitiones sunt. Partitio Do-
ctrinæ de Notis Rerum, in Hieroglyphica;
& Characteres Reales. Partitio *secunda*
Grammaticæ, in Literariam; & Philoso-
phantem. *Aggregatio Poeseos quoad Me-*
trum,

Partitiones Scientiarum.

trum, *ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.*

C A P. 2.

DOctrina de Methodo Sermonis *constituitur ut Pars Traditiuæ Substantiua & Principalis. Nomen ei inditur Prudentia Traditiuæ. Enumerantur Methodi Genera diuersa ; & subiunguntur eorum Commoda, & Incommoda.*

C A P. 3.

DE Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, *sive Rhetoricæ. Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent: Colores Boni & Mali, tam Simplicis quam Comparati ; Antitheta Rerum ; Formulæ Minores Orationum.*

C A P. 4.

Appendices generales duæ Traditiuæ: *Critica ; & Pædagogica.*

LIB.

LIB. VII.

CAP. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Indiuiduale; & Bonum Communionis.

CAP. 2.

Partitio Boni Indiuidualis, vel Suiatis, in Bonum Actiuum; & Bonum Passiuum. Partitio Boni Passiui, in Bonum Conseruatiuum; & Bonum Perfectiuum. Partitio Boni Communionis, in Officia Generalia; & Respectiua.

CAP. 3.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi, in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remedijs, siue Curationibus. Appendix Doctrinæ eiusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB.

LIB. VIII.

C A P. I.

P*artitio* Doctrinæ Ciuilis, *in* Doctrinam de Conuersatione; Doctrinam de Negotijs; & Doctrinam de Imperio, *sive* Repub.

C A P. 2.

P*artitio* Doctrinæ de Negotijs, *in* Doctrinam de Occasionibus Sparfis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ de Occasionibus Sparfis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta* de Ambitu Vitæ.

C A P. 3.

P*artitiones* Doctrinæ de Imperio, *sive* Repub. *omittuntur*: *Tantum* *Aditus* *fit* *ad* *Desiderata* *duo*: Doctrinam de Proferendis Finibus Imperij; & Doctrinam de Iustitiâ Vniuersali, *sive* de Fontibus Iuris. *Exempla* *utriusque*.

LIB.

LIB. IX.

C A P. I.

P*artitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur : Tantum Aditus fit ad Desiderata tria : Doctrinam de Legitimo Vſu Rationis Humanæ in Diuinis ; Doctrinam de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei ; & Emanationes Scripturarum.*

Date	Description	Debit	Credit
1890			
Jan 1	Balance		100.00
Jan 15	Wages	50.00	
Jan 20	Expenses	20.00	
Jan 25	Income		75.00
Jan 30	Balance		105.00
Feb 1	Balance		105.00
Feb 10	Wages	60.00	
Feb 15	Expenses	30.00	
Feb 20	Income		90.00
Feb 25	Balance		115.00
Feb 28	Balance		115.00
Mar 1	Balance		115.00
Mar 10	Wages	70.00	
Mar 15	Expenses	40.00	
Mar 20	Income		100.00
Mar 25	Balance		125.00
Mar 30	Balance		125.00
Apr 1	Balance		125.00
Apr 10	Wages	80.00	
Apr 15	Expenses	50.00	
Apr 20	Income		110.00
Apr 25	Balance		135.00
Apr 30	Balance		135.00
May 1	Balance		135.00
May 10	Wages	90.00	
May 15	Expenses	60.00	
May 20	Income		120.00
May 25	Balance		145.00
May 30	Balance		145.00
Jun 1	Balance		145.00
Jun 10	Wages	100.00	
Jun 15	Expenses	70.00	
Jun 20	Income		130.00
Jun 25	Balance		155.00
Jun 30	Balance		155.00
Jul 1	Balance		155.00
Jul 10	Wages	110.00	
Jul 15	Expenses	80.00	
Jul 20	Income		140.00
Jul 25	Balance		165.00
Jul 30	Balance		165.00
Aug 1	Balance		165.00
Aug 10	Wages	120.00	
Aug 15	Expenses	90.00	
Aug 20	Income		150.00
Aug 25	Balance		175.00
Aug 30	Balance		175.00
Sep 1	Balance		175.00
Sep 10	Wages	130.00	
Sep 15	Expenses	100.00	
Sep 20	Income		160.00
Sep 25	Balance		185.00
Sep 30	Balance		185.00
Oct 1	Balance		185.00
Oct 10	Wages	140.00	
Oct 15	Expenses	110.00	
Oct 20	Income		170.00
Oct 25	Balance		195.00
Oct 30	Balance		195.00
Nov 1	Balance		195.00
Nov 10	Wages	150.00	
Nov 15	Expenses	120.00	
Nov 20	Income		180.00
Nov 25	Balance		205.00
Nov 30	Balance		205.00
Dec 1	Balance		205.00
Dec 10	Wages	160.00	
Dec 15	Expenses	130.00	
Dec 20	Income		190.00
Dec 25	Balance		215.00
Dec 30	Balance		215.00
Total		1500.00	1500.00

FRANCISCI
B A R O N I S

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER PRIMVS.

SVB Veteri Lege, Rex Optime, erant & spontaneæ Oblationes, & quotidiana Sacrificia; Hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ Alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam Regibus à Seruis suis; vt scilicet quisque non solùm Muneris sui Tributa, sed & Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, spero me minimè defuturum; In posteriori autem genere, dubitavi quid potissimùm fumerem: Satius autem visum est, huiusmodi aliquid deligere, quod potius ad Personæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ spectaret.

Ego sapissimè de Majestate tuâ, vt debeo, cogitans

B

(missis

(missis alijs siue Virtutis, siue Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsus afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque, quas Philosophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenij tot & tanta complexam, Firmitudinem Memorix, Prehensionis Velocitatem, Iudicij Penetrationem, Elocutionisque Ordinem simul & Facilitatem. Subit profectò Animum quandòque Dogma illud Platonicum, quo asseritur, *Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscen-
tiam; Animumq; naturalitèr omnia cognoscere, nativæ luci,
quam specus corporis obumbraverat, subinde redditum.* Certè hujus rei, (si in qto alio) relucet in Majestate tuâ Exemplum insigne; cui adeò prompta est Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel leuissima eam excita-
tauerit objecta Occasio, vel minima alienæ Cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodum igitur, de Regum sapientissimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fuisse tanquam Arenam Maris*; cuius quanquam Massa prægrandis, Partes tamen minutissimæ; sic Mentis indidit Deus Majestati tuæ crasim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat, nec patiatur effluere: Cùm perdifficile videatur, vel potius impossibile in Naturâ, vt idem Instrumentum, & grandia Opera, & pusilla aptè disponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; *Augusto, inquit, profluens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè si rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laboriosa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin excellens, nescio quid seruile olet, nec sui iuris est. Tuum autem dicendi genus verè Regium est, profluens tanquam à Fonte, & nihilominus, sicut Naturæ Ordo postulat, Rivi diductum suis, plenum facilitatis foelicitatisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Do-
mum

mum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ cer-
 rare ; Mores scilicet optimi cum fœlici Regimine ;
 Spes tuæ olim patienter & piè cohibita, cum faustâ &
 opportunâ speratorum adeptione ; Thori Coniugalis
 sancta fides, cum fructu Coniugii beato, in Sobole pul-
 cherrimâ ; Pia, & Principe Christiano dignissima ad
 pacem propensio, cum simili vicinorum Principum
 inclinatione, in idem votum fœlicitè conspirantium ;
 sic & in Intellectûs tui Dotibus, non leuior exoritur
 lis & æmulatio, si eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ sunt
 & infusæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis Erudi-
 tionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus.
 Neque verò faciliè fuerit Regem aliquem post Chri-
 stum natum reperire, qui fuerit Maiestati tuæ, Litera-
 rum Diuinarum, & Humanarum varietate, & culturâ
 comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum
 & Regum seriem, & iuxta mecum sentiet. Magnum
 certè quiddam præstare Reges videntur, si delibantes
 aliorum Ingenia ex compendio sapiant, aut in Cortice
 Doctrinæ aliquatenus hæreant, aut denique literatos
 ament, euehantque. At Regem, & Regem natum, ve-
 ros Eruditionis Fontes hausisse, imò ipsummet Fontem
 Eruditionis esse, propè abest à Miraculo. Tuæ verò
 Maiestati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris
 tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur ;
 adeò vt cum Hermete illo Trismegisto, triplici gloriâ
 insigniaris, Potestate Regis, Illuminatione Sacerdotis,
 Eruditione Philosophi. Cum igitur alios Reges, longè
 hâc laude (propriè quæ tua est) superes, æquum est, vt
 non solum præsentis Seculi famâ, & admiratione cele-
 bretur, aut etiam Historiarum lumine posteritati trans-
 mittatur, verùm vt solido aliquo in Opere incidatur,
 quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam
 insignitè Docti Imaginem referat.

Quare (vt ad Incœptû reuertar) nulla potior mihi

vifa est Oblatio, quam Tractatus aliquis eò spectans. Huius Argumentum duabus constabit Partibus. In priori (quæ leuior est, neque tamen villo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum est; & simul de Merito eorum, qui in iisdem prouehendis operam strenuè, & cum iudicio impendunt. Posterior verò Pars (quod Caput rei est) proponet, quid in hoc genere, hucusque actum sit, & perfectum; insupèr & ea perstringet, quæ videntur desiderari; vt quamuis non ausim seponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Maiestati cõmendem, tamen multa & varia representando, Regias tuas Cogitationes excitare possim; vt proprios Pectoris tui Thesaurus excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque sapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipso Vestibulo prioris Partis, ad purgandam viam, & quasi indicendum silentium, quo melius audiantur Testimonia de Dignitate Literarum, absque Oblatione tacitarum Obiectionum, statui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non vno schemate: modò in Theologorum Zelotypiâ, modò in Politicorum supercilio, modò in ipsorum Literatorum erroribus sese ostentans, & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautèque admittenda sunt; Scientiæ nimium Appetitum fuisse primum Peccatum, vnde Hominis lapsus; hodièque hæere Serpentinum quid in eâ, siquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat*: Salomonem censere: *Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem*; & alibi, *In multâ Sapientiâ multam esse indignationem*; & *Qui auget scientiam, auget & dolorem*; D. Pauli monitum esse, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*: Quin & experientiâ

rientiâ notum esse, doctissimos Viros Hæreticorum Coryphæos; doctissima Secula in Atheismum procliuia fuisse; Contemplationem denique Secundarum Causarum, authoritati Primæ Causæ derogare.

Vt igitur Falsitatem huius Dogmatis, Fundamentaque eius malè iacta aperiamus, cuius obuiam est, istos non percipere, Scientiam quæ Lapsum peperit, non fuisse puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cuius lumine Homo Animalibus in Paradiso adductis, Nomina ex Naturâ imposuit, sed superbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, sibi quæ ipse legem figere ambiuit: Neque certè vis vlla Scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem, cum nihil implere Animum, nedum distendere possit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inventionis sensibus, (Visu, atque Auditu) loquens, ait; *Oculum videndo, aurem audiendo non satiari*: quod si non sit Impletio, sequitur Continens maius esse Contento. Haud aliter de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Sensus sunt tanquam Emissarii) definit his verbis; quæ Calendario suo, Ephemeridique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum sit in tempore suo: Mundum quoque ipsum indidit cordi eorum: inuenire tamen Homo non potest opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem*. Quibus verbis haud obscurè innuit, Deum fabricatum esse Animum humanum instar speculi, totius Mundi capacem, Eiusque non minùs sitientem, quam oculum Luminis: neque gestientem solum conspicere varietates, vicissitudinesque Temporum, verùm etiâ perscrutandi, explorandique immotas, atque inuiolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitionem. Et quamuis innuere videatur, summam
illam

illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio vsque ad finem*) non posse inueniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, sed in impedimenta Doctrinæ reiciendum; qualia sunt Vitæ breuitas, Studiorum diuortia, Scientiarum traditio praua & infida, plurimaque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniuersi partem, ab humanâ disquisitione alienam esse, satis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis est tanquam lucerna Dei, quâ intima arcana explorat.* Quare si tanta sit amplitudo captûs humani, manifestum est nullum esse periculum à quantitate Scientiæ, vt vt diffusâ, ne aut tumorem inducat, aut excessum: sed à qualitate tantùm, quæ quantulacunque sit, si absque Antidoto suâ sumatur, malignum quid habet, atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc Antidotus, siue Arôma, (cuius mixtio temperat Scientiam, eamque saluberrimam efficit,) est *Charitas*, quod etiam priori clausulæ subiungit Apostolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem adificat.* Cui consonum est, quod alibi docet, *Si, inquit, linguis loquar Angelorum, vel hominû, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans, aut cymbalum tinniens.* Non quia eximium quid sit loqui Linguis Angelorum & Hominum, sed quia si segregetur à Charitate, neq; ad cômune Humani Generis bonum dirigatur, potius inanem gloriam exhibebit, quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de Excessu legendi scribendique Libros, & cruciatu spiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philosophiam;* si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos, & limites, quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen vt liberum sit ei, absque omni coarctatione vniuersam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita fœlicitatem collocemus in

Scientiâ,

Scientiâ, vt interim Mortalitatâ nostrâ Obliuio subrepat. Secundus, ne sic vtamur scientiâ, vt anxietatem pariât, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus posse nos, per Naturâ contemplationem, Mysteriâ Diuinâ assequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi se Salomon explicat, *Satis, inquit, perſpexi Sapientiam tantum recedere à Stultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite eius, stultus in tenebris oberrat; sed simul didici moriendi necessitatem vtrique esse communem.* De secundo certum est, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, nisi tantum per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratio (quæ est semen Scientiæ) per se iucunda est; cum autem Conclusiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus nostris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demum nascitur Cruciatu ille, & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non est amplius *Lumen siccum*, (vt voluit Heraclitus ille obscurus, *Lumen siccum optimâ anima*) sed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò disquisitionem postulat, neque sicco pede prætereunda est. Si quis enim ex Rerum Sensibilem, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis assequi speret, quantum ad patefaciendam Diuinam Naturam, aut Voluntatem sufficiet, *ne iste decipitur per inanem philosophiam.* Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad Creaturas ipsas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantum, quæ est quasi abrupta Scientia. Ideoque scitissime dixit quidam Plonicus: *Sensus humanos solem referre, qui quidem reuelat terrestrem globum, cœlestem verò & stellas obſignat: sic sensus referant Naturalia, Diuina occludunt.* Atque hinc euênit, nonnullos è doctiorum manipulo in hæresim lapsos esse, quum ceratis sensuum alis innixi, ad Diuina euolare contenderent. Namque

cos,

eos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheismum; Ignorantiamque Secundarum Causarum, Pietati erga Primam obstetricari, libenter compellarem Iobi quæstione, *An oporteat mentiri pro Deo, & eius gratiâ dolum loqui conueniat, ut ipsi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per Secundas Causas, cuius diuersum credi si vellent, impostura mera esset, quasi in gratiam Dei, & nihil aliud, quam Authori veritatis immundam mendacij hostiam immolare. Quin potius certissimum est, atque experienciâ comprobatum, leues gustus in Philosophiâ, mouere fortasse ad Atheismum, sed pleniores haustus ad Religionem reducere. Namque in limine Philosophiæ, cum secundæ causæ tanquam sensibus proximæ, ingerant se Menti Humanæ, Mensque ipsa in illis hæreat, atque commoretur, Obliuio Primæ Causæ obrepere possit: sin quis vltcrius pergat, Causarumque Dependenciam, Seriem, & Concatenationem, atque opera Prouidentiæ intueatur, tunc secundùm Poetarum Mythologiam faciliè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solij Iouis affigi. Vt semel dicam, Nemo malè applicatæ sobrietatis, moderationisque famam captans, posse nos nimium progredi, in libris siue Scripturarum, siue Creaturarum, Theologiâ aut Philosophiâ, existimet; quinimò excitent se Homines, & infinitos profectus audactèr vrgeant vtròbique, & persequantur; cauentes tantùm ne Scientiâ vrantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad ostentationem, non ad vsum; & rursus, ne distinctas illas Theologiæ, Philosophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè misceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aspergunt Politici. Illa eiusmodi sunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoque corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curiosa

curiosa efficiunt ex Varietate Lectionis ; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extrauagantia ex Dissimilitudine Exemplorum ; quin saltem vtrunque auertere, & alienare Animos à Negotijs, & Aetione, Otij ac Secelsûs amorem instillantes : dein Rebuspub. inducere Disciplinæ Relaxationem, dum vnusquisque promptior est ad Disputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Censorius, cum primis Mortalium sapiens, vbi Iuuentus Romana ad Carneadem Philosophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque maiestate Eloquentiæ eius capta, vndique conflueret, frequenti Senatu Author fuit, vt expeditis Negotijs, primo quoque tempore dimitterent Hominem, ne Ciuium Animos inficeret, & fascinaret, & necopinantibus Morum Consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permouit Virgilium, (dum Studia sua Patriæ existimationi post-haberet,) vt Artes Politicas à Literariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis,

Tu regere imperio populos Romane memento

Hæ tibi erunt artes. —————

Videmus etiam Anytum Socratis Accusatorem, pro crimine ei obiēcisse, quod vi & varietate Sermonum, ac Disputationum suarum, Authoritatem & Reuerentiam Legum, Consuetudinumque patriarum, apud Adolefcentes imminueret ; quòdque Artē profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis instructus, deteriorem causam meliorem faceret, veritatemque ipsam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verùm hæ Criminationes, cæteræque eiusdè farinæ, potius Personatâ Grauitatē præ se ferunt, quàm Veritatis Candorē. Testatur enim Experienciâ, sicut vnos atque eosdè Homines, sic vna eademque Tempora, & Rerum

Bellicarum, & Optimarum Artium gloriâ floruisse. Viros quod attinet, exemplo sit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Iulius Cæsar Dictator, alter Aristotelis in Philosophiâ Discipulus, alter Ciceronis in dicendo Rivalis. Aut si quis requirat potius Literatos, qui in claros Imperatores euaserunt, quàm Imperatores, qui insignitè docti fuerunt, præstò est Epaminondas Thebanus, aut Xenophôn Atheniensis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, hic autem primus, qui strauit viam ad euerfionem Monarchiæ Persarum. Istud verò Armorum, Literarumque quasi Coniugium, clariùs adhuc in Temporibus, quàm in Personis elucescit, quantò nimirum Seculum Homine Obiectum grandius est. Ipsa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Assyrios, Persas, Græcos, Romanosque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò vt grauissimi Authores Philosophique, & clarissimi Duces atque Imperatores, eodem seculo vixerint. Nec sanè aliter fieri potest, quandoquidem vt in Homine, Vigor Corporis Animi que, simul ferè maturescunt, nisi quod ille hunc paulò anteuertat: sic in Rebuspub. Militaris gloria Literataque (quarum illa Corpori respondet, hæc Animo) aux coæua sunt, aut se proximè consequuntur.

Iam verò, Eruditionem positicis impedimento esse potius quàm adiumento, nil minùs probabile. Fate-mur omnes temerarium quiddam esse, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui solent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancresta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cum tamen neque Causas Morborû, neq; Ægrotorum Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodum calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Causas & Lites suas expediendas, adhibent

hibent Leguleios, in Prædicâ potiùs, quàm in libris Iuris Versatos, quibus os faciliè oblititur, si quid nouum, aut extra Experientiæ suæ calles tritos occurrat: consimilitèr non potest non esse periculosissimum, quoties Summa Rerum Empyricis Consiliarijs præcipue mandatur. E contrâ, vix Exemplum adduci possit Reip. infœlicitèr administratæ, ad clauum sedentibus Viris Eru-
ditis. Quamuis enim in more sit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine eleuare; Historia tamen *Veritatis Magistra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præstitisse, (non obstante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quàm Politici sugillant, quod scilicet, tunc temporis à Pædagogis administratum sit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuisse Senecæ Pædago? Quin & Gordianus Iunior Decennium laudis, Misitheo Pædago debuit. Neque infœliciùs Imperium gessit Alexander Seuerus, dùm minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, sed ex consilio Præceptorum. Imò conuertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pij Quinti, vel Sixti Quinti, nostro seculo, qui sub initijs suis habiti sunt, pro Fraterculis rerû imperitis; reperiemusq; Acta Paparû eius generis, magis esse solere memorabilia, quam eorum, qui in negotijs ciuilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum ascenderint. Quamuis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs sollertes sint atque versatiles in Occasionibus prensandis, atque accomodandis Rebus, quò spectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipsum auerlatus est Pius Quintus, solitus dicere, *Esse mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè fit compensatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Iusticiæ, Honestatis, Virtutumque Moralium, promptè atque

expeditè incedant; quam viam qui constantè tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus sanum Medicinâ. Porro autem Curriculum vitæ in vno Homine, suppeditare non potest Exemplorum Copiam; ad regendos euentus vitæ, etiam in vno Homine. Sicut enim interdum fit, vt Nepos, vel Pronepos, Auum, vel Proauum magis referat, quàm Patrem: eodem modo haud rarò euenit, vt Negoria præsentia magis quadrent cum Exemplis vetustioribus, quàm cum Recentioribus. Postremò vnius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum priuati Reditus *Ærario*.

Quod si detur, deprauationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen simul monendum, Eruditionem in singulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Est enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes sint expediendæ, & quouisque sit deliberandum, quando demùm statuendum, imò ostendunt, quomodo res interim absque periculo trahi possint, & suspendi. Est etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at simul docent, quæ Res Demonstrationibus, quæ Coniecturis innituntur; neque minùs Distinctionum, & Exceptionum vsum, quàm Canonum, & Principiorum constantiam proponunt. Esto rursùs, seducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel dissimilitudine; nescio; sed satis noui, eas, tam circumstantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò vt in vniuersum magis corrigant Animos, quàm corrumpant. Hæc autem Remedia insinuant vndequaq; Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quasi Domesticus, tam luculentè depictos; aut
vacilla-

vacillationes Ciceronis, in epistolis ad Atticum, manu propria ad viuum reſectas; omninò Inconſtantiam, & crebras Conſiliorum Mutationes vitabit: Inſpiciat Errores Phocionis, Peruicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & huiusmodi Fumos, ac Nebulas diſpellet. Intueatur Catonem Secundum, neque vnquam migrabit ad Antipodas, & contraria præſenti Seculo veſtigia figet.

Iam qui putant Literas Deſidiæ Amicæ eſſe, Otijque, & Seceſſûs dulcedine perfundere Animum, mirum præſtabunt, ſi quæ aſſuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordiæ Patronas oſtendant: cum contrà verè affirmari poſſit, inter omnia Hominum genera, nullum Negotia amare propter ipſa Negotia, præter Literatum. Alij enim Res, & Negotia diligunt Quæſtus gratiâ, vt Conducitij opus propter mercedem: Alij Honoris ergò; etenim dum res gerunt, viuunt in oculis Hominum, exiſtimationique ſuæ inferuiunt, alioqui euantituræ: Alij propter Potentiam, & Fortunæ prærogatiuam, vt Amicòs remunerare, Inimicos vlciſci poſſint: Alij vt Facultatem aliquam ſuam, quam adamant, exerceant, ac ſibi ipſis hoc nomine ſæpiùs gratulentur, & arrideant: Alii denique vt alios ſuos Fines conſequantur. Adèd vt, quod de Glorioſis dici ſolet, eorum Fortitudinem ſitam eſſe in ſpectantiùm Oculis, ſic huiusmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut vt alij plaudant, aut vt ipſi intra ſe geſtiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquam Actionibus Naturæ conſentaneis, & non minùs ſalubribus Animo, quam Exercitatio eſt Corpori, ipſam Rem, non Emolumentum intuentes: ita vt omnium minimè ſint defatigabiles, ſi modò res ſit huiusmodi, vt Animum pro dignitate eius impleat, & detineat. Quod ſi reperiantur interdum nonnulli, in legendo ſtrenti, in agendo

do cessatores ; non hoc à Literis ortum habet, sed ab imbecillitate, & mollicie quadam Corporis, Animique ; quales notat Seneca, *Quidam, inquit, tam sunt umbratiles, ut putent in turbido esse, quicquid in luce est.* Vt uenire poterit fortassè, ut huiusmodi ingenii sibi conscii, se dent Literis ; Eruditio autem ipsa, huiusmodi Ingenia minimè indit ; aut progignit. Quod si quis illud nihilominùs mordicùs teneat, Literas nimium absumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi possit ; aio, neminem adedò distringi negotiis, quin habeat sua Otii interualla ; donec Agendi Vices, atque Æstus refluant, nisi aut admodùm hebes sit in expediendis Negotiis, aut parùm cum dignitate ambitiosus in Negotiis cuiuscunque generis captandis. Restat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has subseciuas horas collocare oporteat ; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum ? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cum per contumeliam obiecisset, *Orationes ejus lucernam olere ;* Pol, inquit, *multum interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus.* Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia ; quia potiùs vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs sensim, ad vtriusque damnum, & Negotiorum, & Literarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reuerentiam Legum, atque Imperii conuellere ; calumnia mera est, nec probabiliter ad criminandum induceta. Nam qui *cæcæ obedientiam* fortiùs obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, vnâ operâ asserat cæcum manu dictum certiùs incedere, quam qui Luce, & Oculis vititur. Imò citra omnem controuersiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles : Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos : Quod ex historiâ clarissimè

imè patet, quandoquidè temporà maximè indòcta, inculta, barbara, tumultibus, seditionibus, mutationibusque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Censoris iudicio, hoc dictum est, meritissimas eum, blasphemias in Literas luisse penas, cum septuagenario maior, quasi repuerascens, Græcam Linguam cupidissimè addidisset: ex quo liquet, priorem illam censuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potiùs grauitate, quam quod ita penitus sentiret, fluxisse. Ad Virgilii verò Carmina quod attinet, utcunq; illi libitum fuerit, vniuerso Mundo insultare, Romanis asserendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifestò tenetur, Romanos nunquam Imperii Fastigium conscendisse, donec ad Artium Cúlmen simul peruenissent. Namque duobus primis Cæsaribus, viris imperandi peritissimis, contemporanci erant, Optimus Poeta ille ipse Virgilius Maro, Optimus Historicus Titus Liuius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes ceterè, ex omni memoriâ, in suâ quique Facultate. Postremò, quantum ad Socratis Accusationem, id dico tantum; recordemur temporum, quibus intentata est; nimirum sub Tringenta Tyrannis, Mortalium omnium crudelissimis, sceleratissimis, Imperioque indignissimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, postquam circumactus esset, Socrates ille, (flagitiosus scilicet) Heroibus annumeratus est, & Memoria eius omnibus tam Diuinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin disputationes eius tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præsentissimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Posteritate celebrabantur. Atq; hæc sufficiant ad respondendum Politicis, qui superciliosâ, seueritate, aut fucatâ grauitate, ausi sunt literas incessere contumeliis; quæ tamen confutatio impræsentiarum, nisi quod nesciamus

mus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm Aspectus, & Fauor duorum literatissimorum Principum, Elizabethæ Reginae, & Maiestatis tuæ, tanquam Castoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britannia Literis amorem, reuerentiamque conciliauerint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus peruenimus, quod à Literatis ipsis in Literas redundat, altiùsque cæteris solet hære. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipsorum Originem ducunt. Quarum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, vt tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vero Rerum Pondere, quàm de Vulgi æstimatione, sermo instituendus est, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quasi Dehonestamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, sumuntur aut à paupertate & inopiâ ipsorum, aut à Vitæ genere obscuro & vmbra, aut ab occupationum, in quibus versantur, subiecto non admodum nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quòdque frequentè vsuueniat, vt Literati inopes sint, & tenui plerànque origine, neque tam propere ditescant, ac alii, qui quæstui solùm inhiant; consultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiaellus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum esset de Regno Sacerdotum, nisi reuerentia erga Fratres ac Monachos, Episcoporum luxum & excessum compensasset.* Paritèr dicat quis, Felicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, iam olim recidere potuisse, in Barbariem, & Sordes, nisi deberent literatis istis Pauperibus, ciuiliis vitæ culturam, & decus. Sed missis his
laudum

laudum aucupiis, notatu dignum est, quam sacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos secula, Paupertas ipsa habita fuerit; quæ tamen Resp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Liviùs: *Aut me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vnquam Resp. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam seræ auaritia Luxuriæ, immigrauerint, nec vbi tantus, ac tam diu, paupertati ac parsimoniæ honos fuerit.* Quinetiam, postquam Roma iam degenerasset, legimus cùm Cæsar Dictator, collapsam Remp. instauraturum se profiteretur, quendam ex Amicis eius prompsisse sententiam, nihil tam expeditum esse, ad id quod ageret, quàm si Diuitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verum* (inquit) *hæc, & omnia mala, paritèr cum honore pecuniæ definent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda, venalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum est, *Ruborem esse colorem virtutis*, licet quandoque oriatur ex culpâ; ita rectè statuas, Paupertatem esse Virtutis fortunam, quamuis interdùm à luxu & incuriâ accersatur. Salomonis certè hæc est sententia, *Qui festinat ad diuitias, non erit insons*; & Præceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, similiter scientiam, & prudentiam*: quasi æquum iudicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, vt Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ priuatâ, & obscurâ, quam Literatis objiciunt? Ad eò tritum Thema est, atque ab omnibus iactatum, Otium, & Secessum (modò absint desidia, & luxus) præponere vitæ forensi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, vt nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Consensibus in approbando consonat. Hoc tantùm adiiciam, Eruditos latentes in Rebusp. & sub oculis Hominum minimè degentes, similes esse Imaginibus Cassij, & Bruti, de quibus

quibus, in elatione Iuniæ non gestatis, cum aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipso*, (inquit) *præfulgebant, quod non visebantur*.

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vitæ, illud occurrit, quod demandetur iisdem. Puerorum ac Iuniorum Institutio, cuius Ætatis contemptus, in Magistros ipsos redundat. Cæterum, quam iniusta sit hæc obtrectatio, si non ex vulgi opinione, sed ex sano iudicio res perpendatur, inde licet æstimare, quod diligentiores sunt omnes, in imbuendâ Testâ recenti, quam veteri; magisque solliciti sunt, qualem admoueant terram teneræ Plantæ, quàm adultæ: vnde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia versari. Rabinis, si placet, porrige aurem, *Iuvenes vestri visiones videbunt, & senes somniabunt somnia*: Ex hoc textu colligunt, Iuuentutem esse ætatem digniorem; quantò nimirum Reuelatio accedat clarior, per visiones, quàm per somnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ sunt Lubria, & temporum incuria in delectu ipsorum veluti obdormierit; vetus tamen querela sit, inde usque ab optimis & prudentissimis seculis deducta, Resp. circa Leges quidem nimiùm satagere, circa Educationem indiligentes esse. Quæ Nobilissima Pars prisce Disciplinæ, reuocata est aliquatenùs quasi postliminio in Iesuitarum Collegiis; quorum cum intueor Industriam, solertiamque, tam in doctrinâ excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo, *Talis cum sis, vinam noster esses*. Atque hætenùs de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione desumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res est ista, potiùs ad Personas, quam ad Studia spectans. Reperiuntur proculdubio inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque

prop-

propterea non verum est, (quod asseritur,) *Abire studia in mores*, atque Literas, nisi incidant in Ingenia admodum deprauata, corrigere prorsus Naturam, & mutare in melius.

Verumtamen diligentèr mihi, atque ingenuè rem æstimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenus sunt literati, adhærens, nisi fortè hoc vitio vertatur (cuius Demosthenes, Cicero, Cato secundus, Seneca, pluresque alii insimulantur) quod cum plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus viuunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora sint; vitra quam par est contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honestatem retrahere, & prisca seueritatis mores, temporibus dissolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas Ciuibus suis dedisset Leges? *Optimas*, inquit, *ex illis, quas ipsi voluissent accipere*. Ita Plato, videns corruptiores suorum Ciuium mores, quam vt ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum esse, vt cum parentibus, hoc est, suasu, non violentiâ; obtestando, non contestando*. Atque hoc ipsum cauet ille, qui à Consiliis Cæsari. *Non*, inquit, *ad vetera instituta reuocans, quæ iam pridem corruptis moribus ludibrio sunt*. Cicero etiam huius erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens. *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fœce Romuli*. Idem Cicero molli Interpretatione excusat Philosophorum Dicta, & Decreta duriora: *Isti*, inquit, *ipsi præceptores, & magistri videntur fines officiorum, paulo longius, quàm natura vellet, protulisse, vt cum ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oportet, consistereamus*. Ipsemet tamen potuit dicere, *Moniti sum minor ipse meis*: quippe qui in eundem lapidem ipse, licet non tam grauiter impegit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortasse obijcitur vitium, huiusmodi est, quod honori aut emolumento Patriarum suarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præsidia post-posuerint. Sic enim Demosthenes Atheniensibus suis, *Mea, inquit, consilia, si rectè attendatis, non sunt eius generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos despectui sitis; sed talia, ut mihi sapenmerò, ea haud tutum sit dare, vobis autem semper vtile amplecti.* Haud aliter Seneca, postquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magistrorum consecrasset gloriæ, Dominum suum, omnibus iam flagitiis inquinatissimum, liberè atque fidentè monere non destitit, magno suo periculo, ac postremò præcipitio. Neque aliter potest se habere res; siquidem Humanam Mentem Doctrina imbuat vero sensu fragilitatis suæ, instabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris sui; quarum rerum memores, nullo modo sibi persuadere possunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum sibi Bonorum Finem statui posse. Quare sic viuunt, tanquam rationem redditori Deo, & Dominis post Deum, siue Regibus, siue Rebusp. hæc formulâ, *Ecce tibi lucrefecit, non autem illâ, Ecce mihi lucrefecit.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni vniuersalis, non sunt institutæ, & confirmatæ, omnia ad se referunt; gerentes se pro Centro Mundi, ac-si omnes Lineæ in se, suisque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Naui, licet tempestatibus iactatâ, neutiquàm solliciti, modò ipsis in Scaphâ rerum suarum, receptus detur & effugium. At contrâ, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia sua, stationesque, licet cum periculo tuentur. Quod si fortè incolumes permaneant, in seditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut versatili ingenio, sed reuerentiæ, quam probitas etiam ab Hostibus extorquet,

extorquet, tribuendum. Cæterùm, quod attinet ad fidei constantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inferit Eruditio, vtcunque ex quodòque à fortunâ mulcentur, aut ex malè sanis Politicorum Principijs condemnentur, tamen palam scilicet apud omnes laudem referent, vt in hac re, longà defensione non sit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excusari potest, quàm negari) illud nimirùm, quod non faciliè se applicent, & accommodent, erga Personas, quibuscum negotiantur, aut viuunt : qui defectus è duabus oritur causis : Prima est *Animi ipsius Magnitudo*, propter quam agrè se demittere possunt, ad obseruantiam vnius alicuius Hominis. Amantis verba sunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum sumus*. Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, instar Oculi, non possit æquè contrahere, ac dilatare, insigni facultate ad res gerendas esse orbatum. Secunda verò Causa est probitas morum, & Simplicitas ; quæ tamen delectû iudicii, non defectû in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obseruantix erga aliquam Personam limites, non vltra porrigunt se, quam ita nosse illius mores, vt absque offensione cum eo versari, eumque consilio, si opus sit, iuuare, nobisque interim ipsis, in omnibus cauere possimus ; verùm alienos affectus rimari, eo fine, vt illum insectas, verses, & ad libitum circumagas, Hominis est parùm candidi, sed potiùs astuti, & bifidi ; id quod in Amicitia vitiosum fuerit, erga Principes etiam inofficiosum. Mos enim Orientis, quo nefas habetur oculos in Reges defigere, ritu quidem barbarus est, sed significatione bonus : neque enim subditos decet, corda Regum suorum, quæ sacræ Scripturæ inscrutabilia docent, curiosiùs rimari.

Superest etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis sæpiùs imputatum, videlicet

cet

cet quod in rebus exiguis, & externis, (vultu, Gestu, Incessu, Sermonibus quotidianis, & huiusmodi) deficient in obseruando Decoro; vnde Homines imperiti, ex istis minutis, leuiculisque erroribus, quanti sint in rebus maioribus tractandis, coniecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque huiusmodi iudicium; imò sciant responsum sibi esse à Themistocle, qui cùm rogatus esset, vt fidibus caneret, arroganter satis ipse de se, sed ad præsens institutum perquam appositè respondit; *Se quidem fidium rudem esse, sed quo pacto oppidum paruum, in ciuitatem magnam eua- dere possit, satis nosse.* Et sunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quin etiàm huiusmodi Sugillatores amandandi sunt, ad Platonis Elogium, de Præceptore suo Socrate, quem haud absimilem dixit Pharmacopolarum Pyxidibus, quæ exterius inducebantur fimijs, vlulis, satyrisque; intus vero Pretiosos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo scilicet, quod ad vulgi captum, & famam popularem, præ se ferret nonnulla leuia, atque etiàm deformia, cùm tamen Animi Interiora, summis tam facultatibus, quam virtutibus essent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hæctenus.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm vt patrocinemur, quibusdam Professorum institutis abiectis, & fordidis, quibus & seipfos, & literas dehonestârunt: quales erant apud Romanos, seculis posterioribus, Philosophi quidam in familijs diuitum, Mensarumque eorum asseclæ, quos haud absurdè dicas *Barbatos Parasitos.* Cuius generis quendam lepidè describit Lucianus, quem Matrôna nobilis, catulum suum Melitæum in rhedâ gestare voluit: quod cùm ille officiosè, sed indecenter faceret, Pufio subsannans, *Vere-*

or, inquit, *ne philosophus noster è Stoico fiat Cynicus.* Ante omnia verò, nihil tam officit literarum dignitati, quam crassa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia submisere, *Hecubam in Helenam, Faustina in Lucretiam,* (vt ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros Patronis nuncupandi, cùm libri, præfertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, se dare debeant. Melius veteres, qui non alijs, quam Amicis, atque Æqualibus Scripta sua dicare solebant, aut etiam Nomina eiusmodi amicorum Tractatibus suis imponere: quod si fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cùm Argumentum Libri Personæ tali conueniret. Hæc autem, & similia reprehensionem potius merentur, quam defensionem.

Neque hoc dico, quasi Literatos culpem, si ad beatos, & potentes viros quandoque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, *Qui fieret, quod Philosophi Diuites sectarentur, non Diuites Philosophos?* respondit non sine morfu, *Hoc idè fieri, quod Philosophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Diuites non item.* Huic affine est illud Aristippi, cui nescio quid petenti cùm non attenderet Dionysius, ille adorantis more abiecit se ad pedes eius, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: Sed paulò post, quidam dignitatis philosophiæ Assertor, increpuit Aristippum, quod demittendo se, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille, *Suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysij, qui Aures gestaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in Disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare, vinci se passus est, excusans factum, *Quod æquum esset ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque propterea non sunt dam-

nandi

nandi Viri docti, vbi, cùm res postulat, aliquid de grauitate suâ remittant, siue imperante necessitate, siue impetrante occasione; quod quamuis humile videatur, atque seruire primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti, censentur non Personæ, sed Tempori ipsi seruire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inaniã, quæ in Studijs ipsis Virorum doctorum interueniunt, ijsque se immiscent, id quod præcipuè & propriè spectat ad præsens Argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri Erroribus ipsis patrocinari, sed per eorum censuram & secretionem, excutere quod sanum, & solidum est, atque à calumniã vindicare. Videmus enim in more, præfertim apud inuidos, esse, propter ea quæ deprauata sunt, etiã ea quæ impolluta, & in statu suo manserunt, sugillare; quemadmodùm Ethnici in primitiuã Ecclesiã, Christianos Hæreticorum vitijs aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; sed de illis tantùm verba facere, quæ cadunt sub communi, & populari obseruatione, & notã, aut saltèm ab eâ non longè recedunt.

Quare tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falsæ sunt, aut Friuolæ; in quibus scilicet, aut Veritas deficit, aut Vfus: Illos etiã Homines vanos & leues existimamus, qui aut ad Falsa Creduli, aut in rebus exigui vsûs Curiosi. Curiositas autem, aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in Rebus inanibus opera infumitur, aut circa verborum delicias nimium infundatur. Quocircã, non certæ magis Experimentiæ, quam rectæ etiã Rationi consonum videtur, vt tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima est
Doctrina

Doctrina Fantastica, secunda Doctrina Litigiosa; tertia Doctrina Fucata & mollis: vel sic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, vanæ Affectationes. Ac quidem ordiar ab vltimâ.

Intemperies ista, in Luxurie quâdam Orationis sita, (licet olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis inualuit. In causâ præcipuè fuit, quod Feruor & Efficacia Concionum tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem popolare genüs Orationis posebant. Accedebat Odium & Contemptus, illis ipsis Temporibus, ortus erga Scholasticos, qui stilo, & scribendi genere vtebantur valdè diuerso, verba licentè admodum eudentes noua & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm solliciti, dummodò circuitiōnem euitarent, & Sensus ac Conceptus suos acutè exprimerent; atque hinc factum est, vt paulò postea, maior apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; plerisque magis comptam phrasim, tererem periodum, Clausularum rythmos, Proporum Stellulas; quam Ponderum Rerum, Rationum Neros, Inventionis Acumen, aut Iudicij Limam affectantibus. Tum demùm floruit Oforij Lusitani Episcopi luxurians, & diluta Oratio. Tunc Sturmius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus & Aschamus apud nos, Prælectionibus & Scriptis suis, Ciceronem & Demosthenem vsque ad Cælum etehentes, Iuuetes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, inuitarunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Echò, *Decem annos consumpsi in legendo Cicerone*; cui Echò respondit, *One, Asine*. Scholasticorum verò Doctrina despectui prorsus haberi cœpit, tanquam aspera & barbarâ: Denique vt semel dicam, præcipua illorum Temporum Inclinatio,

& Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hic itaque cernere est primam Literarum Intemperiam, cum (vt diximus) Verbis studetur, non Rebus: cuius etsi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen secundùm Maius & Minus, & olim placuerunt eius generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non potest, quin hoc ipsum, multum faciat ad Doctrinæ Existimationem minuendam & eleuandam, etiàm apud Vulgus imperitum, cum videant doctorum scripta, tanquam primam Literam Diplomatis, quæ quamuis varijs Calami ductibus, & Flosculis variegata sit, Litera tamen est vnica. Ac mihi sanè videtur perapposita huiusce Vanitatis Adumbratio, & quasi Emblema, Pigmaleonis illa Insania; quid enim aliud sunt Verba, quàm Imagines Rerum, vt nisi Rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis Philosophiæ Obscura & Aspera, Verborum splendore illustret, & expoliat: Huius enim rei magna adsunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsoque etiam Platone: Nec minor est vtilitas. Quamuis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre studium Philosophiæ, res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentè consopit, atque vltioris Disquisitionis sitim & Ardorem restinguit; si quis tamen Doctrinam ad vsus ciuiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Consulendi, Suadendi, Argumentandi, & similibus) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in huiusmodi Authoribus reperiet. Veruntamen huiusce rei Excessus ad eò iustè contemnitur, vt quemadmodùm Hercules, cum videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id est, labo-

laboriosi atque constantes Indagatores Veritatis, huiusmodi Delicias & Laucias, tanquàm nil Diuini spirantes, facillè spreuerint.

Paulò sanius est aliud stili genus (neque tamen ipsum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis, tempore ferè succedit. Illud totum in eo est, vt Verba sint aculeata, Sententiæ concisæ, Oratio denique potius versa quàm fusa; quo fit vt omnia per huiusmodi Artificium, magis ingeniosa videantur, quàm reuera sint. Tale inuenitur in Senecâ effusus, in Tacito & Plinio secundo moderatius; atque nostri Temporis Auribus cœpit esse non ita pridem accommodatum. Verùm hoc ipsum mediocribus Ingenijs gratum esse solet (adeò vt dignitatem quandam literis conciliet;) attamen à Iudicijs magis limatis meritò fastiditur, & poni possit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cum sit verborum etiàm, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta sunt.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipsis, quam posuimus mediã, & *lingiosã subtilitatis* nomine designauimus. Estque illà, de quâ modo diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; sic è contrariò odiosior est Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad suam ætatem referri, quàm ad sequentia tempora deduci potest; neque Theologiam tantum, sed etiam omnes Scientias respicere videtur. *Deiuita. prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.* His enim verbis, duo signa, indiciaque Scientiæ suspectæ, atque ementitæ proponit. Primum est, Vocum Nouitas, & Insolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui necessariò Oppositionem, & deinceps Altercationes, Quæstionesque inducit. Certè quemadmodum complura Corpora Naturalia, dum valent intègra, cor-

rumpuntur sæpiùs, & abeunt in vermes; eodem modo, sana & solida rerum cognitio, sæpenumerò putrescit, & soluitur in subtiles, vanas, insalubres, & (si ita loqui licet) vermicularas Quæstiones; quæ motu quodam, & viuacitate nonnullâ præditæ videntur, sed putidæ sunt, & nullius vsûs. Hoc genus Doctrinæ minùs sanæ & seipsam corrumpentis, inualuit præcipuè apud multos ex Scholasticis, qui summo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem imparès (quippe quorum Mentès conclusæ essent, in paucorum Authorum, præcipuè Aristotelis Dictatoris sui scriptis, non minùs quàm Corpora ipsorum in Cœnobiorum cellis) Historiam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes; ex non magno Materiæ stamine, sed maximâ Spiritûs, quasi Radij, agitatione, operosissimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, si agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eadem determinatur; sin ipsa in se vertatur, (tanquam Aranea texens Telam) tum demùm interminata est, & parit certè Telas quasdam Doctrinæ, tenuitate fili, operisque admirabiles, sed quoad vsum friuolas, & inanes.

Hæc inutilis subtilitas, siue Curiositas duplex est: & spectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis est inanis speculatio, siue Controuersia; cuius generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philosophiâ, haud paucæ: aut in Modo, & Methodo tractandi; hæc apud Scholasticos ferè talis erat. Super vnaquaque re propositâ formabant Obiectiones, deinde Obiectionum illarum Solutiones, quæ Solutiones, vt plurimùm, Distinctiones tantùm erant; cum tamen Scientiarum omnium robur, instar Fascis illius Senis, non in singulis bacillis, sed in omnibus vinculo coniunctis consistat. Etenim Symmetria Scientiæ, singulis scilicet partibus se inuicem sustentibus, est, & esse

esse debet, vera atque expedita ratio refellendi Obiectiones Minorum Gentium: Contra, si singula Axiomata, tanquam baculos Fascis seorsim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutis rerum frangit pondera*; verè de Scholasticis vsurpari possit, *Questionum minutis Scientiarum frangunt robur*. Num-non in Aulâ spatiosâ consultius foret, vnum accendere Cereum, aut Lychnuchum suspendere, variis Luminibus instructum, quo omnia simul perlustrentur, quam in singulos Angulos quaquaue-
 lus exiguam circumferre Lucernam? Arqui non ab-
 similis est eorum Ratio, qui non tam veritatem perspicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus, Exemplis illustrare nituntur; quam in hoc solùm incumbunt, vt minutos quosque Scrupulos eximant, & Captiunculas expédiant, & Dubitationes soluant; hoc pacto quæstionem ex quæstione gignentem, quemadmodum fit in superiori similitudine, vt Lucerna in vnũ aliquem locum delata, alios circumquaque destituat, & obscuret. Adeò vt Scyllæ fabula, ad vitium exprimat, hoc genus Philosophiæ; cuius Os & Pectus Virginem formosam præferebant, infra vero fuisse aiunt,

Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

Sic generalia quædam apud Scholasticos inuenias, quæ pulchra sunt dictu, & non perperam inuenta; vbi autem ventum fuerit ad Distinctiones, Decisionesque, pro sæcundo Vtero; ad Vitæ Humanæ commoda, in portentosas, & latrantes Quæstiones desinunt. Itaque minimè mirum, si hoc genus Doctrinæ, etiã apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè solent, Veritatem propter Controuersias circa eam motas aspernari, atque existimare eos errare omnes, qui nunquam inter se conueniant; cùmque videant doctos Homines inter se digladiari, de rebus nullius momenti,

momenti, facile illud Dyonisij Syracusani arripiunt, *Verba ista sunt fenum otiosorum*. Nihilominus certissimum est, si modo Scholastici, ad inexplibilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenij, Varietatem, & Multiplicitatem Lecti-
onis, & Contemplationum adiunxissent, insignia profecto illi extitissent Lumina, omnesque Artes, & Scientias mirifice prouexissent. Hactenus de secundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falsitatem, & Mendaciû spectat; vna hæc omnium turpissimâ est, quippe quæ ipsam Naturam, Animamque destruit Scientiæ, quæ nihil aliud est quam Veritatis Imago. Nam Veritas Essendi, & Veritas Cognoscendi, idem sunt; nec plus à se inuicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potius duplicatum est; Impositura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur discrepantis naturæ, alterâque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerûnque tamen cocunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Innuendo, qui curiosus est, eundem esse & futilem; pariter fit, vt qui facile credat, idem libenter decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, vt qui citò iisdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudenter innuit his verbis, *Fingunt simul creduntque*, ad eò finitimæ sunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet leui Authoritate munita) facilitas, duorum generum est, pro ratione subiectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, siue Facto (vt loquuntur Iurisperiti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Ecclesiasticis Historijs nonnullas;

nonnullas; quæ nimis faciles se præbuerunt, in prodendis transcribendisque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Historiâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut iudicio recepta, & descripta; vt liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabulosis Narrationibus passim scatent; iisque non solum incertis, & neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis, & manifestò conuictis; ingenti Philosophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graues, & sobrios. In quo sanè elucefcit Aristotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm diligentem scripserit, atque accuratam Historiam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabulosa admiscuerit: quin potius *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas iudicauit, in vnum Commentariolum coniecit: prudenter perpendens, perspicuè vera, (quæ tanquam Basis Experientiæ solida, Philosophiæ & Scientiis subfterni possint) haud temerè esse cum Rebus suspectæ fidei miscenda: Et rursus etiã Rara, atque Insolita, quæ plerisque incredibilia videntur, non omninò esse suppressenda, neque Memorix Posterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Historiæ, aut Narrationibus, sed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex est: Aut cùm Artibus ipsis, aut cùm Authoribus in Arte nimium credimus, Artes ipsæ, quæ plus habent ex Phantasiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonstrationibus, sunt præcipuè tres, *Astrologia, Naturalis Magia, & Alchymia*; quarum tamen Fines non sunt ignobiles. Proficitur enim Astrologia, Superiorum in Inferiora, Influxum & Dominatum recludere. Magia sibi proponit Naturalem Philosophiam, à varietate Speculationum, ad Magnitudinem Operum reuocare. Chymica in se suscipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corporibus

bus Naturalibus latent & implicantur, separare & extrahere; Corporaque ipsa, inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in Theoriâ illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ sunt. Neque adeò traditio ipsarum, vt plurimum, candida est, sed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamèn hoc certè debetur, quod verè comparari possit Agricola apud Æsopum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec satis meminisse quo loco, defossam reliquisse*: Qui cùm Vineam diligenter Ligonibus vbique inuertissent, Aurum quidem reppererunt nullum; sed tamen Vindemiam insequentis Anni, propter fossionem circa radices vitium, tulerunt longè vberriam: sic strenui illi Chymistarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendum, haud paucis nobilibus Inuentis, & Experimentis, tum ad referendam Naturam, tum ad vsus Vitæ apprimè idoneis, quasi Facem accenderunt.

Illam autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictatoriâ quadam Potestate muniuit vt edicant, non Senatoriâ vt consulant, ingens damnum Scientijs intulit; tanquam præcipua causa, quæ tantopere illas affixit & depressit, vt absque insigni aliquo Augmento, exangues iacerent. Hinc nempe factum est, vt in Artibus Mechanicis, primi Inuentores pauca excogitauerint, Tempus reliqua suppleuerit, & perfecit; at in Scientijs, primi Authores longissimè penetrauerint, Tempus plurima detriuerit, & corruerit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, sub initijs imperfectas, & propemodùm informes fuisse, & exercitibus onerosas, temporis verò progressu, expolitas, & accommodas. At contrà Philosophiæ, & Scientiæ Aristotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipsis illis Authoribus viguerunt, tractu tem-

poris

poris degenerarunt, potius & non minimum splendoris amiserunt: Cuius rei non est alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, Ingenia multorum in vnum coierunt; in Artibus, & Scientijs Liberalibus, Ingenia multorum sub vno succubuerunt; quem tamen ipsum sæpenumerò Sequaces sui, potius deprauarunt, quàm illustrarunt. Vt enim Aqua non ascendet altius, quàm Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Aristotele deducta, supra Doctrinam Aristotelis nunquam assurget. Ideoque etsi non displiceat Regula, *Oportet discipulum credere*; huic tamen coniungendum est, *Oportet iam edoctum iudicio suo vi.* Discipuli enim debent Magistris temporariam solùm Fidem, iudicii que suspensionem, donec penitus imbiberint Artes; non autem plenam Libertatis eiurationem, perpetuamque Ingenij seruitutem. Quare, vt absoluaui hanc partem, hoc tantum adiciam; Magnis Authoribus suis sic constet Honos, vt Authori Authorum, & Veritatis Parenti Temporari, non derogetur.

Explicauimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, siue Morbos; præter quos nonnulli sunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitiosi Humores; qui tamen non adeò occulti sunt, aut latentes, quin in multorum sensum, & reprehensionem incurrant, ideoque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus est immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Nouitatis: Quæ in re Temporis Filix malè patrisant: Vt enim Tempus prolem deuorat, sic hæc se inuicem, dum Antiquitas nouis inuideat Augmentis, & Nouitas non sit contenta Recentia adicere; nisi Vetera prorsus eliminet, & reiciat. Certè Consilium Prophetæ vera in hac re Norma est: *State super vias antiquas, & videte quoniam sit via recta, & bona, & ambulate in eâ.* Antiquitas eam meretur Reuerentiam, vt Homines aliquandiu gradum sistere, &

supra eam stare debeant, atque vndequaue circumspicere, quæ sit via optima: quùm autem de viâ benè constiterit, tunc demùm non restitandum, sed alacritèr progrediendum. Sanè, vt verum dicamus, *Antiquitas seculi, Iuuentus mundi*: Nostra profectò sunt Antiqua Tempora, cùm Mundus iam senuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium sumendo à Seculo nostro.

Alius Error è priori oriundus, est Suspicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc posse inueniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac si illa Obiectio conueniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Iouem, cæterosque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem suo Seculo? interrogatq; iocans, ecquid Septuagenarij iam essent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ constricti?* sic videntur Homines subuereri, ne Tempus effœtum iam factû sit, & ad Generationem ineptum. Quin potius Leuitas Hominum, atque Inconstantia, hinc optimè perspici potest, qui donec res aliqua perfecta sit, eam mirantur fieri posse; postquàm facta semel est, iterùm mirantur eam iam pridem factam non fuisse. Ita Alexandri Expeditio in Asiam, habita est initio, pro vasto, & arduo admodùm Negotio; quam tamen postea placuit Liuius in tantum eleuare, vt diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè ausus est vana contemere*. Idem Columbo euénit circa Occidentalem Nauigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentius, vti videre est in plerisque Propositionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonstrantur, miræ videntur, & quibus quis non facilè assenserit; post Demonstrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (vt loquuntur Iureconsulti) tanquam antè perspectas & cognitatas.

Alius Error superiori affinis, est eorum, qui omnium Sectarum,

Seſctarum, atque Hæreſium veterum, poſtquàm ex-
cuſſæ fuiſſent, & ventilatæ, optimam ſemper obrinu-
iſſe, poſthabitis aliis, exiſtimant. Itaque putant, ſi
quis de integro inſtitueret inquiſitionem, & examen,
non poſſet non incidere in aliquas ex reiectis Opinio-
nibus, & poſt reiectionem amiſſis, & obliteratis: quaſi
verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis de-
liniendæ gratiâ, non illud sæpè probârint, quod po-
pulare magis, atque leue ſit, quàm quod ſolidum,
atque altè radices agens. Tempus ſiquidem ſimile eſt
Fluuiio, qui leuia, atque inflata ad nos deuchit, ſolida
autem, & pondus habentia ſubmergit.

Alius Error à reliquis diuerſus, eſt præmatura atque
proterua Reductio Doctrinarum in Artes, & Me-
thodos; quod cùm ſit, plerunque Scientia aut pa-
rùm, aut nihil proficit. Nimirum vt Ephebi, poſt-
quam Membra & Lineamenta corporis ipſorum, per-
fectè efformata ſunt, vix ampliùs creſcunt: ſic Scien-
tia quamdiù in Aphoriſmos, & Obſeruaciones ſpargi-
tur, creſcere poteſt, & exurgere; ſed Methodis ſemel
circumſcripta, & concluda, expoliri forſan & illuſtrari,
aut ad Vſus Humanos edolari poteſt, non autem porrò
mole augeri.

Alius Error ſuccedens ipſi, quem poſtremò notau-
imus, eſt, quod poſt ſingulas Scientias, & Artes, ſuas in
Classes diſtributas, mox à plerisque, Vniuerſali rerum
cognitioni, & Philoſophiæ Primæ renunciatur; quod
quidem profectui Doctrinarum inimiciſſimū eſt. Pro-
ſpectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & im-
poſſibile eſt, vt quis exploret, remotiores, interioresque
Scientiæ alicuius partes, ſi ſtet ſuper Plano eiufdem
Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam con-
ſcendat.

Alius Error ſluit ex nimiâ Reuerentiâ, & quaſi Ado-
ratione Intellectûs Humani; vnde Homines abduxere

se è Contemplatione Naturæ, atque ab Experimentiâ, in proprijs Meditationibus, & Ingenij Commentis, súlque deque volutantes. Cæterum præclaros hos Opinatores, & (si ita loqui licet) Intellectualistas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Diuinis Philosophis haberi solent, rectè Heraclitus perstrinxit, *Homines, inquit, querunt Veritatem in Microcosmis suis, non in Mundo maiori.* Respuunt enim quasi Abecedarium Naturæ, Primumque in Operibus diuinis tyrocinium, quod si non facerent, potuissent fortassè gradatim & sensim, post Literas simplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & volumen ipsum Creaturarum expedite legendum ascendere. At illi contrà, iugi mentis agitatione, vrgent & tanquam inuocant suos Genios, vt vaticinentur eis, edantq; Oracula, quibus meritò & suauitè decipiuntur.

Alius Error huic posteriori finitimus est, quod homines sapiùs imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas suas, Opinionibus quibusdã, & conceptib⁹ proprijs, quos potissimùm in Admiratiõne habent; aut Artibus, quib⁹ maximè addicti, & consecrati sunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quasi intingentes, licet Fuco admodùm fallaci. Sic suæ Philosophiæ immiscuit Plato Theologiam, Aristoteles Logicã, secunda Schola Platonis, (Procl⁹ scilicet & reliqui) Mathematicas. Ista enim Artes solebant illi, tanquã Filiolos suos Primogenitos suauari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculũ & Fornacẽ, nouã Philosophiã excuderũt. Et Gilbert⁹ Popularis noster, Philosophiã aliã ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cum varias opiniones de naturã Animæ recensens, tandè in Musicũ incidisset, qui Animã esse Harmoniã statuebat, facetè dixit, *Hic ab arte suã non recessit.* Sed de hoc gen⁹ Errorib⁹, appositè, & prudentè, ait Aristoteles, *Qui respiciunt ad pauca, de facili pronunciant.*

Alius Error est Impatentia Dubitandi, & cœca Festinatio Decernendi, absq; debitã, & adultã Suspensione Iudicii.

Iudicij. Nam Biuium Contemplationis, nõ est diffimile Biuiõ Actionis, à Veteribus sæpiùs memorato : cuius altera via, initio plana & facilis erat, fine autẽ imperuia, altera ingredienti aspera erat, & cõfragosa, vbi paulò processeris, expedita, & æquabilis : Haud secùs in Contemplationibus, si quis à certis ordiatur, in dubia desinet ; sin à dubijs incipiat, eaque aliquandiù patientèr toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error se ostendit in modo tradendi Doctrinã, qui, vt plurimum, est Imperiosus & Magistralis, nõ Ingenuus & liberalis ; ita demùm compositus, vt potiùs Fidẽ imperet, quàm Examini subiiciatur. Non negauerim in summarijs Libellis, ad Praxim destinatis, hanc formulã scribendi retineri posse, verùm in iustis Tractatibus de Scientiis vtrumque Extremũ vitandũ censeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quam Ne dubitare de re aliqua videretur ; quam Socratis, & Academiæ, Omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs studendum, Resque maiore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs, aut pleniùs sint probatæ.

Alii Errores sunt in Scopis, quos Homines præfigunt sibi, & in quos Conatus suos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Goryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, vt Arti quam profitentur, aliquid præclarum adiiciant ; hi contrã in secundis tantummodo consistere sat habent ; vel subtilis Interpretis, vel Antagonistæ vehementis & neruosi, vel methodici Abbreviatoris nomen ambientes : vnde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri possunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omniũ autem grauissimũ Error in Deuiatione ab vltimo Doctrinarum Fine consistit. Appetunt enim Homines Scientiam, alij ex insitã Curiositate, & irrequietã ; alij Animi causã, & delectationis ; alij Existimatiõnis

mationis gratiâ ; alii Contentionis ergô, atque vt in Differendo superiores sint ; plerique propter Lucrum & Victum ; Paucissimi, vt Donum Rationis diuinitus datum, in vsus humani generis impendant. Planè, quasi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æstuans requiesceret ; aut Xystus siue Porticus, in quo Animus deambulare liber, & vagus : aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitiosa, & superba despectaret ; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia ; aut Officina ad quæstum, & mercatum ; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subsidiu. Hoc enim illud est, quod reuerà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, si Contemplatio, & Actio, arctiore quam adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Coniunctio talis foret, qualis est supremorum duorum Planetarû Syfygia, cum Saturnus Quietis, & Contemplationis Dux, cum Ioue Duce Societatis, Agendique conspirèt. Quanquam cum de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Professoriam, & Lucrosam inuuo : Neque enim me fugit, quantopere hoc ipsum, Progressionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur ; perindè quidem vt Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ proiectum, quod vt tollat, dum flectit se, Cursus intereà impeditur ;

Declinat cursus, Aurumq; volubile tollit.

Neque rursus mihi in animo est, quod de Socrate dictum erat, *Philosophiam deuocare de Cælo, vt tantummodo versaretur in Terris* ; hoc est, Physicam seponi, vt Moralis Philosophia, & Politica celebraretur sola : sed quemadmodum Cælum & Terra simul conspirant, & consentiunt, ad Hominum tuendam vitam, atque iuuandam ; ita sanè hic Finis esse debet vtriusq; Philosophiæ, vt reiectis vanis speculationibus, & quicquid

quid inane, ac sterile est, conferuetur quicquid solidū est, ac fructuosum; vt hoc pacto, Scientia non sit tanquā Scortum, ad Voluptatem, aut tanquā Ancilla, ad quæstum; sed tanquā Sponsa, ad Generationem, Fructum, atque Solatiū honestum.

Iam explicasse videor, & quasi Dissectione quādam aperuisse, vitiosos illos Humores, aut saltem eorum præcipuos, qui non solum obstiterē profectui Literarum, verum etiam culpandis iisdem ansam dederunt. Quod quidem si nimis ad viuum fecerim, meminisse oportet, *Fidelia vulnera amanti, sed dolosa Oscula malignantis*. Vt cūque, hoc certè mihi videor affecutus, vt merear fidem in sequenti præconio; cū in superiori Censurā tam liberè egerim. Neque tamen in animo est mihi, Panegyricum Literarum scribere, aut Hymnum Musis præcinere, licet forsitan diū iam sit, ex quo Sacra earum ritè celebrata sint: sed consiliū est absque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verumque eius Valorem & Pretium, ex Testimonijs Diuinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, siue Exemplari; id est, in Attributis, atque Actis Dei, quatenus reuelantur Homini, & sobriè indagari possunt. Quā in re, non competit appellatio Doctrinæ, cū omnis Doctrina sit Scientia acquisita; nulla autem Cognitio in Deo acquisita est, sed Originalis. Itaque aliud quærendū est nomen, *Sapientia*, scilicet, vt sacre Scripturæ eam indigetant.

Sic autem se res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Diuinæ Emanationem videmus, quarum vna ad Potentiā refertur, altera ad Sapientiam: Illa præcipuè cernitur in creatandā Mole Materiæ; hæc in Pulchritudine Formæ disponendā. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis Historiā obstat, quin

quin fuerit confusa illa Cœli Terræque Massa, & Materia, vnico temporis momento creata; cui tamen disponendæ, digerendæque sex dies fuerunt attributi: ad eò signantèr Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ discriminauit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non sit, dixisse Deum, *Fiat Cælum & Terra*, sicut de sequentibus operibus dictum est; sed nudè atque actualitèr, *Deum creauit Cælum, & Terram*: ita vt Materia videatur, tanquam Manu facta, Formæ verò Introductio stilum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione est Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenùs fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysij Areopagitæ nomine euulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos scilicet Amoris; secundum *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertium autem Locum; & sequentes, *Thronis, Principibus*, cæterisque Angelis Potentiæ, & Ministerij concedi: vt ex hoc ipso ordine, ac distributione clarum sit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperij & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentijs, ad Formas Sensibiles & Materiatas descendentes, legimus primam Formarum creatarum fuisse Lucem; quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis respondet.

Sic in Distributione Dierum, videmus Diem, quæ requieuit Deus, & contemplatus est Opera sua, benedictam fuisse supra omnes Dies, quibus creata est, & disposita Fabrica Vniuersi.

Post Creationem absolutam, legimus Hominem collocari in Paradiso, vt illic operaretur: quod quidem Opus, aliud esse non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc est, cuius Finis, non ad Necessitatem

cessitatem aliquam, sed ad Delectationem, & Actiuitatem sine Molestitiâ, referri possit: cum enim tunc temporis, nulla potuerit esse Creaturæ Reluctatio, nullus *sudor vultus*, necessariò sequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuisse. Rursùs primæ Hominis Actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summarias Scientiæ partes complexæ sunt: Hæ erant, Inspectio Creaturarum, & Impositio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapsum introduxit (quod & ante monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, sed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc suppositione, quod Dei Mandata, aut Verba, non essent Principia Boni & Mali, sed quod alias haberent illa Origines; quorum cognitionem affectauit Homo, scilicet vt totalitèr à Deo deficeret, & sibi ipsi, suoque arbitrio prorsus inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statim post Lapsum contingere. Videmus (vt innumera sunt Sacrarum Scripturarum Mysteria, saluâ semper veritate Historicâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, Contemplatiuæ nimirum & Actiuæ, in Personis Abelis & Caini, inque eorum institutis, & primitiuis viuendi Rationibus delineatam: Quorum alter Pastor erat (qui propter Otium & Quietem, liberumque Cœli Aspectum, Typus est vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus scilicet fatigatus, & aspectu in Terram defixus.) Vbi cernere est, Fauorem, Electionemque Diuinam, ad Pastorem accessisse, non ad Agricolam.

Sic ante Diluuium, Sacri Fasti, inter paucissima, quæ de eo seculo memrantur, dignati sunt memoriæ prodere, Inuentores Musicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo post Diluuium, grauissima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam vltus est, fuit Confusio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum

Commercium, & literarum ad inuicem Communicatio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosem Legislatorem, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, quod *gnarus & peritus esset Omnis doctrinæ Ægyptiorum*. Quæ quidem Gens inter vetustissimas Mundi Scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci semper Pueri estis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes*. Perlustremus Cæremonialem Legem Mosis, reperiemusque præter Christi Pæfigurationem, Distinctionem populi Dei à Gentibus, Exercitium Obedientiæ, aliosque eiusdem Legis Vfus sacros, nonnullos doctissimorum Rabbiorum, haud inutilem circa eam nauasse operam, vt sedulò eruerent, quandoque Naturalem; quandoque Moralem Sensem Cæremoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, vbi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit discurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; sin caro viua in eo erit, immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium separabitur*. Ex hâc Lege colligit vnus eorum Axioma in Naturâ; *Putredinem pestilentiore esse, ante, quam post Maturitatem*. Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitijs vndique coopertos, minus corrumpere publicos mores, quam mediocritè, & ex parte tantum malos*: adeò vt ex hoc, & similibus locis eius Legis, præter Sensem Theologicum, haud pauca ad Philosophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligenter euoluerit, plenum eum, & tanquam grauidum, Naturalis Philosophiæ Mysterijs deprehendet. Exempli gratiâ; circa Cosmographiam, & Rotunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum*.

Vbi

Vbi pensilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli conuectas in extimis, haud obscure insinuantur. Rursus circa Astronomiam, & Asterismos, illis verbis, *Spiritus eius ornavit Cœlos, & obstetricante manu eius eductus est Coluber tortuosus.* Et alio loco, *Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* vbi immota configuratio stellarum Fixarum, paribus intervallis semper inter se distantium, elegantissimè describitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Austri.* Vbi iterum innuit depressionem Antarcticæ Poli, eamque designat nomine *Interiorum Austri*, quia Australes stellæ nostro Hemisphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon sicut lac mulsisti me, & sicut caseum coagulasti me, &c?* Circa rem Metallicam, *Habet Argentum venarum suarum principia, & Auro locus est in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis solutus calore in aes vertitur.* Et sequentia in eodem Capite.

Paritèr & in Personâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipsius, tum in Concessione Diuinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Felicitatis Bonis prælatum. Virtute cuius Doni, & Concessions, Salomon egregiè instructus, non solum scripsit insignes illas Parabolâs, siue Aphorismos de Diuinâ, atque Morali Philosophiâ; verum etiâ composuit Naturalem Historiam omnium Vegetabilium, *A cedro super montem, vsque ad muscum super murum,* (qui nihil est aliud, quàm Rudimentum plantæ, Patredinis & Herbæ Medium) Omniumque etiâ, quæ respirant, & mouentur. Imò idem Rex Salomon, quamvis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Classe, Famulatio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex isto Gloriæ segete, sibi ipsi decerpit, aut assumit, præter Decus Inquirendi, & Inveniendi veritatem. Sic enim disertè ait; *Glo-*

ria Dei est celare verbum, & gloria Regis inuestigare sermone. Ac si Diuina Maiestas innoxio illo, & beniuolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò se abscondunt, vt inueniantur : quasique etiam nihil esset honorificentius Regibus, quam Dei Collusores esse in eodem Ludo ; præsertim cum tot Ingenijs imperent, tantasque opes præstò habeant, quibus omnis Secreti Inuestigatio absolui possit.

Nec verò aliter hæc dispensauit Deus, postquam Saluator noster in mundum venisset. Ille enim prius, potentiam ostendit suam, in profligandâ ignorantia, vbi cum Doctoribus, & Sacerdotibus differeret in Templo, quam in subiugandâ Naturâ, tot & tantis editis Miraculis. Aduentus quoque Spiritûs Sancti, præcipuè adumbratus, atque expressus fuit in similitudine, ac Dono Linguarum, quæ sunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in feligendis illis Instrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem disseminandam, initio Homines euocauit planè indoctos, & illiteratos, præterquam quod Spiritûs Sancti Afflatu instructi fuissent ; quo euentius Virtutem suam Immediatam, & Diuinam declararet, omnemque Humanâ Sapienciam deprimeret. Quamprimùm autem Consilium suum in hâc parte perimpletum esset, mox in proximâ Successione Temporum, Diuinam Veritatem suam, alijs Doctrinis veluti pedissequis comitatam, in Mundum immisit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apostolos solus literatus fuit) in Scripturis Noui Testamenti, præcipuè à Deo adhibitus est.

Sic & nouimus complures ex antiquis Episcopis & Patribus, egregiè fuisse in omni Ethnicorum Eruditione versatos. Adèò vt Edictum Iuliani, quo cautum est, ne Christiani ad Scholas, & Gymnasia mitterentur, perniciosior machina, ad expugnandam Fidem Christianam,

stianam, quam cruentæ Superiorum Imperatorum Persecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Episcopi Romani (cætera viri egregii) Æmulatio, & Inuidia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare studebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta est. Quinimò sola Christiana Ecclesia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretiosas gentilis Eruditionis Reliquias, iam iam funditùs perituras, sinu & gremio suo conseruauit. Nupèr etiam intueri licet Iesuitas, (qui partim studio proprio, partim ex æmulatione Aduersariorum, Literis strenuè incubuerunt) quantum subsidij, viriuique, Romanæ Sedi reparandæ, & stabilindæ attulerint.

Quare vt absoluaui hanc Partem, duo sunt præcipua Officia, & Ministeria, præter Ornatum, & Illustrationem, quæ Fidei Religionique humaniores Literæ persoluunt. Vnum, quod efficacia sint Incitamenta, ad Diuinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: sicut enim Psalmi, & aliæ Scripturæ, crebrò nos inuitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, si tantùm in eorum specie externâ, sic vt sensibus nostris se exhibent, hæreremus; eandem faceremus iniuriam Maiestati diuinæ, ac si de Opulentia, & copiâ nobilissimi Gemmarii, ex iis quæ palam exponuntur in pergulâ, iudicaretur. Alterum, quod singulare Remedium, Antidotumque exhibeat Philosophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Saluator noster inquit, *Erratis nescientes Scripturas & Potentiam Dei.* Vbi duos Libros, ne in Errores incidamus, proponit nobis euoluendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatè Dei, dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam reuelant: Quorum posterior, veluti Clauis est prioris, non solum Intellectum nostrum aperiens, ad genuinam Scripturarum

Mentem,

Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonis expromendam; Sed porrò etiam præcipuè Fidem nostram referans, vt in seriam ingrediamur Omnipotentia Diuinæ Meditationem, cuius Characteres maximè insculpti eius Operibus, & incisi sunt. Tantum de Diuinis Testimoniis, ac Iudiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana Testimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, vt in Tractatu hoc breui, & presso, delectum potius adhibere deceat, quam copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Diuinam Venerationem, Cultumque consequi: (Quod quidè Christianis est tanquàm Fructus vetitus:) Nunc vero loquimur separatim de Iudicijs Humanis. Itaque (vt cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille quem Græci *Apotheosin*, Latini *Relationem inter Diuos* vocarunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui posset: presertim vbi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperij (vt Cæsaribus apud Romanos) sed ex Opinatione Hominum, & Fide internâ, vltro deferretur. Cuius Honoris tam excelsi, Gradus quidam erat, Et Terminus medius. Quippe supra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Diuini; in quorum distributione hunc ordinem tenuere Veteres. Rerumpub. conditores, Legislatores, Tyrannicidæ, Patres Patriæ, quisque in rebus ciuilibus optimè meruerunt, insigniti sunt titulo Herôum tantùm, aut Semideorum, quales fuere *Theseus*, *Minos*, *Romulus*, cæterique: Ex alterâ Parte, Inuentores & Authores nouarum Artium, quisque Vitam Humanam nouis Commodis, & Accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Maiores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & alijs contigit. Quod certè iure, & sano cum iudicio factum est. Nam priorum Beneficia intra Vnius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coercentur;

coercentur; nec abſimilia ſunt Imbribus tempeſtiuis, & benignis, qui quamuis frugiferi ſint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempeltate tantum, quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, viles ſunt; Poſteriorum verò Beneficia, vt ipſius Solis, & Cœleſtium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita ſunt: Illa rursûs, cum contentione, & perturbatione, vt plurimum coniuncta ſunt; hæc habent verum Characterem Diuinæ Præſentiæ, veniuntque in *aurâ leni*, abſque tumultu, aut ſtrepitu.

Neque fanè Doctrinæ Meritum in Ciuilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini inferit, multum cedit illi alteri, in ſubleuandis Humanis Neceſſitatibus, quæ ab ipſâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit ſub illâ fictâ Narratione, de Theatro Orphei; vbi ſingulæ Beſtiæ, Aueſque congregatæ ſunt, quæ Appetituum ſuorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidèque vnâ ſterere, Cytharæ concentu, & ſuauiſſimate captæ. Cuius Sonus vbi aut ceſſaret, aut maiori ſonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabulâ elegantè deſcribuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis, & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindiçtæ: qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suaſionibus Religionis, Legum, Magiſtrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquentè, & ſuauiſſimè modulantiſſimis, tam diù Pacem colunt, & ſocietatem; Sin iſta ſileant, aut Seditiones, & Tumultus obſtrepant, omnia diſſiliunt, & in Anarchiam, atque Confuſionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cum Reges ipſi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi ſint. Vt vt enim ſuis addictus nimium Partibus videatur, qui dixit, *Tum demum Reſp. fore felices, cum aut Philoſophi regnant,*

regnant, aut Reges philosophantur; Hoc tamen experi-
entiâ notum est, sub eruditis Principibus, & Custo-
dibus Reip. secula maximè fœlicia fuisse. Quamvis
enim Reges ipsi, suos habeant Errores & Vitia, Affe-
ctibus scilicet & pravis consuetudinibus pro more
cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum
si accedat Lumen, anticipatæ quædam Notiones, Re-
ligionis, Prudentiæ, Honestatis, retinent eos, & ab om-
ni præcipiti, & immedicabili Excessu, & Errore refræ-
nant; Aurem semper vellentem, etiam cùm Consiliarii,
& Domestici silent. Quin Senatores ipsi, & Consilia-
rii, qui Literis exculti sunt, Solidioribus innituntur
Principiis, quam qui ab Experienciâ tantùm edocti
sunt; illis ex longinquo prospicientibus Pericula, &
maturè propulsantibus, cùm isti tantùm ex propinquo,
& cominùs sapiant, nihil videntes nisi quod imminet,
& tunc demùm Agilitate Ingenii sui, se in ipso Pericu-
lorum articulo, expedire, & eripere posse confidentes.

Quæ Felicitas Temporum sub eruditis Principibus
(vt tempèr breuitati Studeam, adhibens non nisi le-
ctissima quæque Exempla, & maximè illustria) præ-
cipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani
Imperatoris, vsque ad Imperium Commodi defluxit;
Successionem sex Principum eruditorum, aut certè eru-
ditioni impensè fauentium, complectente; omnium-
que, (si temporalia Bona spectemus) quæ vnquam
vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè flo-
rentissimo. Id quod Domitiano, pridie eius diei, quo
interfectus est, in Somnis præmonstratum erat. Quip-
pe qui videre visus est, *Caput aureum sibi pone cervicem*
enatum esse: Quod sanè vaticinium, Aureis illis suble-
quentibus Sæculis, adimpletum est; De quibus sigilla-
tim sed breuissimè verba faciam.

Nerua Vir doctus fuit, Apollonij illius Pytha-
gorei Familiaris, & quasi Discipulus, qui etiàm
ferè

ferè expiravit, in Versu illo Homeri,

Teli Phœbe tuis lachrymas miscere nostras.

Traianus non ipse quidem doctus, sed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum Institutior, & in cuius Aulâ (licet Imperatoris Bellicosi) Professores & Pædagogos gratiosissimos fuisse, Memoria prodicimur. *Adrianus* curiosissimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inuestigator. *Antoninus* subtilis & quasi Scholasticus, vnde etiâ *Cymini sector* vocatus est. Ex *Diis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus: *Marcus* etiâ Cognomine ipso Philosophus. Hi Principes, vt doctissimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerva* clementissimus Imperator, quique, si nihil aliud, Orbi *Traianum* dedit. *Traianus*, oranium qui imperarunt, & Belli & Pacis Artibus anaximè florens: Idem Imperii fines longissimè prætulit, Idem vim Dominationis modestissimè cohibuit. *Maximorum* etiâ Extractor Operum, vnde à *Constantino*, *Parietaria* per inuidiam vocatus est, propter Nomen eius tot parietibus incisum. *Adrianus* Temporis ipsius Emulus: Iniurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentia suâ, reparavit. *Antoninus*, (vt etiam appellatus est) Vir maximè *Pius*, natiuâ quâdam & insitâ bonitatè, omnibus Ordinibus gratus, cuiusque Regnum (licet haud breue) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus* Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos superans. *Marcus* Vir ad Exemplar Virtutis compositus, cuique Scurra ille, in Conuiuio Deorum, nihil habuit quod obijceret, præter patientiam erga mores Vxoris. In hac itaque continuâ sex Principum serie, videre cuius liceat, scelicissimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Ciuilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, sed & in militari Virtute exercet vim suam, ac potentiam; vt clarè perspicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæsaris Dictatoris; Quorum antea obiter meminimus, nunc verò ea paulò fusiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Gestas, superuacaneum esset notare, aut recensere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: sed de Amore ipsorum, & studio erga Literas, nec-non in ipsdẽ Excellentia propriã, non alienum erit, si pauca subiungamus.

Educatùs fuit Alexander, edoctusque ab Aristotele, (Philosopho certè magno) qui non nullos è libris suis philosophicis ei nuncupauit: A latere illius nunquam discedebat Callisthenes, alijsque pereruditi viri, qui Castra sequebantur, & perperui erant, omnium eius Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonstrant: veluti Inuidia, quã dignam censuit Achillis Fortunam, quod Gestarum Rerum, Laudumque suarum, Homerum Præconem inuenerat. Iudicium de pretiosã Darii Arculã, inter reliqua spolia repertã, de quã cùm Quæstio moueretur, quidnam potissimùm dignum esset, quod in eã asseruaretur, ipse, cùm alii alia dicerent, pro Homeris Operibus sententiam tulit. Epistola Obiurgatoria ad Aristotelem missa, postquam Libros Physicorum edidisset, in quã expostulat, quod Philosophiæ Mysteria euulgasset; simulque rescribit, malle se omnibus doctrinã & cognitione, quã potentiã ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc spectant. Ipse verò, quam egregiè Animum excoluisset doctrinã, in omnibus eius Dictis, & Responsis apparet, vel potius resulget,
Erudi-

Eruditione plenissimis ; in quibus, licet numero pauca sint, quæ adhuc superfiunt, singularum Scientiarum Vestigia altè impressa reperias.

In Moralibus, obseruetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & aduerte (si placet) si fortè non vnam ex grauissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ, constituat : *Vtrum qui fruitur externis bonis, felicior sit, an qui contemnit ?* cum enim Diogenem cerne- ret, tam paruo contentum, conuersus ad circumstantes, qui eius conditionem sublannabant, *Nisi essem, inquit, Alexander, optarem esse Diogenes.* At Seneca in hac com- paratione Diogenem prætulit, cum diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare.*

In Naturalibus, obseruetur illud quod crebrò vsur- pabat, *In duabus se rebus, mortalitatem suam maximè per- cipere, Somno & Libidine :* Quod sanè dictum ex intimâ Naturali Philosophiâ depromptum est, non tam Alex- andrum, quàm Aristotelem, aut Democritum sapiens ; cum tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo designata, Mortis sint tanquam Arrhabones.

In Poeticis, obseruetur dictum illud, quum sanguine è vulneribus eius effluente, accerseret vnum ex Adula- toribus, qui ei Diuinitatem tribuere solebat, *Speeta, in- quit, hominis iste sanguis est, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manasse, vulneratà à Diomede ;* hoc dicto & Poetas, & Assentatores suos, & seipsum ridens :

In Dialecticis, accipè reprehensionem illam Argu- tiarum Dialecticarum, circa reiicienda, & retorquenda argumenta, in dicto suo, quo perstrinxit Cassandrum, Delatores Patris sui Antipatri repellentem. Cum enim Alexander fortè dixisset, *Numquid putas hos Homines, tam longum iter suscepturos fuisse, nisi iustam doloris causam habuissent ?* Respondit Cassander, *Imò hoc ipsum Animos*

*eis dedit, quod sperabant longinquitatem viæ obstituram, quo minus calumnia proderetur. Euge, inquit Rex, Strophas Aristotelis, rem pro & contra detorquentes. At tamen hæc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cum res postularet, in commodum suum uti, probè nouerat: Ita enim accidit, ut Callisthenes (quem odio clam habebat, quod nouæ eius inter Diuos Relationi refragaretur,) in quodam Conuiuio rogatus esset, ab vnâ discumbentibus, ut oblectationis gratiâ, (cum esset vir eloquentissimus) Thema aliquod pro arbitrio sibi sumeret, de quo subito diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applausu disseruit: At ne utiquam hoc delectatus Alexander, subiecit, *In bonâ causâ, faciliè est cui libet esse eloquenti, quin verte, inquit, stilum, & quid contra nos possis, audiamus.* Callisthenes negotium in se recepit, idque tam acerbè, tamque aculeatè præstitit, ut Alexander interpellans diceret, *Etiâ malus animus, æque ac bona causa indit eloquentiam.**

In Rhetoricis, ad quæ Tropi, & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantissimum Metaphoræ usum, quâ Antipatrum imperiosum, & tyrannicum Præsidem perstrinxit. Cum enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quod tam moderatus esset, neque in Persicum, prout alij Præfecti, luxum, usumque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intus, inquit Alexander, Antipater est totus purpureus.* Etiâ & illa Metaphora insignis: Cum Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbella, eique ingentem hostium exercitum monstraret, qui oculis subiacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum representabat, ideoque consuleret, ut Nocturno Prælio illos inuaderet, *Nolo, inquit Alexander, suffurari victoriam.*

In politicis, attende grauissimam illam, & prudentissimam distinctionem (quam omnis Posteritas amplexa est) quâ duos ex præcipuis eius Amicis, Ephestionem & Craterum discreuit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem*: Dissimilitudinem maximi ponderis, etiam inter fidelissimos Regum Seruos constituens, quod alii magis Dominorum suorum Personas vero Affectu prosequantur, alii potius moueantur Officio erga Principatum ipsum. Spectetur etiam, quam eximie redargueret Errorem, Principum Consiliarijs familiarem, qui plerunque consilia, pro modulo sui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, suggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret condiciones, Parmenio; *Ego, inquit, si essem Alexander, acciperem*. Subiecit Alexander, *Et ego quidem si essem Parmenio*. Postremò, excutitur acere illud atque acutum Responsum, ad Amicos interrogantes, Quid sibi reseruaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem, inquit: quippe qui probe sciret, subductis rationibus, Spem veram esse Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aspirantium*. Hæc Iulij Cæsaris Sors, cùm proficiscens in Galliam, vniuersas opes profusis largitionibus exhausisset. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guisii, Nobilissimi Principis, licet nimium Ambitiosi, de quo illud increbuit, *Fæderatorem eum fuisse unum omnium Gallorum maximum, eò quod omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium uniuersum, in obligationes conuertisset*. Cæterum Admiratio huius Principis, dum cum mihi, non vt Alexandrum Magnum, sed vt Aristotelis Discipulum propono, longius fortassè me prouexit.

Quantum ad Iulium Cæsarem, non est opus, vt de præstantiâ Eruditionis eius, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Responis suis, coniecturam faciamus. Hæc siquidem eminet in eius scriptis;

&

& Libris, quorum alij extant, alij infœlicitèr desiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, insignis illa Bellorum suorum Historia, cui Nomen & Titulù Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes posteri, solidum Rerum pondus, & viua tam Actionum quàm Personarum simulachra, cum castissimâ puritate sermonis, Narrationisque perspicuitate eximiâ, cõiuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infusas fuisse, sed à Præceptis Instituitq; Doctrinæ acquiratas, testatur liber eius de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quam Grammaticalis quædam Philosophia; in quo sedulò dedit operam, vt Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Consuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem reuocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ sunt Rerum Imagines, Rebus ipsis conuenirent, non vulgi prorsus arbitrium sequerentur.

Ita etiàm veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quam Potentiæ, emendatam eius Ediçto habemus computationem Anni; quæ disertè testatur; æque cum gloriæ sibi duxisse, Syderum in cœlis Leges pernosse, ac Hominibus in Terris Leges dedisse.

Ex Libro quoque, cui Titulum præposuit Anti-Cato, facilè constat, eum tanto studio accensum, ad Victoriã Ingenij, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum suscipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rursus in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentius sibi putasse, si seipsum tanquam in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum Dicta, grauiâque referrentur; quam si Dicta sua propria, velut Oracula sacrentur, sicut inepti Principes nonnulli, adulatione corrupti, sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem, pleraque eius Dicta, (vt feci in Alexando) sunt ea certè huiusmodi, qualia notat Salomon, *Verba sapientum sunt tanquam Aculei, & tanquam*

tanquam Clavi in altum defixi. Itaque tria hęc tantùm proponam, non tam elegantia, quam vi & efficacia mirabilia.

Primò igitur, Magister fit, oportet, loquendi, qui vnico verbo, seditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem se res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites vti eos appellarent, cùm Magistratus Populum, Quirites. Tumulruabantur Milites Cæsaris, ac Missionem seditiosè flagitabant; non quod hoc ipsi cuperent, sed vt hoc postulato, Cæsarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcussus silentio facto sic exorsus est: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos iam dimissos significabat. Eo percussi Milites, & planè obstupefacti, concionantem deinceps perpetuo obturbabant, & postulato illo Missionis polthabito, contrà obnixè petebant, vt Militum Appellatio eis restitueretur.

Secundum fuit huiusmodi. Regis Nomen Cæsar summè affectabat: Itaque subornati sunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem salutarerent. Ille sentiens Acclamationem tenuem fuisse, ac raram; Negotium ioto transmisit, ac si erratum esset in Cognomine, *Non Rex sum,* inquit, *sed Cæsar.* Dicitum sanè huiusmodi, vt si diligenter excutjatur, vigor eius & pondus, vix exprimi possit: Primùm enim recusationem Nominis præ se ferebat, sed neutiquàm seriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monstrabat; ac si Cæsaris appellatio, illustrior Titulus esset, quam Regis; quod haud secus euēnit, & vsque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, summo artificio, finem suum vrgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re leui, hoc est Nomine tantùm (nam potestatem Regiam iam pridem habebat) secum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obscu-

ris gerebant : Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodum & nos simile quiddam nostro idiomate habemus.

Vltimum quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæsar post bellum initum, Romam occupasset, atque sanctius Ærarium reclusisset, vt Pecunias ibi congestas, in vsus Belli tolleret, restitit Metellus, vt pote tunc temporis Tribunus ; Cui Cæsar, *Si perstes*, inquit, *mortuus es*. Dein reprimens se paulum, subiecit, *Adolescens, durius est mihi hoc dicere, quam facere*. Dicitum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, vt nihil supra.

Verùm vt Cæsarem mittamus ; Perspicuum est eum probè sibi conscium suæ eximiæ Eruditionis fuisse ; vt liquet ex eo, quod demirantibus nonnullis Lucij Syllæ consilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla nesciuit literas, dictare non potuit*.

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic dissertationi de arctâ conjunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, post Alexandrum & Cæsarem afferri potest ?) nisi quod moueor vnus alterius Exempli dignitate, & insolentiâ, eo quod tam subitò transferit, à Ludibrio ad Miraculum. Est autem Xenophontis Philosophi, qui è Socratis Ludo profectus est in Asiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem : Hic Xenophon eo tempore peradolescens fuit, & nunquàm Aciem, aut Castra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, sed tantum sponte, ob Amicitiam Proxeni proficiscebatur. Aderat fortè fortunâ, cùm Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, postquàm Cyrus in Acie occubuisset, Græci autem (Manipulus tantummodò Hominum) Duce orbati, in medio Provinciarum Persiæ, à Patriâ suâ, plurimorum Milliarium interuallis, & Fluminibus maximis atque altissimis interclusi essent. Legatio huc spectabat, vt positis Armis atque

atque deditis, se Regiæ Clementiæ submitterent : Cui legationi antequàm publicè responsum esset, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est. Imò, inquit, *Falins, hæc duo tantùm nobis iam supersunt, Arma, & Virtus, si igitur Arma dedamus, cui vsui (obsecro) nobis erit Virtus?* At Falinus subridens, *Ni fallor* (inquit) *Atheniensis es (Adolescens) & Philosophia incumbis, atq; bellula sunt, quæ dicis, sed valdè erras, si virtutem vestram Regijs Copijs parem esse arbitreris.* Ecce Ludibrium, sequitur Miraculum. Nouitius iste ex Scholâ, & Philosophus, postquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti essent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Prouincias, omnibus eius Copijs frustra obnitentibus : Quo facto stuporem iniecit omnibus, Græcis autem ab eò tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Persarum Regnum inuadendum, & subuertendum. Quod & mox cogitauit sanè, & designauit Iason Thessalus; tentauit, & inchoauit Agefilaus Spartanus; perfecit demùm Alexander Macedo, omnes Literati istius præuii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab Imperatoriâ, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ est Hominum priuatorum : Primò, certissimum est illud Poëtæ,

Scilicet ingenuas didicisse fidelitèr Artes

Emollit mores, nec finit esse feros.

Eruditio siquidèm Humanas Mentès, feritate atque barbarie exuit. Veruntamèn opus est, vt Accentus sit in Voce illâ *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potiùs in contrarium. Eruditio, inquam, Leuitatem, Temeritatem, atque Insolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua simul cum re ipsâ suggerit, Rationum & Argumentorum pondera in vtramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo

cique arident pro suspectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam euellit, Radicem ipsam omnis infirmi Consilii: quippe admiramur Res, vel quia Nouæ sunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Nouitatem, nemo est qui Literas, & Rerum Contemplationem penitus imbiberit, quin illud Cordi impressum habeat, *Nil noui super terram*. Neque enim Puparum Ludû, quisquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulæa caput inferens, Organa quibus mouentur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodum Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoris in Asiâ assuetus, cum interdum acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibusdam illic factis, quæ plerunque propter Pontem aliquem, aut Castellum, aut ad summum, pro expugnatione Oppidi alicuius suscipiebantur, dicere solebat, *Videri sibi Nuncium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus*: Sic certè, qui vniuersitatem Rerum, eiusque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus superstantibus (si Diuinitatem Animarum seponas) haud maius quidpiam videbitur, quam Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ouis suis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Puluisculi Aceruum, reptant & cursitant. Porro Eruditio aufert, aut saltem minuit Timorem Mortis, atque aduersæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribusque officere solet. Si enim Animus cuiuspiam, contemplatione Mortalitatæ, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, iuxta cum Epiçteto sentiet; qui, cum pridè exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, postridè etiâ exiens, aliam mortuum Filium desilentem conspiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodie vidi mortalem mori*. Quare optimè, & valdè sapientèr Virgilius,

lius, Cognitionem Causarum cum Metûs omnis profi-
gatione cōpulauit, tanquam Cōcomitantia;

Felix qui potuit Rerum cognoscere Causas,

Quique metus omnes, & inexorabile Fatum

Subiecit pedibus, strepitumq̄, Acherontis auari.

Nimis longum esset singula percurrere Remedia, quæ
singulis Animi Morbis Doctrina suppeditat; aliquan-
dò vitiosos Humores expurgans, nonnunquàm Ob-
structiones aperiens, aliàs Concoctionem iuuans, aliàs
Appetitum excitans, non rarò Vulnèra eius, & Vlçera
sanans, & similia. Quare concludam cum hoc, quod
videretur rationem habere totius, ita nimirum Animum
Doctrinam disponere, & flectere, vt nunquam protin-
nùs acquiescat, & tanquàm congeletur in defectibus
suis, quin incitet se semper, Progressumque spiret. Ne-
scit illiteratus, quid sit in se descendere, aut secum inire
rationes, aut quam suavis vita sit, quæ indies sentit se
fieri meliorem: si quâ fortè Virtute præditus sit, eam
venditabit scilicet, & vbique spectandam exponet, eâ-
que vtetur forsitan commodè, quam tamen excolere, &
augere negligit. Rursùs, si quo vitio laborat, Artem,
atque indultriam illud celandi atque occultandi, mi-
nimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus
Messor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam
exacuit. Literatus contrà, non tan.ùm vtitur Animo.
Virtutesque exercet, sed continuò emendat se, & in
Virtutem proficit. Imò vt in summâ dicâm, pro certo
est, Veritatem & Bonitatem distingui tantùm, sicut Si-
gillum, & Impressionem, nam Veritas Bonitatem fig-
nat: Et contrà, Vitiõrum ac Perturbationum procellæ,
ex Errores, & Falsitatis Nubibus erumpunt.

A Virtute transcamus ad Potentiam & Imþeritium,
& dispiciamus, si vsþiam inueniatur tanta Potentia, &
Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam inuestit,
& coronat. Videmus dignitatem Imperandi; sequi
digni-

dignitatem eius, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagistrorum, minus honorificum: Imperium in Mancipia, potius dedecori est, quàm honori: Neque multò præstantius est Imperium Tyrannorum, in populum servilem, atque Animis, & generosâ indole exutum: Vnde hoc semper manavit iudicium, Honores in liberis Monarchijs, aut Rebusp. suaviores esse, quàm sub Tyrannis; quia Imperium honorificum magis supra volentes est, quam supra inuitos, & coactos. Ideoque Virgilius, cum ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, in hac ipsa verba loquitur,

— *Victorq; volentes*

Per populos dat iura, Viamq; affectat Olympo.

Ast Imperium Scientiæ, longè celsius est, quàm Imperium in Voluntatem, licet liberam, & non altricam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipsi dominatur, qui est altissima Pars Animi, & Voluntatem ipsam regit. Etenim nulla præculdubio terrena est potestas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorumque cogitationibus, & phantasijs, assensu quoque & fide, Thronum, & quasi Cathedram suam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcirco videmus, detestabilem illam, & immensam delectationem, quâ Hæresiarchæ, falsi Prophetæ, & Impostores magni perfunduntur, & rapiuntur, postquam senserint in Fide, & conscientijs Hominum cœpisse se regnare: Tantam certè, ut qui eam semel degustauerit, nullis ferè persecutionibus, aut tormentis adigi possit, ut hoc regno se abdicet. Sicut autem, hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur, *Abyssus siue profunda Sathane*; ita è contrariò, iustus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipsâ euentiâ, ac commendatione dulcissimâ stabi-

stabilis, sanè quam proximè, ad Potestatis Divinæ similitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores spectat, Munificentia Doctrinæ, non sic Regna integra, & Resp. locupletat, & ditat, vt non Hominum etiam priuatorum Fortunas, & Opes amplificet, & euehat. Vetus enim Obseruatio est, Homerum pluribus suppeditasse victû, quam *Syllum*, *Cæsarem*, aut *Augustum*, licet tot Congiaria, tot Donatiua, tot Agrorum Assignationes largiti sint. Certè difficile dictu est, Arma an Literæ plurimum fortunas constituerint. Quin si de summâ potestate loquamur, videmus; si Arma, aut Ius hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum forti sæpius cessit Sacerdotium, quod Regni semper fuit Riuale.

Rursus, si Delectationem, Iucunditatẽmque scientiæ intuearis, multùm sanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta sensuum excedent, quanto Voti Affectio foelix, Cantiunculam, aut Cœnam: & non pari gradatione, Intellectus Voluptates, eas quæ sunt Affectuum, transcendent? In cæteris oblectationibus satietas est finitima, & postquam paulò inueteraverint, Flos ipsarum & venustas marcescit: quo docemur, non illas liquidas reuerà voluptates, ac sinceras fuisse, sed umbras tantùm; & Fallacias voluptatum, non tam qualitate suâ, quam nouitate iucundas: Vnde & Voluptarij sæpius fiunt Monachi, & ambitiosorum Principum Senectus, tristior ferè est, & Melancholiâ obsessa. Scientiæ autem non est satietas, verùm & fruendi, & appetendi, perpetuò & subindè recurrentis Vicissitudo; vt necesse sit huius Delectationis Bonum, simplex esse, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas, quam depingit Lucretius, vltimum in Animo locum sortitur,

Suaue mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suaue

Suaue est spectaculum (inquit) stantem aut ambulante in littore, nauem intueri tempestate in mari iactatam: suaue itidem ex edita turri duas cernere Acies concursantes in planitie; at nil dulcius est Homini, quam mens per doctrinam, in arce veritatis collocata, vnde aliorum errores, & labores dispicere possit.

Denique, vt mittamus vulgaria illa Argumenta, quod per Doctrinam scilicet, *Homo homini in eo praestet, in quo ipse Brutis*; Quod ope Doctrinae ascendat homo intellectu vsque ad Caelos, quo corpore non potest, & alia similia; cum eo concludamus Bono, hanc Dissertationem de Literarum excellentia, ad quod Humana Natura ante omnia aspirat, hoc est, Immortalitate, & Aeternitate. Huc enim spectant Procreatio sobolis, Nobilitatio Familiae, Aedificia, Foundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenij, & Eruditionis, quanto diutius durent, quam ea quae opere, & manu facta sunt. Annon Homeri Carmina, viginti quinque Annorum Centurias, & supra, absque vnus Syllabae, aut Literae iactura, durauerunt? Quo spatio innumera Palatia, Tempa, Castella, Vrbes collapsa sunt, aut diruta? Picturae, ac Statuae Cyri, Alexandri, Caesaris, imò Regum & Principum multò recentiorum, nullo iam sunt modo parabiles: Archetypa enim ipsa, iamdudum confecta vetustate perierunt, Exempla autem indies primigeniam Similitudine mutantur. At Ingeniorum Imagines perpetuo integrae manent in Libris, nullis temporum iniurijs obnoxiae, vtpote quae iugem renouationem recipere possunt: Quanquam nec Imagines dici proprie possint, quia perpetuo generant quodammodo, seminaque sua in Animos Hominum spargunt, atque aetatibus subsequenibus infinitas Actiones, Opinionesque suscitant, & progignunt. Quod si Naui Inuentum, res existimata tam nobilis, & admirabilis

lis fuerit, quæ opes mercesque hinc inde transportat, Regiones locis difiunctiffimas, participatione fructuum & commodorum confociat; quantò rectius Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naues fulcantes Oceanum Temporis, remotiffima fecula Ingeniorum & Iuuentorum commercio, & societate copulant? Porro videmus nonnullos Philofophorum qui maximè immerfi erant fenfibus, minimèque Diuini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos concessiffe, quofcunque Motus & Actus Anima humana abfque Corporis Organo præftare poffit, eos etiam poft Mortem permanere probabile effe: quales nimirum erant Intellectus, minimè autem Affectuum Motus. Adeò fcilicet Scientia immortalis vifa eft Res illis, atque incorruptibilis. Nos autem, quibus diuina Reuelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Senfuum, nouimus non folùm Mentem, fed & Affectus perpurgatos; neque Animam tantùm, fed etiam Corpus ad Immortalitatem affumptum iri fuo tempore. Sedenim meminerint Homines, & nunc & aliàs vbi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio feiunxiffe Testimonia diuina ab humanis; quam Methodum constantè retinui, feperatim vtrunque explicans.

Quamuis verò hæc ita fint, nequaquam tamen hoc mihi fumò, neque me confequi poffe confido, vt vllâ Causæ huius pro Doctrinâ Peroratione; aut Actione, iudicia refcindam, vel *Æfopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Midæ*, qui cum Arbitræ factus effet, inter Apollinem, Mufarum, & Panem, Ouium Præfidem, Opulentæ palmam detulit; vel *Paridis*, qui fpretâ Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modo imperet*, Imperium licet cum conditione detestanda

dâ præoptantis; vel *Vlyſſis*, qui *Vetulam* prætulit *Immortalitati*, typi certè eorum, qui *Conſueta* *Optimis* præponunt; plurimaque eiufmodi *Iudicia* *Popularia*: Hæc enim antiquum obtinebunt: Verùm & illud etiàm manebit, cui innixa eſt ſemper *Doctrina* tanquam firmiſſimo fundamento, quod- que nunquàm labefactari poterit, *Iuſtificata eſt Sapientia à Filijs ſuis.*

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SECVNDVS.

AD REGEM SVVM.

Consentaneum videri possit, tametsi non raro secus eueniat, (Rex optime) vt qui Sobole numerosâ aucti sunt, quique Immortalitatem suam in Posteris ipsorum quasi prospectant, præ cæteris Mortalibus sint solliciti, de Statu futurorum Temporum; utpote quibus, satis intelligunt, charissima illa sua tandem debere pignora transmitti. *Elizabet*

K

beta

beta Regina, propter Vitam cœlibem, Hospes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; sua quidem Tempora ornauit, & in multis beaurit. Enimuerò tuæ Maiestati, (cui Deus pro Benignitate suâ dedit tot suscipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cuiusque Ætas vigena, & Thorus fœcundus adhuc plures pollicetur) vsquequaque conuenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiàm ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipsa intuetur Æternitas. Inter ea autem (nisi studium meum erga Literas me fallit) nil dignius est aut nobilius, quàm si dotetur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* solidis & fructuosis. Quousque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, statuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne plus ultra in Doctrinis progrediamur; cum habeamus Maiestatem tuam, instar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Nauigandum conducat & fortunet?

Vt igitur ad rem redeamus: Reclamamus iam, & nobiscum perpendamus, quid Principes Viri, alijque, hucusque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiserint? Hoc autem præse & distinctè excutiamus, sermone quodam Actiuo & Masculo, nusquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quiuis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Consiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Coniunctione superari: Quorum primum Conatum extimulat, secundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati succurrit. At inter hæc tria, merito Primas tenet, *Consilij prudentia & sanitas*; hoc est, Monstratio, & Delineatio viæ rectæ & procliuis, ad rem, quæ proponit, perendam: *Claudus enim*, (quod dici solet) *in viâ, anteuertit Cursorem extra viam*. Et Salomon perappositè ad hanc rem, *Ferrum si retusum fuerit viribus*
utendum

vtendum maioribus; quod verò super omnia praeualet, est sapientia. Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficacius conducere ad Rem, quam virium aut Intentionem, aut Accumulationē. Hæc vt dicam, illud impellit, quod (saluo semper eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perspicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potius, & Nominis sui Memoriam, quam ad Scientiarum ipsarum Profectum & Augmenta spectasse; & Literatorum potius Numerum auxisse, quam Artibus ipsi multum Incremēti attulisse.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria versantur Obiecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Personas Eruitorum. Quemadmodum enim Aqua, siue ex Cælesti Rore descendens, siue ex Fontibus scaturiens, facile dispergitur & disperditur, nisi colligatur in aliqua Receptacula, vbi per vnionem, & congregationem, se sustentare & fouere possit, (quem in finem excogitauit Solertia humana Aquæductus, Cisternas, Stagna; eaque etiam varijs ornamentis condecorauit, quæ Magnificentia & Dignitati, non minus quam Vtui & Necessitati deseruiant) similiter Liquor iste Scientiæ pretiosissimus, siue à Diuinâ Inspiratione destillet, siue è Sensibus exiliat, mox periret omnis, atque euanesceret, nisi conseruaretur in Libris, Traditionibus, Colloquijs; ac præcipuè in Locis certis his Rebus destinatis, quales sunt Academia, Collegia, Scholæ; vbi & permanentes habeat Sedes, & crescendi insuper, & se congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Musarum Sedes* spectant, quatuor numerantur: Edificiorum Structura; Prouentuum Dotatio; Priuilegiorum Concessio; Disciplinæ Lex & Institutio; Quæ omnia ad Secessum, & Otium (vt plurimum) conferunt, & ad Vacationem à

Curis & Molestijs : qualia sunt quæ ad Aluearia constituenda, in vsum Mellis, requirit Virgilius ;

Principio sedes apibus, statioq; petenda,

Quo neque fit ventis aditus. &c.

At Opera circa *Libros* duo sunt præcipua : primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mausolæis, præcorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ sunt. Secundò, nouæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impressionibus, fidelioribus Versionibus, vtilioribus Commentarijs, Annotationibus magis diligentibus, & huiusmodi famulatio, instructæ & ornata.

Porro Opera, quæ *Literatorum Hominum Personas* respiciunt (præterquam quod ipsi ornandi sint & promouendi) sunt etiã duo : Remuneratio & Designatio Lectorum, in Artibus iam dudum inuentis, & cognitis ; & Remuneratio ac Designatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non satis hactenùs exultæ, aut elaboratæ sunt.

Hæc summam Opera sunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illustrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicuius commemoratione, qui de Literis benè meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, post reditum suum, ad gratias promiscuè agendas impulit ; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potius (ex Scripturarum consilio) spatium intueamur, quod adhuc restat in Stadio decurrendum ; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo iam pridem reliquimus.

Primum igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclarissimè fundata, Omnia illa certis Professionibus destinata esse demiror, nulla, liberis atque Vniuersalibus Artium, & Scientiarum studijs, dedicata. Nam si quis iudicet Doctrinam omnem referendam esse ad Vsum & Actionem, rectè sapit ; Veruntamen facile

est

est isto modo prolabi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perstringit ; in quâ cætera Corporis Membra licet Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, vt Artus, neque Sensum, vt Caput; quamuis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus diuideret : Planè eodem modo, qui in Philosophiâ ac Contemplationibus vniuersalibus, positum omne studium inane atque ignauum arbitrat, non animaduertit singulis Professionibus, & Artibus, exinde succum & Robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam caussam fuisse, cur fælicior Doctrinæ progressus hucusque retardatus sit; quod opera hisce fundamentalibus Scientijs, nauata sit tantum in transitu, neque haustus pleniore indè epti. Nam si Arborem solito fructuosiore fieri cupias, de Ramis medicandis frustra cogitaueris; Terra ipsa circa Radicem subigenda, & Gleba lætior admouenda, aut nihil egeris. Neque rursus silentio prætermittendum est, hanc Collegiorum, & Societatum, in vsum tantummodò Doctrinæ Professoriæ, Deditionem, non solùm Scientiarum incrementis inimicam fuisse; sed etiam in Regnorum, & Rerump. detrimentum cessisse. Hinc enim fieri solet, vt Principes delectum habituri Ministrorum, qui Rebus civilibus tractandis sint idonei; eiusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant; propterea quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos vsus destinata, vbi scilicet Homines à Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Historiæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; vt inde ad ciuilia Munera, magis habiles, & instructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionum verò *rigant*; sequitur iam ordine, vt dicam quid in publicis Lectionibus desideretur. Nimirum,

rùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus siue Artium, siue Professionum, (præsertim apud nos) assignatam. Interest enim inprimis progressus in Scientijs, vt Lectores in vnoquoque genere, ex optimis instructissimisque eligantur; vtpote quorum opera, non in vsum transitorium, sed ad sufficiens Sobolem Scientiæ in secula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi Præmia, & conditiones tales constituentur, quibus eminentissimus quisque in cæ Arte, planè contentus esse possit; vt illi demùm graue non sit, in eodem munere immori, neque Præcticam cogitet. Quocirca Scientiæ vt floreat, Militaris Lex seruanda Dauidis; *Vt aqua esset pars descendens ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè aliter prospectum erit. Sic Lectores in Scientijs sunt tanquam Conseruatores, & Custodes totius Literarij Apparatus, vnde Praxis & Militia deinceps Scientiarum instruat: Proinde æquum est, vt Merces ipsorum Lucra Practicorum exæquare possit. Aliter si Patribus Scientiarum Præmia non constituentur fatis ampla, & luculenta, eueniet illud,

Et Patrum inualidi referent ieiunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymista quispiam in auxilium aduocandus fõret; cùm id genus Hominum Studiosis Authores sint, vt Libros vendant, Fornaces extruant, Mineruam ac Musas, (tanquam Virgines Steriles,) deserant, ac Vulcano se applicent. Fatendum est enim uerò, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operatiuæ Fructum, in nonnullis Scientijs, (præsertim Naturali Philosophiâ, & Medicinâ) haud vnica subsidia è Libris petenda esse. Quâ in re neutiquàm omninò cessauit Munificencia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras, Globos, Astrolabia, Mappas, & alia similia, vt adminicula quædam Astronomiæ, & Cosmographiæ comparari, & studio

præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medecina studio dicata, Hortos habere pro Simplicium cuiusque generis inspectione, & notitiâ; nec vsu Mortuorum Corporum ad Obseruationes Anatomicas destitui. Cæterùm hæc ad pauca spectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditiis eruendis & referendis, progressus vix fieri posse, nisi ad Experimenta, siue Vulcani, siue Dædali, (Fornacis scilicet, aut Machinæ,) vel cuiuscunque alterius generis, sumptus abundè suppeditentur. Ideoque sicut Principum Secretariis, & Emissariis, conceditur exhibere rationes Expenfarum, pro diligentis suis, in explorando, & erundo Res nouas & Arcana ciuilia; similiter & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, satisfaciendum de expensis suis; aliàs de quamplurimis scitu dignissimis nunquam siemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ suppeditauit Aristoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piscatores, & alios, quo instructior accederet ad conscribendam Historiam Animalium; certè maius quiddam debetur ijs, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, sed in Labyrinthis Artium viam sibi aperiunt.

Defectus etiamnum alius nobis obseruandus, (magis certè momenti,) Neglectus quidam est; in Academicarum Rectoribus, Consultationis, in Regibus siue Superioribus, Visitationis; in hunc finem, vt diligenter consideretur, & perpendatur, vtrum Prælectiones, Disputationes, aliaque Exercitia Scholastica, antiquitus instituta, & ad nostra vsque tempora vsitata, continuare fuerit ex vsu, vel potius antiquare, aliaque meliora substituere. Etenim inter Maiestatis tuæ Canones prudentissimos, illum reperio. *In omni vel consuetudine, vel exemplo, tempora spectanda sunt, quando primum Ros cœpta; in quibus, si vel confusio regnauerit, vel inscitia; derogat illud inprimis Authoritati rerum, atque omnia reddit suspecta.* Quamobrem,

obrem, quandoquidem Academiarum Instituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hisce noltris haud paulò obscurioribus, & indoctioribus; eò magis conuenit, vt examini denuò subijciantur. Exemplum in hoc genere, vnum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obuiæ videntur, & familiares. Pro more receptum est (licet vti mihi videtur perperam) vt Literarum studiosi, Logicam, & Rhetoricam præproperè nimis addiscant; Artes sanè Prouectioribus magis conuenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, si verè res perpendatur, sunt ex Artibus grauissimis; cùm sint *Artes Artium*, altera ad Iudicium, altera ad Ornatum. Quineriam Regulam, & Normam continent, Res & Materiam subiectam, vel disponendi, vel illustrandi. Ideoque id agere, vt Mentès Rerum ignaræ, & rudes, (quæque nondùm id collegerunt, quod à Cicerone *Sylua*, vel *Supellex* appellatur, id est Materiem, & Copiam rerum,) initium ab istis Scientiis sumant; (ac si quis discere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventum:) haud aliud profectò parit, quàm vt harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ sunt, & latissimè diffusæ,) ferè contemptæ iaceant; atque vel in puerilia Sophismata, Affectationesque ridiculas degenerauerint; vel saltem existimatione suâ haud parùm multatæ sint. Quinetiam præmatura, & intempestiua ad has Artes Accessio, dilutam earum, atque ieiunam Traditionem ac Tractationem, necessariò secum trahit, qualis nimirum Captui Puerorum adapteretur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis diù inueterauit, eiusmodi est; quod scilicet Inventionis, atque Memoriarum, in Exercitiis scholasticis, fieri solet nimio plus noxium Diuortium: Illic siquidem Orationes præterque, aut omninò præmeditatæ sunt, adeò vt Conceptis Verbis proferantur, & Inventioni nihil relinquatur; aut planè

extemporariæ, vt perparùm relinquatur Memoria: (cùm in vitâ communi, & Praxi, rarus sit alterutrus istorum vsus seorsim, sed potiùs mixturæ ipsorum; id est Notarum siue Commentariorum, atque Distinctionis subitæ) ita vt hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud sint accommodata, nec Imago respondeat Vitæ. Illud autem in Exercitijs perpetuò tenendum est; vt omnia (quam fieri potest) maximè repræsentent ea, quæ in vitâ agi solent; Alioqui Motus & Facultates Mentis peruertent, non præparabunt. Huius autem rei Veritas non obscurè cernitur, cùm Academici ad Praxim suarum Professionum, vel alia Ciuilis Vitæ Munia se accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipsi in se citò deprehendunt; sed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Institutorum Academicorum emendatione, clausulâ illâ (ex Cæsaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epistolâ desumptâ) concludam; *Hoc quemadmodum fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt; de ijs rebus rogô vos, vt cogitationem suscipiatis.*

Alter Defectus quem obseruo, altiùs paulò quam præcedens ascendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progressio, haud parùm in prudenti Regimine, & Institutione Academiarum singularum consistit; ita magnus ad hoc cumulus accedere possit, si Academiae vniuersæ, per totam Europam sparsæ, arctiorem coniunctionem, & necessitudinem contraherent. Sunt enim, vt videmus, multi Ordines, & Sodalitia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disiuncta sint, tamen Societatem & tanquam Fratèrnitatem inter se inèunt, & colunt; adèò vt habeant Præfectos (alios Prouinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodùm Natura creat Fratèrnitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt

Fraternitatem in Sodalitijs; Vnctio diuina superinducit Fraternitatem in Regibus, & Episcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non potest, quin intercedat Fratertitas illustis & generosa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipse *Pater Luminum* nuncupetur.

Postremò illud queror (de quo superius nonnihil præmissi) quod vel nunquam, vel rarò admodum, publica aliqua extiterit Designatio Virorum idoneorum, qui vel scriberent, vel Inquisitionem instituerent, de illis Scientiarum Partibus, in quibus satis adhuc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inferuiet quam maximè, si tanquam Lustrum condatur Doctrinarum; & Censuræ excipiatur; quæ ex illis locupletes sint, & maiorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & destitutæ. Opinio enim Copiæ, inter causas Inopiæ est: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potius quam Penuriæ indicium quoddam præ se fert. Quæ tamen Redundantia, (si quis rectè iudicet) neutiquam delendis antehac scriptis Libris, sed nouis melioribus edendis tolli debet; quicuius generis sint, vt tanquam *Serpens Mosis, Serpentes Magorum* deuorent.

Horum, quos enumerauimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius postremi; quin etiã eiusdem postremi, quoad Partem eius Actiuam, quæ spectat ad Designationem scribentium, Opera sunt verè Basilica; Erga quæ, priuati alicuius conatus, & industria, ferè sic se habeat, ut Mercurius in Biuio; qui Digitum potest in viam intendere, Pedem inferre non potest. At Speculatiua illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirum in singulis desideretur) pertinet; etiã industriæ Hominis Priuati patet. Mihi igitur in animo est, Perambulationem Doctrinarum, & Lustrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè cum inquisitio-

ne sedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectat incultæque iaceant, hominum industriâ nondum subactæ, & ad vsum conuersæ; vt huiusmodi Delineatio, & Registratio, & publicis Designationibus, & Priuatorum spontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominus Consilium est hoc tempore, Omissiones duntaxat, & *Desiderata* notare; non autem Errores, & Infelicitates redarguere. Aliud enim est inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cum me comparo; & accingor, non sum nescius, quantum opus moueam, quamque difficilem prouinciam sustineam; etiâ quàm sint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in spem venio, si ardentior meus erga Literas Amor, me longius prouexerit, vsurum me excusatione Affectûs; quia non simul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Nescius equidem non sum, eandem iudicij libertatem alijs relinquendam, quam ipse vsurpauerim. Equidem libentè æque acceperim ab alijs, ac impertiuerim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comitèr monstrat viam*, &c. Prospicio etiâ animo, complura ex illis, quæ tanquam omissa, & desiderata, in Registrum hoc nostrum referre visum fuerit, in diuersas censuras incurfura; Alia scilicet quod sint dudum peracta, & iam extent; Alia quod curiositatem sapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quod nimis ardua existant, & ferè impossibilia, quæ ab hominibus absoluantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipsæ pro se causam agent: Circa postremum de Impossibilitate ita statuo; Ea omnia possibilia, & præstabilia censenda, quæ ab aliquibus perfici possint, licet non à quibusuis; Et quæ à multis coniunctim, licet non ab vno; Et quæ in Successione Sæculorum, licet non eodem æuo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licet non Opibus &

Industriâ singulorum. Si quis tamen sit, qui malit Salomonis illud vsurpare, *Dicit piger, Leo est in viâ*; quàm illud Virgilij, *Possunt, quia posse videntur*; satis mihi erit, si labores mei, inter Vota tantùm siue Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum esse oportet, qui Quæstionem appositè instituat; ita nec Sensûs inops videatur, qui haudquaquàm absurda Optauerit.

C A P V T I.

Partitio Vniuersalis Doctrinæ Humanæ in Historiam, Poesim, Philosophiam; Secundum tres Intellectûs Facultates, Memoriam, Phantasiam, Rationem: quòdque eadem Partitio competat etiàm Theologicis.

PARTITIO Doctrina Humana ea est verissima, quæ sumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes est. *Historia ad Memoriam refertur; Poesis ad Phantasiam; Philosophia ad Rationem.* Per Poesim autem, hoc loco intelligimus non aliud; quàm Historiam confictam, siue Fabulas. Carmen enim Stili quidam Character est, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo suo loco.

Historia propriè Indiuiduorum est, quæ circumscribuntur Loco & Tempore. Etsi enim *Historia Naturalis* circa Species versari videatur; tamen hoc fit ob promiscuam Rerum Naturalium, (in plurimis) sub vnâ Specie, Similitudinem; vt si vnâ nôris, omnes

omnes nôris. Sicubi autem Indiuidua reperiantur, quæ aut vnica sunt in suâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie insignitèr deflectunt, vt Monstra; non minùs rectè constituitur Narratio de illis in Historiâ Naturali, quam de Hominibus singularibus in Historiâ Ciuili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* spectant.

Poesis, eo sensu quo dictum est, etiàm Indiuiduorum est; confictorum ad similitudinem illorum, quæ in Historiâ verâ memorantur; ita tamen vt modum sæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conuentura, aut euentura fuissent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodum facit & *Pictoria*. Quod quidem *Phantasia* Opus est.

Philosophia Indiuidua dimittit; neque Impressiones primas Indiuiduorum, sed Notiones ab illis Abstractas complectitur; atque in ijs componendis, & diuidendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipsarum euentiâ versatur. Atque hoc prorsus Officium est, atque Opificium *Rationis*.

Hæc autem ita se habere, si quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Indiuidua sola Sensum percillant, qui Intellectûs Inaqua est. Indiuiduorum eorum Imagines, siue Impressiones à sensu exceptæ, figuntur in *Memoriâ*, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo occurrunt modo: Eas postea recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *simpliciter recenset*; aut *lusu quodam imitatur*; aut *Componendo & Diuidendo digerit*. Itaque liquidò constat, ex tribus his Fontibus, *Memoriæ*, *Phantasiæ*, & *Rationis*, esse tres illas Emanationes, *Historiæ*, *Poeseos*, & *Philosophiæ*; nec alias, aut plures esse posse. Etenim Historiam, & Experimentiam pro eadem re habemus; quemadmodum etiàm *Philosophiam*, & *Scientias*.

Neque

Neque aliâ censemus ad *Theologica* Partitione opus esse. Differunt certè *Informationes Oraculi* & *Sensûs*, & *Re*, & *Modo* insinuandi; sed *Spiritus Humanus* vnus est, cuiusque *Arculæ*, & *Cellæ* eadem. Fit itaque, ac si diuersi *Liquores*, atque per diuersa *Infundibula*, in vnum atque idem *Vas* recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Historiâ Sacrà* constat; aut ex *Parabolis*, quæ instar diuinæ *Poeseos* sunt; aut ex *Præceptis* & *Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philosophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Historiæ* genus est: quandoquidem *Historia Diuina*, eâ polleat supra *Humanam Prærogatiuâ*, vt *Narratio Factum* præcedere, non minùs quam sequi possit.

CAPVT II.

Partitio Historiæ in Naturalem & Ciuilem, Ecclesiasticâ & Literariâ sub Ciuili comprehensâ. Partitio Historiæ Naturalis in Historiam Generationum, Præter-Generationum, & Artium.

HISTORA aut *Naturalis* est, aut *Ciuilis*: In *Naturali*, *Naturæ* res gestæ, & *Facinora* memorantur; in *Ciuili*, *Hominum*. Elucent proculdubio *Diuina* in vtrisque, sed magis in *Ciuilibus*, vt etiâ propriam *Historiæ* speciem constituent, quam *Sacram* aut *Ecclesiasticâ* appellare consueuimus. Nobis verò etiâ ea videtur *Literarum*, & *Artium* Dignitas, vt ijs *Historia* propria seorsùm attribui debeat; quam sub *Historiâ Ciuili*, (quemadmodum

admodum & *Ecclesiasticam*.) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Historiæ Naturalis* moliemur ex *statu*, & conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita inuenitur, & tanquam Regimen trinum subit. Aut enim libera est Natura, & cursu consueto se explicans, vt in Cœlis, Animalibus, Plantis, & vniuerso Naturæ Apparatu; Aut à prauitatibus, & insolentij Materix contumacis, & ab Impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, vt in Monstris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ constringitur, & fingitur, & tanquam nouatur, vt in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Historiæ Naturalis*, in *Historiam Generationum; Præter-Generationum; & Artium*: Quam postremam, etiâ *Mechanicam, & Experimentalem* appellare consueuimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; secunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libentè autem *Historiam Artium*, vt *Historiæ Naturalis* speciem constituimus; quia inueterauit profus opinio, ac si aliud quippiam esset Ars à Naturâ; Artificialia à Naturalibus: vnde illud Malum, quod plerique *Historiæ Naturalis* Scriptores, perfunctos se putent, si *Historiam Animalium*, aut *Plantarum*, aut *Mineralium* conferint, omittis *Artium Mechanicarum Experimentis*. Sed & illabatur etiâ Animis *Hominum* aliud subtilius Malum; nempe, vt Ars censeatur solummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cuius scilicet ea sit vis, vt Naturam (sanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare; minimè verò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum Rebus Humanis præproperam desperationem intulit. At contrâ, illud Animis *Hominum* penitùs insidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Essentiâ, sed Efficiente solummodò differere; Homini quippè in Naturam,

Naturam, nullius rei potestatem esse, præterquam Motûs, vt scilicet Corpora Naturalia aut admoueat, aut amoueat: vbi igitur datur Admotio Corporum Naturalium, aut Remotio, coniungendo (vt vocant) Actiua Passiuis, omnia potest homo; vbi non datur, nihil: Neque interest, si Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel absque Homine: Aurum aliquandò excoquitur igne, aliquandò in Arenulis purum inuenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ: Iris similiter fit ex Nube rosicidâ in sublimi; fit etiã per Asperisionem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, subordinantur autem illa tria, *Cursus Nature*; *Expatriatio Nature*; & *Ars*, siue Additus Rebus Homo: Ideoque in Historiâ Naturali, tria illa comprehendere par est; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est; sed complexam, minimè vt decuit, imò potiùs indignis modis tractauit.

Harum prima habetur mediocriter exulta; Sequentes duæ ita tenuiter, & inutiliter tractantur, vt in *Desideratorum* classe reponendæ sint. Neque enim reperias fatis instructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Cursu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; siue sint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum singulares; siue Temporum Euentus insoliti; siue *Casuum* (vt ait ille) *Ingenia*; siue Proprietatum Abditarum Effectus; siue Monodica Naturæ in suâ Specie. Non negauerim inueniri Libros nimio plures, fabulosis Experimentis, Commentitiis Secretis, & friuolis Imposturis, ad Voluptatem, & Nouitatem, refertos; Cæterùm Narrationem grauem, & seueram de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligentèr examinatam, ac fideliter descriptam,

descriptam, non, inquam, inuenio; præsertim cum debitâ reiectione, & publicâ tanquam proseriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ inualuerunt. Nam vt res se nunc habet, si fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata sint (siue quod tantum possit Reuerentia Antiquitatis, siue quod illa denuò examini subijcere sit molestum, siue quod mirifica scilicet Ornamenta putantur Oratio- nis, propter Similitudines & Comparationes) nun- quam postea exterminantur, aut retractantur.

Finis huiusmodi Operis, quod Exemplo suo de- corauit Aristoteles, nil minus est, quam vt curiosis, & inanibus Ingenijs gratificetur, sicut faciunt Mira- bilarij, & Prodigialtri; verùm duas ob causas, vtram- que seriam & grauem: Vnam, vt Axiomatum cor- rigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent; Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus sit transitus, & peruius. Neque enim huic rei plus in- est Negotii, præterquàm vt Naturæ vestigia perfe- quaris sagacitèr, cum ipsa sponte aberret; vt hoc pacto postea cum tibi libuerit, eam eòdem loci de- ducere, & compellere possis. Neque verò præcepe- rim; vt ex Historiâ istâ Mirabilium, superstitiôsæ Narrationes, de Maleficiis, Fascinationibus, Incanta- tionibus, Somniis, Diuinationibus, & similibus, pror- sùs excludantur, vbi de Facto, & Re gestâ liquidò constet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quousque, Effectus Superstitioni attributi, ex Causis naturalibus participant. Ideoque licet huius- modi Artium Vsum & Praxim, meritò dampnandum censeamus, tamen à speculatione, & consideratione ipsarum, (si strenuè excutiantur) notitiam haud inu- tilem consequemur, non solum ad Delicta, in hoc ge- nere Reorum, ritè diiudicanda; sed etiam ad Naturæ

Secreta ulterius rimanda. Neque cerè hæsitandum de ingressu, & penetratione intra huiusmodi Antra, & Recessus, si quis sibi vnicam Veritatis inquisitionem proponat; quod & Maiestas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clarissimis & acutissimis, Religionis, ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales umbras prudentè ac perspicacitè perlustrasti; vt te Soli simillimum probaueris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterùm illud monuerim, Narrationes istas cum Rebus superstitiosis coniunctas, seorsùm componi, neque cum puris, & sinceris Naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa cerè aut non vtique vera sunt; aut nullà ex parte naturalia; idèoque ad *Historiam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Historiam Naturæ subactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare solemus; inuenio sanè Collectiones quasdam de Agriculturâ, etiàm de Artibus compluribus Mechanicis; sed, quod pessimum est in hoc genere, sempèr negliguntur & reijciuntur Experimenta, in Artibus singulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant Inquisitioni, aut obseruationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac superciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irrisit Plato, quando Hippiam Sophistam iactabundū inducit cum Socrate disputantem, sincero & solido Veritatis Inuestigatore: Qui, cum de Pulchritudine sermo institutus esset, pro vago suo, & soluto Disputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, postremò

postremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ : Hoc ultimo Exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (nisi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum ququam disputare, qui Exempli tam vilia, & sordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cum tam nitidis sis amictus vestibus, & pulchris calceis;* & alia per Ironiam. Enimverò, illud pro certo asseri possit, grandia Exempli haud optimam, aut tutissimam afferre Informationem. Id quod exprimitur non insulsè, in peruulgatâ illâ Fabulâ de Philosopho; qui cum Stellas, sublatis oculis intueretur, incidit in Aquam : Nam si Oculos demisset, stellas illicò in Aquâ videre potuisset; verùm suspiciens in cœlum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo sæpè accidit, vt Res minutæ & humiles, plus conferant ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Benè siquidem notauit Aristoteles, *Cuiusque rei naturam in portionibus eius minimis optimè cerni.* Quam ob Caussam, Reip. Naturam perscrutatur primò in Familiâ, & in simplicissimis Combinationibus Societatis, (Mariti scilicet & vxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Serui,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione, Natura huiusce magnæ Ciuitatis, (Vniuersitatis nimirum rerum,) eiusque Dispensatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus inuestiganda est : vti fieri videmus, quod Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticite Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos, se conspiciendum præbuit, non in Vectibus ferreis, sed in Acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus Iudicij, sic planè Statuo; *Historiæ Mechanicæ* usum erga Philosophiam Naturalem, esse maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum subtilium, aut

sublimium; sed quæ efficaciter operetur, ad subleuanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præfens tantum iuuabit, neſtendo & transferendo Obseruationes vnus Artis, in vſum aliarum; & inde nouas commoditates eliciendo, quod neceſſe eſt fieri, cum Experimenta diuerſarum Artium, in vnus Hominis Obseruationem, & conſiderationem Venient; ſed porro ad cauſas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hæcenus vnquam affulſit. Quemadmodum enim Ingenium alicuius, haud bene nôris, aut probâris, niſi cum irritaucris; neque Proteus ſe, in varias rerum facies, vertere ſolitus eſt, niſi Manicis arctè comprehenſus; ſimilitèr etiàm Natura Arte irritata, & vexata, ſe clariùs prodit, quam cum ſibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Hiſtoriæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, illud adiſciendum; Corpus talis Hiſtoriæ, non ſolùm ex Artibus ipſis Mechanicis, verùm & ex Operatiuâ parte Scientiarum Liberalium, ac ſimul ex Præcticis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) conſici debere, vt nihil vtile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum iuuat. Atque hæc eſt *Hiſtoriæ Naturalis* Partitio prima.

CAPVT III.

Partitio Historiæ Naturalis Secunda, ex Vfu & Fine suo, in Narratiuam; & Inductiuam. Quodque Finis nobilissimus Historiæ Naturalis sit, vt ministret & in Ordine sit ad condendam Philosophiam; quem Finem intuetur Inductiua. Partitio Historiæ Generationum in Historiam Cœlestium: Historiam Meteororum: Historiam Globi Terræ & Maris: Historiam Massarum suæ Collegiorum Majorum: & Historiam Specierum suæ Collegiorum Minorum.

HISTORIA *Naturalis*, vt *Subiecto* triplex (quemadmodum diximus) ita *Vsu* duplex est: Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipsarum, quæ Historiæ mandantur; aut tanquam *Materia prima* Philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* iucunditate delectat, aut *Experimentorum* vsu iuuat, atque huiusmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæsita est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylua sit, atque Supellex, & primam Philosophiæ Mammam præbeat. Rursus itaque partiemur *Historiam Naturalem*, in *Narratiuam*, & *Inductiuam*: Hanc autem posteriorem inter *Desiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicuius perstringant, aut magna Antiquorum Nômina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim scimus, ha-

beri

beri Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentia sapius curiosam. Attamen si quis ex ea Fabulas, & Antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controversias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Coniuiales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potius quam ad instituendam Philosophiam sunt accomodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ Historiâ, quam Animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ *Historiæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) Parte Generali, nimirum de *Generationibus*, vni tantum, ex quinque Partibus ejs, satisfacit. Siquidem *Historiæ Generationum* constituuntur Partes subordinatæ quinque: Prima *Cælestium*, quæ Phænomena ipsa sincera complectitur, atque separata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris*: Neque enim de Cometis, Meteoris ignitis, Ventis, Pluuijs, Tempestatibus, & reliquis, inuenitur aliqua Historia, quæ vllius sit pretij. Tertia *Terræ & Maris*, (quatenus sunt Vniuersi Partes Integrales) Montium, Fluminum, Æstuum, Arenarum, Sylvarum, Insularum, denique Figuræ ipsius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potius Naturalia inquirendo & obseruando, quam Cosmographica. Quartò, de *Massis Materiæ communibus*, quas *Collegia Maiora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impressionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Historiæ iustum constituent. Quinta, & vltima, de *Collectionibus Materiæ exquisitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hac autem postremâ solâ, industria

indulgentia Scriptorum enituit ; ita tamen, vt potius luxuriantia sit in superfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & similibus intumescens) quam solidis, & diligentibus obseruationibus ditata, quæ vbiq; in *Historiâ Naturali* subnecti debeant. Atque, vt verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia, tam inquisitione suâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ scilicet Philosophiæ,) aptata est. Quare *Historiam Inductiuam* desiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Historiâ* hætenus.

CAPVT IV.

Partitio Historiæ Ciuilib, in Ecclesiasticam, Literariam, & (quæ Generis nomen retinet) Ciuilem : quodque Historia Literaria desideretur : Eius conscribendæ Præcepta.

HISTORIAM Ciuilem in tres species rectè diuidi putamus : Primò *Sacram*, siue *Ecclesiasticam* : deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Ciuilem* : Postremò *Literarum & Artium*. Ordinem autem ab eâ Specie, quam postremò posuimus ; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Desiderata* referre visum est. Ea est *Historia Literarum*. Atque certè Historia Mundi, si hâc parte fuerit destituta, non absimilis censei possit *Statue Polyphemi*, eruto Oculo ; cùm ea pars Imaginis desit, quæ Ingenium & Indolem Personæ maximè referat. Hanc licet desiderari statuamus, nos nihilominus minimè fugit,

fugit, in Scientiis Particularibus Iureconsultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philosophorum, haberi leuem aliquam Mentionem, aut Narrationes quasdam ieiunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoꝛibus, & Successionibus huiusmodi Scientiarum: Inueniri etiã de Rerum & Artium Inuentoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuosos; At tamen iustam atque vniuersalem *Literarum Historiam* nullam adhuc editam asserimus. Eius itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Vsum proponemus.

Argumentum non aliud est, quam vt ex omni Memoria reperatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætate, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progressus, etiã Peragrationes per diuersas Orbis Partes (migrant enim Scientiæ, non secus ac Populi) rursus Declinationes, Obliuiones, Instaurationes commemorentur. Obseruetur simul per singulas Artes, Inventionis Occasio & Origo; Tradendi Mos & Disciplina; Colendi & Exercendi Ratio & Institutã. Adijciantur etiã Sectæ, & Controuersiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ sunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præstantiores, Scholæ, Successiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum spectant. Ante omnia etiã id agi volumus (quod Ciuili Historiæ decus est, & quasi Anima) vt cum euentis causæ copulentur: videlicet, vt memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indolesque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Disciplinas diuersas; Accidentia temporum, quæ Scientijs aduersa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Fauores Legum; Virtutes denique insignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promouendas, & similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, vt non

Criticorum

Criticorum more, in laude & censurâ tempus teratur; sed planè historicè res ipsæ narrentur, iudiciùm parciùs interponatur.

De *Modo* autem huiusmodi Historiæ conficiendæ, illud inprimis monemus; vt Materia & Copia eius, non tantùm ab Historijs, & Criticis petatur, verùm etiàm vt per singulas Annorum Centurias, aut etiàm minora interualla, seriatim, (ab vltimâ Antiquitate factò principio) Libri præcipui, qui per eâ Temporis Spatia conscripti sunt, in consiliùm adhibeantur; vt eorùm non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, & obseruatione Argumenti, Stili, Methodi, Genius illius temporis Literariùs, veluti Incantatione quâdam, à Mortuis euocetur.

Quod ad *Vsum* attinet, hæc eò spectant; non vt Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfusas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent, vsque ad curiositatem inquirere, & scire, & conseruare auemus; sed præcipuè ob causam magis seriam, & grauem: Ea est (vt Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, Narrationem, ad Virorum doctorum, in Doctrinæ vsu & administratione, prudentiàm & solertiàm, maximam accessionem fieri posse existimamus; & Rerum Intellectualium, non minùs quàm Ciuiliùm motus, & perturbationes, vitiaque & Virtutes, notari posse; & Regimen inde optimum educi, & institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosij Opera, ad Prudentiàm Episcopi, aut Theologi, tantùm facere posse putamus, quantum si Ecclesiastica Historia diligentèr inspiciatur, & reuoluatur. Quod & Viris doctis, ex *Historiâ Literarum* obuenturum non dubitamus. Casum enim omninò recipit; & temeritati exponitur; quod Ex-

emplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Historiâ Literariâ*, hæc dicta sint.

CAPVT V.

De Dignitate, & Difficultate Historiæ Ciuilis.

Sequitur *Historia Ciuilis* specialis, cuius Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Huius enim fidei, Exempla Maiorum, Vicissitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Ciuilis, Hominum denique Nomen & Fama, commissa sunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in scribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Personarum Characteres, Consiliorum reprobationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperij Arcana, cum diligentia scrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine sub Oculos ponere, magni utique laboris est, & iudicij; præsertim cum antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Historiam istam Ciuilem circumstant Vicia; dum Plerique Narrationes quasdam inopes, & plebeias, & planè Dedecora Historiarum conscribant; Alij particulares Relationes, & Commentariolos operâ festinatâ, & textu inæquali confarciant; Alij Capita tantum Rerum gestarum percurrant; Alij contrâ, minima quæque, & ad summas Actionum nihil facientia persequantur; Nonnulli, nimiam erga Ingenia propria Indulgentiam, plurima audacter confingant; Ast alij, non tam Ingeniorum suorum

orum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium suarum memores, Rerum parùm fideles testes; Quædam Politica, in quibus sibi complacent, vbiq; inculcent, & Diuerticula ad Ostentationem quærendo, Narrationem Rerum nimis leuiter interrumpant: Alij in Orationum, & Concionum, aut etiã Actorum ipsorum prolixitate, parùm cum iudicio, nimii sint; Aded vt satis constet, non inueniri inter Scripta Hominum, rarius quicquam, quam Historiam Legitimam, & omnibus Numeris suis absolutam. Verùm nos in præsentem, Partitionem Doctrinarum instituiamus, vt Omissa, non Censuram, vt Vitiosa notentur. Nunc Partitiones *Historiæ Ciuilis* persequemur, easque diuersorum Generum: Minus enim implicabuntur Species, si Partitiones diuersæ proponantur, quam si vna Partitio curiosè per Membra deducatur.

CAPVT VI.

Partitio prima Historiæ Ciuilis, in Memorias, Antiquitates, & Historiam Iustam.

HISTORIA Ciuilis tripartita est, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non absimilibus. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, vt quibus vltima Manus non accesserit; Alias Perfectas; Alias verò Verustate Mutilatas & Deformatas. *Historiam* similiter *Ciuilem*, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam est) in tres species, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* scilicet; *Historiam Iustam*; & *Antiquitates*.

quitates. Memoriae sunt Historia inchoata, aut prima & rudia Historiæ Lineamenta; Antiquitates verò Historia deformata sunt, siue Reliquiæ Historiæ, quæ casu è Naufragio temporum ereptæ sunt.

Memorie, siue Præparationes ad Historiam duplicis generis sunt; quorum alterum Commentarios, alterum Registra vocare placet. Commentarij nudam Actionum & Euentuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermittis causis Rerum & prætextibus, initijs quoque earundem & occasionibus, consilijs itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim est propria Commentariorum natura, licet Cæsari, per Modestiam quandam cum Magnanimitate coniunctam, præstantissimæ, inter eas quæ extant, Historiæ, Commentariorum nomen indere placuerit. At Registra duplicis naturæ sunt: Complectuntur enim aut Titulos Rerum & Personarum, in Serie temporum; quales dicuntur Fasti, & Chronologiæ: Aut Actorum Solemnitates, cuius generis sunt, Principum Edicta, Senatuum Decreta, Iudiciorum Processus, Orationes publicè habitæ, Epistolæ publicè missæ, & similia, absque Narrationis Contextu, siue Filo continuo.

Antiquitates, seu Historiarum Reliquiæ sunt (vti iam diximus) tanquam Tabulæ Naufragij; cum deficiente, & ferè submersâ rerum Memoriâ, nihilominus Homines industrij, & sagaces, pertinaci quâdam, & scrupulosâ diligentia, ex Genealogijs, Fastis, Titulis, Monumentis, Numismatibus, Nominibus Proprijs & Stilis, Verborum Etymologijs, Prouerbijs, Traditionibus, Archiuis & Instrumentis tam publicis quàm priuatis, Historiarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Historicorum Locis dispersis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluuiio eripiunt, & conseruant. Res sanè operosa, sed Mortalibus grata, & cum Reuerentiâ quâdam coniuncta; ac digna certè, quæ

quæ deletis Fabulosis Nationum Originibus, in locum huiusmodi commentitorum substituitur; sed tamen eò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentia subijcitur, quod paucis curæ est.

In his *Imperfectæ Historiæ* Generibus, Defectum aliquem non puto designandum, cum sint tanquam *Imperfectè Mixta*; vt Defectus huiusmodi sit ex ipsâ earum Naturâ. Ad *Epitomas* quod attinet, (Historiarum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiã cum plurimis, qui maximè sani fuerunt iudicij, facimus; vtpote quæ complura Nobilissimarum Historiarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fæces inutiles demùm redegerint.

CAPVT VII.

Partitio Historiæ Iustæ in Chronica, Vitas, & Relationes; Earumque Partium Explicatio.

AT *Historia Iusta* trium est generum, pro ratione *Obiecti*, quod sibi proponit repræsentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræsentat; aut *Personam singularem* Memoriam dignam; aut *Actionem aliquam* siue *Rem gestam* ex illustrioribus. Primum *Chronica* siue *Annales* appellamus; secundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* Celebritate & Nomine, excellere videntur; *Vitæ* autem Fructu & Exemplis; *Relationes* rursùs Sinceritate & Veritate. *Chronica* namque Amplitudinem Actionum Publicarum, & Personarum Facies externas, & in publicum versas proponunt; Minora autem, quæ tum ad Res, tum ad Personas pertinent,

tinent, omittunt, & silentio intoluunt. Cùm verò id Artificij diuini sit proprium, vt *Maxima è minimis suspendat*, sit sæpenumerò vt huiusmodi *Historia*, maiora tantùm persecuta, Negotiorum Pompam potiùs, & Solennia, quàm eorum veros Fomites, & Texturas subtiliores ostendat: Quinetiàm, etsi Consilia ipsa addat, atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus grauitatis atque prudentiæ, quam reuera habent, Humanis Actionibus aspergat; vt Satyra aliqua possit esse verior Humanæ vitæ Tabula, quam nonnulla ex eiusmodi Historijs. Contra *Vitæ*, si diligentè & cum iudicio perscribantur (neque enim de Elogijs, & huiusmodi Commemorationibus ieiunis loquimur) quandoquidem Personam singularem pro Subiecto sibi proponant, in quâ necesse est Actiones, non minùs leues quàm graues, paruas quàm grandes, priuatas quàm publicas, componi & commisceri; sanè magis viuas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & fœliciùs transfere possis, exhibent. At *Relationes* Actionum speciales, (qualia sunt *Bellum Peloponnesi*, *Expeditio Cyri*, *Coniuratio Catilinæ*, & similia) omninò puriore & magis sincero Veritatis Candore vestiri par est, quàm *Historias Iustas* Temporum; quia Argumentum in ijs deligi, & sumi potest habile, & definitum; atque eiusmodi, vt de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi possit; cùm contra *Historia Temporis* (præsertim quæ ætate Scriptoris multò antiquior sit) necessariò in Memoria rerum sæpiùs fatiscat, & veluti spatia vacua contineat; quæ ingenio & coniecturâ occupari, & suppleri fati licentèr consueuerunt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum sinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum est; nam fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò coniuncta sint) huiusmodi Relationes, præsertim si

sub

sub ipsa Rerum gesturum tempora edantur, (cùm sæpiùs vel ad Gratiã, vel ad Inuidiam scribantur,) omnium Narrationum meritò maximè suspectas esse. Sed rursùs huic Incommodo etiã illud conuascitur Remedium; quod illæ ipsæ *Relationes*, cùm non ex vnâ parte solummodò, sed pro Factionibus, & Partium studijs, ex utrâque parte semper ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque postquàm Contentiones Animorum deferbuerint, Historico bono & prudenti, non pessima Historiæ perfectioris Materia, & Sementis sunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Historiæ generibus desiderari videantur; dubium certè non est, quin plurimæ Historiæ particulares (de talibus loquimur quæ esse possint) alicuius dignitatis, aut etiam mediocritatis, cum maximo Regnorum, & Rerump. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, uiculusque prætermittæ sint; quas notare perlongum esset. Cæterùm Exterarum Nationum Historias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè sem in alienâ rep. curiosus*) non possum non apud Maiestatem tuam conquiri, de Historiæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus eius integrum; nec-non Historiæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quatenùs ad Auctorem eius recentissimum & vberrium: Reputans mecum, honorificum admodùm Maiestati tuæ futurum, atque Opus Posteritati gratissimum; si quemadmodùm Insula hæc Magnæ Britanniæ, se nunc in vnã Monarchiam coalitam, ad sequentes Ætates transmittit; ita in vnâ Historiã descripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Historiam decem Tribuum Regni Israelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquàm gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod si moles huiusmodi Historiæ,

storiæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perscribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò angustioris Temporis Periodum, quatenùs ad Historiam Angliæ; nimirum ab Vnionè Rosarum, ad Vnionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem iudicio, maiorem recipit Euentuum (quæ rarò se ostendunt) varietatem, quam in pari Successionum numero, vsquam in Regno Hæreditario, deprehendere licet. Incipit enim ab Aceptione Coronæ mixtâ, partim Armis, partim Iure: Ingressum siquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secutâ igitur sunt tempora illis initijs consentânea; simillima fluctibus, post magnam tempestatem, tumores & agitationes suas, sed absque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui vnus inter Antecessores Reges consilio enituit, superatis. Ordine proximus succedit Rex, cuius Actiones, licet magis impetu quàm consilio administratæ, non leue tamen in Rebus Europæ momentum attulerunt, eas subinde librando, & inclinando, prout ipsæ propendebant. Quo etiâ regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Ecclesiastici Mutatio, qualis rarò admodum prodit in Theatrum. Secutus est Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licet illud breuissimum fuerit, instar Febris Ephemere. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ: Rursus Regnum Fæminæ solitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Euentus iste faustus & gloriosus; nimirum huiusce Insulæ Britanniæ, à toto Orbe diuisæ, in se Vnio; per quam Vetus illud Oraculum Aeneæ redditum, quod requiem ei præmonstrabat,

— (*Antiquam exquirite matrem;*)

Supra nobilissimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nominè illo *Britanniæ*; *Antiquæ suæ Matris*, iam conuenientes, adimpletum sit; in pignus, & tesseram Metæ

& Exitus Errorum, & peregrinationis, iam reperti. Ita vt, quemadmodum Corpora ponderosa iactata, antequam ponant & consistant, trepidationes quasdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Diuinâ Prouidentia factum esse, vt Monarchia ista, priusquam in tuâ Maiestate, regiâque tuâ sobole (in quâ spero eam in perpetuum fore stabilitam) consisteret, & confirmata esset, has tam varias Mutationes, & Vicissitudines, tanquam præludia Stabilitatis suæ, subiret.

De *Vitis* cogitantem, subit quædam Admiratio, Tempora ista nostra, haud nosse Bona sua; cum tam rara sit Commemoratio, & conscriptio vitarum, eorum, qui nostro seculo claruerunt. Etsi enim Reges, & qui absolutum Principatum obtineant, pauci esse possint; Principes etiâ in Rep. liberâ (tot Rebusq. in Monarchiam conuersis) haud multi; utique tamen non defuerunt Viri egregii, (licet sub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriae suæ Famam, aut Elogia arida & ieiuna. Etenim hæc ex parte, Inueniunt cuiusdam ex Poetis Recentioribus, quo antiquam Fabulam locuplerauit, non inelegans est. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numisma quoddam, seu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impressum sit: Tempus autem Cultrum Atropi præstolari, & statim abscisso Filo, Numismata eripere, eaque asportata, paulò post in Fluum Lethes, ex gremio suo proijcere: Circa Fluum autem, magnam Avium vim volitare, quæ Numismata arripiunt, ac postquam in rostris ipsarum paulispèr eadem circumtulserint, paulò post per incuriam in Fluum decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui si Numisma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre solebant, Immortalitati consecratum. Huiusmodi itaque Cygni nostris Temporibus ferè defecerunt. Quamuis autem plurimi

Hominum, Curis & Studijs suis nimio plus quam Corporibus mortales, Nominis sui memoriam, veluti Fumum aut Auram despiciant,

— *Animi nil magnæ Laudis egentes;*

Quorum scilicet Philosophia & Seueritas ab eâ Radice pullulat, *Non prius laudes contempnimus, quam laudanda facere desuimus;* Id tamen apud nos Salomonis iudicio non præiudicabit, *Memoria iusti cum laudibus, at impiorum nomen putrescet:* Altera perpetuò floret, alterum aut in Obluionem protinus abit, aut in Odorem tetrum computrescit. Ac propterea in eò ipso Stilo, vel loquendi Formulâ, quæ rectè admodum recepta est, vt Defunctis tribuatur (*Fælicis memorie, piæ memorie, bonæ memorie*) agnoscere videmur illud, quod Cicero (mutuatus id ipsum à Demosthene) protulit, *Bonam famam propriam esse possessionem Defunctorum.* Quam quidem Possessionem non possum non notare nostro æuo incultam vt plurimum, & neglectam iacere.

Quantùm ad *Relationes*, optandum esset prorsus, vt multò maior circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illustrior, cui non intersit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & describere possit. Quoniàm autem is per paucorum Hominum esse debet, qui Historiam Iustam pro dignitate conscribat, (vt ex paucitate Historicorum vel mediocrium satis liquet) idcirco si Actiones particulares, sub tempus ipsum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriz mandarentur; sperandum esset exorituros quandoque, qui Historiam Iustam, ope & auxilio illarum *Relationum* conscribere possent. Illæ enim instar Seminarij esse possint, vnde, cum vsus foret, Hortus amplus & magnificus confereretur.

CAPVT. VIII.

Partitio Historiæ Temporum in Historiam Vniuersalem, & Particularem; & vtriusque Commoda, & Incommoda.

HISTORIA Temporum aut *Vniuersalis* est, aut *Particularis*; Hæc alicuius *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res gestas complectitur; illa *Vniuersi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Historiam Mundi*, etiã ab Origine scripsisse videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro *Historiâ* exhibentes: Alij sui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam *Iustâ Historiâ* complecti posse cõfisi sunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu haud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperijs, aut Regionibus diuisæ sunt, vt non habeant multa cõnexa; Quare iuuat certè Fata, alicui *Sæculo*, aut *Ætati* destinata, veluti vnâ *Fabulâ* contenta, & descripta intueri. Fit etiã, vt plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eã, de quibus antea locuti sumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum sæpiùs passura, aut saltem *Capita* ipsorum, in huiusmodi *Historiam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conseruentur. Veruntamen, si quis rem rectiùs perpendat, animaduertet tam seueras esse *Historiæ Iustæ* Leges, vt eas in tantâ Argumenti vastitate exercere vix liceat; adeò vt minuatur potiùs *Historiæ* Maiestas *Molis* granditate, quàm amplificetur. Fiet enim, vt qui tam varia vndequaque persequitur, is *Informationis* Religione paulatim remissâ, & diligentia suâ, quæ ad tot res extenditur, in singulis elanguescente, Auras populares, & Rumores capter; & ex *Relationibus* non admodum *Authenticis*,

aut huiusmodi aliquâ leuidensî Materiâ, Historiam conficiet. Quinetiâ necesse ei erit, (ne Opus in imensum excrescat,) plurima relatu digna consultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes sæpiùs delabi. Incumbit etiâ aliud periculum non paruum, atque Vtilitati illi Historiæ Vniuersalis, ex diametro oppositum; Quemadmodùm enim Vniuersalis Historia, Narrationes aliquas, quæ aliàs fortè fuissent perituræ, conseruat; ita contrâ sæpenumerò Narrationes alias satis fructuosas, quæ aliter victuræ fuissent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

CAPVT IX.

Partitio alia Historiæ Temporum, in Annales, & Acta Diurna.

ETIAM *Historia Temporum* rectè diuiditur in *Annales, & Diaria*: Quæ Diuisio, licet ex Periodis Temporum Nomina sumat, tamen ad Delectum Rerum etiâ pertinet.

Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiæ quarundam Structurarum incidit, statim subdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum esse, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis Actis mandare*: Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leuiora, Diarijs. Meo vtique iudicio, valere conueniret Disciplinam quandam Haraldicam, in disponendis non minùs Librorum, quàm Personarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Ciuilibus magis detrahit, quàm Ordinum & Graduum confusio; ita etiâ Auctoritati Historiæ grauis,

gravis, haud parùm derogat, si admisceantur Politicis Res leuioris momenti; quales sunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula, & huiusmodi. Atque sanè optandum esset, vt illa ipsa Distinctio in consuetudinem veniret. Nôstris verò temporibus, *Diaria* in Nauigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in vsu sunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, vt Acta Palatii sui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum Rege; qui cùm Noctem ageret: insomnem, *Diaria* poposcit, vbi Coniurationem Eunuchorum recognouit. At in Alexandri Magni *Diarijs*, tam pusilla continebantur, vt etiàm, si fortè ad Mensam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim sicut *Annales* tantùm graua, ita *Diaria* tantùm leuia complexa sunt; sed omnia promiscuè, & cursim *Diarijs* excipiebantur, seu maioris, seu minoris Momenti.

CAPVT X.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis, in Meram, & Mixtam.

Hostrema verò Partitio *Historiæ Ciuilis* ea sit; vt diuidatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixturae* celebres duæ, Altera ex *Scientiâ Ciuili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, vt quis Narrationes aliquas, non in serie *Historiæ* continuatas, sed ex Delectu Auctoris excerptas conscribat: Deindè easdem recolat, & tanquam ruminet; & sumptâ ab ipsis occasione, de rebus Politicis differat. Quod genus *Historiæ Ruminatæ* nos sanè magnoperè probamus

mus, modò huiusmodi Scriptor hoc agat, & hoc se agere confiteatur. *Historiam* autem *Iustam* ex professo scribenti, *Politica* ubique ingerere, atque per illa *Filum Historiæ* interrumpere, intempertium quiddam, & molestum est. Licet enim *Historia* quæque prudentior, *Politicis præceptis*, & *monitis*, veluti impregnata sit; tamen Scriptor ipse sibi obstetricari non debet.

Mixta etiã est *Historia Cosmographica*, idque multipliciter: Habet enim ex *Historiâ Naturali*, *Regiones* ipsas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Historiâ Ciuili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cæli*, quibus *Tractus Mundi* subiacent. In quo genere *Historiæ*, siue *Scientiæ*, est quod seculo nostro gratulemur: *Orbis* enim *Terrarum* factus est, hâc nostrâ ætate, mirum in modum fenestratus, atque patens: *Antiqui* certè *Zonas*, & *Antipodas* nouerant,
(*Nosq; vbi primus equis oriens afflauit anhelis,*
Illic fera rubens accendit lumina vesper.)

Idque ipsum magis per *Demonstrationes*, quàm per *Peregrinationes*: Verùm vt *Carina* aliqua parua, *Cælum* ipsum æmularetur; atque vniuersum *Globum Terrestrè*, magis etiã obliquo & flexuoso, quàm *Cælestia* solent, itinere circumiuerit, ea est nostri *Seculi Prærogatiua*: ita vt præsens *Æras* iure in *Symbolo* suo vsurpare possit, non tantùm illud *Plus vltra*, vbi *Antiqui* vsurpabant *Non vltra*; atque insuper illud *Imitabile fulmen*, vbi *Antiqui*, *Non imitabile fulmen*,
Demens qui nimbo, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud, quod omnem *Admirationem* superat, *Imitabile Cælum*; propter *Nauigationes* nostras, quibus circa vniuersum *Terræ Ambitum*, *Cælestium Corporum* more, volui, & circumagi sapiùs concessum fuit.

Atque hæc præclara, in re *Nauticâ*, atque *Orbe*
per-

perlustrando, Felicitas, de vltioribus etiã progressibus, & Augmentis Scientiarum, spem magnam facere possit; præsertim cum diuino videatur Consilio esse decretum, vt hæc duò coæua sint: Sic enim Daniel Propheta, de nouissimis Temporibus verba faciens, prædicat, *Plurimi pertransibunt & augebitur Scientia*; quasi Pertransitus, siue Perlustratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo destinarentur: Sicut magnâ ex parte iam completum videmus; Quandoquidem Tempora nostra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Revolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multum cedant, eas verò in aliquibus longè superent.

CAPVT XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam specialem, Historiam ad Prophetias, & Historiam Nemescos.

HISTORIA Ecclesiastica in genere, easdem ferè cum *Historia Ciuili* Partitiones subit. Sunt enim *Chronica Ecclesiastica*, sunt *Vite Patrum*, sunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Ecclesiam spectantibus. Proprio verò nomine, rectè diuiditur in *Historiam Ecclesiasticam* (Generis nomine seruato,) & *Historiam ad Prophetias*, & *Historiam Nemescos* siue *Providentiæ*. Prima *Ecclesia Militantis Tempora*, & *Statum diuersum* memorat; siue illa fluctuet, vt *Arca in Diluui*; siue tineretur, vt *Arca in Eremo*; siue consistat, vt *Arca in Templo*; hoc est, *Statum*

tum Ecclesie in Persecutione, in Motu, & in Pace. In hac Parte, Defectum aliquem non inuenio, quin supersunt in illâ complura potius quàm defunt: Illud sanè optarem, vt Massæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum responderent.

Secunda Pars, quæ est *Historia ad Prophetias*, ex duobus Relatiuis constat; *Prophetiâ ipsâ*, & eius *Adimplentiõne*. Quapropter tale esse debet huius Operis Institutum, vt cum singulis ex Scripturis Prophetijs, Euentuum Veritas coniungatur; idque per omnes Mundi Aetates, tum ad confirmationem Fidei, tum ad instituendam Disciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhuc restant complendæ. Attamen in hac re, admittenda est illa Latitudo, quæ Diuinis vaticinijs propria est & familiaris; vt Adimplentiõnes eorum fiant, & continentèr, & punctualitèr: Referunt enim Auctoris sui naturam, *Cui vnus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam vnus Dies*; atque licet Plenitudo, & Fastigium Complementi eorum, plerumque alicui certæ Aetati, vel etiã certo Momento destinetur; attamen habent interim Gradus nonnullos, & Sealas complementi, per diuersas Mundi Aetates. Hoc Opus desiderari statuo, verùm tale est, vt magnâ cum sapientiâ, sobrietate, & reuerentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars, quæ *Historia Nemesios* est, sanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, sed non sine Partium Studio: Occupata est autem, in obseruandâ Diuinâ illâ Conuenientiâ, quæ nonnunquam intercedit, inter Dei Voluntatem Reuelatam, & Secretam. Quamuis enim tam obscura sint Consilia & Iudicia Dei, vt *Homini Animali* sint penitus inscrutabilia; quin etiam sæpius eorum oculis, qui prospiciunt è Tabernaculo, se subducant; Diuinæ tamen Sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum

Con-

Confirmationem, & Confusionem eorum, qui tanquam sine Deo sunt in Mundo, ea quasi Maioribus Characteribus descripta, sic proponere conspicienda, vti (sicut loquitur Propheta) *Quiuis etiam in cursu ea perlegere possit* ; hoc est, vt Homines merè Sensuales & voluptarij, qui Iudicia illa Diuina præteruehi festinant, neque cogitationes suas in ea vnquam defigunt ; tamen quamuis properè currant, & aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt Vindictæ seræ & inopinæ ; Salutes subitò affulgentes, & insperatæ ; Consilia diuina per Ambages rerum tortuosas, & stupendas spiras, tandem se manifestò expedientia ; & similia : Quæ valent, non solùm ad consolandos Animos Fidelium, sed ad Percellendas & conuincendas Conscientias Improborum.

CAPVT XII.

De Appendicibus Historiæ ; quæ circa Verba Hominum (quemadmodùm Historia ipsa circa Facta) versantur : Partitio earum in Orationes, Epistolas, & Apophthegmata.

AT non *Factorum* solummodò Humani Generis, verum etiã *Dictorum* Memoria seruari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Historiæ* ipsi inserantur, quatenùs ad Res gestas perspicuè & grauitèr narrandas faciant, & deseruiant. Sed *Dicta* siue *Verba Humana* propriè custodiunt *Libri Orationum, Epistolarum, & Apophthegmatum*. Atque *Orationes*

sanè virorum prudentium, de Negotijs, & Causis gra-
uibus, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipsarum noti-
tiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed ma-
iora adhuc præstantur Auxilia ad instruendam Pru-
dentiam Ciuilem ab *Epistolis*, quæ à Viris Magnis de
Negotijs Serijs missæ sunt. Etenim ex *Verbis Hominum*,
nil fanius aut præstantius, quàm huiusmodi *Epistola*.
Habent enim plus natiui sensûs, quam Orationes; plus
etiàm maturitatis, quam Colloquia subita. Eadem
quandò continuantur secundum Seriem Temporum,
(vt fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Prouincia-
rum, & alijs Imperij Ministris, ad Reges, vel Senatus,
vel alios Superiores suos mittuntur; aut vicissim
ab Imperantibus ad Ministros,) sunt certè ad *Histori-*
am, præ omnibus, Pretiosissima Supellex. Neque
Apophtegmata ipsa ad Delectationem & Ornatum
tantùm profunt, sed ad res gerendas etiàm, & vsus
Ciuiles. Sunt enim (vt aiebat ille) veluti *Secures*
aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum
Nodos, acumine quodam secant, & penetrant: Occa-
siones autem redeunt in Orbem, & quòd olim erat
commodum, rursùs adhiberi, & prodesse potest; siue
quis ea tanquam sua proferat, siue tanquam Vetera.
Neque certe de Vtilitate eius rei ad Ciuilia dubitari
polest, quam Cæsar Dictator operâ suâ honestauit; cuius
Liber vtinàm extaret, cum ea, quæ vsquàm habentur
in hoc genere, nobis parùm cum delectu conge-
sta videantur.

Atque hæc dicta sunt de *Historiâ*, eâ scilicet Parte
Doctrinæ, quæ respondet vni ex *Cellis*, siue *Domicilijs*
Intellectûs, quæ est *Memoria*.

CAPVT XIII.

De secundo Membro principali Doctrinæ,
nempe Poësi. *Partitio Poëseos in Narra-*
tiuam, Dramaticam, & Parabolicam.
Exempla Parabolicæ tria proponuntur.

Am ad *Poesim* veniamus. *Poesis* est
genus Doctrinæ, Verbis plerunque
astrictum, Rebus solutum & licentio-
sum; Itaque, ut initio diximus, ad
Phantasiam refertur, quæ iniqua, &
illicita prorsus rerum Coniugia & Diuortia com-
minisci, & machinari solet. *Poesis* autem (ut supra
innuimus) duplici accipitur sensu, quatenus ad *Verba*,
vel quatenus ad *Res* respiciat. Priore sensu, *Sermonis*
quidam *Character* est: *Carmen* enim Stili genus, & Elo-
cutionis Formula quædam, nec ad *Res* pertinet: Nam
& vera Narratio Carmine, & ficta Oratione solutâ
conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus
eam, ab initio, *Doctrinæ Membrium Principale*, eamque
iuxta *Historiam* collocauimus, cum nihil aliud sit, quam
Historiæ Imitatio ad Placitum. Nos igitur in Partitio-
nibus nostris, veras Doctrinarum venas indagantes,
& persequentes; neque Consuetudini, & Diuisioni-
bus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*,
& *Epigrammata*, & *Odas*, & huiusmodi, ab instituto
Sermonem remouemus; atque ad *Philosophiam*, & *Ar-*
tes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeseos*,
de *Historiâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tra-
ctamus.

Partitio Poëseos verissima, atque maximè ex propri-
etate, præter illas Diuisiones, quæ sunt ei cum *Histo-*

riâ communes, (sunt enim *ficta Chronica, Vita ficta, fictæ etiam Relationes*) ea est, ut sit aut *Narratiua*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narratiua* prorsus Historiam imitatur, ut ferè fallat, nisi quod res extollat sæpius supra fidem. *Dramatica* est veluti Historia Spectabilis; nam constituit Imaginem Rerum tanquam presentium, Historia autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò est Historia cum Typo, quæ Intellectualia deducit ad Sensum.

Atque de *Poesi Narratiuâ*, siue eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materia*, non de *Versu*) ea à Fundamento prorsus nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis spectat. Cùm enim Mundus Sensibilis, sit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poesis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Historia denegat; atque Animo Umbris rerum utcunque satisfacere, cùm Solida haberi non possint. Si quis enim rem acutiùs introspiciat, firmum ex *Poesi* sumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illustrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quam in Naturâ ipsâ, post Lapsum, reperire villo modo possit. Quapropter, cùm Res gestæ, & Euentus, qui veræ Historiæ subijciuntur, non sint eius amplitudinis, in quâ Anima humana sibi satisfaciât, præteritò est *Poesis*, quæ Facta magis Heroica confingat: Cùm Historia vera successus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigit eam *Poesis*, & exitus, & fortunas secundùm Merita, & ex lege Nemeseos exhibet: Cùm Historia vera, obuiâ rerum similitudine & similitudine, Animæ humanæ fastidio sit; reficit eam *Poesis*, inexpectata, & varia, & vicissitudinum plena canens. Adèò ut *Poesis* ista, non solùm ad Delectationem, sed etiam ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiam Diuinitatis cuiuspiam

cuiuspiam particeps videri possit; quia Animum erigit, & in sublime rapit; Rerum simulachra ad Animi desideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & Historia,) submittendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiâ consortio Musices, vnde suavis insinuari possit, aditum sibi patefecit, vt honori fuerit etiâ seculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cum aliâ Doctrinæ prorsus exclusæ essent.

Dramatica autem *Poesis*, quæ Theatrum habet pro Mundo, vsu eximia est, si sana foret. Non parua enim esse posset Theatri, & Disciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè est; Disciplina planè nostris temporibus est neglecta. Attamen licet in Rebus modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, nisi fortè nimium trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, vt Animos Hominum ad Virtutem institueret. Quinetiâ Viris prudentibus, & magnis Philosophis, veluti Animorum Plectrum quoddam censebatur. Atque sanè verissimum est, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cum congregati sint, magis quam cum soli sint, Affectibus & Impressionibus patere.

At *Poesis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquam Res sacra videtur, & Augusta; cum præsertim Religio ipsa, eius operâ plerunque vtatur, & per eam commercia Diuinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias leuitate & indulgentiâ, contaminata inuenitur. Est autem vsus ambiguus, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Inuolucrum*; facit etiâ ad *Illustrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illustrationem*, antiquis seculis plurimum adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inuenta, & Conclusiones,

clusiones, (etiã ex quæ nunc trita, & vulgata sunt) tunc temporis nouæ & insuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant Ingenia Humana, nisi propius eâ ad Sensum per huiusmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolârũ, & Ænigmatum, & similitudinũ plena fuerunt. Hinc Tesseræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æsopi Fabulæ, & similia. Quinetiã Apothegmata veterum Sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo seculo minimè literatam) seditiõnem Fabulâ repræsentit. Denique vt Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiã & semper, eximius est, & fuit Parabolârũ vigor, cùm nec Argumenta tam perspicua, nec vera exempla tam apta, esse possint.

Alter est vsus *Poeseos Parabolicae*, priori quasi contrarius, qui facit (vt diximus) ad *Inuolucrum*, earum nempe Rerum, quarum dignitas tanquam velo quodam discreta esse mereatur: Hoc est, cùm Occulta & Mysteria Religionis, Politicæ, & Philosophiæ, Fabulis & Parabolis vestiuntur. Vtrũ verò Fabulis veteribus Poetarum, subsit aliquis Sensus mysticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipsi certè fatemur, nos in eam sententiam propendere, vt non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Mysterium infusum fuisse putemus. Neque nos mouet, quod ista Pueris ferè, & Grammaticis relinquuntur, & vilescant, vt de illis contemptũ sententiam feramus: Quin contrà, cùm planè constet scripta illa, quæ Fabulas istas recitant, ex Scriptis Hominum, post Literas Sacras, esse antiquissima, & longè his antiquiores Fabulas ipsas; (etenim tanquam prius creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur) videntur esse instar tenuis cuiusdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis

Antiquarum, in Græcorum Fiftulas inciderunt. Cùm, verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem adhuc tentata sint, per Homines scilicet imperitos, nec vltra Locos communes doctos, nobis nullo modo satisfaciant; Philosophiam secundum Parabolas antiquas, inter *Desiderata* referre visum est. Eius autem Operis *Exemplum* vnum aut alterum subiungemus. Non quod res sit fortasse tanti, sed vt Institutam nostrum seruemus. Id huiusmodi est, vt de Operibus illis, quæ inter *Desiderata* ponimus (si quid sit paulò obscurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud instruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè existimet, leuem aliquam tantum Notionem, de illis Mentem nostram peritrixisse; nosque Regiones sicut Augures, Animo tantum metiri, neque eas ingrediendi vias nosse. Aliam aliquam partem in *Poesi* desiderari non inuenimus; quin potius cum Planta sit *poesis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, absque certo semine, germinauerit, supra cæteras Doctrinas excreuit, & diffusa est. Verum iam *Exempla* proponemus, tria tantum numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politiciis* vnum, atque vnum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philosophiæ secundum Parabolas Antiquas, in Naturalibus. De Vniuerso, secundum Fabulam Panis.

ANTIQVI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alij enim cum à *Mercurio* genitum; Alij longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim *Procos* vniuersos cum *Penelope* rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum esse. Neque prætermittenda est tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iouis*, & *Hybreos* (id est, *Contumelia*,) Filium fuisse.

Vt cum-

, tuncq; orto, *Parca* illi Sorores fuisse perhibentur, quæ
 in Specu subterraneo habitabant : *Pan* autem moraba-
 tur sub Dîo. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate descri-
 bitur ; Cornutus, Cornibus in acutum surgentibus, &
 vsque ad Cælum fastigiatis ; Corpore toto hispidus &
 villosus ; Barbâ inprimis promissâ ; Figurâ biformis,
 Humanâ quoad superiora, sed Semiferâ. & in Capræ
 Pedes desinente. Gestabat autem Insignia Potestatis ;
 Sinistrâ Fistulam ex septem Calamis compactam, Dex-
 trâ Pedum siue Baculum, superiùs curuum & inflex-
 um. Induebatur Chlamyde ex pelle *Pardalis*. Pote-
 states ei & Munera huiusmodi attribuuntur, vt sit
 Deus Venatorum, etiâ Pastorum, & in Vniuersum
 Ruricularum ; Præses item Montium. Erat etiâ,
 proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur
 etiâ Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum
 perpetuò Choræas ducere, & tripudiare solebant : Com-
 mitabantur & *Satyri*, & his seniores *Sileni*. Habebat
 insuper potestatem *Terrores* immittendi, præsertim
 inanes & superstitiosos, qui & *Panici* vocati sunt.
 Res gestæ autem eius non multæ memorantur : Illud
 præcipuum, quod *Cupidinem* prouocauit ad Luctam,
 à quo etiâ in Certamine victus est. Etiâ *Typho-*
nem Gigantem Retibus implicauit & cohibuit. Atque
 narrant insupèr, cum *Ceres* mæsta, & ob raptam *Pro-*
serpinam indignata, se abscondisset ; atque Dij omnes
 ad eam inueltigandam magnoperè incubuissent, &
 se per varias Vias dispertiti essent ; *Pani* solummodò
 ex felicitate quâdam contigisse, vt inter Venandum
 eam inueniret, & indicaret. Ausus est quoque cum
Apolline de Victoriâ Musices decertare, atque etiâ
Mydâ Iudice prælatus est ; ob quod iudicium *Mydas*
 Asininas Aures tulit, sed clam & secretò. Amores *Panis*
 nulli referuntur, aut saltem admodùm rari ; quod mi-
 rum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè
 amatoriam,

amatoriam, videri possit. Illud solummodò ei datur, quod *Ecchò* adamaret, quæ etiàm Vxor eius est hàbita; atque vnam præterea Nympham, *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam prouocare non reueritus esset) incensus est. Etiàm *Lunam* quondàm in altas Sylvas seuocasse dicitur. Neque etiàm Prolem vllam suscepit (quod similiter mirum est, cum *Dij*, præsertim *Masculi*, prolifici admodum essent) nisi quod ei attribuitur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hospites solebat, eiusque Proles ex Coniuge *Ecchò* esse à nonnullis existimabatur. *Parabola* talis esse videtur.

Pan (vt & Nomen ipsum etiàm sonat) *Vniuersum* siue *Vniuersitatem Rerum* repræsentat & proponit. De huius *Origine* duplex omninò sententia est, atque adè esse potest. Aut enim à *Mercurio* est, Verbo scilicet diuino, (quod & *Sacræ Literæ* extra controuersiam ponunt; & *Philosophi ipsi*, qui magis *Diuini habitus* sunt, viderunt) aut ex *confusis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è *Philosophis* *Semina Rerum* etiàm *Substantiâ infinita* statuerunt; vnde *Opinio de Homoiomeris* fluxit, quam *Anaxagoras* aut inuenit, aut celebrauit. Nonnulli verò magis acutè & sobriè censebant, ad *Varietatem Rerum* expediendam sufficere, si *Semina, Substantiâ eadem, Figuris varia* sed certis & definitis, essent; & reliqua in *positurâ & complexu* *Seminum* ad inuicem ponebant; ex quo *Fonte Opinio de Atomis* emanauit, ad quam *Democritus* se applicauit, cum *Leucippus* eius *Auctor* fuisset. At alij, licet vnum rerum *Principium* assererent (*Aquam Thales, Aerem Anaximenes, Ignem Heraclitus*) tamen illud ipsum *Principium actu vnicum, potentiâ varium & dispensabile* posuerunt, vt in quo *Rerum omnium Semina* latent. Qui verò *Materiam omninò Spoliata, & Informem,*

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (vt *Plato* & *Aristoteles*) multò etiàm propiùs & propensius, ad Parabolæ figuram accesserunt. Posuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos*: Adeò vt omnes de Rerum Principijs Opiniones hùc redeant, & ad illam distributionem reducantur, vt *Mundus* sit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Prociis* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, cuiusmodi est, vt videantur Græci aliquid de Hebræis Mysterijs, vel per *Ægyptios* Internuncios, vel vtcunque, inaudiuisse. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus suis, sed post Lapsum Adami, Morti & Corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (siue *Contumeliæ*) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo similis fieri vellet*. Itaque triplex ista Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri possit, firmitè & Rebus & Temporibus distinguatur. Nam iste *Pan* (qualem cum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Diuino*, mediante confusâ *Materia* (quæ tamen ipsa Dei Opus erat) & subintrante *Prauaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* sorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depressiones etiàm, & Eminentia, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Indiuidui: quæ tamen nisi in Indiuiduo nobili (vtpote Homine, aut Vrbe, aut Gente) ferè non agnoscuntur. Atqui ad istas Conditiones tam varias, deducit Indiuidua illa singula *Pan*, Rerum scilicet *Natura*; vt tanquam eadem sit res (quatenus ad Indiuidua) *Catena Naturæ*, & *Filum Parcarum*. Ad hæc insupèr finxerunt Antiqui, *Panem* semper sub Dîo morari, sed *Parcas* sub Specu ingenti sub-

subterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines subito aduolare : quia *Natura*, atque Vniuersi facies, spectabilis est & aperta ; at *Fata* Individuorum occulta, & rapida. Quod si *Fatum* accipiatur largiùs, vt omnem prorsùs euentum, non illustriores tantùm denotet, tamen vtique & eo sensu optimè conuenit cum Vniuersitate Rerum ; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum sit, quod sine causâ fiat ; & rursùs nil tam magnum, vt non aliunde pendeat ; adeò vt Fabrica ipsa Naturæ, suo sinu & gremio, omnem euentum & minimum & maximum complectatur ; & suo tempore certâ Lege prodar. Itaque nil mirum, si *Parce* vt *Panis* Sorores introductæ sint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia est, & leuioribus tantùm Philosophis placuit. Sanè *Epicurus*, non solùm profanum instituere sermonem, sed etiàm desipere videtur, cùm dixit, *Præstare credere Fabulam Deorum, quam Fatum asserere*, acsi quicquam in vniuerso esse possit instar Insulæ, quod à Rerum nexu separetur. Verùm *Epicurus* Philosophiam suam Naturalem (vt ex ipsius verbis patet) Morali suæ accommodans & subijciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) lacefferet aut turbaret. Itaque suauitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè iugum iactauit, & tam Fati Necessitatem, quàm Deorum Metum repudiavit. Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* satis dictum est.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imo latera, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura instar Pyramedis acuta est. Quippe Individua, in quibus Basis Naturæ exporrigitur, infinita sunt ; Ea colliguntur in Species, & ipsas multiplices ; Species rursus insurgunt in Genera, atque hæc quoque ascen-

dendo in magis Generalia contrahuntur ; vt tandem Natura, tanquam in vnum coire videatur ; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidali Cornuum Panis* significatur. Mirum verò minimè est, *Panis* Cornua etiàm Cælum ferire ; cùm Excelsa Naturæ, siue *Ideæ Vniuersales*, ad Diuina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illa *Homeri* decantata, (caussarum scilicet Naturalium) ad Pedem Solij Iouis fixa memorabatur ; neque quifquam (vt videre est) *Metaphysicam*, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia sunt, tractauit, atque Animum à fluxu Rerum paulispèr abduxit ; qui non simul in Theologiam Naturalem inciderit ; adeò paratus & propinquus est transitus, à Vertice illâ *Pyramidis*, ad Diuina.

Corpus autem *Naturæ* elegantissimè & verissimè depingitur *Hirsutum*, propter Rerum Radios. Radij enim sunt tanquam Naturæ Crines, siue Villi : Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radiosa sunt : Quod in facultate *Vitûs* manifestissimum est ; Nec minùs in omni Virtute *Magneticâ*, & Operatione ad distans. Quicquid enim operatur ad Distans, id etiàm Radios emittere rectè dici potest. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radij Corporum Cœlestium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant ; Adeò vt Superiora Terræ, atque etiàm Interiora, ad distantiam nonnullam planè verterint & subegerint, & Spiritu impleuerint. Elegantior autem est *Figura* de *Barbâ Panis*, quod & Sol ipse, quando Parte superiore eius Nube obuolutâ, Radij inferiùs erumpunt, ad aspectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm *Corpus Naturæ* rectissimè describitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motûs Æqualitatem & Constantiam, nec-non Imperium in Terram

Terram & Terrestria, meritò sub Humanâ Figurâ representantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps sit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompósitos, & quod à Cœlestibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurâ contenta esse possunt. Porrò eadem Corporis Biformis Descriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reuerà biformia sunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutissima autem est Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Ascensionem Corporum Terrestrium, versus Regiones Aeris & Cœli, vbi etiã Pensilia fiunt, & inde deiiciuntur, magis quàm descendunt. Capra enim Animal scansionis est, eaque è rupibus pendere, atque in præcipitijs hærerè amat; Similitèr etiã Res, licet inferiori Globo destinata, faciunt, idque miris modis, vt in Nubibus & Meteôris manifestissimum est. Imò non sine causâ *Gilbertus*, qui de Magnete laboriosissimè, & secundum viam experimentalem conscripsit, dubitationem iniecit; Num-non fortè Corpora graua, post longam à Terrâ distantiam, Motum versus Inferiora paulatim exuant?

Insignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmonie*, alterum *Imperij*. *Fistula* enim ex *septem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, siue Concordiam cum Discordiâ mistam, (quæ ex septem Stellarum Errantium Motu conficitur,) euidentè ostendit. Neque enim alij, præterquàm septem Planetarum, inueniuntur in Cœlo errores, siue expatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earumque perpetuâ & inuariabili ad se inuicem

inuicem distantia composita & temperata, tum Constantiam Specierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cire possint. Si qui verò sint Planetæ minores, qui non conspiciuntur; si qua etiã Mutatio in Cœlo maior (vt in Cometis nonnullis Superlunariibus) videntur illa profectò tanquàm Fistulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm streperæ; vtpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam septem Fistularum *Panis* non diù inturbent. *Pedum* autem illud *Imperij*, nobilis translatio est, propter vias Naturæ partim rectas, partim obliquas. Atque *Baculum* illud, siue *Virga*, versus superiorem partem præcipuè curua est, quia omnia Prouidentia Diuinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; vt aliud agi videri possit, aliud reuerà agatur; sicut *Iosephi venditio in Ægyptum*, & similia. Quinetiã in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula sedent, Populo conuenientia; per prætextus & vias obliquas, felicitiùs quæ volunt, quàm ex directo superinducunt & insinuant. Etiã (quod mirum fortassè videri possit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adcò, quæ ex directo fiunt, inepta sunt & seipsa impediunt; cum contrà, via obliqua & insinuans mollitèr fluat, & effectum fortitur. *Vestis Panis* & Amiculum, ingeniosè admodum ex *Pelle Pardalis* fuisse fingitur, propter Maculas vbique sparsas. Cœlum enim Stellis, Maria Infulis, Tellus Floribus consperguntur; Atque etiã res particulares ferè variegatæ esse solent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* est.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad viuum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* sit. Omnis enim naturalis Actio, atque adcò Motus & Progressio, nihil aliud quàm *Venatio* est.

Nam

Nam & Scientiæ & Artes Opera sua venantur; & Consilia humana Fines suos; atque Res naturales omnes vel Alimenta sua vt conferuentur, vel Voluptates & Delicias suas vt perficiantur, venantur; (Omnis siquidem Venatio est aut Prædæ, aut Animi causâ;) idque modis peritis & sagacibus,

*Torua Leæna Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam,
Florentem Cytbisum sequitur lasciuia Capella.*

Etiâ *Ruricularum* in genere *Pan Deus* est, quia huiusmodi Homines magis secundum Naturam viuant, cum in Urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, vt illud Poetæ amatorium, verum, propter huiusmodi Delicias, etiâ de Naturâ sit

— *Pars minima est ipsa puella sui.*

Montium autem imprimis *Præses* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis subijcitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* sit *Pan*, ea Allegoria planè diuina est; cum proximè post Verbum Dei, ipsa Mundi Imago, diuinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium sit. Quod & Poeta Diuinus cecinit, *Cæli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum eius indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viuentium sunt. Hic autem merito illarum Imperator, cum illæ Naturam quæque suam tanquam Ducem sequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti singulæ more Patrio, saltent, & Choræas ducant, motu neutiquàm cessante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes, ad Motû reduxit, & nonnullorum ex Antiquis fastidium & Præcipationem notauit, qui Memoriam, & Phantasiam, & Rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitatiuam, quæ primas tenet, prætermiserunt. Nam & qui meminit, aut etiâ

remi-

reminiscitur, cogitat; & qui imaginatur, similiter cogitat; & qui ratiocinatur, utique cogitat: Denique Anima, siue à Sensu monita, siue sibi permessa, siue in Functionibus Intellectûs, siue Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum saltat; quæ est illa Nympharum tripudiatio. Vnà verò perpetuò comitantur *Satyri* & *Sileni*, Senectus scilicet & Iuuentus. Omnium enim rerum est Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursus Ætas tarda & bibula: Vtriusque autem Ætatis studia, verè contemplanti fortassè ridicula, & deformia videantur, instar *Satyri* alicuius aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentissima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viuentibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Essentiæ suæ conseruatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est, sed *Timoribus* Salutaribus semper Vanos & Inanes admiscet; adeò vt omnia (si intùs conspici darentur) *Panicis Terroribus* plenissima sint; præsertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui superstitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* est) in immensum laborat & agitur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & aduersis. Neque Superstitio ista tantummodò in vulgo regnat, sed ab Opinione Vulgi etiàm in Sapientiores aliquandò insilit, vt diuinè *Epicurus* (si cætera quæ de Dijs differuit ad hanc normam fuissent) locutus sit: *Non deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Dijs applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *prouocationem* cum *Cupidine*; id eò spectat, quia Materia non caret *Inclinatione* & *Appetitu* ad *Dissolutionem* *Mundi*, & *Reciduationem* in illud *Châos* antiquum, nisi præualidâ rerum concordia (per *Amorem* siue *Cupidinem* significatâ) malitia & imperus eius cohi-

cohiberetur, & in ordinem compelleretur. Itaque bono admodum Hominum & Rerum Fato fit (vel potius immensa Bonitate Diuinâ) vt *P.m* illud certamen aduersum experiatur, & victus abscedat. Eòdem prorsus pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia vtcunque aliquandò vasti, & insoliti rerum Tumores sint, (id quod *Typhon* sonat) siue intumescant *Maria*, siue intumescant *Nubes*, siue intumescat *Terra*, siue alia, tamen Rerum Natura huiusmodi Corporum exuberantias atque insolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ deuincit.

Quod autem *Inuentio Cerevis* huic Deo attribuatur, idque inter Venationem; reliquis autem *Dijs* negetur, licet sedulò quærentibus, & illud ipsum agentibus; Monitum habet verum admodum & prudens: hoc scilicet, ne Rerum vtiliam ad vitam & Cultum *Inuentio*, à Philosophijs Abstractis, tanquam *Dijs* Maioribus expectetur, licet totis viribus in illud ipsum incumbant; sed tantummodò à *Pane*, id est *Experientiâ* sagaci, & Rerum Mundi notitiâ vniuersali; quæ etiâ casu quodam, ac veluti inter venandum in huiusmodi *Inuenta* incidere solet. Vtilissima enim quæque *Inuenta* *Experientiæ* debentur, & veluti *Donaria* quædam fuere casu in *Hominès* sparsa.

Illud autem *Musices certamen*, eiusque *Euentus*, salutarem exhibet *Doctrinam*, atque eam quæ *Rationi* & *Iudicio* humano gestienti, & se efferenti, *Sobrietatis* *Vincula* iniicere possit. Duplex enim videtur esse *Harmonia*, & quasi *Musica*, altera *Sapientiæ* *Diuinæ*, altera *Rationis* *Humanæ*. *Iudicio* enim *Humano*, ac veluti *Auribus* *Mortalium*, *Administratio* *Mundi* & *Rerum*, & *Iudicia* *Diuina* secretiora, sonant aliquid durum, & quasi absonum: Quæ *Inscitia*, licet *Astininis Auribus*, meritò insigniatur, tamen & illæ ipsæ *Aures*,

secretò non palàm gestantur. Neque enim huiusce Rei Deformitas à vulgo conspicitur aut notatur.

Postremò minimè mirum est, si nulli *Amores Pani* attribuantur, præter *Coniugium Ecchûs*; Mundus enim se ipso, atque in se rebus omnibus fruitur: Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Desiderio locus est. Itaque Mundi *Amores* esse nulli possunt, nec potiundi Cupido, (cùm se ipse contentus sit,) nisi fortassè *Amores Sermonis*. Ij sunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, sed Vocalis; aut si accuratiores sint, *Syringa*, quandò scilicet Verba, & Voces, numeris quibusdam, siue Poeticis, siue Oratorijs, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem siue Voces, excellentèr ad Coniugium Mundi sumitur sola *Eccho*: Ea enim demùm vera est Philosophia, quæ Mundi ipsius voces fidelissimè reddit, & veluti dictante Mundo conscripta est; & nihil aliud est quam eiusdem Simulachrum & Reflexio; neque addit quicquam de proprio, sed tantùm iterat, & resonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando seuocasset, videtur pertinere ad Congressum Sensûs, cum rebus Cœlestibus, siue Diuinis. Nam alia est *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem sponte se demittit *Luna*; siquidem ad Intellectum sopitum, & à sensibus abductum, quandòque sponte influunt Diuina: Quod si accersantur & vocentur à Sensu, tanquam à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

*Quale sub incertam Lunam sub luce malignâ
Est iter in Sylvis* —————

Ad Mundi etiàm sufficientiam & Perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per Partes generat; per Totum quomodò generare possit, cùm Corpus extra ipsum non sit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putatiuâ, est fanè ea Adiectio quædam ad Fabulam sapientissima. Per illam enim representantur

sentantur eæ, quæ perpetuis temporibus passim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ instructuosa, Genere quasi subdititiæ, garulitate verò interdum iucundæ, interdum molestæ & importunæ.

*Exemplum alterum Philosophiæ, secundum Parabolas
Antiquas, in Politicis. De Bello, secundum
Fabulam Persei.*

PERSEVS, Orientalis cùm fuisset, missus traditur à *Pallade*, ad obruncandam *Medusam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Ibericæ* partibus, maximæ calamitati fuit. Monstrum enim hoc, aliàs crudele & immane, etiàm Aspectu tam dirum atque horrendum fuit, vt eo solo Homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* vna, *Medusa*, ac sola inter eas Mortalis, cùm reliquæ passiuæ non essent. *Perseus* igitur ad tam nobile Facinus se comparans, Arma ad Dona à tribus Dijs mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares scilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu instructus,) ad *Medusam* rectà perrexit, sed primùm ad *Greas* diuertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Greas* istæ canæ etiàm à Natiuitate erant, & tanquàm *Vetulæ*. Oculus autem ijs tantummodò & Dens erat omnibus vnicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, vicissim gestabant, reuersæ autem deponere solebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perseo* commodârunt. Tum demùm, cùm se abundè ad destinata perficienda instructum iudicaret, ad *Medusam* properauit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aspectui eius (si forsan euigilaret) se committere

tere audebat, sed Ceruice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inspiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Medusæ* absçidit: Ex Sanguine autem eiusdem, in terram fuso, statim *Pegasus* Alatus emicuit: Caput autem absçissum *Perseus* in Scutum *Palladis* transtulit & inseruit, cui etiamnum sua mansit vis, vt ad eius intuitum omnes ceu attoniti aut syderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & *Prudentiâ*: Atque primò omnis *Belli Susceptio* debet esse tanquam *Missio à Pallade*; non à *Venere* certè (vt *Bellum Troianum* fuit) aut aliâ leui ex causâ; quippe cum in *Consilijs solidis*, *Decreta de Bellis* fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula *Præcepta*, sana admodum & grauiâ: Primum est, vt de *Subiugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem est *Patrimonij*, & *Imperij amplificandi ratio*: Nam in *Possessionibus priuatis*, *Vicinitas Prædiorum* spectatur, sed in *propagando Imperio*, *Occasio*, & *Belli conficiendi Facilitas*, & *Fructus*, loco *Vicinitatis* esse debent. Itaque *Perseus*, licet *Orientalis*; tamen tam longinquam *Expeditionem*, vsque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectauit. Huius rei *Exemplum* insigne est in *Belligerandi diuersâ ratione Patris & Filij Regum, Philippi & Alexandri*. Ille enim in *Finitimis Bellis* occupatus, *Vrbes paucas Imperio* adiecit, idque non sine maximâ *Contentione* & *Periculo*; quippe qui & aliâs, & præcipuè in *Prælio Chæronæo*, in vltimum *discrimen* adductus fuit: At *Alexander* longinquam *Expeditionem* benè ausus in *Persas*, *Nationes infinitas* subiugauit, magis *Itineribus* quàm *Prælijs* fatigatus. Hoc ipsum adhuc clariùs cernitur, in *Propagatione Imperij Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix vltra *Liguriam* *Armis* penetrauerant, eodem tempore *Orientis* *Prouincias* vsque ad

Montem

Montium Taurum Armis & Imperio complexi sunt. Etiam *Carolus Octauus* Rex Gallie, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compositum est) non admodum facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanam* longinquam, admirandam quadam facilitate & felicitate transegit. Habent certe hoc Bella longinqua, ut cum ijs manus conferatur, qui Militie & Armis Inuasoris minimè sunt assueti, quod in finitimis secus se habet. Etiam & Apparatus in huiusmodi Expeditionibus solet esse diligentior & instructior; & Terror apud Hostes ex ipso ausu & fiducia maior. Neque etiam ferè possit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hostes, ad quos tam longo itinere peruenitur, Diuersio aliqua aut Inuasio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, sæpius adhibetur. Caput autem rei est, quod in subiugandis Finitimis, Occasionum Delectus in angusto versatur; at si quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio suo eò transferre Bellum, ubi aut Disciplina Militaris maximè est enervata, aut vires Nationis plurimum attrita & consumpta, aut Dissidia Ciuilia opportunè oborta, aut aliæ huiusmodi Commoditates se ostendant. Secundum est, ut semper subsit *Causa Belli* iusta, & pia, & honorifica, & fauorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum Populis impensas conferentibus, addit; & Societates aperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Causas autem Belli, admodum fauorabilis est ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, sub quibus Populus succumbit, & prosternitur sine Animis & Vigore, tanquam sub *Aspectum Medusæ*; quod etiam *Herculi* Diuinitatem conciliauit. Romanis certe magna Religio fuit, strenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, si quoquo modo oppressi fuissent. Etiam Bella ob Vindictam iustam ferè semper felicia fuerunt, sicut Bellum aduersus

uersus *Brutum & Cassium*, ad vindicandam Mortem *Cæsaris*; *Seueri* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Iunij Bruti* ad vindicandam Mortem *Lucretie*: Denique quicumque Bello Calamitates Hominum & Iniurias, aut leuant aut vindicant, sub *Perseo* militant. Tertium vt in omni Bello suscipiendo vera sit *Æstimatio virium*; atque rectè perpendatur, vtrùm Bellum sit tale, quod confici & ad exitum perducì possit, ne quis vastas & infinitas Spes persequatur. Prudentè enim *Perseu* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræsentantur) eam delegit, quæ in suâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impossibilia Animum adiecit. Atque de ijs, quæ in suscipiendo Bello Deliberationem subeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligationem ipsam pertinent.

In Bello maximè omnium profunt illa tria *Dona Deorum*, ad eò vt Fortunam ipsam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perseus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Consiliorum* ab *Orco*, & *Prouidentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quod *Alexandri Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm Celeritas in Bello plurimum possit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque Pedibus non Humeris additæ; quia non tam in primis Belli aggressibus, quam in ijs quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, Celeritas requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod Prosecutiones, & subsidiarij Impetus, Initiorum Alacritati non respondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines inuisibiles reddere solebat) manifesta Parabola est. Nam *Consiliorum Occultatio* post *Celeritatem*, maximi ad Bellum est momenti. Cuius etiâ Celeritas ipsa Pars magna est. Celeritas enim Consiliorum euulgationem præuertit. Ad *Galeam Plutonis* spectant, vt vnus Bello præsit, cum Mandatis liberis; Consultationes enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Crisis Martis*,

tis, quam ex *Galeâ Plutonis*. Eòdem spectant Prætextus Varij, & Designationes Ancipites, & Famæ Emissariæ, quæ Oculos Hominum aut perstringunt aut auerunt, atque vera Consiliorum in obscuro ponunt. Etiam Cautiones diligentes & suspicaces, de Literis, de Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis* ornant, & reuinciunt. At non minùs interest, *Consilia Hostium* explorare, quam sua occultare. Itaque *Galeæ Plutonis* adiungendum est *Speculum palladis*, per quod Hostium vires, Inopia, Occulti Fautores, Dissidia & Factiones, Progressus, Consilia cernantur. Quoniàm verò tantum fortuitorum suscipit Bellum, vt nec in Consilijs proprijs occultandis, nec in Hostium explorandis, nec in Celeritate ipsâ, multum fiduciæ ponendum sit, ideò ante omnia sumendum *Palladis Scutum*, *Prouidentie* scilicet, vt quam minimum *Fortune* relinquatur. Hùc pertinent, Exploratò vias inire, Castra diligentèr munire (quod in Militiâ modernâ in defuetudinem ferè abijt; Castra verò instar Urbis Munitæ, Romanis ad aduersos Prælij euentus erant) Acies stalis & ordinata, non nimiùm fidendo Cohortibus leuis Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique omnia quæ ad solidam & sollicitam Defensiuam spectant; cum plus valeat vtique in Bellis *Scutum Palladis*, quam *Gladius ipse Martis*. Verùm *Perseo* ytcunque Copijs aut Animis instructo, restat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur: Nimirùm, vt *diuertat ad Græas*. *Grææ* autem *Proditiones* sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, sed Generis Nobilitate quasi impares. Bella enim generosa, *Proditiones* degeneres & turpès. Earum Descriptio elegans est, vt *Cana* à Natiuitate sint, & tanquam *Veuilæ*, propter perpetuas Proditorum Curas, & Trepidationes. Earum autem vis (antequam in manifestam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in

Dente

Dente est. Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propensa, & *speculatur*, & *mordet*. Atque huiusmodi *Oculus* & *Dens* tanquam communis est; nam quicquid didicerunt & nouerunt, ferè per Manus ab vnâ ad alteram transit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, vno quasi ore mordent, & eadem Scandala iactant; vt si vnâ audias, omnes audias. Itaque *Perseo* sunt istæ *Grææ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertim vt *Oculum* & *Dentem* suum ei commodent; *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores ferendos, & Inuidiam constandam, & Animos Hominum sollicitandos. Postquam verò omnia benè sint ad Bellum præparatè disposita, illud inprimis curandum, quod *Perseus* fecit, vt *Medusa dormiens* inueniatur. Prudens enim Belli Susceptor semper ferè Hostem assequitur imparatum, & securitati propiorem. Denique in ipsis Belli Actionibus atque insultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa Pericula Res Hostium acutè & attentè introspicere possunt; at in ipso Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimium præcipites & à fronte spectant; vnde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi obliui. At neutrum horum fieri debet; sed in *Speculum Palladis*, *cervicè reflexâ* inspiciendum, vt impetus rectè dirigatur, absque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, sequuntur Effecta duo; *Pegasi* illa *Generatio* & *Exsuscitatio*, quæ satis euidentè *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriâ celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Gestatio Capitis Medusæ* in *Scuto*; siquidem nullum præsidij genus huic ob præstantiam comparari possit. *Vnicum* enim *Facinus insigne* & memorabile, feliciter gestum & perpetratum, omnes Hostium Motus obrigescere

obrigescere facit, atque Malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Exemplum tertium Philosophiæ secundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. De Cupiditate, secundum Fabulam Dionysi.

NARRANT *Semelem Iouis* Pellicem, postquam Iuramento cum inuiolabili, ad votum indefinitum obstrinxisset, petijisse, ut ad Amplexus suos accederet talis, qualis cum *Iunone* consueffet. Itaque illa ex conflagratione perijt. Infans autem, quem in Utero gestabat, à Patre exceptus, in Femur eius infusus est, donec Menses Fœturū destinatos completeret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interim nonnihil claudicabat. Itaque Puer, quod Iouem, dum in Femore eius portaretur, grauaret & pungeret, *Dionysi* nomen accepit. Postquam autem editus esset; apud *Proserpinam* per aliquot Annos nutritus est; cùm verò adultus esset, ore ferè Muliebri conspiciebatur, ut Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiam extinctus & sepultus quondam erat ad tempus; & non ita multò post reuixit. Atque primâ Iuuentâ *Vitis* culturam, atque adèdè *Vini* confectionem & vsum primus inuenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem *Terrarum* subiugauit, & ad vltimos *Indorum* Terminos perrexit. Curru autem vehabatur à *Tigribus* tracto; circa eum subsultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alij. *Quin* & *Musæ* Comitatu eius se adiungebant. Vxorem autem sibi sumpsit *Ariadnem*, à *Theseo* desertam & relictam. *Arbor* ei sacra erat *Hedera*. Etiam Sacrorum & Ceremoniarum Inuentor & Institutor habebatur; eius tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque insupèr crudeles. Furores quoque immitendi potestatem

statem habebat. Certè in *Orgyis* eius, à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes discerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conscensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curiosus esse voluisset; Hic cum Lyram suauitè & peritè pulsaret. Atque huius Dei Res gestæ, cum *Iouis* rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, vt vix quicquam in Philosophiâ Morali, melius inueniatur. Describitur autem sub *Personâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, siue Affectuum & Perturbationum Animi. Primum igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet; *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentissimæ, non alia est, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater est Bonum Existens, similiter Cupiditatis Mater est Bonum Apparens. Altera *Iouis* (sub cuius *Personâ Animâ Humana* repræsentatur) Vxor legitima, altera *Pellex*: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, prius temerè concesso, quam ritè intellecto & iudicato. Atque postquam effruescere cœperit, *Mater* eius (Natura scilicet & Species Boni) ex *nimio incendio* destruitur & perit. Processus autem Cupiditatis à conceptu suo talis est: Illa ab *Animo Humano* (qui eius est Genitor) & nutritur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* eius, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & conuellit, & deprimat, adè vt Actiones & Decreta ab eâ impediuntur, & claudicent. Quinetiàm postquam consensu & tempore confirmata est, & in Actus erumpit, vt iam quasi *Menses compleuerit*, & edita planè sit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proserpinam* educatur, id est, *Latebras querit*, atque clandestina est, & quasi subterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metus Frænis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicuius Prætextum sumit, aut

Infra-

Infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem Affectum vehementiorem tanquam *ambigui Sexus* esse. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiam illud præclare, *Bacchum mortuum reuiuiscere*: Videntur enim Affectus quandoque sopiti, atque extincti, sed nulla fides habenda est eis, ne sepultis quidem: siquidem præbita Materia, & Occasione, relurgunt.

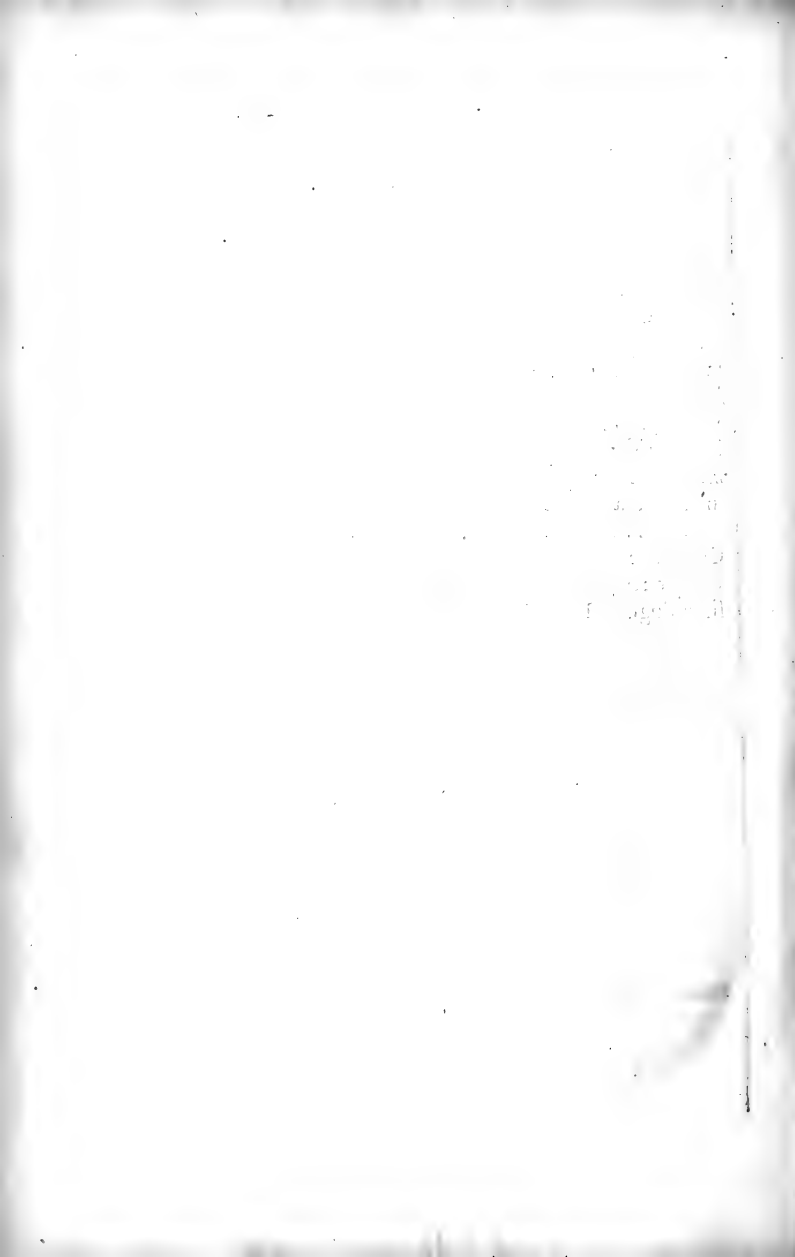
De *Inventionis Vitæ* Parabola prudens est: Omnis enim Affectus ingeniosus est admodum & sagax, ad inuestigandum ea, quæ ipsum alant & foueant. Atqui ante omnia, quæ Homini innotuere, *Vinum* ad perturbationes cuiuscunque generis, excitandas & inflammandas, potentissimum est, & maximè efficax; atque est Cupiditatibus in genere, in *stare Fomitibus communis*. Elegantissimè autem ponitur Affectus siue *Cupiditatis*, *Prouinciarum Subiugator*, & Expeditionis infinitæ Susceptor: Nunquam enim partis acquiescit, sed Appetitu infinito, neque satiabili, ad Vltiora tendit, & Nouis semper inhiat. Etiam *Tigres* apud Affectus *stabilant*, & ad *Currum* eorum subinde *iugantur*. Postquam enim Affectus *Curulis* esse cœperit, non *Pedestris*, sed Victor Rationis, & quasi Triumphator factus sit, in omnes qui aduersantur aut se opponunt, crudelis est, & indomitus, ac immitis. Facetum autem est, quod circa *Currum Bacchi* subsultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipso, & Gestu, indecoros & inconditos, subsultorios & deformes; adè ut qui sibi ipsi fortassè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, alijs tamen appareat turpis & ridiculus. Conspiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Muse*. Neque enim reperitur vllus ferè Affectus, tam prauus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina.

Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Musarum Maiestatem in immensum minuit; vt cum Duces Vitæ, & Signiferi esse debeant, sint non rarò Cupiditatum Pedissequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis est illa Allegoria, *Bacchum Amores* suos in eam effudisse, quæ ab alio *Relicta* erat & Fastidita, Certissimum enim est, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* iam pridem repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus suis seruentes & indulgentes, Pretium potiundi in immensum augment (siue Honores appetant, siue Amores, siue Gloriam, siue Scientiam, siue alia quæcunq;) se *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, post Experimentum, dimissas & repudiatas. Neque Mysterio caret, quod *Hedera Baccho* sacra fuerit, hoc enim duplici modo conuenit; primum, quod *Hedera hyeme virescat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *serpat*, ac circumfundatur, & se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & Veritum, & tanquam *Antiperistasin* (veluti per frigora *Brumæ Hedera*) virefcit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes eius Actiones & Decreta, tanquam *Hedera circumsepit*; neque ferè quicquam purum inuenias, quo illa Clauiculas suas non imprimat. Neque mirum est, si *Superstitiosi Ritus Baccho* attribuantur, cum omnis ferè *male-sanus Affectus* in *prauis Religionibus* luxurietur, adeò vt *Hæreticorum Colluuius Bacchanalia Ethnicorum* superârit; quorum etiâ *Superstitutiones*, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum est, si *Furores à Baccho* immitti putentur, cum & omnis *Affectus in excessu suo*, veluti *Furor breuis* sit, & si vehementiùs obsideat & incumbat, in *Insaniâ* sæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo & Orphæo*

pheo inter *Orgya Bacchi* laceratis, euidentem Parabolam habet; cùm Affectus quisque præualidus erga duas res sit asperimus atque intensissimus; quarum altera est *Inquisitio in eum curiosa*, altera *Admonitio salutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, si illa *Inquisitio* fiat tantùm *Contemplationis* aut *Spectandi gratiâ*, tantquam *Arbore conscensâ*, absque omni *Animi Malignitate*: Neque rursus si *Admonitio* illa, multâ cum *suauitate* & *dexteritate* adhibeatur; Verùm utcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Postremò, illa *Confusio Personarum Iouis & Bacchi*, ad *Parabolam* rectè traduci potest; quandoquidem *Res gestæ nobiles*, & *claræ*, atque *Merita insignia* & *gloriosa*, interdùm à *Virtute* & *Rectâ Ratione* & *Magnanimitate*, interdùm autem à *latente Affectu* & *occultâ Cupiditate* (utcunque *Famæ* & *Laudis* *celebritate* utraque res paritèr gaudeat) proueniant; vt non facile sit distinguere *Facta Dionysi* à *Factis Iouis*.

Verùm in *Theatro* nimis diù moramur; transeamus ad *Palatium Animi*; cuius *Limina* maiori cum *Veneratione* & *curâ*, ingredi conuenit.

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER TERTIVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam & Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres; De Numine; de Naturâ, de Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut Matris Communis omnium.

HISTORIA omnis (Rex optime)
 humi incedit, & Ducis potius officio,
 quam Lucis perfungitur: *Poesis*
 autem Doctrinæ tanquam Somnium:
 Res dulcis, & varia, & volens
 videri aliquid in se habere Diuini;
 quod etiã Somnia vendicant. Verùm iam tempus
 est

est mihi, vt cuigilem, & me humo attollam, *Philosophia* & *Scientiarum* liquidum Æthera secans.

Scientia Aquarum similis est: Aquarum aliæ descendunt cœlitùs, aliæ emanant è Terrâ. Etiàm *Scientiarum* primaria Partitio sumenda est ex Fontibus suis: Horum alij in alto siti sunt, alij hic infrâ. Omnis enim *Scientia* duplicem sortitur Informationem. Vna inspiratur diuinitùs, altera oritur à Sensu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur *Scientiam*; *Cumulatiua* ea est, non *Originalis*; sicut etiàm fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex alijs Riuis in se receptis, augetur. Partiemur igitur *Scientiam*, in *Theologiam*, et *Philosophiam*. *Theologiam* hîc intelligimus *Inspiratam* siue *Sacram*, non *Naturalem*, de qua paulò post dicturi sumus. At illam (*Inspiratam* nimirum) ad vltimum locum referuabimus, vt cum eâ Sermones nostros claudamus; cùm sit *Portus*, et *Sabbathum* *Humanarum Contemplationum* omnium.

Philosophiæ autem *Obiectum* triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidè *Radius* *Rerum*: *Natura* enim percutit *Intellectum* *Radio directo*; *Deus* autem, propter *Medium* inæquale (*Creaturas* scilicet) *Radio refracto*; *Homo* verò, sibi ipsi monstratus et exhibitus, *Radio reflexo*. Conuenit igitur partiri *Philosophiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem *Partitiones Scientiarum*, non sunt *Lineis* diuersis similes, quæ coeunt ad vnum *Angulum*; sed potiùs *Ramis Arborum*, qui coniunguntur in vno *Trunco*, (qui etiàm *Truncus* ad spatium nonnullum integer est et continuus, antequàm se partiat in *Ramos*;) idcirco postulat res, vt priusquàm prioris *Partitionis* *Membra* persequamur, constituatur vna *Scientia Vniuersalis*, quæ sit *Mater* reliquarum, et habeatur in *progressu Doctrinarum*, tanquam *Portio* viæ communis, antequàm

antequam viæ se separent, & disjungant. Hanc *Scientiam*, *Philosophiæ primæ*, siue etiã *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Diuinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine insignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla aliã opponitur; cùm ab alijs *Scientijs*, potiùs Limitibus in ra quos continetur, quam Rebus & subiecto differat, Fastigia scilicet *Rerum* tantummodò tractans. Hanc ipsam vtrùm inter *Desiderata* reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem inuenio *Farraginem* quandam, & *Massam inconditam* *Doctrinæ*, ex *Theologiã Naturali*; ex *Logicã*; ex partibus quibusdam *Physicæ* (veluti de *Principijs*, & de *Animã*) compositam, & congestam; & sublimitate quãdam sermonis, *Hominum* qui seiplos admirari amant, tanquã in *Vertice Scientiarum* collocatam. Nos verò, missò factu, id tantùm volumus, vt designetur aliqua *Scientia*, quæ sit *Receptaculum Axiomatum*, quæ *Particularium Scientiarum* non sint propria, sed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* esse nemo ambigat. Exempli gratiã, *Si inæqualibus equalia addas, omnia erunt inæqualia*: *Regula est ex Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenus ad *Iustitiã Distributiua*; Siquidem in *Iustitiã Commutatiua*; vt *Paria Imparibus* tribuantur, *Ratio Æquiritatis* postulat; at in *Distributiua*, nisi *Imparia Imparibus* præstentur, *Iniquitas* fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conueniunt, & inter se conueniunt*: *Regula est itidem ex Mathematicis*; Verùm simul tam potens in *Logicã*; vt *Syllogismi* sit *Fundamentum*. *Natura se potissimum prodit in minimis*: *Regula est in Physicis*, tam valida, vt etiã *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamen eam rectè adhibuit *Aristoteles* in *Politicis*, qui *Contemplationem* *Recip.* orditur à *Familiã*. *Omnia mutantur, nil interit*: *Regula itidem in Physicis*; hoc modo prolata;

T

Quantum

Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur; Eadem competit Theologia Naturali, sic variata; Omnipotentia sunt Opera; Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere: Quod etiã Scriptura testatur, Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum, non possumus eis quicquam addere, nec auferre. Interitus rei arcetur per Reductionem eius ad principia: Regula est in *Physicis*; Eadem valet in *Politicis*, (vt rectè notauit Machiuaellus) cùm illa quæ Interitum Recump. maximè prohibent, nihil aliud ferè sint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. *Putredo serpens, magis contagiosa est, quàm matura*: Regula est in *Physicis*; eadem insignis etiã in *Moralibus*; cùm Homines profligatissimi, & maximè facinorosi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali sunt. *Quod conseruatium est Formæ maioris, id actiuitate potentius*: Regula est in *Physicis*: Etenim, vt non abscindatur ipse Rerum Nexus, nec detur (vt loquuntur) vatuum, facit ad conseruandam Fabricam Vniuersi: Vt verò Grauiã congregentur ad Massam Terræ, facit ad conseruandam tantùm Regionem Denforum. Itaque prior Motus potteriozem domat. Eadem tenet in *Politicis*: Nam quæ faciunt ad conseruandam ipsam Politiam in suã Naturã, validiora sunt, quam quæ ad Bene esse Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in *Theologiã*. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ est Virtus maximè communicatiua, præ reliquis omnibus eminet. *Augetur vis Agentis per Antiperistasin Contrarij*: Regula est in *Physicis*; Eadem mira præstat in *Politicis*; cùm omnis Factio, ex contrariã ingruente, vehementer irriteretur. *Tonus discors in concordem actuum desinens, Concentum commendat*: Regula est *Musica*; Eadem in *Ethicis*, & *Affectibus* obtinet.

tinet. Tropus ille Musicus, à *clausulâ* aut *Cadentiâ* (quam vocant) cùm iam-iam *adesse* videatur, placidè *elabendi*; conuenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi*. *Fidium sonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ infiliens, Oculis;

— Splendet tremulo sub lumine Põntus.

Organa Sensuum cum Organis Reflexionum conueniunt: Hoc in *Perspectiuâ* locum habet; Oculus enim similis Speculo, siue Aquis; Et in *Aousticâ*; Instrumentum enim Auditûs obici intra Cauernam simile. Hæc pauca enumerasse sufficiet ad Exempla. Quinimò *Magia Persarum* (quæ in tantum est celebrata) in eo potissimum versabatur, vt Architecturas & Fabricas; Rerum Naturalium, & Ciuilium, symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia huius generis, Similitudines meræ sunt (quales Hominibus fortassè parùm perspicacibus videri possint) sed planè vna, eademque Naturæ Vestigia aut Signacula, diuersis Materijs, & Subiectis impressa. Arque hæc Res adhuc sedulo tractata non est. Inuenias fortassè in Scriptis, quæ ab Ingenijs celsioribus, præmanârunt, huiusmodi *Axiomata* rarè & sparsim inserta, ex vsu Argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitiuam, & summariam ad *Scientias*, nemo composuit; cùm tamen sit Res eiusmodi, quæ insignitè Naturam vnâ faciat; quod *Philosophiæ Primæ* Munus esse autumant.

Est & alia huius *Philosophiæ Primæ* pars, quæ, si ad vocabula respicias, vetus est; si ad rem quam designamus, noua. Est autem Inquisitio de *Conditionibus aduentitijs Entium*, (quas *Trãscendentes* dicere possumus) *Pauco*, *Multo*; *Simili*, *Diuerso*; *Possibili*, *Impossibili*; etiã *Ente*, & *Non Ente*; atque eiusmodi. Quandoquidem enim ista sub *Physicâ* propriè non cadant;

cadant; Dissertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Existentiam sit accommodata; consentaneum omninò est, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum est Dignitatis & Utilitatis) haud deseratur prorsus, sed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum saltèm inueniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari solet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo & Pauco* verba fecit, hoc egit, ut caussa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numerosa & ampla sint, & esse possint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non potest, ut in Rerum Naturâ, tanta sit copia Auri, quanta Ferri; tanta Rosæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili & Diuerso* differuit, satis explicauit, cur quasi perpetuò inter *Species diuersas*, interponantur *Participia* quædam, quæ sunt Speciei ambigua; veluti Muscus inter Putredinem & Plantam; Pisces qui hærent & loco non mouentur, inter Plantam & Animal; Sorices, & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prognata; Vespertiones inter Aues & Quadrupedes; Pisces volantes, (qui iam notissimi sunt) inter Aues & Pisces; Phocæ inter Pisces & Quadrupedes; & alia huiusmodi. Neque rursus causam indagauit quispiam, cur cum *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipsum Aurum, licet Argentum viuum alliciat: Circa hæc, & similia, in Disceptatione de *Transcendentibus* illis, altum est Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates secuti sunt Homines. Quamobrem horum *Transcendentium*, siue *Conditionum Entium aduentitiarum* Inquisitionem veram, & solidam, secundum Naturæ non Sermonis leges, *Philosophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philosophia primâ* (siue de *Sophiâ*)

quam

quam inter *Desiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta sint.

CAPVT II.

De Theologiâ Naturali: & Doctrina de
Angelis & Spiritibus, quæ eiusdem est
Appendix.

Ollocatâ igitur suâ in sede, *Communi Scientiarum Parente*, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Reuertamur ad Partitionem illam trium *Philosophiarum, Diuinæ, Naturalis, & Humanae*. Nam *Theologia Naturalis, Philosophia* etiam *Diuina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, vt sit talis *Scientia*, seu potius *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Obiecti, sanè Diuina, ratione Informationis, Naturalis censeferi potest. Huius *Scientiæ* limites ita verè signantur, vt ad Atheismum confutandum, & conuincendum, & ad Legem Naturæ informandam, se extendant; ad Religionem autem astruendam non proferantur. Quamobrè nec Deus vnquam edidit Miraculum, quo conuerteretur Atheus; quia poterat ipso Naturæ Lumine ad notitiam Dei perducere; verùm Miracula ad conuertendos Idolatras & Superstitiosos designata sunt, qui Numen agnouerunt, sed in Cultu eius aberrarunt; quoniam non sufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui eius legitimo proferendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam ostendunt Opera eius, Imaginem autem minimè; sic Opera Dei,

Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam ostendunt, Imaginem eius haudquaquam depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à sacrâ Veritate recedit. Illi siquidem Mundum Imaginem Dei statuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, vt Dei vspiam Imago dicatur, sed solummodò Opus Manuum eius ; Hominem vero Imaginem Dei immediate substituunt. Quocircà, quod sit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod summè Potens, quod Sapiens & Præscijs, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod Adorandus, etiam ex Operibus eius demonstrari, & euinci potest : & Admirabilia complura Secreta circa Attributione eius, & multò magis circa Regimen, & Dispensationem super vniuersum, etiam sobriè ex iisdem elici & manifestari queunt ; estque istud Argumentum à nonnullis vtilitèr pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principijs, de Fidei Mysterijs vel ratiocinari, vel etiam suadere vehementiùs ; aut rursus ea curiosius introspicere, & ventilare, & de modo Mysterij inquirere ; haud tutum meo iudicio fuerit.

Da Fidei quæ Fidei sunt. Nam vel Ethnici, in illustri illâ & diuinâ, de Aurcâ Catenâ, Fabulâ, hoc ipsum concedunt, quod *Iouem de Cælo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dij ; è contrârio, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cælum.* Quare frustra sudauerit, qui cœlestia Religionis Arcana, nostræ Rationi adaptare conabitur : Decebit potiùs Mentis nostras ad cœlestis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abest vt Defectum aliquem obseruem, vt Excessum potiùs reperiam ; ad quem subnorandum paulùm sum digressus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philosophiæ impendent ; vtpote qui & Religionem Hæreticam pro-

cudet,

cude; & Philosophiam Phantasticam & Superstitiosam.

Secus est, quod ad *Angelorum & Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est, nec interdicta; Ad quam etiã, ex Affinitate, quam habet cum Animã humanã, Aditus magnã ex parte est patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, & religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non novit.* Attamen si hoc Mõnitum diligentèr perpendas, duo duntaxat in eo veita reperiẽs; Adorationem scilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de ijs Opiniones, vel vltra Creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de ijs cognitionem, quam quis reuerã adeptus sit, venditantes. Cæterum sobria circa illos Inquisitio, quæ vel per Rerum Corporearum Scalam, ad eorum Naturam pernoscendam ascendat; vel in Animã Humanã, veluti in Speculo, eam intueatur, neuriquã prohibetur. Idem de *Spiritibus* statuendum *Immundis*, qui à Statu suo deciderunt. Confortium cum ijs, atque vsus operæ eorum, illicitus est, multò magis qualiscunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Potestatis, Illusionum, non solùm ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex Ratione, aut Experienciã, haud postrema pars est Sapienciæ Spiritualis. Sic certè Apostolus, *Stragematum eius non ignari sumus.* Ac non minùs *Demonum* Naturam inuestigare in *Theologiã Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Physicã*, aut *Vitiorum* in *Ethicã*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis & Demonibus*, inter *Desiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis sit tentata: Æquius esset, vt Scriptorum in hoc genere Pars haud parua, aut Vanitatis, aut Superstitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPVT III.

Partitio Naturalis Philosophiæ in Speculatiuam & Operatiuam : quodque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.

MISSA igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquisitionem de *Spiritibus*, vt *Appendicem* attribuimus) accedamus ad secundam Partem ; videlicet illam de *Naturâ*, siue *Philosophiam Naturalem*. Optimè *Democritus* ; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, siue Puteis latere demersam*. Non malè *Chymici* ; *Vulcanum alteram Naturam esse ; quin etiâ id celeritè perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras solet*. Quidni igitur *Philosophiam* in duas Partes secemus, *Fodinam & Fornacem* ; & duo constituamus *Philosophorum Munera, Operarios in Mineris, & Fabros* ? Sanè vtcunq; videamur hæc per lusum loqui ; tamen huius generis Partitionem vtilissimam esse censemus, cum proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholasticis ; hoc est, vt diuidatur *Doctrina de Naturâ, in Inquisitionem Causarum, & Productionem Effectuum ; Speculatiuam & Operatiuam*. Altera *Naturæ Viscera* perscrutatur ; altera *Naturam* veluti super *Incudem* efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Causæ & Effectus*, vt *Explicationem* eorum aliquatenus coniungi sit necesse. Attamen quandoquidè omnis solida & fructuosa *Naturalis Philosophia*, duplicem adhibeat *Scalam*, eamque diuersam ; *Ascensoriam & Descensoriam* ; *Ab Experienciâ ad Axiomata, & ab Axiomatibus ad noua Inuenta* ; consultissimum iudico, vt hæc duæ Partes, *Speculatiua & Operatiua, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, separentur*.

CAPVT IV.

Partitio Doctrinæ Speculatiuæ de Naturâ, in Physicam Specialem, & Metaphysicam : quarum Physica Causam Efficientem & Materiam; Metaphysica Causam Finale[m] & Formam inquiri[t]. *Partitio* Physicæ in Doctrinas de Principijs Rerum, De Fabricâ Rerum siue de Mundo, & De Varietate Rerum. *Partitio* Physicæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abstractis. *Partitio* Doctrinæ de Cōcretis, reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abstractis in Doctrinam de Schematismis Materiæ, & Doctrinam de Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculatiuæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis, & Doctrinam de Causis Finalibus.

Naturalis Philosophiæ Partem, quæ Speculatiua est, & Theorica, in Physicam Specialem, & Metaphysicam diuidere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nōs Vocabulum *Metaphysicæ* vsurpare, Sensu, à recepto & vulgato,

vulgato, discrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de nostro, in genere, circa usum Vocabulorum, instituto. Id huiusmodi est, vt tam in præmissis Vocabulo *Metaphysicæ*, quam in alijs, vbi Conceptus & Notiones nostræ nouæ sunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus, vt Ordo ipse, & dilucida rerum Explicatio, quam subiungere conamur, nos à præuâ vocabulorum (quibus vtitur) intelligentia liberent; in cæteris omninò auemus (quatenus sine Veritatis ac Scientiarum dispendio fieri possit) vel minimum, ab Antiquorum aut Opinionibus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in re Aristotelis confidentiam proinde subit mirari, qui impetu quodam periculis Contradictionis, & Bellum vniuersæ Antiquitati indicens, non solum noua Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam vsurpauit; sed etiâ priscam omnem Sapientiam extinguere & delere annisus est. Adeo vt neque nominet vsquam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem vllam faciat, nisi quod aut Homines perstringeret, aut Placita redargueret. Sanè si famam Nomini suo, ac Sequacium Turbam affectauerit, hoc rationibus suis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philosophicâ asserendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate diuinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; si quis venerit in nomine suo, eum recipietis.* Sed ex hoc cælesti Aphorismo, si quem præcipuè designauerit spectemus; (nempe Antichristum omnium seculorum Impostorem maximum) colligere licet, istud ipsum, *Venire in nomine suo*, nullâ Antiquitatis, aut (si ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis esse ad Veritatem; vtcunque eam sæpenumerò comiterur illa Fortuna, *Eum recipietis.* Cæterum de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenij mirabili, Aristotele, crediderim

derim facilè hanc Ambitionem eum à Discipulo suo accepisse, quem fortasè æmulatus est; vt si ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones subigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus sibi conderet. Quanquam fieri possit, vt apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, simili cum Discipulo suo titulo insigniretur.

Fœlix terrarum prado, non vtile mundo

Editus exemplum: —

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prado &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & noua in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi est) decretum manet, Antiquitatem comitari *Vsq̄ ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquam Sensum eorum & Diffinitiones sapiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Ciuilibus, nouandi modum, quo Rerum Statu nouato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magistratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphysicæ*, nostro sensu. Patet ex ijs, quæ suprà disseruimus, disiungere nos *Philosophiam primam à Metaphysicâ*, quæ hætenùs pro Re eâdem habitæ sunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philosophie portionem* posuimus. Atqui *Philosophiæ primæ* communia & promiscua *Scientiarum Axiomata* assignauimus. Etiam *Relatiuas, & Aduentitias Entium Conditiones* (quas *Transcendentes* nominauimus) *Multum, Paucum; Idem, Diuersum; Possibile, Impossibile;* & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id solum modò cauendo, vt *Physicè*, non *Logicè* tractentur. At Inquisitionem de *Deo, Vno, Bono, Angelis, Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri possit, quid tandem sit, quod *Metaphysicæ* relinquatur? Certè

ultra Naturam nihil; sed ipsius Naturæ Pars multò præstantissima. Atque profectò, citra Veritatis dispendium, huc usque de Veterum Sententiâ respondere liceat, *Physicam* ea tractare, quæ penitus in Materiâ merfa sunt, & Mobilia; *Metaphysicam* Abstracta magis, & Constantia. Rursus *Physicam* in Naturâ supponere Existentiâ tantùm & Motum & Naturalem Necessitatem: At *Metaphysicam* etiâ Mentem & Idæam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, misâ Sermonis Sublimitate, perspicuè & familiaritèr proponemus. Partiti sumus *Naturalem Philosophiam*, in *Causarum Inquisitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquisitionem Causarum* in *Theoricam* coniecimus. Eam in *Physicam* & *Metaphysicam* partiti sumus. Ergo necesse est, vt vera Differentia harum sumatur ex naturâ Causarum, quas inquirunt. Itaque absque aliquâ obscuritate, aut circuitione, *Physica* est quæ inquit de *Efficiente & Materiâ*; *Metaphysica* quæ de *Formâ & Fine*.

Physica igitur, *Causarum Vaga*, & *Incerta*, & pro modo Subiecti, *Mobilia* complectitur; *Causarum Constantiam* non assequitur.

Limùs vt hic durefcit, & hæc vt cera liquefcit,
Vno eodemq; igne.

Ignis duritici Causa, sed in *Limo*; *Ignis Colliquationis Causa*, sed in *Cerâ*. Partiemur autem *Physicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in vnum*; aut *fusa & sparsa* est. Colligitur verò in vnum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integram vniuersi Fabricam*. Itaque hæc *Vnio Naturæ* duas peperit *Physicæ* Partes: vnam de *Principijs Rerum*; alteram de *Fabrica Vniuersi* siue de *Mundo*, quas etiâ *Doctrinas de Summis* appellare consueuimus. Tertia *Doctrina* (quæ de *Naturâ sparsâ* siue *fusâ* tractat) *omnimodam Rerum Varietatem, & Summas minores*

minores exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas physicas*. De *Principijs Rerum*; De *Mundo* siue de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* siue *sparsâ*; Quæ postrema (vt diximus) omnimodam *Rerum* varietatem continet; estque veluti *Glossa* prima, aut *Paraphrasis* circa *Naturæ Interpretationem*. Harum trium *Partium desideratur* totalitèr nulla; Cæterùm quam verè & solidè tractentur, non est hic diffiniendi Locus.

At *Physicam Sparsam* siue de *Varietate Rerum*, rursus in duas *Partes* diuidemus; *Physicam* de *Concretis*, & *Physicam* de *Abstractis*; siue *Physicam* de *Creaturis*, & *Physicam* de *Naturis*. Altera (vt *Logicis Vocabulis* vtamur) inquit de *Substantijs*, cum omni varietate suorum *Accidentium*: Altera de *Accidentibus*, per omnem varietatem *Substantiarum*. Veluti, si inquiratur de *Leone*, aut *Quercu*, illa complura diuersa *Accidentia* suffulciunt: Contrà, si inquiratur de *Calore* aut *Gratitate*, illa plurimis distinctis *Substantijs* insunt. Cùm verò omnis *Physica*, sita sit in medio, inter *Historiam Naturalem* & *Metaphysicam*; Prior Pars (si rectè aduertas) *Historiæ Naturali* propior est, posterior *Metaphysicæ*. *Physica* autem *Concreta* eandem subit *Diuisionem*, quam *Historia Naturalis*; vt sit vel circa *Cælestia*; vel circa *Meteòra*; vel circa *Globum Terræ & Maris*; vel circa *Collegia Maiora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, siue *Species*; etiàm circa *Præter-generationes*; & circa *Mechanica*. Etenim in hisce omnibus, *Historia Naturalis* Factum ipsum perscrutatur & refert; at *Physica* itidem *Causas*: sed intellige hoc de *Causis Fluxis*, *Materia* scilicet & *Efficiente*. Inter hasce *Physicæ* Portiones, manca prorsus & imperfecta est ea, quæ inquit de *Cælestibus*, cùm tamen propter *Nobilitatem Subiecti* præcipuè *Homini* bus curæ esse deberet. Etenim *Astronomia* fundata est
in

in Phænomenis non malè; sed humilis est, & minimè etiàm solida: At *Astrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Astronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olim, cum fraudem Ioui fecit: Adduxit ille, loco Bouis veri, Pellem Bouis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus suffarcinatam. Exhibet similiter & *Astronomia*, Exteriora Cœlestium (Astrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Systemata fabre concinnatam: At Viscera defunt (*Rationes nempe Physicæ*) ex quibus (*Hypothesibus Astronomicis* adiunctis) eruatur Theoria; non quæ Phænomenis tantùm satisfaciat, (cuius generis complures ingeniosè conungi possent;) sed quæ Substantiam, & Motum, & Influxum Cœlestium, prout reuerà sunt, proponat. Explosa enim ferè iam pridem sunt illa; *Raptus Primi Mobilis*; & *Soliditas Cœli* (stellis in Orbibus suis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò melius asseritur; *Quod sint diuersi Poli Zodiaci & Mundi*; *Quod sit Secundum Mobile* Renitentia in aduersum Primi Mobilis Raptus; *Quod omnia in Cœlo ferantur per Circulos perfectos*; *Quod sint Eccentrici, & Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Constantia seruetur; *Quod à Lunâ in superius nulla sit Mutatio aut Violentia*; & huiusmodi. Atque harum Suppositionum Absurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis constat falsissimum esse) Homines impegit. At vix quisquam est, qui inquisit Cauſas Physicas, tum de *Substantiâ Cœlestium* tam Stellari quam interstellari; tum de *Celeritate & Tarditate Corporum Cœlestium* ad inuicem; tum de *Incitatione Motus diuersâ* in eodem Planetâ; tum de *Motuum Consecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrâ; deque *Progressionibus, Stationibus, & Retrogradationibus*; tum de *Motuum Sublatione, & Casu*, per Apogæa & Perigæa;

rigæ; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras se
 versus Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuati-
 ones, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*,
 cur magis in tali Parte Cœli siti sint, quam in aliâ; tum
 de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Distantiam
 certam à Sole: Huius (inquam) generis Inquisitio
 vix tentata est, sed in *Mathematicis* tantum *Observa-*
tionibus & Demonstrationibus insudatur. Eæ autem
 ostendunt, quomodò hæc omnia ingeniosè concin-
 nari & extricari possint, non quomodò verè in Na-
 turâ subsistere; Et Motus tantum Apparentes, & Ma-
 chinam ipsorum Fictitiam, & ad placitum dispositam,
 non Causas ipsas, & Veritatem Rerum indicant. Quo-
 circa non malè *Astronomia* (qualis nunc habetur) in-
 ter *Artes Mathematicas*, non sine Dignitatis suæ dispen-
 dio numeratur; cum debeat potius si proprias Partes
 tueri velit) constitui *Physica* pars quasi nobilissima.
 Quicumque enim *Superlunarium & Sublunarium* conti-
 cta Diuortia contemplerit; & *Materiae Appetitus &*
Passiones maximè *Catholicas*, (quæ in utroque Globo
 validæ sunt, & Vniuersitatem Rerum transfuerberant)
 benè perspexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur,
 luculentam capiet de *Rebus Cœlestibus* Informationem;
 & ab ijs è contrâ, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de
Motibus Inferioribus (qui nunc latent) perdiscet; non
 tantum quatenus hi ab illis regantur, sed quatenus ha-
 beant Passiones communes. Quamobrè hanc Partem
Astronomie, quæ *Physica* est, desiderari statuimus. Eam
Astronomiam Viuam nominabimus, ad Differentiam
 Bouis illius Promethei, Suffarcinati, & solummodò
 Figurâ tenus Bouis.

At *Astrologia* multâ Superstitione referta est, vt vix
 aliquid sanum in eâ reperiat. Attramen eam potius
 expurgandam, quam prorsus abijciendam esse cense-
 mus. Quod si quis hanc Scientiam, non in Ratione,

aut

aut *Contemplationibus Physicis*; sed in *cæcâ Experientiâ*, & complurium Seculorum Obseruatione, fundatam esse contendat; ideoque *Rationum Physicarum* Examen reijciat (quod iactabant Chaldæi) is eadem operâ & Auguria reuocet, & Aruspicinam, & Extâ, & omnigenas Fabulas deglutiat; Nam & hæc omnia, vt diuina Experientiâ, & per Manus traditâ Disciplinâ, Dictamina fuisse afferebantur. Nos verò, & vt *Physica* Portionem *Astrologiam* recipimus, & non plus ei, quam Ratio & Rerum Euidentiâ concedit, tribuimus; demptis Superstitionibus & Commentis. Vt verò Rem paulò attentius introspeciamus; Primò, quam inane illud Commentum; Quod singuli *Planeta* *vicissim per Horas* regnent, vt Spatio viginti quatuor Horarum, Regna sua ter repetant, præter Horas tres supernumerarias? Attamen hoc Commentum nobis Diuisionem Hebdomadæ (Rem tam Antiquam, & tam latè Receptam) peperit; vt ex Alternatione Dierum manifestissimè patet; cum in Principio Diei sequentis, regnet semper *Planeta*, à *Planetâ* prioris Diei, *Quartus*; propter tres illas Horas, quas diximus supernumerarias. Secundò, pro Commento vano reijcere non dubitamus, *Doctrinam de Thematibus Cæli*, ad *Puncta Temporis certa*, cum *Distributione Domorum*; ipsas scilicet *Astrologiæ* Delicias, quæ Bacchanalia quædam in Cælestibus exercuerunt: Nec satis mirari possumus, Viros quosdam egregios, & in *Astrologiâ* Principes, tam leui ad ista astruenda Argumento innixos esse: Aiunt enim, quandò illud prodat Experientiâ ipsa, *Solstitia*, *Æquinoctia*, *Novilunia*, *Plenilunia*, & huiusmodi stellarum *Reuolutiones maiores*, manifestò & insignitè operari super Corpora Naturalia; necesse esse vt *Postura Stellarum magis exactæ & subtiliores*, Effectus quoque magis exquisitos & occultiores producant. Illi verò seponere primò debuerant, *Operationes Solis per Calorem*

mani-

manifestum; & similiter *Lune vim quandam Magneticam*, super Incrementa *Æstuum semimentrua*: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res est:) His verò sepositis, *reliquas Planetarum vires* super Naturalia (quatenus *Experientiâ* comprobantur) tenues admodum, & infirmas, & quasi latitantes reperient, etiã in *Reuolutionibus Maioribus*. Quare contrariò prorsus modo concludere debuerant; nimirum cum *Reuolutiones illæ Miores* tam parùm possint; *Exactas* illas & *Minutas Positurarum Differentias* nihil omninò virium obtinere. Tertio *Fatalia* illa, quod Hora Natiuitatis aut Conceptionis Fortunam Fœtus regat, Hora Incæptionis Fortunam Incæpti, Hora Quæstionis Fortunam Rei Inquisitæ, atque (vt verbo dicamus) *Doctrinas de Natiuitatibus, Electionibus, & Quæstionibus*, & istiusmodi Leuitates, maximã ex Parte, nihil certi aut solidi habere, & *Rationibus Physicis* planè redargui & euinci, iudicamus. Illud igitur magis actinet dicere, quid tandem in *Astrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *desideremus*? Nam huius postremæ Rei gratiã (nempe eius quod *desideratur*) sermonem huius instituiamus, cum aliàs *Censuris* (væ sæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Reuolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere censemus. Verùm id optimum factu foret, si *Regulas* quasdam præscribamus, ad quarum *Trutinam & Normam, Astrologica* examinentur; vt vtilia retineantur, reijciantur inania. Prima ea sit, de quã iam antè monuimus. *Reuolutiones Miores retineantur, valeant Miores Horoscoporum & domorum*. Illæ instar *Tormentorum grandium* ictus suos à longinquo iacere queant, hæ tanquam *Arcus Miores* Spatia euadere & vires deferre non possunt. Secunda est; *Operatio Cælestium in Corpora omnigena non valet, sed tantum in teneriora*, qualia sunt *Humores, Aer, &*

Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœlestium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia est; *Omnis Operatio Cœlestium, potiùs ad Massas Rerum extenditur, quam ad Indiuidua*: Obliquè tamen peruenit etiàm ad Indiuidua nonnulla: Illa scilicet, quæ ex Indiuiduis eiusdem Speciei sunt maximè Passibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Constitutio Aeris pestilens, Corpora minùs resistentia occupat; magis resistentia præterit. Quarta est præcedenti non dissimilis; *Omnis Operatio Cœlestium, non in Puncta Temporum, aut Angustias minutas; sed in Spatia Maiora defluit & dominatur*: Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ esse possint; de Diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est, (quæ etiàm prudentioribus Astrologis semper placuit) quod *Nulla insit Astris Fatalis Necessitas*; sed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Astrologiæ*, si fuerit emendata, non obscure venire videbimur) nimirùm quod nobis pro certo constet, Cœlestia in se habere alios quosdam Influxus, præter *Calorem & Lumen*. Qui tamen ipsi, secundùm Regulas illas, quas iam posuimus, & non aliter, valent. Verùm illi in intimâ *Physicâ* latent, & longiorem Dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter *Desiderata* reponere *Astrologiam* his Principijs nostris consentaneam; Atque sicut *Astronomiam*, quæ Physicis Rationibus nitatur, *Astronomiam Viuam* nominauimus; ita & *Astrologiam*, quæ per eadem regitur, *Astrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura sint; pauca tamen addemus, more nostro, quæ liquidò proponant, & ex quibus sic *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda*. Primò in *Astrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina de Commixtionibus Radium*,

Con-

Coniunctionibus scilicet & Oppositionibus, & reliquis Syzygijs, siue Aspectibus Planetarum inter se: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertransitum*, & *Locationem* sub *ijsdem Signis*, etiã huic Parti, de Commixtionibus Radorum, assignamus: Locatio enim Planetæ sub Signo, est Coniunctio quædam eiusdem cum Stellis Signi: Quinetiã sicut Coniunctiones, ita & *Oppositiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *stellas Signorum* notandæ sunt, quod adhuc plenè factum non est. At Commixtiones Radorum Stellarum Fixarum ad inuicem, viles quidem sunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum subiacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia semper eodem modo se habent. Secundò recipiantur *Accessiones* singulorum Planetarum propiùs ad *Perpendiculum*, aut *Recessiones* ab ipso, secundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ singuli, non minùs quam Sol, suas *Æstates*, suas *Hyemes*; in quibus fortius aut infirmius Radios iaciant, propter rationem Perpendiculari. Etenim nobis dubium non est, quin Luna posita in Leone, fortius operetur super Corpora Naturalia, apud nos, quam posita in Piscibus: Non quod Luna sub Leone ad Cor respiciat, sub Piscibus ad Pedes (sicut fabulantur;) sed propter Eleuationem versus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellas maiores, eãdem prorsùs ratione quã & Sol. Tertio recipiantur *Apogea* & *Perigea Planetarum*, cum debitâ disquisitione, ad quæ pertineat *Planeta Vigor* in seipso, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, siue Exaltatione suâ, magis alacer est; in Perigæo autem, siue Casu suo, magis communicat. Quarto recipiantur (vt summatim dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motûs Planetarum*; quales singulorum in Itinere suo *Accelerations*, *Retardationes*, *Progressus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Distantiæ à Sole*, *Combustiones*,

Augmenta & Diminutiones Luminis, Eclipses, & si quæ sint alia? Etenim faciunt hæc omnia, vt Planetarum Radij, vel fortiùs, vel debiliùs, diuersis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor ista ad Radiationes Stellarum spectant. Quinto recipiantur, quæ Naturas Stellarum, siue Erraticarum, siue Fixarum, in propriâ suâ Essentiâ, & Actiuitate, referare & detegere vlllo modo queant; Qualis Magnitudo; Qualis Color & Aspectus; Qualis Scintillatio & Vibratio Luminis; Qualis Situs versus Polos aut Æquinoctium; Quales Asterismi; Quæ alijs Stellis magis immixtæ, quæ magis solitariae; Quæ superiores, quæ inferiores; Quæ ex Fixis intra vias Solis & Planetarum (Zodiacum scilicet,) quæ extra; Quis ex Planetis velocior, quis tardior; Quis moueatur in Ecclipticâ, quis peruagetur in Latitudine; Quis possit esse retrogradus, quis minimè; Quis patiatur omnimodam distantiam à Sole, quis alligetur; Quis moueatur celeriùs in Apogæo, quis in Perigæo; Denique Anomalia Martis, Expatiatio Veneris, & Labores siue Passiones admirandæ, quæ non semel & in Sole, & in Venere deprehensæ sunt, & si quæ sint alia? Postremò recipiantur etiàm ex traditione, Nature & Inclinationes Planetarum particulares; atque etiàm Stellarum Fixarum; quæ, quandoquidè magno consensu tradantur, non leuitèr (præterquàm vbi cum Physicis Rationibus planè discordant) reijciendæ sunt. Atque ex talibus Obseruationibus coagmentatur Astrologia sana; & secundum eas tantùm, Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

*Adhibetur autem Astrologia sana; Ad Prædictiones fidentiùs, ad Electiones cautiùs, ad vtraque autem intra Terminos debitos. Prædictiones fieri possunt, de Cometis futuris, qui (vt nostra fert Coniectura) prænunciari possunt; & de omni genere Meteororum, de Diluuijs, Siccitatibus, Ardoribus, Conglaciationibus, Terræ Motibus, Ir-
ruptionibus*

*ruptionibus Aquarum, Eruptionibus Ignium, Ventis & Plu-
 uis maioribus, Anni varijs tempestatibus, Pestilentijs,
 Morbis grassantibus, Fertate & Caritate Frugum, Bellis,
 Seditionibus, Sectis, Transmigrationibus Populorum,* deni-
 que de omnibus Rerum vel Naturalium vel Ciuilium
Motibus, aut Inouationibus maioribus : Ad magis autem
Specialia, & fortè Singularia, Prædictiones istæ (licet
 minore certitudine) deduci possint, si reperitis primò
 huiusmodi Temporum Inclinationibus generalibus,
 acri iudicio vel Physico vel Politico, applicentur illis
 Speciebus aut Indiuiduis, quæ huiusmodi Accidenti-
 bus maximè sint obnoxia; veluti si quis ex præcogni-
 tione Tempestatum Anni, eas reperiet (exempli gratiâ)
 magis Oleis quam Vitibus, magis Phthificis quam
 Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, ma-
 gis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem
 diuersam) propitias aut perniciosas. Aut si quis
 ex Cognitione Influxûs, quem Cœlestia habent su-
 per Spiritus humanos, reperiat eum talem esse, vt ma-
 gis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis
 & Curiosis, quam Animosis & Militaribus, ma-
 gis Voluptarijs, quam Negotiosis aut Politicis, fa-
 ueat aut aduersetur. Huiusmodi autem innumera
 sunt, sed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cog-
 nitionem illam generalem, quæ sumitur ex Astris (quæ
 sunt Agentia) verùm etiàm particularem Subiecto-
 rum (quæ sunt Passiua) requirunt. Neque *Electiones*
 prorsùs reiiciendæ sunt; sed parciùs illis quam *Prædicti-
 onibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus,
 & Seminationibus, & Infectionibus, Ætatum Lunæ
 Observationes, non esse res omninò friuolas. Sunt &
 multa eius generis. Verùm & *Electiones* istæ, etiàm
 magis quam *Prædictiones*, per nostras Regulas cohi-
 bendæ sunt. Atque illud semper attendendum; valere
Electiones, in illis tantùm casibus, vbi & Virtus Cœ-
 lestium

lestium talis sit, quæ non subito transeat; & Actio Inferiorum similiter talis, quæ non statim absoluat; quemadmodum fit in illis Exemplis quæ memorauimus: Nam nec Incrementa Lunæ subito transiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inueniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electiõibus circa Ciuilia*. Quod si quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus ista *Astrologia* emendata elici possit; & rursùs ad quæ vtiliter *adhiberi*, aliquid monstrauius; quis verò sit eliciendi Modus, nequiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cum Artem ipsam (cuius Debitores non sumus) à nobis exigit. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; Quatuor tantum esse Modos, quibus ad hanc Scientiam Via sternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rursùs per *Traditiones*; vltimò per *Rationes Physicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cum illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, vt de iisdem Cogitationem suscipere frustra fuerit? Quod verò ad *Experimenta Præterita*; Ea certè in Manu Hominum sunt; licet Res sit laboriosa, & multi otij. Possint enim *Astrologi* (si sibi non desint) omnes *Casus Maiores*, (veluti Inundationes, Pestilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (si placet,) & similia) ex Historiæ fide depromere; & Situm Cælestium, non secundum Thematum subtilitatem, sed iuxta Regulas eas Reuolutionum, quæ à nobis adumbratæ sunt, qualis fuerit sub iisdem temporibus, intueri; vt vbi manifestus fuerit Euentuum Consensus & Conspiratio, ibi *Predictionis* Norma probabilis constituatur. Quatenus ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, vt quæ cum *Rationibus Physicis* manifestò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum ijs benè consentiant, etiàm

Aucto-

Auctoritate suâ valeant. Quantum denique ad *Physicæ Rationes*; Illæ maximè huic Inquisitioni accommodatæ sunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Passionibus; & de Motibus Corporum simplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cælestia ista Materiata ascenditur tutissimè. Atque de *Astrologiâ sanâ* hæctenùs.

Infanie autem *Astrologicæ*, (præter ea quæ à principio notauimus Commenta) alia quædam Portio superest non prætermittenda; quæ tamen ab *Astrologiâ* secludi solet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cælestem* transferri. Ea nacta est mirum Commentum Ingenij humani, nimirùm, vt *Beneuolus aliquis Situs Astrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metallum, aut Gemmæ alicuius ad Intentionem propriæ) excipiat, quæ Horæ eius Fœlicitatem aliàs præteruolaturam detineant, & quasi volatilem figant. Quemadmodùm grauitèr ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, iampridem amissâ.

*Annulus infuso non viuit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili sub lumine Phæbos
Fert Gemma, aut celfo diuisas cardine Lunas.*

Certè Reliquias Sanctorum, earumque Virtutes, recepit Ecclesia Romana (neque enim in Diuinis & Immaterialis Fluxus temporis obest) verùm vt condantur Reliquiæ Cæli, quò Hora, quæ recessit, & tanquam mortua est, reuiuifcat & continuetur, mera est Superstitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ Ancilæ iam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas Partes rectissimè diuidi posse statuimus; *Doctrinam de Schematismis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Moribus*. Utrosque cursim enumerabimus, vnde veræ *Physicæ de Abstractis* Adumbratio quædam deduci possit. *Schematismi Materiæ* sunt, *Densum, Rarum; Graue, Leue; Calidum, Frigidum; Tangibile,*

Tangibile, Pneumaticum; Volatile, Fixum; Determinatum, Fluidum; Humidum, Siccum; Pingue, Crudum; Durum, Molle; Fragile, Tensile; Porosum, Vnitum; Spirituosum, Ieiunum; Simplex, Compositum; Absolutum, imperfectè Mistum; Fibrosum atque venosum, simplicis posituræ siue æquum; Similare, Dissimilare; Specificatum, non Specificatum; Organicum, Inorganicum; Animatum, Inanimatum; neque ultra rem extendimus. Sensibile enim & Insensibile, Rationale & Irrationale, ad Doctrinam de Homine reijcimus. Appetituum verò & Motuum duo genera sunt: Sunt enim vel *Motus Simples*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematismorum Materiae*; vel *Motus Compositi* siue Producti; à quibus vltimis recepta *Philosophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ stringit) auispicatur. Debent autem haberi huiusmodi *Motus Compositi*, (quales sunt *Generatio*, *Corruptio*, & reliqui) pro Pensis quibusdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potius quam pro Motibus Primitiuis. *Motus simplices* sunt, *Motus Antitypia*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimensionum, vocant; *Motus Nexùs*; quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compressio aut Extensio Præternaturalis; *Motus in Spheram nouam*, siue ad Rarefactionem & Condensationem; *Motus Nexùs secundi*, siue ne detur solutio Continuatis; *Motus Congregationis Maioris*, siue ad Massas Connaturalium suorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Disponens*, siue vt Partes benè collocentur in Toto; *Motus Assimilationis* siue Multiplicationis Naturæ suæ super aliud; *Motus Excitationis*, vbi Agens nobilius Motum in alio latentem & sopitum excitat; *Motus Sigilli* siue *Impressionis*, Operatio scilicet absque communicatione Substantiæ; *Motus Regius*, siue Cohibitio reliquorum

rum Motuum à Motu prædominante; *Motus absque termino*, siue Rotatio spontanea; *Motus Trepidationis*, siue Systoles & Diastoles, Corporum scilicet, quæ locantur inter Commoda & Incommoda; Postremò *Decubitus*, siue *Exhorrentia Motûs*, quæ etiã plurimarum Rerum est Causatiua. Huiusmodi sunt *Motus Simples*, qui ex Penetralibus Naturæ ve:è prodeunt; quique Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Reperiti, & multis modis aggregati, *Motus illos Compositos*, siue *Summis Motuum*, quæ receptæ sunt, aut illis similes constituunt. *Summe Motuum*, sunt decantati illi Motus, *Generatio, Corruptio; Augmentatio, Diminutio; Alteratio, & Latio*; Etiã *Mixtio, Separatio; versio*. Superfunt tantùm tanquàm *Appendices Physicæ, Mensuræ Motuum*; Quid possit *Quantum*, siue *Dosis Naturæ*? Quid possit *Distantia*, id quod Orbis Virtutis siue Actiuitatis non malè vocatur? Quid possint *Incitatio & Tarditas*? Quid breuis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hebitudo rei*? Quid *Stimulus Peristaseos*? Atque hæc sunt *Physicæ veræ de Abstractis Partes genuinæ*. Etenim, in *Schematismis Materie*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* siue *Aggregationibus Motuum*, & in *Mensuris Motuum, Physicæ de Abstractis* absoluitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Sensuum*; *Motum phantasiæ, Appetitûs & Voluntatis*; *Motum Mentis, Decreti, & Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus, Vniuersa hæc quæ diximus, in *Physicâ* non vlterius tractari, quam vt inquirantur *Materia & Efficiens* ipsorum: Retractantur enim in *Metaphysicâ*, quoad *Formas & Fines*.

Physicæ subiungemus *Appendices* insignes duas, quæ non tam ad *Materiam*, quam ad *Modum Inquisitionis* spectant; *Problemata Naturalia, & Placita Antiquorum Philosophorum*. Prior *Naturæ multiplicis* siue *Sparsæ Ap-*

pendix est; Secunda *Natura unita* siue *Summarum*: Vtraque ad solertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientie* Pars est non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia & Fabricam. Problematum* Exemplum nobile est in *Libris Aristotelis*: Quod genus Operis meruit cerè, non solum vt *Posterorum* laudibus celebraretur, verum etiam vt eorum *Laboribus* continuaretur; cum *Dubitationes* indies oriantur nouæ. Attamen in hac re adhibenda est *Cautio*, magni vtique momenti. *Dubiorum Commemoratio* & *Propositio* duplicem in se habet fructum, Vnum quod *Philosophiam* munit contra *Errores*; quando id quod non planè liquet, non iudicatur, aut asseritur, (ne *Error* *Errorem* gigneret) sed suspenditur de eo iudicium, & non fit *positiuum*: Alterum, quod *Dubitationes*, in *codicillos* relatae, totidem *Spongiæ* sunt, quæ *Incrementa Scientiæ* perpetuò ad se sugant, & alliciant; vnde fit vt illa, quæ, nisi præcessissent *Dubitationes*, leuiter, & sicco pede transmissa fuissent, *Dubitationum* admonitu atentiè & studiosè obseruentur. Verum hæ duæ *Vtilitates* vix vnum compensant *Incommodum*, quod, nisi sedulo prohibeatur, se ingeret; Nimium quod *Dubitatio*, si semel admittatur tanquam iusta, & fiat quasi *Authentica*, statim *Defensores* in vtramque partem suscitabit, qui etiam posteris eandem *Licentiam Dubitandi* transmittant; adeò vt *Homines* *Ingenia* sua intendant & applicent ad hoc, vt alatur potius *Dubitatio*, quam terminetur aut soluatur. Cuius quidem *Rei* *Exempla*, & in *Iurisperitis*, & in *Academicis*, vbique occurrunt; quibus moris est, vt *Dubitationem* semel admissam, perpetuam esse velint, nec minus *Dubitandi*, quam *Asserendi* *Aucthoramenta* amplectantur: Cum tamen ille demum sit *Ingenij* *Vsus* legitimus, qui ex *Dubijs* *Certa* faciat, non qui *Certa* in *Dubium* vocet. Quare *Kalendarium*

rium Dubitationum, siue Problematum in Naturâ, & desiderari affero, & suscipi probo; Modò curæ sit, vt auctâ Scientiâ indies (quod fiet proculdubio si nos audiant Homines) quæ clarè discussæ sint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs vtile; Cùm enim in omni Inquisitione inueniantur hæc tria, *perspicuè Vera, Dubia, perspicuè Falsa*; vtilissimum foret *Kalendario Dubiorum, Kalendarium Falsitatum, & Errorum popularium*, vel in Historiâ Naturali, vel in Dogmatibus grassantium, adiungere; ne illæ ampliùs Scientijs molestæ sint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philosophorum*, qualia fuerunt *Pythagore, Philolai, Xenophanis, Anaxagore, Parmenidis, Leucippi, Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere solent;) non abs re fuerit paulò modestiùs in ea Oculos conijcere. Etsi enim Aristoteles, more Ottomanorum, regnare se haud tutò posse putaret, nisi Fratres suos omnes contrucidasset; tamen ijs, qui non Regnum aut Magisterium, sed Veritatis inquisitionem atque illustrationem sibi proponunt, non potest non videri Res vtilis, diuersas Diuersorum, circa Rerum naturas, Opiniones, sub vno aspectu intueri. Neque tamen subest spes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut similibus Theorijs, speranda villo modo sit. Quemadmodùm enim eadem Phænomena, iisdem Calculi, & Ptolomæi principijs Astronomicis, & Gubernici competunt: ita Experientia ista vulgaris, quâ vtimur, atque obuia Rerum Facies, pluribus diuersis Theorijs se applicare potest; Vbi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Seueritate opus fuerit. Eleganter enim Aristoteles; *Infantes primo balbutientes, quasuis Mulieres appellare Matres; post autem propriam Matrem discernere*: sic certè puerilis Experientia, omnem *Philosophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoscet. Intereà iuuabit *Philosophias*

discrepantes, veluti diuerſas *Naturæ Gloſſas*, (quarum vna fortasſè vno loco, alia alio eſt emendatior ;) perlegere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philoſophorum, ex Fasciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex Citationibus Platonis, ex Confutationibus Ariſtotelis, ex ſparsâ Mentione, quæ habetur in alijs libris, tam Eccleſiaſticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Philoſtrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentia & iudicio, de *Antiquis Philoſophijs*. Tale enim Opus nondùm extare video. Attamen hic moneo, vt hoc fiat diſtinctè; ita vt ſingulæ *Philoſophiæ* ſeorsùm componantur, & continuentur; non per Titulos & Fasciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quæuis enim *Philoſophia* integra ſeiſſam ſuſtentat; atque Dogmata eius, ſibi mutuò, & Lumen & Robur, adiſciunt: quod ſi diſtrahantur, peregrinum quiddam & durum ſonant. Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut Claudij, circumſtantijs Temporum, Perſonarum, & Occaſionum veſtita; nil video quod à probabilitate prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo, per Capita, & Communes locos, minimè que in Serie Temporis representata, Portenta quædam videntur, & planè Incredibleſſima. Neque abſimilis eſt ratio *Philoſophiæ*, quando proponitur integra, & quando in Fruſta concifa & diſſecta. Neque verò, ex hoc *Placitorum Philoſophiæ Kalendario*, nuperas Theorias & Dogmata excludo; Sicut illam *Theophrasti Paracelſi*, eloquentè, in Corpus quoddam, & Harmoniam *Philoſophiæ*, redactam, à Seuerino Dano; Aut *Teleſij Conſentini*, qui Parmenidis *Philoſophiam* iſtaurans, Arma Peripateticorum in illos ipſos vertit; Aut *Paricij Veneti*, qui Platoniorum Fumòs ſublimauit; Aut *Gilberti* Popularis noſtri, qui Philolai Dogmata reſpoſuit; Aut alterius cuiuſcunquè, ſi modò dignus ſit. Horum verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ tantùm

tantum inde conficiendæ, & cum cæteris coniungendæ. Atque de *Physicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta sunt.

Quantum ad *Metaphysicam*, assignauimus iam ei Inquisitionem *Causarum Formalium & Finalium*; Quæ Assignatio, quatenus ad *Formas*, in casum facta videtur. Inualuit siquidem Opinio atque inueterauit, *Rerum formas essentielles*, seu *Veras differentias*, nullâ humanâ inueniri diligentia posse. Quæ Opinio interim nobis elargitur, atque concedit, *Inuentionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus dignissimam esse, quæ inuestigetur, si modò fieri possit vt reperiantur. Ad Inuentionis Possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignaui Regionum Exploratores, qui vbi nil nisi Cælum & Pontum vident, Terras vltra esse prorsus negant. At manifestum est, Platonem Virum sublimis Ingenij, (qui que veluti ex rupe excelsâ omnia circumspiciebat) in suâ de *Idæis Doctrinâ*; *Formas esse verum Scientiæ obiectum*, vidisse; vtcunque Sententiæ huius verifictæ, fructum amiserit, *Formas* penitus à Materiâ Abstractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prensando: Vnde factum est, vt ad Speculationes Theologicas diuerneret, quod omnem Naturalem suam Philolophiam infecit & polluit. Quod si diligenter, seridè, & sincerè, ad Actionem & vsum oculos conuertamus; non difficile erit disquirere, & notitiam assequi, quæ sint illæ *Formæ*, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare possit. Substantiarum enim *Formæ* (vno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formauit hominem de limo terræ, & spirauit in faciem eius spiraculum vitæ*; non vt de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compositionem & transplantationem inueniuntur multiplicatæ) ita perplexæ sunt & complicatæ, vt aut omninò de ijs inquirere frustra sit; aut Inquisitio earum, qualis esse potest, seponi ad tempus;

pus ; & postquàm *Formæ* simplicioris Naturæ ritè exploratæ sint, & inuentæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodùm enim nec facile esset, nec vlllo modo vtile, *Formam* Soni inuestigare eius, qui verbum aliquod constituat ; cùm Verba, compositione & transpositione Literarum, sint infinita : at Soni, qui Literam aliquam simplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali scilicet collisione, quali Instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, imò facile : (Quæ tamen *Formæ* Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducunt :) Eàdem prorsùs ratione. *Formam* inquirendo *Leonis*, *Quercùs*, *Auris* ; imò etiam *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis lulerit : *Formam* verò inquirere *Densì*, *Rari* ; *Calidi*, *Frigidi* ; *Grauis*, *Leuis* ; *Tangibilis*, *Pneumatici* ; *Volatilis*, *Fixi* ; & similibus, tam *Schematismorum*, quam *Motuum*, quos in *Physicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumerauimus (& *Formas primæ Classis*, appellare consueuimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero haud ita multi sunt, & tamen *Essentias* & *Formas* omnium substantiarum conficiunt & sustinent ; hoc est, inquam, illud ipsum, quod conamur ; quòdque eam partem *Metaphysicâ*, de quâ nunc inquirimus, constituit & diffinit. Neque hæc officiant, quò minùs *Physica* easdem Naturas consideret quoque (vt dictum est) sed tantùm quoad *Causas Fluxas*. Exempli gratiâ, si de *Causâ* inquiretur *Albedinis* in Niue, vel Spumâ ; rectè redditur, quod sit subtilis Intermixtio Aeris cum Aquâ. Hæc autem, longè abest, vt sit *Forma Albedinis*, cùm Aer etiam Pulueri Vitri aut Crytalli intermixtus, *Albedinem* similiter procreet, non minùs quam si admisceatur Aquæ ; verùm *Causa Efficiens* illa tantùm est, quæ nihil aliud quàm Vehiculum est *Formæ*. At in *Metaphysicâ*, si fiat Inquisitio, huiusmodi quidpiam reperies ; Corpora, duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis, simplici

simplici ordine siue æqualitèr collocatis, constituere Albedinem. Hanc *Metaphysicæ* partem *desiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui hucusque in usum venit, nunquàm in Seculum comparabunt *Rerum Formæ*. Radix autem Mali huius, vt & omnium, ea est; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab *Experientià* & *Rebus Particularibus*, *Cogitationes* suas diuellere & abstrahere consueuerunt, & suis *Meditationibus* & *Argumentationibus* se totos dedere.

Usus autem huius *Partis Metaphysicæ*, quam *Desideratis* annuero, duas ob *Causas* vel maximè excellit. Prima est, quod *Scientiarum omnium Officium* sit, & propria *virtus*, vt *Experientiæ Ambages*, & *Itinera* longa (quantum *Veritatis ratio* permittit) abbrevient; ac proinde *remedium* veteri *querimoniæ* afferant, de *Vitâ breui*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præstatur, *Axiomata* *Scientiarum* in magis generalia, & quæ omni *Materiæ Rerum* indiuiduarum comperant, colligendo & vniendo. Sunt enim *Scientiæ* instar *Pyramidum*, quibus *Historia* & *Experientia*, tanquam *Basis vnica* substernuntur; Ac proinde *Basis Naturalis Philosophiæ* est *Historia Naturalis*: *Tabulatum primum* à *Basi* est *Physica*; *Vertici proximum* *Metaphysica*: Ad *Conum* quod attinet & *punctum Verticale* (*Opus quod operatur Deus à principio vsque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) hæsitamus meritò, an *Humana* possit ad illud *Inquisitio* peringere. Cæterùm hæc tria, veræ sunt *Scientiarum* *contabulationes*, suntque apud *Homines* propriâ *Scientiâ* inflatos, & *Theomachos*, tanquam tres *Moles Gigantæ*,

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,

Scilicet atque Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

Apud eos verò, qui seipso exinantes, omnia ad *Dei gloriam* referunt, tanquam *trina illa Acclamatio*, *San-*
ctæ,

ete, Sancte, Sancte. Sanctus enim Deus in Multitudine Operum suorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Vnionē. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamuis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad vnitatem ascendere.* Atq; illa demum Scientia cæteris est præstantior, quæ Humanū Intellectum minimū multiplicitate onerat; quam liquet esse *Metaphysicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè *simplices illas rerum Formas;* (quas superiùs *Formas primæ Classis* nominauimus) quandoquidē licet numero pauca, tamen commensurationibus & coordinationibus suis omnem varietatē constituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphysicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum est; Quod Potestatem humanam emancipet maximè, & liberet; eamque in amplissimum & apertissimum Operandi Campum educat. Nam *Physica* per angustas, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata; sed *late vndique sunt sapientibus viae;* *Sapientie* nimirum (quæ à Veteribus *Rerum diuinarum & humanarum scientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas semper suppetit. *Causæ enim Physicæ,* nouis Inuentis, *in simili materiâ,* lucem & ansam præbent; At qui Formam aliquam nouit, nouit etiam *Vltimam possibilitatem superinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam;* eoque minùs inter operandum restringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Basim,* vel ad *Conditionem Efficientis.* Quod genus Scientiæ elegantè describit etiã Solomon, etsi sensu magis diuino, *Non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.* Intelligit scilicet *Sapientiæ vias,* nec Angustijs, nec Obicibus obnoxias esse.

Metaphysicæ Pars secunda est *Finalium Causarum* Inquisitio, quam non vt *prætermittam,* sed vt *malè collocatam* notamus. Solent enim inquire inter *Physicæ,* non
inter

inter *Metaphysica*. Quanquam si Ordinis hoc solum vitium esset, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illustrationem pertinet, neque est ex substantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inuersio, defectum insignem peperit, & maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Causarum Finalium* in *Physicis*, Inquisitionem *Causarum physicarum* expulit & deiecit; effecitque vt Homines in istiusmodi speciosis & vmbatilibus *Causis* acquiescerent, nec Inquisitionem *Causarum* Realium, & verè *Physicarum* strenuè vrgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum esse, non solum à Platone, qui in hoc Littore semper Anchoram figit, verum etiam ab Aristotele, Galeno, & alijs, qui læpissimè etiàm ad illa vada impingunt. Etenim qui *Causas* adduxerit huiusmodi, *Palpebras cum pilis, pro sepi & vallo esse, ad munimentum oculorum*; Aut *Cory* in *Animalibus* firmitudinem esse ad propellendos calores & frigora; Aut *Ossa* pro columnis & trabibus à natura induci, quibus fabrica corporis imitatur; Aut *Folia arborum* emitti, quo fructus minus patientur à Sole & Vento; Aut *Nubes* in sublimi fieri, vt terram imbribus irrigent; Aut *Terram densari & solidari, vt statio & mansio sit Animalium*; & alia similia; is in *Metaphysicis* non malè ista allegarit; in *Physicis* autem nequaquam. Imò, quod cœpimus dicere, huiusmodi Sermonum discursus (instar Remorarum (vti fingunt) nauibus adhærentium) *Scientiarum* quasi velificationem & Progressum retardârunt, ne Cursum suum tenerent, & vltius progredierentur; & iam pridem effecerunt, vt *Physicarum Causarum* Inquisitio, neglecta deficeret, ac silentio præteriretur. Quapropter *Philosophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amouerunt; & Structuram Vniuersi infinitis Naturæ Præclusionibus & Tentamentis, (quas vno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant)

attribuerunt; & Rerum particulârium *Causas* Matericæ necessitati, sine intermixtione *Causarum Finalium*, assignârunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquijs Philosophiæ eorum, conijcere licet) quatenus ad *Causas Physicas*, multò solidior fuisse, & altiùs in Naturam penetrasse, quam illa Aristotelis, & Platonis: Hanc vnicam ob *Causam*, quod illi in *Causis Finalibus* nunquàm operam triuerunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Causarum Finalium*, Deum scilicet, omiserit, & Naturam pro Deo substituerit; *Causasque* ipsas *Finales* potius vt Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus, quod *Causæ illæ Finales* veræ non sint, & Inquisitione admodum dignæ, in Speculationibus *Metaphysicæ*; sed quia dum in *Physicarum Causarum* possessiones excurrunt, & irruunt, miserè eam Prouinciam depopulantur, & vastant. Alioquin, si modò intra terminos suos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicumque eas *Physicis Causis* aduersari aut repugnare putent. Nam *Causa* reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquàm sanè repugnat alteri illi, quod *pilositas soleat contingere humiditatum orificijs*.

Muscofi fontes, &c.

Neque *Causa* reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cæli iniurias propulsandas*, aduersatur illi alteri, quod *illa firmitudo fit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & sic de reliquis: *Conspirantibus* optimè vtrisque *Causis*; nisi quod altera Intentionem, alterâ simplicem Consecutionem denotet. Neque verò ista res in dubium vocat Prouidentiam Diuinam, aut ei quicquam derogat; sed potius eandem miris modis confirmat, & euehit. Nam sicut in Rebus Ciuilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, si quis

quis operà aliorum, ad suos fines & desideria, abuti possit, quibus tamen nihil consilij sui impertit; (vt interùm ea agant, quæ ipse velit, neutiquàm verò se hoc facere intelligant;) quam si Consilia sua cum Administris Voluntatis suæ communicaret : Sic Dei Sapiaentia efulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Prouidentia aliud elicit ; quàm si singulis Schematibus, & Moribus naturalibus, Prouidentia Characteres essent impressi. Scilicet Aristoteli, postquàm Naturam *Finalibus Causis* impregnasset ; *Naturamque nihil frustra facere ; suiq; voti semper esse compotem, (si impedimenta abessent ;)* & huiusmodi multa eò spectantia poluisset ; ampliùs Deo non fuit opus : At Democritus & Epicurus, cùm Atomos suos prædicabant, eòusque à subtilioribus nonnullis tolerabantur ; verùm cùm ex eorum fortuito concursu, Fabricam ipsam rerum, absque Mente coaluisse assererent ; ab omnibus risu excepti sunt. Adeò vt tantum absit, vt *Causse Physicae* Homines à Deo & Prouidentia abducant, vt contra potius Philosophi illi, qui in iisdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, nisi postremò ad Deum & Prouidentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphysicâ* dicta sint, cuius Partem de *Causis Finalibus*, in Libris & *Physicis*, & *Metaphysicis* tractatam non negauerim ; in his rectè, in illis perperàm propter Incommodum inde secutum.

CAPVT V.

Partitio Operatiuæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam, & Magiam: Quæ respondent Partibus Speculatiuæ; Physicæ Mechanica, Metaphysicæ Magia: & Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operatiuæ; Inuentaria Opum Humanarum, & Catalogus Polychrestorum.

Operatiuam de Naturâ similiter in duas Partes diuidemus, idque ex necessitate quâdam. Subijcitur enim hæc diuisio, Diuisioni priori *Doctrinæ Speculatiuæ. Physicæ* liquidem, & Inquisitio *Causarum Efficientium, & Materialium*, producit *Mechanicam*; At *Metaphysicæ*, & Inquisitio *Formarum*, producit *Magiam*: Nam *Causarum Finalium* Inquisitio sterilis est, & tanquam Virgo Deo consecrata, nihil parit. Neque nos fugit, esse & *Mechanicam* sæpius merè *Empyricam*, & *Operariam*, quæ à *Physicâ* non pendeat; Verum hanc in *Historiam Naturalem* coniecimus; à *Philosophiâ Naturali* segregamus. Loquimur tantùm de eâ *Mechanicâ*, quæ cum *Causis Physicis* coniuncta est. Veruntamen interuenit quædam *Mechanica*, quæ nec prorsùs *Operaria* est, neque tamen *Philosophiam* propriè attingit. Operum enim Inuenta omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Casu occurrerunt, & deinceps per Manus tradita sunt; Aut de industriâ quæsitâ: Quæ autem intentionalitèr inuenta sunt; Illa aut per *Causarum*, & *Axiomatum* lucem eruta sunt; Aut per *Extensionem* quandam,

quandam, vel translationem, vel compositionem Inuentorum priorum deprehensa; quæ magis ingeniosa quædam res est, & sagax, quam Philosophica. Hanc verò Partem; quam neutiquàm contemnimus, non multò post, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, cursim perstringemus. Enimverò *Mechanicam*, de quâ nunc agimus, tractauit Aristoteles promiscuè; Hero in *Spiritibus*; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in *Mineralibus*; Alijque quamplurimi in subiectis particularibus; adeò vt non habeam quod dicam de *Omissis* in hac parte; nisi quod *Mechanica* promiscua, secundum Exemplum Aristotelis, diligentius debuissent continuari, per labores Recentiorum; præsertim cum delectu eorum *Mechanicorum*, quorum aut Causæ magis obscuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hisce insunt, quasi Oras tantùm maritimas perreptant,

— *Premendo littus iniquum;*

Meo siquidem iudicio, vix possit aliquid in Naturâ radicatus verti, aut innouari, vel per Calus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Causarum Physicarum; sed solummodò per *Inuentionem Formarum*. Si igitur desiderari eam partem *Metaphysicæ*, quæ de *Formis* agit, posuimus, sequitur vt *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam est Relatiua, similiter desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, vt Vocabulum istud *Magia*, in deteriore partem iam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Sensui restitatur. Etenim *Magia* apud Persas, pro Sapientiâ sublimi, & Scientiâ consensuum rerum Vniuersalium, accipiebatur; atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Christum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in sensu intelligimus, vt sit *Scientia*; quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici solet,

folet, *Actiua cum Passiuis coniungendo*, Magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quasdam & superstitionas Traditiones, & obseruationes, de *Sympathijs & Antipathijs rerum*, atque de *Occultis & Specificis proprietatibus* complectentem, cum fuiuolis vt plurimum Experimentis, potius occultandi artificio, & laruâ, quam re ipsâ admirandis: non errauerit sanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantum distare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum gestarum Arthuri ex Britannia, aut Hugonis Burdegalensis, & huiusmodi Heroum vmbra-tilium, differunt à Cæsaris Commentarijs, quoad Veritatem Historicâ. Manifestum enim est, Cæsarem maiora reuerâ perpetrasse, quam illi de Heroibus suis fingere ausi sunt; sed Modis faciendi minimè fabulosis. Huiusmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cum Iunonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo sibi designaret, cum euanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progeniuit. Sic qui insanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantum Fumos, & Nebulas cernere se putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes, & deformia quædam ac Monstrosa Spectra, suscipient. Huius autem *Magiæ Naturalis*, leuis & degeneris, Operatio super Homines, similis est soporiferis quibusdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque insuper inter dormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem conijcit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitus demissas, & per Traditionum suffros solummodò perdiscendas; vnde Homines ad veras Causas eruendas, & indagandas, non amplius excitantur, & euigilant; sed in huiusmodi otiosis, & credulis opinionibus acquiescunt: Deinde

de verò innumera Commenta grata, & qualia quis optaret maximè, instar somniorum, inſinuat. Atque Operæ-pretium eſt notare, in illis Scientijs, quæ nimium trahunt ex Phantaſiâ & Fide, (quales ſunt, *Magia* iſta leuis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Aſtrotologia*, & aliæ conſimiles) Media ſua, & Theoriam, ſolere eſſe magis monſtroſa, quam Finis ipſe eſt, & Actio quò tendunt. Verſio Argenti, aut Argenti viui, aut alicuius alterius Metallum in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flauis*, *Malleabilis* & *Extenſibilis*, *Fixi* etiã & *Volutilis*, Naturas cognitã & perſpectas habuerit; quiq; ſimilitèr prima Mineralium Semina & Mentrua diligentèr inſpexerit; poſſe Aurum multâ & ſagaci molitione tandem produci; quam quod pauca *Elixiris Grana*, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Actiuitatem eiſdem *Elixiris*, quæ Naturam ſcilicet perficere, & omni impedimento liberare poſſit. Similitèr, Senectutis retardatio, aut Gradus alicuius Iuuentutis inſtauratio, non facile hîc reperiat: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui Naturã *Arefactionis*, & *Spirituum ſuper ſolida corporis deprædationes*, bene nôrit; quiq; Naturam *Aſſimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris vel prauioris, perſpexerit; Naturam etiã *Spirituum*, & quaſi *Flammæ Corporis*, alias ad conſumendum appoſitæ, alias ad reparandum, notãrit; poſſe per Diætas, Balnea, Vnctiones, Medicinas proprias, accommodata etiã Exercitia, & ſimilia, Vitam prolongari, aut vigorem Iuuentutis, aliquã ex parte, renouari: quam quod hoc fieri poſſit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicuius *Pretioſi Liquoris*, aut *Quinteſſentia*. Ruruſ, ex Aſtris Fata elici poſſe, non ſtam aut facile Homines conſenſerint; Illa verò; Quod Hora Natiuitatis, (quæ ſapiffimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur.)

Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæstionis, sit cum Re ipsâ, quæ quæritur, confatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, vt non solum, quæ fieri non possunt, sibi spondeant, sed etiã maximè ardua, sine molestiã aut sudore, tanquam feriantes, se adipisci posse confidunt. Verùm de *Magiã* hæc tunc; cuius & Vocabulum ipsum ab Infamiã vindicauimus; & Speciem veram à falsã, & ignobili, segregauimus.

Huius verò Partis, *Operatiue* scilicet de *Naturã*, duæ sunt *Appendices*, magni vtraque Pretij. Prima est, vt fiat *Inuentarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & breuiter enumerentur omnia Hominum Bona, & Fortunæ (siue sint ex Fructibus & Prouentibus Naturæ, siue Artis) quæ iam habentur, & quibus Homines fruuntur; adiectis ijs, quæ olim innotuisse constat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, vt qui ad noua Inuenta accingitur, de iam inuentis, & extantibus, negotium sibi non faceat. Hoc verò *Inuentarium* magis erit artificiosum, magisque etiã vtile; si quæ communi Hominum opinione *Impossibilia* reputantur, in vnoquoque genere adiunxeris; atque vnã *Proxima Impossibilibus*, quæ tamen habentur, copules; vt alterum Humanam Inventionem acuat; alterum quadantenus dirigat; vtque ex his *Optatini*; & *Potentialibus*, *Actiua* promptius deducantur. Secunda est, vt fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychrestã* sunt, & ad aliorum Inventionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiã, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condensationis secretum reuelat, quo Homini nihil est fructuosius. Præstò enim est Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condensationibus laboratur. Plurimum autem

tem facit, ad inveniendū Compendium, si huiusmodi *Polybreſta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPVT VI.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculatiuæ quàm Operatiuæ, Appendice Mathematicâ: quòdque inter Appendices potiùs poni debet, quàm inter Scientias Substantiuas. Partitio Mathematicæ, in Puram; & Mixtam.

Primè Aristoteles, *Physicam & Mathematicam* generare *Practicam* sive *Mechanicam*. Quare, cum iam, tam *Speculatiuam*, quàm *Operatiuam* Partem *Doctrinæ* idè *Naturæ*, tractauerimus, locus est, vt de *Mathematica*, dicamus, quæ ad vtramque est *Scientia Auxiliaris*. Hæc siquidem in *Philosophiâ* recepta, *Physicæ & Metaphysicæ* pars tertia adiungitur; At nobis ista tractantibus & recolentibus, si eam vt *Scientiam Substantiuam*, & principalem, designare in Animo esset, magis consentaneum videretur, & Rei ipsius *Naturæ*, & *Ordinis* perspicuitati, vt constitueretur tanquam Portio *Metaphysicæ*, *Quantitas* enim (quæ subiectum est *Mathematicæ*) *Materiæ* applicata, veluti *Dosis Naturæ* est; & plurimorum *Effectuum* in *Rebus Naturalibus* causatiua; ideoque inter *Formas Essentiales* numeranda est. *Figure* autem & *Numerorum* *Potentia*, in tantum apud Antiquos valere visa est, vt *Democritus* *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocauerit; Ac *Pythagoras* *Naturam rerum* ex *numeris* constitui asseruerit.

Illud interim verum est, *Quantitatem* inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse *Abstractam*, & à *Materiâ Separabilem*: Quod ipsum in *Causâ* fuit, cur & diligentius excolta, & acrius inquisita ab *Hominibus* fuerit, quam *Alia* quæcunque *Formæ*, quæ omnes in *Materiâ* magis sunt immerfæ. Cùm enim id *Hominum Animis* planè in-
 fitum sit (plurimo certè cum *Scientiarum* detrimento) vt *Generalium* quasi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis* & *Sèptis* delectentur, nil repertum est *Mathematicis* gratius, & iucundius, quo *Appetitus* iste expanandi & *Meditandi* expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen, qui non tantùm *Veritati* & *Ordini*, verum etiam *Vsui* & *Commodis* *Hominum* consulimus, satius demùm visum est, *Mathematicas*, cùm & in *Physicis*, & in *Metaphysicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, vt omnium *Appendices*, & *Copias* auxiliâres designare. Quod etiã quòdammodo facere compellimur, propter *delicias* & *Fastum* *Mathematicorum*, qui hanc *Scientiam* *Physicæ* ferè imperare discupiant. Nescio etiã quo *Fato* fiat, vt *Mathematica* & *Logica*, quæ *Ancillarum* loco erga *Physicam* se gerere debeant, nihilominùs *Certitudinem* suam præ eâ iactantes, *Dominatum* contrà exercere præsumant. Verùm de *Locò*, & *Dignitate* huius *Scientiæ* minùs curandum, de *Re ipsâ* videamus.

Mathematica aut *Pura* est, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur *Scientiæ*, quæ circa *Quantitatem* occupatæ sunt, à *Materiâ* & *Axiomatibus* *Physicis* penitùs *Abstractam*. Ex duæ sunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Discretam* tractans. Quæ duæ *Artes*, magno, certè cum *acumine* & *industriâ*, inquisitæ & tractatæ sunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum est à sequentibus, quod interuallo tot *Seculorum* dignum sit;

& *Doctrina de Solidis*, nec à veteribus, nec à Modernis, pro Rei Vsu & Excellentia, instructa & aucta est. In *Arithmetiis* autem, nec satis varia & comoda inuenta sunt *Supputationum* Compendia, præsertim circa *Progressiones*, quarum in *Physicis* Vlus est non mediocris: nec *Algebra* benè consummata est; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Mystica*, quæ ex Proclo, & reliquis quibusdam Euclidis cœpit instaurari, expatiatio quædam Speculationis est. Hoc enim habet Ingenium humanum, vt cum ad Solida non sufficiat, in Superuacaneis se atterat. *Mixta* habet pro Subiecto *Axiomata* & *Portiones Physicas*: *Quantitatem* autem considerat, quatenus est ad ea elucidanda, & demonstranda, & actuada, *Auxiliaris*. Multæ siquidem Naturæ Partes, nec satis subtilitè comprehendendi, nec satis perspicuè demonstrari, nec satis dextrè & certò ad Vsum accommodari possint, sine ope & interuentu *Mathematicæ*. Cuius generis sunt *Perspectiua*, *Musica*, *Astronomia*, *Cosmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterum in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas *Portiones Desideratas* iam non Reperio, sed multas in posterum prædico, si Homines non ferientur. Prout enim *Physica*, maiora indies Incrementa capiet, & noua *Axiomata* educet; cò *Mathematicæ* operâ nouâ in multis indigebit, & plures demùm fiet: *Mathematicæ Mixtæ*.

Iam autem *Doctrinam de Naturâ* pertransuimus, & *Desideratâ* in ipsâ notauimus. Quâ in re, si à præcis, & receptis Opinibus discesserimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus; quod ad nos attinet, vt Dissentiendi Studium longè à nobis abest, ita etiàm & Contendendi Consilium. Si hæc vera sunt;

Non Canimus surdis, respondent omnia Syluæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etsi Vox Hominum reclaimer. Quemadmodum autem Alexander Borgia dicere

solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, *Eos venisse cum Cretâ in Manibus, quò Diuersoria sua notarent, non cum Armis, ut perrumperent*; Sic nobis magis Cordi est, *Pacificus Veritatis Ingressus; vbi quasi Cretâ confignentur Animi, qui tantam Hospitem excipere possunt; quam qui pugnax est, viamque sibi per Contentiones, & Lites Sternat. Absolutis igitur duabus Partibus *Philosophiæ, De Numine, & de Naturâ, restat tertia De Homine.**

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QVARTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis, & Ciuilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, & Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio vnus Doctrinæ generalis de Naturâ, siue de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ

nâ Hominis, & de Fœdere Animi & Corporis. *Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miserijs Hominis, & de Prærogatiuis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, & de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.*

I quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ proposui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquam quod intra Præsidia Maiestatis tuæ tutus esse debeam,) sciat is, se contra Morem & Disciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantum, pugnam non in eo; Vnus fortasè ex ijs, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ ἔ ἀνδρῶν:

Hi enim inter Hostes, etiàm infensissimos & acerbissimos, vltro citroque inuiolati vbique comœabant. Neque verò nostra Buccina Homines aduocat & excitat, vt se mutuò Contradictionibus proscindant, aut secum ipsi prælientur & digladiantur; sed potius vt pace inter ipsos facta, coniunctis viribus, se aduersus *Naturam Rerum* comparent, eiusque Edita & Munita capiant & expugnent; atque Fines Imperij Humani (quantum Deus Opt. Max. pro Bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam nostram*. Cui, quò magis nostrà interfit, eò incumbendum est diligentius. Hæc *Scientia Homini pro fine est Scientiarum*; at *Naturæ ipsius Portio tantum*. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes *Scientiarum Partitiones* ita intelligantur, & adhibeantur, vt *Scientias potius signent, aut distinguant, quam sciant & diuellant*; vt perpetuò euitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientijs*. Huius etenim *Contrarium Particulares Scientias steriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, sustentantur, & rectificantur*. Sic videmus *Ciceronem Oratorem, de Socrate, & eius Scholâ conquerentem, quod hic primus Philosophiam à Rhetoricâ disiunxerit*; vnde facta sit *Rhetorica, Ars loquax & inanis*. Constat similiter *Sententiam Copernici de Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque inualuit) quia *Phænomenis non repugnat, ab Astronomicis Principijs non posse reuinci*; à *Naturalis tamen Philosophiæ Principijs, rectè positis, posse*. *Artem denique Medicam* videmus, si à *Naturali Philosophiâ* destituatur, *Empyricorum Praxi* haud multum præstare. Hoc igitur posito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex est. Aut enim contemplatur *Hominem segregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philosophiam Humanitatis*; Alteram *Civilem* vocamus. *Philosophia Humanitatis* siue *Humana, ex Partibus similibus illis, ex quibus Homo ipse, consistit*; Nempe *ex Scientijs quæ circa Corpus*; & *ex Scientijs quæ circa Animam* versantur. Verùm priusquam *Distributiones Particulares* persequamur; constituamus *Scientiam vnam Generalem, de Naturâ & Statu Hominis*: Digna enim certè *Res* est; vt emancipetur hæc *Scientia, & in Scientiam seorsum redigatur*. Conficitur autem illa ex

ijs rebus, quæ sunt tam *Corpori* quàm *Anime* communes: Rursus, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu* *Homini*, distribui potest in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturam* *Homini* *indiuisam*; alteri *Vinculum ipsum* *Anime* & *Corporis*: Quarum primam, *Doctrinam* de *Personâ* *Homini*; Secundam, *Doctrinam* de *Fædere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cum sint Communia & Mixta, primæ illi Diuisioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarum* circa *Animam* versantium, assignari non potuisse.

Doctrina de *Personâ* *Homini* duas res præcipue complectitur; Contemplationes scilicet de *Miserijs* *Humani* *Generis*; & de eiusdem *Prærogatiuis*, siue *Excellentijs*. Atque Deploratio *Humanarum* *Ærumnarum*, elegantè & copiosè, à compluribus adornata est, tam in *Scriptis* *Philosophicis*, quam *Theologicis*. Estque *Res* & dulcis simul, & salubris.

At illa altera de *Prærogatiuis*, digna visa res nobis, quæ inter *Desiderata* proponatur. Elegantissimè certe *Pindarus* (vt plerunque solet) inter laudandum *Hieronem* ait, *Etiam decerpere summitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimum ad *Magnanimitatem*, & *Humanum* *Decus* conferre posse putarem; si *Vltime* *tates* (vt loquuntur *Scholastici*) siue *Summitates* (vt *Pindarus*) *Humanæ* *Naturæ*, colligerentur; præcipue ex *Historiæ* *fide*; Illud est, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò vnquam *Humana* *Natura* per se ascenderit, in *singulis* & *Corporis* & *Animi* *Dotibus*. Quanta *Res*, quæ de *Cæsare* narratur, quod *Amanuensibus* quinque simul *dictare* suffecerit? Quin & *Exercitationes* illæ antiquorum *Rhetorum*, *Protagoræ*, *Gorgiæ*, *Etiàm* *Philosophorum*, *Callisthenis*, *Possidonij*, *Catneadis*; vt de quouis *Themate*, in *utramque* *partem* ex-tempore *differere* elegantè & copiosè potuerint; *Ingenij* *Humani* *Vires* haud parùm nobilitant. *Res* autem

tem Vſu minor, at Oſtentatione & Facultate fortasſè maior; quam de Archiâ Magiſtro ſuo memorat Cicerò; *Eum magnum numerum optimorum Verſuum, de ijs rebus quæ tum agerentur, potuiſſe dicere ex tempore.* To: Millibus Hominum, Nomina reddere potuiſſe Cyrum aut Scipionem, magnum *Memoriæ Decus.* At *Virtutum Moralium Palmæ* non minùs celebres, quàm *Intellectualium.* Quantam rem, in Exercitio *Patientiæ,* exhibet Hiſtoria illa vulgata de Anaxarcho, qui quæſtioni & Tormentis ſubiectus, Linguam (iudicij ſpem,) dentibus præſcidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimum,) quod ſeculo noſtro accidit in Burgundo quodam, Principis Auranſionenſis Interfectore; Is virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitum edidit: Quinetiâ cum fortè fractum aliquid deſupèr in Caput Aſtantis cuiuſpiam incideret, vſtultatus iam Nebulo, & in medijs tormentis, riſit; *Qui* tamen paulò ante, cum Cincinni Capillitij, quos geſtabat, tonderentur, fleuerat. *Animi* quoque mira *Serenitas,* & *Securitas,* ſub ipſum *Tempus Mortis,* in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum: Is, cum à Milite, qui cum ex Imperato occiſurus eſſet, iuberetur, vt Ceruices porrigeret fortitè, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitè ferias.* At Ioannes Dux Saxonix, cum inter Ludum Scacchorum, Diplòma, quo Nex eius in poſterum diem mandabatur, allatum eſſet, Aſtantem quendam ad ſe vocauit, & ſubridens; *Specta,* inquit, *num non potiores partes Ludi huius teneam.* *Iſte enim* (ad Colluloſorem innuens) *me mortuo, iactabit ſuas potiores partes fuiſſe.* Noſter verò Morus, Angliæ Cancellarius, cum pridie quo moriturus eſſet, Tonſor ad eum veniret (miſſus ſcilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promiſſo eſſet apud Populum in ſpectaculo miſerabilior,) cumque interrogaret, nùm tonderi placeret; re-

B b

nuit;

nuit; atque ad Tonforem versus, *Mibi*, inquit, *cum Rege de capite meo controuersia est; Antequàm vero illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam.* Quin & idem, sub ipsum Mortis Articulum, postquàm iam caput in Truncum fatalem reclinasset, rursùs se paululùm crexit, & Barbâ, quæ ei erat promissior, lenitèr amorâ; *At certè hæc (inquit) non offendit Regem.* Verùm, ne hoc loco longiores simus, satis patet quid velimus; nempe vt *Miracula Naturæ Humanæ*, Viresque eius et Virtutes vltimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit instar Fastorum de Humanis Triumphis. Quâ in re, institutum Valerij Maximi, et C. Plinij probamus, diligentiam et iudicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, siue de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum suarum Communicatio, & mutua Officia; sic Fœdus istud Animæ & Corporis, duabus similiter rebus continetur; Nimirum vt describatur, quomodo hæc duo (*Anima scilicet & Corpus*) *se inuicem detegant; & quomodo inuicem in se agant; Notitiâ siue Indicatione; & Impressione.* Harum prior, (Descriptio scilicet, qualis possit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes*; vtramque *Predictionis*; Inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, superstitiosis & phantasticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum restitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ solidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, vtilem. Prima est *Physiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propensiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Dispositionem, ex
Animi

Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè & solertè, Corporis Fabricam, dum quiescit, tractauit; eandem in Motu, (nimirum Gestus Corporis,) omisit; qui tamen non minùs Artis obseruationibus subiiciuntur, & maioris sunt vsùs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propensiones generales, ostendunt; Oris autem, & Partium Motus & Gestus, insupèr Aditus, & Tempora, & præsentis Dispositionis & Voluntatis Signa declarant. Vt enim aptissimis atque elegantissimis Maiestatis tuæ Verbis vtar, *Lingua Aures ferit, Gestus verò oculos alloquitur*. Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & astuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Gestibus habitant; idque in commodum suum trahunt; vtpote in quo Facultatis, & Prudentiæ suæ Pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest, hoc ipsum, Simulationis in altero, Indicem esse mirificum, & mōnere Homines optimè, de Electionibus Temporum et opportunitatum, adeundi Personas; quæ Ciuilis Prudentiæ pars est non parua. Nemo autem putet, huiusmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Indiuiduos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad vnum ferè modum omnes ridemus, et ploramus, et erubescimus, et Frontem contrahimus; et sic (vt plurimum) de Motibus subtilioribus. Si quis autem hîc *Chiromantie* meminit; sciat Rem esse prorsùs vanam; et in huiusmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res est quorundam Laboribus pertractata, sed plurimis Ineptijs scatens. Illud tantum in præsentia innuo, Basim illam huic Rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea huiusmodi est; vbi idem sit ab internâ Causâ, quod fieri quoque solet ab externâ,

Actus ille externus transit in somnium. Similis est Stomachi oppressio, ex crasso Vapore, atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus sibi superimponi, magno cum Apparatu Circumstantiarum, somniant. Similis viscerum Pensilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypochondriaci sæpiùs Nauigationes, & Agitationes super Aquas somniant: Sunt & innumera id genus.

Posterior Pars *Doctrinæ Fæderis*, (quam *Impressionem* nominauius) in Artem nondum redacta est; sed obiter tantùm, & carptim, inter alios Tractatus, aliquandò interuenit. Illa eandem Antistrophe cum priori habet. Quippe duo considerat: *Aut quomodo, & quousq̃, Humores & Temperamentum Corporis immutent Animam, in eamque agant; Aut rursùs, quomodo & quousque, Anima Passiones, uel Apprehensiones, immutent Corpus, & in illud agant?* Horum prius, in re Medicâ, interdum tractari videmus; at id ipsum se miris modis Religionibus inseruit. Pharmaca enim præscribunt Medici, quæ *Morbis Animæ* persanandis inseruiant, ut in Curationibus Maniæ; & Melancholiæ; quin etiã Medicinas porrigunt, ad Animum exhilarandum, ad Cor muniendum, atque inde Fortitudinem augendam, ad Ingenium acuendum, ad Memoriam roborandam, & similia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obseruantie, in Sectâ Pythagoræorum, & in Hæresi Manichæorum, & in Lege Mahometi, omnem modum superant. Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis & Adipis* elum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* distinguentes, (quatenus ad Cibi usum) & plurimæ sunt, & præcisæ. Imò Christiana Fides ipsa, (quamuis à Cæremoniarum Nube libera & serena) usum tamen retinet Ieiuniorum, Abstinentiarum, & aliarum rerum, quæ ad

Corporis

Corporis Macerationē & Humiliationē ſpectant, tanquam Rerum non merè Ritualium, ſed etiā Fructuoſarum. Atqui Radix omnium huiusmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & Exercitium Obedientiæ) in hâc re conſiſtit, de quâ loquimur; Nimirum quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem iudicio infirmior exiſtinet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones, aut Immortalitatem Animæ in dubium reuocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; leui Dubitationi leue Reſponſum ſuffecerit. Exempla petat, vel ab Infante in Utero Matris; qui ſimul cum Matris Affectibus compatiatur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſeruorum impetu quandoque ſpectantur, ſaluâ interim Maiestate ſuâ Regiâ.

Iam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ, & Affectibus* eius in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum inuenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, vt rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimum vel adiuuet, vel impediatur, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodum, nec pro *Rei* vel *ſubtilitate*, vel *utilitate*, inquitum eſt; quatenus ſcilicet (miſſis Affectibus) *ipſa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquam fixa, & uelut in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus Imaginantis?* Quamuis enim vim habeat ad Nocendum manifeſtam; haud tamen inde ſequitur pari potentia præditum eſſe ad Subueniendum. Non magis hercè, quam ſi quis conſulerit, quoniam reperitur aliquis Aer ita peſtilens, vt ſubito interimat; debere quoque eſſe aliquem Aerem ita ſalubrem, vt Decumbentem ſubito reſtituat. Atque hæc Inquiſitio nobilis profecto eſſet uſus; verum (vt ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo.

Rursus

Rursus inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, siue Consensibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis necessaria, quam illa Disquisitio de *Sedibus proprijs & Domicilijs*, quæ singulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, eiusque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui sectati fuerint, non desunt; sed quæ habentur in plerisque, aut controuersa sunt, aut leuiter inquisita; vt maiori Diligentia & Acumine opus sit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus* in *Cerebro*, tanquam in Arce collocatus est; *Animositas* (quam ille satis imperitè *Iracundiam* vocauit, cum *Tumori & Superbia* sit propior) in *Corde*; *Concupiscentia* autem & *Sensualitas* in *iecinore*; neque prorsus contemnenda est, neque cupidè recipienda. Rursus nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantasia, Rationis, Memoria*) secundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers est. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indiuisâ*, ac etiâ de *Fœdere Animi & Corporis*, explicauimus.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; & Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria, viz. in Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ: Quodque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disungi debeat à duabus reliquis.

Doctrina circa Corpus Hominis eandem recipit Diuisionem, quam Bona Corporis ipsius, quibus inferuit. Bona Corporis Humani quatuor sunt: Sanitas; Forma siue Pulchritudo; Vires; Voluptas. Totidem igitur Scientiæ: Medicina; Cosmetica; Athletica; & Voluptaria, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum*.

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generosissimâ Profapiâ secundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æsculapium, Deum itidem, & Medicinæ Professore: Quippe cum Sol in Naturalibus sit Vitæ Author, & Fons; Medicus eiusdem Conseruator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illustrius accedit Medicinæ, ex Operibus Seruatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et sicut Animam Doctrinæ suæ Cœlestis, ita Corpus Miraculorum suorum, Obiectum veluti proprium constituit. Nusquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæsari) sed tantum circa Corpus Humanum, aut conseruandum, aut sustentandum, aut perfanandum.

Subiectum istud *Medicinæ* (*Corpus* nimirum *Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreauit, maximè est capax Remedij; sed vicissim illud Remedium, maximè est obnoxium Errori. Eadem namque subiecti subtilitas & Varietas, vt magnam Medendi Facultatem præbet, sic magnam etiã Aberrandi Facilitatem. Quocirca quemadmodum Ars ista (præsertim quo nunc habetur modo) inter præcipuè Coniecturales; ita Inquisitio eius reponenda est inter summè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelso & Alchymistis ita desipimus, vt putemus inueniri in Corpore humano,

humano, quæ singulis Vniuersitatis Rerum Speciebus (*Stellis, Mineralibus, & alijs*) respondeant, sicut illi fabulantur, leuitèr & crassâ Mineruâ traduentes, Emblemata illud Veterum (quod Homo esset *Microcosmus*, siue Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum suum. Verùm nihilominùs hùc res redit, vt (quod occœpimus dicere) non inueniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multipliciter compositum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipsorum Animalium, (*Quadrupedum, Auium, Piscium;*) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus varijs; non sine multiplici commixtione, conditurâ, & preparatione hõrum Corporum, priusquam Homini sint in Cibum. Adde quod Animalibus viuendi Modus sit simplicior, Affectusque, qui in Corpus agant; pauciores, & ad vnum terè modum operantes; vbi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigilijs, vices propè infinitas variarum Mutationum subit. Vsq̃ue adeò verum est, vnam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Massam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam esse. At *Anima* contrâ Substantiarum est simplicissima, vt non malè cecinerit ille;

— *Purumq̃, reliquit*

Æthereum sensum, atque Aurai simplicis ignem.

Vnde minimè est mirandum, *Animam* sic collocatam, Requiem non inuenire, iuxta Axiõma illud, *Motum rerum extra Locum esse rapidum, placidum in Loco*. Verùm vt ad rem redeamus. Varia ista & subtilis *Corporis Humani* Compositio & Fabrica effecit, vt sit instar Organi Musici operosi & exquisiti, quod Harmoniâ suâ tacile excidit. Quare apud Poetas, summâ ratione, Musica cum Medicinâ in Apolline coniungitur; quia similis ferè

ferè sit vtriusque Artis Genius; Atque in eo consistat planè Medici officium, vt sciat Humani Corporis Lyram, ita tendere & pulsare, vt reddatur Concentus minimè discors, & insuavis. Ergò demùm ista Subiecti Inconstantia & Varietas, Artem reddidit magis Coniecturalem: Ars autem tam Coniecturalis cùm sit, locum ampliorem dedit non solùm Errori, verùm etiàm Imposturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute suâ & Functione, non Successu aut Opere, iudicantur. Aduocatum ipsa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Caussæ commendat; Gubernator Navis, Clavi tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, se probat. At Medicus, & fortalsè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis suæ, liquidò exhibeant; sed ab Euentu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquissimo prorsùs Iudicio. Quòtus enim quisque nouit, Ægrotò mortuo aut restituto, item Rep. stante vel labante, vtrum sit Res Casus, an Consilij? Fit itaque sæpissimè, vt Impostor Palmam, Virtus Censuram referat. Quin ea est Hominum infirmitas, & credulitas; vt sæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant: Quare Poetæ oculati planè & perspicaces fuisse videntur; cùm Æsculapio Circem Sororem dederunt, vtrunque è Sole prognatum; sicut habetur in Versibus; De Æsculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis;

Fulmine Phœbigenam Stygiâs detrusit ad vndas.

Et similiter de Circe Solis Filiâ,

Diues inaccessis vbi Solis Filia lucis

Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impostores, Medicorum quodammodò Riuales fuere; & de Curationum celebritate cum iisdem ferè certârunt. Ex hoc dic fodes

quid sequitur? Nempe vt Medici ita secum, quemadmodum Salomon in re grauiori; *Si vnus & stulti & meus euentus erit, quid mihi prodest quod maiorem Sapientiae dedi operam?* Equidem Medicis minùs succenseo, si sæpenumerò vacent alicui alteri studio, quod adamant, magis quam Arti suæ propriæ. Inuenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in ijs Artibus magis quàm in professione propriâ eruditos. Neque hoc fit, vt arbitror, quia (vt quidam Declamator contra Scientias Medicis obijcit) habeant quæ sibi obuerfentur Obiecta tam fœda & tristia, vt Animum ad alia abducere ijs omninò sit opus; (Nam qui Homines sint, *Nihil Humani à se alienum putent*;) Sed ob hoc ipsum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipsis interesse, vel ad Existimationem, vel ad Lucrum, utrùm Artis suæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ maiorem assequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, vt Homines facillè in Medicis qualibuscunq; fiduciam collocent: Verùm si quis hæc attentius perpendat, ea potius ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ exculationem spectant. Neque enim spem abijcere, sed vires potius intendere debuerant. Nam si cui placet obseruationem expergefacerè suam, & paulatim circumspicere, etiàm ex Exemplis obuijs, & familiaribus, facillè deprehendet; quantum obruteat imperij, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem siue *Materiae*, siue *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Discrimina infinita retinet Memoria: Imò Pictor ex pauculis Colorum testis, acie Oculi vsus, & vi Phantasiæ, & Manûs constantiâ, omnium Facies, qui sunt, fuerunt, atque etiàm (si coràm repræsenterentur) qui futuri sunt, penicillo imitari ac describere posset. Humanâ

Voce nil magis varium; Huius tamen discrimina in singulis Personis facile internoscimus: Quinetiam non defunt Moriones & Pantomini quidam, qui, quotquot libuerit, reddere sciunt, & ad viuum exprimere. Nil magis varium quam Soni Articulati, Verba scilicet; Via tamen inita est, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud verissimum est, non ex eo, quod Mens humana sit minus subtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepsias in Scientijs plerunque prouenire; sed ex eo potius, quod Obiectum nimis in remoto collocatum sit. Sicut enim Sensus, procul ab Obiecto distitus, plurimum fallitur; debite appropinquatus, non multum errat; ita fit in Intellectu. Solent autem Homines Naturam, tanquam ex præaltâ Turri, & à longè despiciere, & circa Generalia nimium occupari; quando si descendere placuerit, & ad Particularia accedere, Resque ipsas attentius & diligentius inspicere, magis vera & utilis fieret Comprehensio. Itaque huius Incommodi Remedium, non in eo solum est, vt Organum ipsum vel acuant, vel roborent, sed simul vt ad Obiectum propius accedant. Ideoque dubitandum non est, quin si Medici, missis paulisper istis Generalibus, Naturæ obuiam ire vellent; compotes eius fierent, de quo ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;

Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philosophiæ ipsæ, quibus innituntur Medici, siue Methodici, siue Chymici, (Medicina autem in Philosophiâ non fundata, Res infirma est;) parui reuera sunt. Quare si nimis Generalia (licet vera forent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè maius est periculum ab illis Generalibus, quæ in se falsa sunt; atque, loco deducendi, seducunt.

Medicina igitur (vti perspeximus) adhuc taliter

comparata est, vt fuerit magis Ostentata, quam Elaborata; etiã magis Elaborata, quam Amplificata; cùm labores in eam insumpti, potius in Circulo, quam in Progressu se exercuerint. Plurima enim in eã video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes diuidemus, quæ tria eius Officia nominabimus. Primũ est *Conseruatio Sanitatis*; secundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio Vitæ*. At istud postremum, non videntur Medici, tanquã Partem Principalem Artis suæ agnouisse, verũ idem reliquis duobus fatis imperitè immiscuisse. Purant enim, si propulsentur Morbi antequã ingruant, & curentur postquã inuaserint; Prolongationem Vitæ vtrò sequi. Quod licet minimè dubium sit, tamen parũ acutè prospiciunt, horum vtrunque ad Morbos tantũ pertinere, & ad eam solummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur & intercipitur: Atqui Filum ipsum Vitæ producere, ac Mortem, per Resolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, sensim obrepentem, ad tempus summouere; Argumentum est, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractauit. Neque verò subeat animos Hominum ille Scrupulus, ac si hæc Res Fato & Diuinæ Prouidentię commissa, in Artis Officium & Munus iam primũ à nobis reuocaretur: Prouidentia enim proculdubiò Mortes quascunque, siue ex violentiã, siue ex Morbis, siue ex Decursu ætatis, paritèr regit; Neque tamen idè Præuentiones & Remedia excludit. Ars autem & Industria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, sed subministrant. Verũ de hãc Parte, paulò post dicemus; hæc tantũ intereã præfati; ne quis tertium istud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhuc factum est,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuende Sanitatis* attinet, (ex Officijs prædictis Medicinæ primum) multi de eo scripserunt,

ferunt, cùm in alijs rebus satis imperitè, tùm nimium (vt arbitramur) Delectui Ciborum, minus quàm par est, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philosophi Morales, Mediocritatem nimis laudârunt; Cùm & Ieiunia in consuetudinem versa, & Victus liberalis, cui quis assuecit, meliùs Sanitatem tuentur, quàm istæ Mediocritates, quæ Naturam ignauam ferè reddunt, neque Excessus neque Indigentia, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationum autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimum polent, nemo ex Medicis benè distinxit, aut annorauit; cùm vix inueniatur aliqua Inclinatio in Morbum, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi possit. Morbis Renum Globorum Lusus conuenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Gestatio, atque alijs aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valitudinis Conseruatione*, secundum totum tractata sit, Defectus minores persequi non est nostri Institutum.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demum pars est *Medicina*, in quâ plurimum Laboris infusum est, licet Fructu satis tenui. Continet autem *Doctrinam de Morbis*, quibus Corpus humanum subijcitur; vnâ cum eorundem *Causis*; *Symptomatibus*; & *Medelis*. In hoc secundo Officio *Medicinæ*, multa sunt quæ desiderantur; Ex his pauca sed maximè insignia, proponemus, quæ enumerasse satis duxerimus, absque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum est, *Intermissio Diligentia* illius *Hippocratis*, utilis admodum & accurata; cui moris erat Narratiuam componere, Casum circa Aegros specialium; referendo qualis fuisset Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Euentus. Atque huius rei nactis nobis iam Exemplum, tam proprium atque insigne, in eo scilicet viro, qui tanquam Pater Artis habitus est; minimè opus erit Exemplum aliquod forinsecum, ab alienis

Artibus

Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iurifconsultorum, quibus nihil antiquius, quàm illustriores Casus, & novas Decisiones, scriptis mandare; quò melius se ad futuros Casus muniant, & instruant. Istam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum desiderari* video; præsertim in vnum Corpus cum diligentia & iudicio digestam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplam, vt planè Vulgata, & quæ quotidie obueniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam esset, neque ad rem;) Nec rursus tam angustam, vt solummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum est) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumstantijs eius, noua sunt, quæ in *Genere ipso*, noua non sunt: Qui autem ad obseruandum adijciat Animum, ei etiã, in rebus quæ vulgares videntur, multa obseruari digna occurrent.

Item in *Disquisitionibus Anatomicis* fieri solet, vt quæ *Corpori Humano in vniuersum* competant, ea diligentissimè, vsque ad curiositatem, & in minimis quibusque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diuersis Corporibus* reperitur, Medicorum diligentia fatiscit. Ideòque *Anatomiam Simplicem* luculentissimè tractari assero; *Anatomiam Comparatam desiderari* statuo. *Partes* enim singulas rectè perscrutantur *Homines*, earumque *Consistentias, Figuras, Situs*; sed *illarum Partium diuersam in diuersis Hominibus Figuram & Conditionem*, minùs obseruant. Atque huius Omissionis causam, non aliam esse arbitramur, quàm quod ad primam Inquisitionem, inspectio vnus aut alterius *Anatomie* sufficere possit; ad posteriorem verò, (quæ Comparatiua est, & casum recipit,) necesse est, vt plurimarum Dissectionum attenda & perspicax Obseruatio adhibeatur; Prior etiã res est, in quâ *Homines docti*, in prælectionibus suis, & in cœtu *Astantium*, se iactare possunt: at secunda ea est, quæ tacitâ & diutinâ *Experientiâ* tantùm, acquiri potest.

Illud

Illud intercà minimè dubium est, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam dissimilia sint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Nasi, aut Aures. Atque in his ipsis differentijs Partium Internarum, reperiuntur sæpiùs *Causse continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipsa Mechanica Partis alicuius Fabrica in culpâ sit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, si adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) sed emendanda Res est, & accommodanda, seu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similirè, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Observaciones, tam *Humorum omnigenum*, quàm *Vestigiorum* & *Impressionum Morborum*, in Corporibus varijs dissectis; Etenim *Humores* in *Anatomijs*, tanquàm Purgamenta & Fastidia ferè prætermitti solent, cùm tamen inprimis necessarium sit notare, *quales & quàm multiplices* sint *Humorum* differentium *Species* (non nimium in hâc re tribuendo Diuisionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inueniantur; Et in quibus *Cauitatibus*, & *Receptaculis*, quilibet ipsorum, Sedes & Nidulos suos figere pòtissimum soleat; quòque iuuamento aut damno; atque his similia. Irdem *Vestigia*, & *Impressiones morborum*, & *Interiorum Partium* ab ijs *Lesiones & Deuastationes*, in *diuersis Anatomijs* cum diligentia notanda; Nempe, *Apostemata*, *Vicera*, *Solutiones Continuitatis*, *Putrefactiones*, *Exesiones*, *Consumptiones*; Rursùs *Contractiones*, *Extensiones*; *Conuulsiones*, *Luxationes*, *Dislocationes*, *Obstructiones*, *Repletiones*, *Tumores*; vnà cum omnibus *Materijs Præter-Naturalibus*, quæ in Corpore Humano

Humano inueniuntur, (veluti Calculis, Carnositatibus, Tuberculis, Vermibus, & huiusmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his similia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in vnum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas ista Accidentium in Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri consueuerit in *Corporibus Viuis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odiosa, & Barbara, & à Celso rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum est, (quod annotatum fuit à Priscis) Poros complures, & Meatus, & Pertusiones, quæ sunt ex Subtilioribus, in Anatomicis Dissectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaveribus occluduntur & latent; cum in Viuentibus dilatentur, & possent esse conspicui. Itaque, vt & Vtui consulatur simul & Humanitati, non est omninò reiicienda *Anatomia Viuorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inspectiones (quod Celsus fecit) remittenda; cum hoc ipsum benè expediri possit, per Dissectionem Brutorum Viuorum, quæ, non obstante suarum Partium dissimilitudine ab Humanis, huic Inquisitioni, adhibito iudicio, satisfacere possint.

Item in Inquisitione illorum de *Morbis*, inueniunt *Morbos* complures, quos *Insanabiles* decernunt, alios iam inde à Principio Morborum, alios post talem quampiam Periodum. Ita vt L. Syllæ & Triumvirorum Proscriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proscriptionibus, per quas tot Homines iniquissimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate euadunt, quàm illi olim inter Proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Defiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Insanabilibus*; vt euocentur

centur & excitentur Medici aliqui egregij, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipsum, *Istos morbos pronunciare insanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege sanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item vt paulò vterius insiltam: Etiàm planè cenſeo ad officium Medici pertinere, non tantùm vt *Sanitatem restituat*; verùm etiàm vt *Dolores & Cruciatuſ Morborum* mitiget: Neque id ipſum ſolummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatiſ perieuloſi, *ad conualeſcentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abiectâ prorsùs omni Sanitatis ſpe, *Exceſſum* tantùm præbeat è *Vitâ magis lenem & placidum*. Si quidẽ non parua eſt Fœlicitatiſ pars, (quam ſibi tantoperè precari ſolebat Auguſtus Cæſar) illa *Euthaſia*; Quæ etiàm obſeruata eſt in Exceſſu Antonini Pij, quando non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro, quod hoc ipſam ſibi procurauerit; cùm enim Morbuſ eiùſ haberetur pro deſperato, Venticulum & Senſuſ, Meri largiore hauſtu, & ingurgitatione obuiit; vnde illud in Epigrammate,

— *Hinc ſtygias ebriùſ hauſit aquaſ.*

Vino ſcilicet Stygij Laticis Amaritudinem ſuſtulit. At noſtris Temporibus, Medicis quaſi Religio eſt, *Ægrotiſ*, poſtquàm deplorati ſint, aſſidere; vbi meo iudicio, ſi Officio ſuo, atque adèò Humanitati ipſi deeſſe nolint, & Artem edicere, & diligentiã præſtare deberent, quàm Animam agenteſ; faciliùſ & mitiùſ è *Vitâ demigrent*. Hanc autem Partem, Inquiſitionem de *Euthaſiâ exteriori* (ad differentiam eiùſ *Euthaſiæ*, quæ Animæ præparationem reſpicit) appellamus, eamque inter *Deſiderata* reponimùſ.

Item in *Curationibuſ Morborum* illud generalitèr *deſiderari* reperio; Quod Medici huiuſce *Ætatiſ*, licet *generaleſ Intentioneſ Curationum* non malè perſequantur,

*particulares tamen Medicinas, quæ ad Curationes Morborum singulorum, proprietate quâdam spectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè obseruant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magistralitatibus suis destruxerunt, & sustulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout ijs libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, Quid pro Quo substituendo; ita superbè imperantes Medicinæ, vt Medicina non ampliùs imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortassè Dialcordio, & Confectione Alkermes, & paucis alijs Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca se religiosè & seuerè astringunt. Nam Medicamenta illa, quæ in Officinis prostant venalia, potiùs in promptu sunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & pròpria ad Curationes Particulares; Siquidem speciatim nullum Morbum magnoperè respiciunt, verum generatim ad Obstructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, vt Empyrici & Vetulæ sæpenumerò in curandis Morbis scèlicius operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compositionem fidelitè & scrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Iudæum, Librorum lectione tanquam Arabem, solitum dicere; *Medici vestri Europæi sunt quidem viri docti; sed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere solebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos nostros similes esse Episcopis; ligandi & soluendi clauis habere, & nihil ampliùs.* Sed vt serio quod res est dicamus; Plurimum referre censemus, si Medici aliqui, & eruditione & practicâ insigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod speciosa*

speciosâ quis ratione nixus, existimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempestatis anni, Conluetudinum, & huiusmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præscriptis insistere; id fallax Res est, & Experientiæ non satis attribuit, Iudicio plus nimis. Sanè quemadmodùm in Rep. Romanâ, Ciues erant vtilissimi, & optimè compositi, qui aut Consules Populo fauebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materîâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ insigni, Methodos & Generalia Artis non aspernantur. Modificationes verò Medicinarum (si quando sit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ sunt, quàm in ipso Corpore Medicinarum; in quo nil nouandum, absque euidenti necessitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis, & Positiuis* tractet, desiderari statuimus. Res autem est, quæ tentari non debet, absque acri & seuerò Iudicio, & tanquàm in Synodo Medicorum selectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari subit (præsertim cum *Medicina ex Mineralibus* à Chymicis in tantum euectæ & celebratæ sint; cùmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriòra, quam intrò sumantur) neminem adhuc inuentum, qui per Artem, *Thermas Naturales, & Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confesso sit, Thermas illas & Fontes, Virtutes suas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nancisci: Quinetiam, in manifestum huius rei documentum, benè nôrit Humana Industria, discernere & distinguere per Separationes quasdam, ex quo genere Mineralium, huiusmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo,

Chalybe, aut aliquo simili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, si ad Artificioſas compoſitiones reduci poſſet; fuerit in poteſtate Hominiſ, & plura genera earum (prout uſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubio & utili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſius exequamur, quam vel Inſtituto noſtro, vel huiuſce Tractatûs Naturæ conuenit, claudemus hanc Partem, Deſectûs alterius cuiuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirum, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimio plus compendioſa*, quam vt Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenim iudicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtinet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, vt Uſus eius ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis profecto foret Oratio, quæ pronunciata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inueteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt. Verùm quæ in Naturâ eximie poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciffitudo Artificioſa. Quæ, licet maius quoddam in præcipiendo iudicium, maioremque in parendo conſtantiam, requirant; tamen Efectuum magnitudine abundè rem compenſant. Et ſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inuiſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegniter ipſos Curationem perfequi; atque in eâdem, certâ quâdam viâ, inſiſtere: Tamèn ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inueniet pleraque vacillationis & Inconſtantix plena, & quæ ex tempore excogitentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præuiſo Curationis tramite. Debuerant autem

rem

tem etiã ab initio, post Morbum benè perspectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eã, absque graui Causã, discedere. Atque sciant pro certo Medici, posse (exempli gratia) tria fortassè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem grauem curandum rectè præscribi, quæ debito ordine, & debito interuallo sumpta, Curationem præstent: quorum singula, si per se tantum sumerentur, aut si ordo inuenteretur, aut interuallum non seruetur, fuerint profus nocitura. Nequetamen id volumus, vt omnis scrupulosa & superstitiosa curandi Ratio in pretio sit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, & via sit ad Cælum:*) verum vt æquè recta sit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale* vocabimus, desiderari ponimus. Atque hæc illa sunt, quæ in *Doctrinã Medicinæ, de Curatione Morborum, desideramus;* nisi quod restet Vnicum, quod pluris est quàm illa omnia. *Desideratur* nimirum *Philosophia Naturalis Vera & Actiua,* cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterum illa non est huiusce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ,* posuimus illam de *Prolongatione Vitæ;* quæ noua est, & *desideratur;* Estque omnium Nobilissima. Si enim tale aliquid inueniri possit, non versabitur tantum Medicina in *Curationum sordibus,* nec Medici ipsi propter *Necessitatem* solummodo *honorabuntur;* sed utique propter honorem Mortalibus, ex terrenis, quasi maximum; cuius poterint esse, secundum Deum, Dispensatores & Administrati. Licet enim *Mundus* Homini Christiano, ad *Terram promissionis* contendenti, tanquam *Eremus* sit; tamen in *Eremo* ipso proficiscentibus, Calceos & Vestes (Corpus scilicet nostrum, quod Animæ loco Tegminis est) minus atteri, Gratiæ Diuinæ Munus quoddam æstimandû. Hæc de re, quia est ex optimis, eamque inter *Desiderata* posuimus, ex more nostro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem esse, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, reperit. Aristoteles certè Commentarium de hoc edidit perpuffillum, in quo nonnihil inest Acuti; quòd Ipse Omnia esse vult, vt solet. At Recentiores tam oscitantèr, & superstitiosè, de hoc scripserunt, vt Argumentum ipsi ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipsas Intentiones, quæ hùc spectant, Medicorum, Res nihili esse; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm versus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Destitutione Calidi & Humidi consistere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem radicalem foueri; Perinde ac si hæc res Iusculis, aut Lactucis & Maluis, aut Amydo, aut Iuiubis, aut rursus Aromatibus, aut Vinò generoso, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici possit; Quæ omnia obsunt potiùs, quàm profunt.

Tertiò *monemus*, vt Homines nugari desinant, nec tam faciles sint, vt credant, grande illud opus, quale est Naturæ Cursum remorari & retrouertere, posse Haustu aliquo Matutino, aut Vsu alicuius Pretiosæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Essentijs, & similibus Nugis; sed vt pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* esse rem operosam, & quæ ex compluribus Remedijs, atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet: Neque enim quisquam ita stupidus esse debet, vt credat, quod nunquam factum est adhuc, id fieri iam posse, nisi per modos etiàm nunquam tentatos.

Quartò *monemus*, vt Homines ritè animaduertant & distinguant, circa ea, quæ ad *Vitam sanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre possunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur,

bur, & Morbos arcendos, profunt; quæ tamen de summa Vitæ detrahunt, & Atrophiam senilem absque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam senilem longiùs summo- uendam iuuant; sed tamen non vsurpantur absque pe- riculo Valetudinis; Adeò vt qui ijs vtentur ad Prolon- gationem Vitæ, debeant simul Incommodis occurrere, quæ alioquin ex eorum vsu superuenire possint. Atque *Monita* hæcenus dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet; Tale huius rei (quam Animo metimur) Plafma est. Conseruantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate suâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate suâ*; vt *Musca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum in Conseruatorijs Niualibus*; *Cadaver inter Balsama*. Per *Reparationem*; vt in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, utroque genere ven- dum est, (disiuncta minus possunt) Corpusque Hu- manum conseruandum, quemadmodum *Inanimata* conseruantur: Ac rursus quemadmodum *Flamma* conseruatur; Ac denique quadamtenus vt *Mechanica* conseruantur. Tres igitur sunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Consumptionis*; *Probitas Repa- rationis*; & *Renouatio eius quod cæpit veterascere*. *Con- sumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritus Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* vtriusque duplex; Aut si *Agentia* illa fiant minus *Predatoria*; aut si *Patientia* (*Succi* scilicet Cor- poris) reddantur minus *Deprædabilia*. *Spiritus* fit mi- nus *Predatorius*, si aut *substantiâ densetur*, vt in vlu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contristationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, vt in *Diætiis Pythagoricis* & *Monasticis*; Aut *Motu leniatur*, vt in *Otio* & *Tran- quillitate*. *Aer ambiens* fit minus *Predatorius*, si aut minus *incalescat à Radijs Solis*, vt in *Regionibus fri- gidioribus*,

gidioribus; in Speluncis; in Montibus; & in Columnis Anachoretarum: Aut summoueat^r à Corpore, vt in Cute densâ, & in plumis Auium, & in vsu Olei & Vnguentorum absque Aromatibus. Succi Corporis redduntur minùs depraedabiles, si aut Duri facti sint; aut Roscidi siue oleosi. Duri, vt in Victu aspero; vitâ in Frigido; Excitationibus robustis; Balneis quibusdam Mineralibus. Roscidi, vt in vsu Dulcium, & abstinentiâ à Salsis & Acidis, & maximè omnium, in tali Missione Potûs, quæ sit Partium valdè tenuium & subtilium, absque tamen omni Acrimoniâ aut Acedine. Reparatio fit per Alimenta; Alimentatio autem promouetur quatuor Modis: Per Concoctionem Viscerum ad Extrusionem Alimenti, vt in confortantibus Viscera principalia; Per Excitationem Partium Exteriorum ad Attractionem Alimenti, vt in Excitationibus & Fricationibus debitis, atque Vnctionibus quibusdam & Balneis appropriatis; Per Preparationem Alimenti ipsius, vt faciliùs se insinuet, & Digestiones ipsas quadamtenùs anticipet, vt in varijs & artificiosis Modis Cibi condiendi, Potûs miscendi; Panis fermentandi, & horum trium Virtutes in vnum redigendi; Per Confortationem ipsius vltimi Actûs Assimilationis, vt in Somno tempestiuo, & Applicationibus quibusdam exterioribus. Renouatio eius quod cœpit veterascere, fit duobus Modis; vel per Intenerationem Habitûs Corporis ipsius, vt in vsu Malacificationum ex Balneis, Emplastris, & Vnctionibus; quæ talia sint vt imprimant, non extrahant: Vel per Expurgationem Succi veteris, & Substitutionem Succi noui, vt in tempestiuis & repetitis Purgationibus, Sanguinis Missionibus, & Dietis attenuantibus, quæ Florem Corporis restituunt. Atque de Indicijs hæctenùs.

Præcepta, quanquam ex ipsis Indicijs plurima possint deduci; tria tamen veluti præcipua subiungere visum

vifum est. *Præcipimus* primò, vt Prolongatio Vitæ expectetur potiùs à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victùs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentia. Etenim, quæ tantâ Virtute pollent, vt Naturam retrouertere valeant; fortiora plerunque sunt, & potentiora ad alterandum, quàm vt simul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interspergi possint. Superest itaque vt feriatim, & regularitèr, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *præcipimus*, vt *Prolongatio Vitæ*, expectetur potiùs ab Operatione in Spiritus, & à Malaciffatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenim, cum Corpus humanum, eiusque Fabrica (missis externis) à tribus patiatur; Spiritibus scilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa est; atque per multas ambages & circuitus; At vitæ per Operationes super Spiritus, & super Partes, multò breuiores sunt, & quibus citiùs ad Finem desideratum peruenitur; Eò quod Spiritus subitò patiuntur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos possunt; Partes item, per Balnea, aut Vnguenta, aut Emplastra, quæ subitas etiàm Impressiones faciunt.

Tertiò *præcipimus*, quod Malaciffatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Consustantialia*, *Imprintingia*, & *Occludentia*. *Consustantialia* enim bencuolo Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malaciffant. *Imprintingia* autem, & Virtutem Malaciffantium, tanquam Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipsa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem vtrorumque retinent, & paulispèr figunt, & Perspirationem, quæ est res Malaciffationi opposita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (sed potiùs ordine disposita, & succedentia, quàm commixta;) Res absolvitur. Interim in hâc Parte mo-

nemus, non eam esse Intentionem Malaciffationis, vt nutriat Partes per Exterius; sed tantum vt eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum est, minus est Actiuum ad Assimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ est Pars tertia *Medicinæ* nouitè ascripta, hæc dicta sunt.

Veniamus ad *Cosmeticam*, quæ certè Partes habet Ciuiles, Partes rursus Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honestus, rectè existimatur promanare à Modestâ quâdam Morum, & à Reuerentiâ; inprimis erga Deum, cuius Creaturæ sumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga nosmetipsos, quos non minus, imò magis quàm alios reuereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè est illis Defectibus, qui eam sempèr comitantur; cùm non sit, aut ad fallendum satis ingeniosa, aut ad vtendum satis commoda, aut ad Salubritatem satis tuta & innocua. Miramur autem prauam hanc consuetudinem Fucandi, Leges Censorias, tam Ecclesiasticas quàm Ciuiles (quæ alias in Luxuriam circa Vestes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodum fuerint seueræ) ita diù fugisse. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliuerit; verùm de *Estherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam sensu intelligimus paulò largiori, quàm accipi consuevit. Huc enim referimus, quicquid versatur circa conciliandâ qualemcunque (quam Corpus humanum suscipit) *Habilitatem*; siue sit *Agilitatis*, siue *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus sæpenuerò Exempla insignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in

constantiâ nonnullorum inter exquisita Tormenta. Imò si aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Vrinatoribus* sæpè conspicitur, qui mirificè Anhelium cohibere possunt) ad hanc ipsam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandoque possint, manifestissimum est; At Philosophia & inquisitio Causarum circa eadem ferè neglecta iacet; Hanc arbitramur ob Causam, quòd Hominibus persuasum sit huiusmodi Magisteria Naturæ, solummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ sub Disciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis vsque Puerilibus, consuetudine, (quæ potiùs imperari quam doceri solet) obtinere. Quod etsi verum prorsùs non sit; tamen *Defectus* huiusmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica iam diù cessarunt; Tum etiàm in eiusmodi rebus Mediocritas sufficit ad vsum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Ostentationi ferè inseruit.

Postremò accedimus ad *Artes Voluptariæ*. Ex secundum sensus ipsos dispersitæ sunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cum alijs Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam spectant) circa *Ædificia*, *Hortos*, *Vestes*, *Vasa*, *Calices*, *Gemmas*, & similia. Aures demulcet *Musica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, instructa est. Olim etiàm *Hydraulica*, pro *Coryphæis* quibusdam Artis eius habita sunt, quæ nunc propè obsoleuerunt. Atque Artes, quæ ad Visum, aut Auditum spectant, præ alijs præcipuè Liberales habitæ sunt: Sensus hi duo magis casti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiàm *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familijs suis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonstrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil respicit. Reliquorum Sensuum Oblectationes, atque Artes circa ipsos, minùs in honore sunt; veluti Luxuriæ quam Magnificentiæ

centiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Mensarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectiùs Censore quàm Doctore indigent. Optimè sanè à quibusdam annotatum est, nascentibus & crescentibus Rebuspub. Artes Militares florere; in statu & culmine positis Liberales; at ad declinationem & decasum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas nostra, vereor ne tanquàm in decasum felicitatis, in Artes voluptariâs inclinet. Quare ista missa faciamus. Cum *Artibus Voluptarijs Ioculares* copulo. Deceptiones siquidem Sensuum, inter Delectationes Sensuum repõndæ sunt.

Iam verò transcursis *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinâ, Cosmeticâ, Athleticâ, Voluptariâ*) illud obiter monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in considerationem veniant, *Partes, Humores, Functiones, Facultates, Accidentia*; Cùmque, (si nobis integrum esset) constitui oportuisset *Corpus* vnicum *Doctrina de Corpore Humano*, quæ ista omnia complecteretur (simile illi *Doctrina de Animâ*, de quâ mox dicemus) tãmeti ne Artes nimis multiplicentur, neue Veteres Artium Limites (plusquàm necesse fuerit) transponantur; *Doctrinam de Partibus Corporis Humani, de Functionibus, de Humoribus, de Respiratione, de Somno, de Generatione, de Fœtu & Gestatione in Vtero, de Augmentis, de Pubertate, de Canicie, de Impinguatione, & similibus, in Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipsium *Hominis*, sit per omnia *Medicinæ* Subiectum. *Motum* autem *Voluntarium, & Sensum*, ad *Doctrinam de Animâ* rejicimus; siquidem *Anime* Partes in his duobus sunt potiores. Atque sic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* versatur (quod *Anima* pro Tabernaculo duntaxat est) claudimus.

CAPVT III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo; & Doctrinam de Animâ Sensibili siue Productâ. Partitio secunda eiusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ & Facultatibus Animæ; & Doctrinam de Vsu, & Obiectis Facultatium. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Diuinatione Naturali; & Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatium Animæ Sensibilis, in Motum; & Sensum.

Eniamus ad *Doctrinam de Animâ Humanâ*; è cuius Thesauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ sunt. Eius duæ sunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Diuina est; Altera de *Irrationali*, quæ communis est cum Brutis. Notauimus autem paulò superiùs (vbi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ vtriusque Creatione, se dant conspiciendas; Nimirùm, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitiuâ, ita ait Scriptura, *Formauit Hominem de limo Terræ, & spirauit in Faciem eius Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, siue *Brutorum*, facta est per Verba illa, *Producat Aqua; Producat Terra*; Hæc autem *Animæ* (qualis est in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantum

tantum est, atque Originem habet, & ipsa quoque, quemadmodum in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum est, *Formauit Corpus Hominis de Limo Terræ*; sed *Formauit Hominem*; integrum scilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam de Animâ Sensibili* siue *Productâ*. Neque tamen, cum hætenus *Philosophiam* solam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in Fine Operis collocauimus) Partitionem istam à *Theologiâ* mutuaremus, nisi etiã cum principijs *Philosophiæ* conueniret. Plurimæ enim & maximæ sunt *Animæ Humane* præcellentiæ supra *Animas Brutorum*, etiã Philosophantibus secundum Sensum manifestæ. Vbicunque autem tot & tantarum inuenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò semper constitui debet Differentia specifica. Itaque nobis non nimium placet, confusa illa & promiscua Philosophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac si *Anima Humana*, Gradu potius quàm Specie, discriminata esset ab *Animâ Brutorum*; Non aliter quàm Sol inter Astra, aut Aurum inter Metalla.

Subiungenda est etiã Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fufius loquamur. Etenim, quæ de Speciebus postea dicemus, vtramque Partitionem, tum illam quam iam modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur Partitio sit, in *Doctrinam de Substantiâ & Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam de Vsu et Obiectis Facultatum*.

Præmissis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina de Spiraculo*, eademque de *Substantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquisitiones illas de Naturâ eius; Vtrum *Natiua sit illa*, an *Aduentitia*; *Separabilis*, an *Inseparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*;

*talis; quatenus Legibus Materie alligata, quatenus minimè; & similia? Quæ verò huius sunt Generis, licet etiã in Philosophiã, & diligentiorẽ & altiorem Inquisitionem subire possint, quã adhuc habetur; vtcunq; tamen ia sine, Religioni determinãda & diffinienda rectius transmitti censemus: Aliter enim, Erroribus haud paucis, & Sensus Illusionibus omninò exponentur. Etenim, cum *Substantia Animæ*, in Creatione suã, non fuerit extracta aut deducta, ex Massã Cœli & Terræ, sed immediatè inspirata à Deo; Cũque Leges Cœli & Terræ, sint propria Subiecta Philosophiæ; quomodò possit Cognitio de *Substantiã Animæ Rationalis* ex Philosophiã peti & haberi? Quinimò ab eãdem Inspiratione Diuinã hauriatur, à quã *Substantia Animæ* primò emanauit.*

Doctrina verò de *Animã Sensibili* siue *Productã*, etiã quatenus ad *Substantiam* eius, verè inquiritur: At ea Inquisitio nobis quãsi *desiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Substantiã Animæ* faciunt, *Actus vltimus*, & *Forma Corporis*, & huiusmodi Nũgæ Logicæ? *Anima* siquidem *Sensibilis* siue *Brutorum*, planè *Substantia* Corporea censenda est, à Calore attenuata, & facta Inuisibilis; *Aura* (inquam) ex Naturã Flammeã & Aerẽã conflata, Aeris mollicie ad Impressionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata; partim ex Oleosis, partim ex Aqueis nutrita; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Neruis percurrentes, & Sanguine spirituosò Arteriarum resecta & reparata; quemadmodum Bernardinus Teleſius, & Discipulus eius Augustinus Dominus, aliquã ex parte, non omninò inutilitè, asseruerunt. Itaque de hãc *Doctrinã*, diligentior fiat Inquisitio: Eò magis, quod hæc Res non benè intellecta, Opiniones superstitiosas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* pessimè conculcantes, de *Metempsychosè*,
&

& *Lustrationibus Animarum* per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognitione*, peperit. Est autem hæc *Anima* in *Brutis Anima principalis*, cuius *Corpus Brutorum Organum*; In *Homine* autem, *Organum tantum* & ipsa *Animæ Rationalis*; & *Spiritus* potiùs *Appellatione*, quàm *Animæ* indigetari possit. Atque de *Substantiâ Animæ* hæctenus.

Facultates autem *Animæ* notissimæ sunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantasia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique vniuersæ illæ, circa quæ versantur *Scientiæ Logicæ*, & *Ethicæ*: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipsarum tractari debent, idque physicè, prout *Animæ innatæ* sint, & adhæreant: *Vfus* tantum ipsarum, & *Obiecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur, Atque in hac parte, nihil egregij (vt nobis videtur) adhuc repertum est; quanquàm desiderari eam haud sanè dixerimus. Habet etiàm *Pars* ista, *De Facultatibus Animæ*, *Appendices* duas; quæ & ipsæ, quemadmodum tractantur, potiùs *Fumos* nobis exhibuerunt, quàm *Flammam* aliquam lucidam *Veritatis*: Altera harum est *Doctrina de Diuinatione Naturali*; Altera de *Fascinatione*.

Diuinationem ab *Antiquis*, nec malè, in duas *Partes* diuisam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* *Ratiocinando*, ex *Indicatione Signorum*, *Predictionem* colligit; *Naturalis*, ex ipsâ *Animi præfensione internâ*, absque *Signorum Adminiculis*, præfagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Causis*; Altera ex *Experimentis* tantum, cœcâ quâdam *Auctoritate*: Quæ posterior, vt plurimum, *superstitiosa* est; quales erant *Ethnicorum Disciplinæ*, circa *Inspectionem Exorum*, *Volatum Avium*, & similia. Etiàm *Chaldæorum Astrologia* solennior, non multò melior. At *Artificialis Diuinatio* vtraque, inter diuersas *Scientias* spargitur. Habet *Astrologus* *Predictiones* suas, ex *situ Astrorum*.

Habet

Habet etiã *Medicus* suas; De Morte ingruente; De Conualeſcentiã; De Symptomatibus Morborum ſuperuenturis, ex Vrinis, Pulſibus, Aſpectu Ægrorum, & ſimilibus. Habet & *Politicus* ſuas; *O Urbem Venalem, & citò perituram, ſi Emptorem inuenerit*: Cuius Vati-
 cinij fides non diù morata eſt; impleta primùm in Syllã, poſteã in Cæſare. Huiusmodi igitur Prædictio-
 nes, præſentis non ſunt Inſtituti, verùm ad Artes pro-
 prias remitti debent. *Naturalis* autem *Diuinationis*, ex vi
 ſcilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm eſt,
 de quã nunc agitur. Hęc duplex eſt; Altera *Natiua*;
 Altera per *Influxum*. *Natiua* hoc nititur Suppoſitionis
 Fundamento; Quod Anima in ſe reducta, atque colle-
 cta, nec in Corporis Organa diſfuſa, habeat ex vi pro-
 priã Eſſentiæ ſuæ, aliquam Prænotionem Rerum futu-
 rarum: Illa verò optimè cernitur, in Somnis, Ecſtaſi-
 bus, Confinijs Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut
 cùm Corpus ſanum ſit ac validum. Huiusmodi verò
 ſtatus Animi, procuratur ferè, aut adiuuatur, ex Abſti-
 nentijs, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus
 Corporis exercendis maximè ſeuocant, vt ſuã Naturã
 abſque Impeditiõibus Exteriorum gaudere poſſit. *Di-
 uinationis* verò per *Influxum*, hoc altero ſuppoſitionis Fun-
 damento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illu-
 minationem quãdam ſecundariam, à Præſcientia Dei,
 & Spirituum excipiat; Cui etiã idem, qui priori,
 Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim
 Animæ ſeuocatio efficit, vt & ſuã Naturã impenſiùs
 vtatur; & Diuinorum Influxuum ſit magis ſuſceptiua:
 Niſi quod in *Diuinationibus* per *Influxum*, Anima Fer-
 uore quodam, atque tanquã Numini præſentis Im-
 patientiã (quæ apud Priſcos *Sacri Furoris* nomine vo-
 cabatur) corripiatur; In *Diuinatione* autem *Natiuã*,
 Quietè potiùs & Vacationi propior ſit.

Faſcinatio autem, eſt Viſ & Actus Imaginationis

intensius, in Corpus alterius : (Vim enim Imaginationis super Corpus proprium ipsius Imaginantis superius perstrinximus.) In hoc genere Schola Paracelsi, & eminentæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, vt Imaginationis Impetum & Apprehensionem, *Miracula-patranti Fidei* tantum non exæquarint. Alij ad Similitudinem Veri propius accedentes; cum occultas Rerum Energias & Impressiones, Sensuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Transmissiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem deuenierunt, vt multò magis à Spiritu in Spiritum (cum Spiritus præ Rebus omnibus sit, & ad Agendum strenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impressiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Vnde increbuerunt Opiniones factæ quasi Populares, De Genio superiori, De Hominibus quibusdam infauis & ominosis, De Ictibus Amoris & Inuidiæ; & aliæ his similes. Atque huic coniuncta est Disquisitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* possit? Quippe si Imaginatio fortis tantarum sit virium, operæ-premium fuerit nosse, quibus modis eam exaltari, & seipsâ maiorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minus periculosè, se insinuat Palliatio quædam, & Defensio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis*. Speciosus enim fuerit Prætextus, Cæremonias, Characteres, Incantationes, Gesticulationes, Amuleta, & similia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nancisci; sed eò pertinere tantum, vt Imaginatio illius, qui his vitur, roboretur & exaltetur: Quemadmodum etiã in Religione, vsus Imaginum, ad Mentem Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Deuotionem Precantium excitandam, inualuit. Attamen mea talis est Sententia; Etiam si detur vim Imaginationis esse vtique potentem; atque insupèr Cæremonias vim illam intendere

intendere & roborare; posito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem sincerè, atque tanquam Remedium Physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione, de inuitandis per ipsas auxilijs Spirituum; haberi nihilominus debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Diuinæ, aduersus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitent, *In sudore vultûs comedès panem tuum*. Siquidem Magia eius generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem constituit, adipiscendos proponit, per paucas, easque faciles, & minimè operosas Obseruantias.

Superfunt *Doctrina* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* siue *Sensibilis*, præcipuè spectant; utpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicât. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Sensu & Sensibili*. In priori harû, etiã alias satis ieiunè inquisitâ, *Vnica Pars* ferè integra *deest*. Etenim de *Officio*, & *Fabricâ* cômôdâ Neruorû & Musculorû, & aliorum quæ ad hunc Motû requiruntur; Quæque Pars Corporis quiescat dum alia moueatur; Tum quod huiusce Motûs Rector & quasi Auriga sit Imaginatio; aded vt dimissâ Imagine ad quam Motus fertur, statim intercipiatur & sistatur Motus ipse, (vt cum deambulamus, si alia subeat Cogitatio acris & defixa; continuò consistimus;) & aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Obseruationem & Inquisitionem iam pridem venerunt. Quomodò verò Compressiones, & Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubio Motûs Fons est) corpoream & crassam Partium Molem, flectat; excitet, aut pellat, adhuc diligenter inquisitum & tractatum non est. Neque mirum, cum *Anima ipsa Sensibilis*, hætenus potius pro Entelechiâ & Fûnctione quâdam habita sit, quam pro Substantiâ. At quando iam innotuerit, ipsam esse Substantiam Corpoream & Materiata, necesse est etiã, vt quibus nixibus, Aura tam pusilla & tenera, Corpora

tam crassa & dura, in *Motu* ponere possit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *desideretur*, fiat Inquisitio.

At de *Sensu* & *Sensibili*, longè vberior & diligentior adhibita est Inquisitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus specialibus, vtpotè *Perſpectiuâ*, *Musicâ*: quam verè, nihil ad Institutum: quandoquidem illa tanquàm *Desiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & insignes, quas in hâc Doctrinâ *desiderari* statuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* & *Sensûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

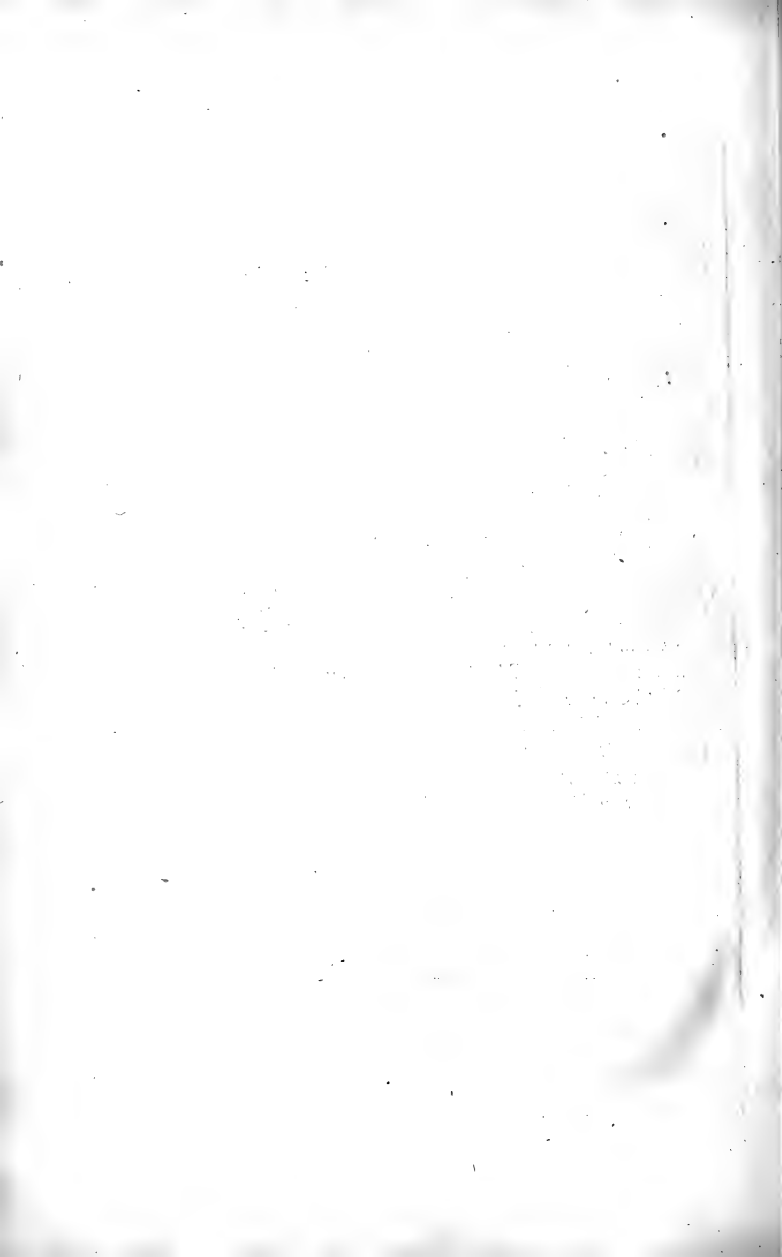
Atque Differentiam inter *Perceptionem* & *Sensum*, benè enucleatam, debuerant Philosophi Tractatibus suis de *Sensu* & *Sensibili* præmittere, vt rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus Corporibus Naturalibus, inesse vim manifestam *Percipiendi*; Etiam Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de subtilioribus *Perceptionibus* tantum loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham affilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Obiecto albo diffilit; Corpus Animalis vtilia assimilât, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam super Aquam eleuata) Aquam attrahit, Acrem expellit; & huiusmodi; Etenim quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus se insinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm se recipit; *Percipit* Diuulsionem sui Continui, cui ad Tempus resistit; vbique denique est *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, vt Eius *Perceptio* sit longè subtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum Culpa;

Culpa; Alia, quod eam intactam, & intractatam (cùm tamen sit Res nobilissima) plerunq̄ue reliquerunt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adiecerunt, longiùs, quàm par est, prouecti sunt, & *Sensum* Corporibus omnibus tribuerunt: vt piaculum ferè sit Ramum Arboris auellere, ne fortè initar Polydori ingemiscat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis & Sensûs*, non tantùm in Comparatione Sensibilium ad Insensibilia, secundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipso Sensibili animaduertere, quid in Causâ sit, cur tot Actiones expediantur, absque omni tamen *Sensu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succis, sursùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulsus vibrent; Viscera, sua quæque Opificia, sicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia, absq̄; *Sensu* fiant? Verùm Homines non satis acutè, qualis sit Actio *Sensûs*, viderunt; arque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impressionis ad hoc requirantur, vt Dolor vel Voluptas sequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* simplicem, & *Sensum*, nullo modo nosse videntur; nec quatenùs fieri possit *Perceptio* absq̄; *Sensu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controuersia est, sed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (vt in primis vtili, & ad plurima spectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inscitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philosophis potuerit, vt omnibus sine discrimine Corporibus Animam infundi putauerint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum discretionem fieri potuerit absque *Sensu*; aut *Sensus* adesse absque *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquisitio (præsertim cùm in *Perspectiuâ* strenuè elaborauerunt Homines) stupenda quædam negligentia censeri possit.

possit. Etenim, nec in *Perspectivâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquisitum est. Radiationes eius tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perspectivæ* inter *Mathematica*, hunc ipsum Defectum, & alios similes peperit; quia à *Physicis* præmaturè discessum est. Tractatio autem de *Luce*, & *Causis* eius, in *Physicis* rursus superstitiosa ferè est, tanquàm de Re inter *Divina* & *Naturalia* mediâ; adeò vt quidam ex *Platonicis*, eam *Materiâ* ipsâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim *Spatium* esset diffusum, id primum *Lumine*, postea verò *Corpore* impletum fuisse, vanissimo commento asseruerunt: Quando tamen *Scripturæ Sacræ*, *Massam Cœli* & *Terræ*, tenebrosam, ante *Lucem* creatam, disertè posuerint. Quæ verò *physicè*, & secundum *Sensum* de eâ tractantur, ea statim ad *Radiationes* descendunt, vt parùm *Physicæ Inquisitionis* circa hanc rem extet. Debuerant autem *Homines* *Contemplationes* suas submittere paulisper, & quid sit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenim quam immensâ est corporis *Differentia*, (si ex dignitate considerentur) inter *Solem* & *Lignum putridum*, aut *Squamas* etiàm *Piscium* putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in *causâ* sit, cur aliqua ignescant, & *Lucem* ex se iaciant calefacta, alia minimè? *Ferrum*, *Metalla*, *Lapides*, *Vitrum*, *Ligna*, *Oleum*, *Scuum*, ab *Ignis*, vel *Flammam* vibrant, vel saltèm rubescunt: At *Aqua*, *Aer*, acerrimo & tanquàm furenti *Calore* feruefacta, nihil tamen *Lucis* adipiscuntur, nec splendent. Quod si quis hoc eò fieri putet, quod proprium sit *Ignis* *lucere*, *Aqua* autem & *Aer* *Igni* omninò inimica sint; Is sanè nunquàm per *Obscura Noctis*, in *Aquâ falsâ*, tempestate calidâ, remigavit; cùm *guttulas Aquæ* ex *Remorum Concussione* subsilientes, micare & *lucescere* videre potuisset. Quod etiàm fit in *Spumâ Maris* feruentiore,

uentiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulâ & Luciolâ; & Musca Indica, quæ Cameram totam illustrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi nocte æstuosâ festinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, vt plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non ignescat, & *Lucem* manifestò concipiat, quomodò tandem fit, vt Nocturæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adèd vt ipsi Aeri, (quandò Visio absque *Luce* non transigatur) necesse est inesse *Lucem* aliquam Naturam & genuinam, quamuis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen sit Radijs Visiuis huiusmodi Animalium proportionata, ijsque ad videndum sufficiat. Verùm huiusce Mali (vt plurimorum) Causa est, quod Homines ex Instantijs particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subiectum proprium *Metaphysicæ* posuimus; Quæ & ipsa *Physicæ*, siue *Doctrinæ de Naturâ* Pars est. Itaque de *Formâ & Originibus Lucis* fiat Inquisitio, eaque inter *Desiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ circa substantiam Animæ, tam Rationalis quàm Sensibilis, cum Facultatibus suis*; atq; de eiusdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta sint.

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QUINTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ circa Vsum & Obiecta
 Facultatum Animæ Humanæ, in Logi-
 cam; & Ethicam. Partitio Logicæ, in
 Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinen-
 di; & Tradendi.*

D*octrina circa Intellectum, (Rex optime)*
 atque illa altera *circa Voluntatem Ho-*
minis, in Natalibus suis tanquam Ge-
mellæ sunt. Etenim Illuminationis Pu-
ritas, & Arbitrii Libertas, simul incæ-
perunt, simul corruerunt. Neque da-
tur in Vniuersitate Rerû, tam intima Sympathia, quàm
illa Veri & Bóni. Quo magis rubori fuerit Virtis doctis,

fi Scientiâ sint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpentes, qui humi reptant; circumgerentes Animas, instar Speculi sanè, sed Menstruati.

Venimus iam ad *Doctrinam* circa *Vsum & Obiecta Facultatum Anima Humana*. Illa duas habet Partes, easque notissimas, & consensu receptas; *Logicam*, & *Ethicam*: Nisi quod *Doctrinam Ciuilem*, quæ vulgò vt Pars *Ethicæ* collocatur, iam antè emancipauerimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, siue in *Societate*, constituerimus; hùc tantùm de *Homine segregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu & Ratione*; *Ethica* de *Voluntate, Appetitu, & Affectibus* differit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem est, quod Phantasia in utrâque Prouinciâ, tam Iudiciali quàm Ministeriali, Legati cuiusdam, aut Internuncij, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Sensus Idòla omnigena Phantasiæ tradit, de quibus postea Ratio iudicat: At Ratio vicissim Idòla electa, & probata Phantasiæ transmittit, priusquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eúmque incitat Phantasia: adeò vt Phantasia sit vtriq; tam Rationi quàm Voluntati Instrumentum commune: nisi quod Ianus iste Bifrons sit, & duas obuertat Facies: Facies enim Rationem aspiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aspiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen sint Facies,

— *Quales decet esse sororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius est Phantasia; sed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel usurpat, præter Delationem simplicem Mandati. Rectè enim Aristoteles; *Id Imperij habet Anima in Corpore, quòd Dominus in Mancipium: Ratio verò in phantasiam, quòd in liberâ Ciuitate Magistratus in Ciuem*; Ad quem possit suâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in ijs, quæ sunt Fidei & Religionis, Phantasia supra ipsam Rationem

Rationem scandat & euehatur: Non quod Illuminatio Diuina locum habeat in Phantasiâ; (quin potius in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodùm Gratia Diuina in Virtutibus, vitur Moribus Voluntatis; ita similiter Gratia Diuina in Illuminationibus vitur Motibus Phantasiæ; vnde fit vt Religio semper Aditum sibi ac Viam ad Animum quæsit; per *Similiudines, Typos, Parabolas, Visiones, Insomnia*. Rursûs haud humile est Regnum Phantasiæ in persuasioneibus, à vi Eloquentiæ insinuatis. Nam vbi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuscitationem Phantasiæ, quæ impotens iam facta, non solum Rationi insultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partim occæcando, partim extimulando. Neque tamen Causa videtur, cur à Partitione priore discedamus: Nam Phantasia Scientias ferè non parit: Siquidem Poësis (quæ à principio Phantasiæ attributa est) pro Lusu potius Ingenij, quam pro Scientiâ, habenda. Potestatem autem Phantasiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè assignauimus: Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognitionem, illi ipsi Arti, (de quâ infra tractabimus) remitti par est.

Pars ista *Humana Philosophiæ*, quæ ad *Logicam* spectat, Ingeniorum plurimorum gustui ac palato minùs grata est; & nihil aliud videtur quàm spinosæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam sicut verè dicitur, *Scientiam esse Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, & deligendo, plerique Palatum naçti sunt Israelitarum simile in Deserto; quos Cupido incessit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem fastidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœlestis, minùs tamen sentiebatur almus & sapidus. Eodem modo (vt plurimùm) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infusionem nonnullam

Carnium magis esculentam; Quales sunt *Historia Civilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ sunt. At illud *Lumen siccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterum vnamquamque rem, propriâ si placet dignitate metiri, *Rationales Scientie* reliquarum omnino Claves sunt. Atque quemadmodum *Manus Instrumentum Instrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ sunt. Neque solum dirigunt, sed & roborant; sicut Sagittandi *Vsus* & *Habitus*, non tantum facit vt melius quis collimet; sed vt Arcum tendat fortiozem.

Artes Logicæ quatuor numero sunt; diuisæ ex Finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus*; Aut vt inueniat quod quesierit; Aut iudicet quod inuenerit; Aut retineat quod iudicauerit; Aut tradat quod retinuerit. Necessè igitur est, vt totidem sint *Artes Rationales*. *Ars Inquisitionis* seu *Inventionis*; *Ars Examinis* seu *Iudicij*; *Ars Custodiæ* seu *Memoriæ*; & *Ars Elocutionis* seu *Traditionis*. De quibus iam sigillatim dicemus.

CAPVT II.

*Partitio Inuentiuæ, in Inuentiuam Artium;
& Argumentorum: Quòdque prior harum
(quæ eminent) desideretur. Partitio In-
uentiuæ Artium, in Experientiam Lite-
ratam; & Organum Nouum. Delineatio
Experientia Literatæ.*

Inuentio nis duæ sunt Species, valdè pro-
fectò inter se discrepantes; Vna *Artium*
& *Scientiarum*; altera *Argumentorum* &
Sermonum. Priorem harum *desiderari*
prorsùs pronuncio. Qui quidem talis
mibi videtur esse Defectus; ac si quis in Inuentario con-
ficiendo Bonorum alicuius Defuncti ita referat; *Nu-
merate pecunie nihil*. Vt enim cætera omnia Pecuniâ
parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur.
Atque sicut India Occidentalis nunquam nobis inuen-
ta fuisset, nisi præcessisset Acûs Nauticæ Inuentio; li-
cet Regiones illæ immensæ, Versoriæ Motus pusillus
sit: Ita non est cur miretur quispiam, in *Artibus* perlu-
strandis & promouendis, ampliores Progressus factos
non esse; quandoquidem *Ars ipsa Inueniendi & Perlu-
strandi Scientias* hæcenus ignoretur.

Hanc *Scientia desiderari* Partem planè in confesso
est. Primò enim *Dialectica* nihil proficetur, imò ne
cogitat quidem, de *inueniendis Artibus*, siue *Mechanicis*,
siue (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiã de Illarum
Operibus, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; sed quasi
præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, vt
Cuique in sua Arte credant. Celsus vir prudens, non so-
lùm Medicus (licet moris sit omnibus in laudes *Artis*
propriae

propriæ effundi) grauitèr & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuisse inuenta, de causis verò & rationibus postèriùs disceptatum; non ordine conuerso, causas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque Inventioni Remediorum præluxisse.* At Plato non semel inuuit, *Particularia infinita esse; maximè rursùs generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito distinguitur, in medijs propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit & docuit experientia.* Quin & illi, qui de Primis Rerum Inuentoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Casum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aues, Pisces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

Dictamnium Genitrix Dictaâ carpit ab Idâ,

Puberibus caulem folijs, & flore comantem

Pupureo, non illa feris incognita Capris

Gramina, cum tergo volucres hasere sagitta.

Adeò vt minimè mirum sit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum vtilium Inuentores consecrare) apud Ægyptios Gentem priscam, (cui plurimæ Artes initia sua debent,) Tempa plena fuisse Simulachris Brutorum, Hominum verò, Simulachris propè vacua;

Omnigenûmque Deûm monstra, & latrator Anubis,

Contrâ Neptunum, & Venerem, contrâque Mineruam,

&c.

Quod si malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus vt Inuentoribus tribuere; haudquam tamen dixeris Prometheum ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuisse; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectasse; sed casu in illud incidisse, atque (vt aiunt) *Furtum Ioui fecisse.* Ita vt ad

Artium

Artium Inventionem quod attinet, Capræ Syluestri pro Emplastris, Philomelæ pro Modulationibus Musicis, Ibi di pro Lauationibus Intestinatorum, Operculo Ollæ quod dissiliit pro Re Tormentariâ, denique (vt verbo dicamus) Casui, aut cuius alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò aliter se habet Modus ille Inueniendi, quem rectè describit Virgilius;

Vt varias usus meditando extunderet Artes

Paulatim —

Non enim alia hîc proponitur Inueniendi Methodus, quam cuius Brutâ ipsa sunt capacia, & quam crebrò vsurpant; nimirum attentissima circa vnam rem Sollicitudo, eiusque perpetua Exercitatio, quas sui conseruandi necessitas huiusmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodum; *Vsus vni rei deditus, & Naturam, & Artem sepe vincit.* Quare si prædicetur de Homibus;

———— *Labor omnia vincit*

Improbis, & duris vrgens in rebus Eggestat:

Etiâ de Brutis similiter quaeritur,

Quis expediuit phœaco suum Xaïpe?

Coruo quis Auctor fuit, vt magnâ siccitate lapillos immitteret Arbori cauæ, vbi Aquam fortè conspexerit, vt surgentem Laticem rostro posset attingere? Quis viam monstrauit Apibus, qui per Aerem, tanquam vastum Mare, Agros floridos, licet multum ab Aluearibus distitos, solent petere, & Fauos suos denuò repetere? Quis Formicam docuit, vt Grana in colliculo suo reponenda circumroderet prius, ne reposita germinarent, & Spem suam illuderent? Quod si in Versu illo Virgiliano quis nolet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatim*, quod Tarditatem innuit; redibimus vnde profecti sumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cum hætenus Homines modicè

Rationis

Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis vfi sint, ad Inuenta detegenda.

Secundò hoc ipsum quod asserimus, (si aduertatur paulò diligentius) demonstrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ scilicet Scientiarum Principia inueniantur, & probentur; quæ vitiosa planè est, & incompetentens, & Naturam, tantùm abest, vt perficiat, vt etiàm eam peruertat & detorqueat. Qui enim Modum acutè introspexerit, quo Ros ille Æthereus Scientiarum, similis illi de quo loquitur Poeta,

Aerei mellis cœlestia Dona,

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipsæ ex Exemplis singulis, partim Naturalibus, partim Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur). reperiet profectò Animum suapte sponte, & nativâ Indole, *Inductionem*, solertiùs conficere, quam quæ describitur à *Dialecticis*: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (vt *Dialectici* solent) vbi non inuenitur Instantia Contradictoria, vitiosè concluditur; neque aliquid aliud, huiusmodi *Inductio* producit, quam Coniecturam probabilem. Quis enim in se recipiet, cùm Particularia quæ quis nouit, aut quorum meminit, ex vnâ tantùm parte compareant; non delitescere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac, si Samuel acquiuisset in illis Isai Filijs, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæsiuisset, Dauidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (si verum omninò dicendum sit) tam pinguis est & crassa, vt incredibile videatur, tam acuta & subrilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes suas exercuerunt) potuisse eam Mundo obtrudere; Nisi illud in causa fuisset, quod Operâ festinatâ ad Theorias & Dogmata contendissent; Particularia autem, (præsertim moram in ijs longiorem) ex fastu quodam & elatione Animi, despexissent. Illi enim Exempla, siue Instantias Particu-

lares

lares, vice Licetorum aut Viatorum adhibuerunt ad sum-
mouendam Turbam, vt Dogmatibus suis viam ape-
rissent; neutiquàm autem ea inde ab initio in consilium
aduocârunt, vt legitima fieret & matura de Rerum
Veritate Deliberatio. Certè perculserit Animos pia
& religiosa quædam Admiratio, cùm videamus eadem
calcata vestigia, ad Errorem ducentia, in Diuinis
& Humanis. Quemadmodum enim in Diuinâ Ve-
ritate percipiendâ, ægrè quis in animum indu-
cat, vt fiat tanquàm Paruulus; ita in Humanâ per-
discendâ, Prouectos vtique, Puerorum more, pri-
ma Inductionum Elementa adhuc legere & re-
tractare, res humilis existimatur, & quasi contem-
nenda.

Tertio, si concedatur Principia Scientiarum, ex *Indu-
ctione* quâ vtuntur, vel Sensu & Experienciâ, rectè posse
constitui; certissimum est tamen, Axiomata inferiora
ab ijs per Syllogismum non posse (in rebus Naturali-
bus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci.
In *Syllogismo* enim fit Reductio Propositionum ad
Principia per Propositiones medias. Hæc autem siue
Inueniendi siue *Probandi* Forma, in *Scientijs Popularibus*
(veluti *Ethicis, Politicis, Legibus, &* huiusmodi) locum
habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidè Deo pro
Bonitate suâ placuerit captui Humano se accommo-
dare: At in *Physicis*, vbi Natura Opere, non Aduersa-
rius Argumento constringendus est; elabitur planè
Veritas ex Manibus; propter longè maiorem Natura-
lium Operationum, quàm Verborum subtilitatem:
Adè vt succumbente *Syllogismo, Inductionis* (veræ sci-
licet & Emendatæ) officio vbique opus sit, tam ad
Principia magis generalia, quam ad Propositiones in-
feriores. Nam Syllogismi ex Propositionibus con-
sistunt; Propositiones ex Verbis; Verba Notionum
Tesseræ sunt; Quare si Notiones ipsæ (quæ Verbo-

rum Animæ sunt) malè & variè, à rebus abstrahantur, tota Fabrica corrui. Neque laboriosa vel consequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propositionum Examinatio, rem in integrum vnquam restituet; cùm Error sit (vt loquuntur Medici) in *Digestione primâ*; quæ à functionibus sequentibus non rectificatur. Non igitur absque magnâ & euidenti causâ euenit, vt complures ex Philoſophis (Aliqui autem eorum maximè insignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepsium certitudinem sustulerunt; vltra Verisimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iuerim, visum esse nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à se amoueret, per Ironiam tantùm hoc fecisse; & *Scientiam dissimulando simulasse*; Renunciando scilicet ijs quæ manifestò sciebat; vt eo modo, etiã quæ nesciebat, scire putaretur. Neque etiã in Recentiore Academiâ, (quam amplexus est Cicero) illa *Opinio Acatalepsiæ* admodùm sincerè culta fuit. Etenim qui Eloquentiã floruerunt, hanc ferè Sectam sibi desumpserunt, vt in vtramque Partem copiosè differendi Gloriam assequerentur: vnde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuissent, tanquam ad Deambulationes quasdam amœnas, Animi causâ institutas, deflexum est. Constat tamen, nonnullos sparsim in vtrâque Academiâ, (veteri & Nouâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepsiæ* istam simpliciter & integre tenuisse. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum est; quod Sensuum perceptiones calumniabantur; vnde *Scientias* radicitus euellebant. Sensus verò, licet sæpenumerò Homines aut fallant, aut destituant, possint tamen multâ adiuti industriã ad *Scientias* sufficere; Idque non tam ope Instrumentorum (licet & hæc quoque aliquã ex parte profint) quam Experimentorum eius generis, quæ Obiecta subtiliora,

ra, quam pro Sensûs Facultate, ad Obiecta sensu comprehensibilia, producere queant. Debuerant autem potius, Defectum hâc in parte, imputasse Mentis tum Erroribus tum Contumaciâ, (quæ Rebus ipsis morigera esse recusat) & prauis Demonstrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione sensuum, perperam institutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deferatur; sed quo Intellectui Auxilia commoda comparantur & subministrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obscuritatem vincere possunt. Nemo enim tantâ pollet Manûs Constantiâ, aut etiâ Habitû; vt rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumscribere, manu liberâ possit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu est. Hæc igitur Res ipsa est quam paramus, & ingenti conatu molimur; vt scilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Vtque inueniatur *Ars* quædam *Indicij* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earumque Axiomata, atque Opera detegat, & in conspectum det. Hanc enim meritò desiderari posuimus.

Ars ista *Indicij* (ita enim eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim deferitur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipsa *noua Experimenta* designent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, posteriorem verò *Interpretationem naturæ*, siue *Novum Organum*: Prior quidem (vt alibi artigimus) vix pro *Arte* habenda est, aut *Parte Philosophie*, sed pro *Sagacitate* quâdam; vnde etiâ eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulâ mutuati) quandôque appellamus: Attamen quemadmodum possit quis, in viâ suâ, triplici modo progredi; Aut cum *palpat ipse in tenebris*; Aut cum *alteri us manu ducatur, ipse parum videns*; Aut denique cum *Vestigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cum quis Ex-

perimenta omnigena, absque collâ serie aut Methodo tentet, ea demùm mera est Palpatio: Cùm verò nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine, perinde est ac si Manu ducatur: Atque hoc illud est quod per Experimentiam Literatam intelligimus. Nàm Lumen ipsùm, quod tertium fuit, ab Interpretatione Naturæ, siue Nouo Organo, petendum est.

Literata Experimentia, siue Venatio Panis modos Experimentandi tractat: Eam (cùm desiderari posuerimus, neque Res sit planè perspicua) pro more & Instituto nostro aliquatenus adumbrabimus. Modus Experimentandi præcipuè procedit, Aut per Variationem Experimenti; Aut per Productionem Experimenti; Aut per Translationem Experimenti; Aut per Inuersionem Experimenti; Aut per Compulsionem Experimenti; Aut per Applicationem Experimenti; Aut per Copulationem Experimenti; Aut denique per Sortes Experimenti. Vniuersa verò isti cohibita sunt, citra Terminos Axiomatis alicuius inueniendi. Illa enim altera Pars de Nouo Organo, omnem Transitionem Experimentorum in Axiomata; aut Axiomatum in Experimenta, sibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in Materiâ; scilicet, quando Experimentium in iam cognitis, certæ Materiæ ferè adhæsit, nunc vero in illis, quæ similis sunt Speciei, tentetur: Veluti Confectio Papyri, in Pannis Linteis tantùm probata est, in sericis minimè, (nisi fortè apud Chineses;) Neque rursus in Filaceis, compositis ex Setis & Pilis, ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum; Neque denique in Lancis, Gossipio, & Pellibus; quanquam hæc tria postrema magis esse videntur Heterogenea: Itaque admisceri possint potius, quam per se vtilia esse. Item Insitio in Arboribus Fructiferis, in vsu est; In Arboribus Syluestribus, rarè tentata; licet perhibetur Vlmum in Vlmum insitam miras producere Foliorum Vmbras. Insitio etiã in Floribus,

ribus, rara admodum est; licet hoc iam cœperit fieri in Rosis Mulcatellis, quæ Rosis Communibus feliciter inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materia* ponimus. Videmus enim *Sutculum in Trunco Arboris insitum* felicius pullulare, quam si Terræ indatur. Cur non & Semen Cephæ, Capiti alterius Cephæ viridis inditum, felicius germinet, quam si nudæ Terræ commissum fuerit? Atque hæc *Radix pro Trunco* variatur; ut hæc res *Insitio* quædam in Radice videri possit. *Variatio Experimenti* fit secundo in *Efficiente*: *Radij solis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, ut Materiam, quæ Ignem facile concipiat, accendere possint: Num & *Radij Lunæ*, per eadem, ad lenissimum aliquem Gradum Teporis actuari possant; ut videamus, vtrum Corpora omnia Cœlestia sint potestate calida? Item *Calores Radios*, per Specula scilicet, intenduntur: Num etiã *Calores Opaci* (quales sunt Lapidum & Metallorum autequã candean) idem patiuntur, an potius sint *Luminis* in hæc re *Partes nonnullæ*? Item *Succinum & Gagates fricata* paleas trahunt: Num etiã & ad Ignem tepesacta? *Variatio Experimenti* fit tertio in *Quanto*: circa quod diligens admodum est adhibenda Cura, cum hoc multi circumstent Errores. Credunt enim Homines, auctã aut multiplicatã *Quantitate*, pro ratã augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè postulant & supponunt, tanquã Res sit Mathematicæ cuiusdam certitudinis: Quod omninò falsissimum est. *Globus plumbeus* vnus Libræ à Turri demissus (puta) decem pulsuum spatio, ad Terram descendit; Num *Globus duarum Librarum* (in quo Impetus iste, Motus (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) spatio quinque Pulsuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur iuxta *Rationem Quanti*. Item *Sulphuris* (puta)

Drachma

Drachma una, Semilibra Chalybis admista, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Vncia sulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem sufficet? At illud non sequitur. Certum enim est, *Obstinatorem Materie in Patiente*, per *Quantitatem*, augeri amplius; quam *Actiuitatem Virtutis in Agente*. Porro Nimum æquè fallit, ac Parum. Etenim in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error est familiaris; vt ad *Excoctionem* promouendam, aut *Calorem Fornacis*, aut *additamenti*, quod iniiciunt, molem augeant. At illa supra Modum aucta *Operationem* impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ suâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & asportent; vt & iactura fiat, & *Massa*, quæ remanet, magis sit obstinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud *Mulieris Æsopi* cogitare; quæ sperârat, ex duplicata *Mensurâ Hordei Gallinam* suam duo *Oua* quotidie parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsus non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, nisi facta fuerit *Probatio*, & in minore, & in maiore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hætenus.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extensio*; Nimirum, cum aut *Experimentum iteratur*, aut ad *subtilius quiddam* vertitur. *Repetitionis* Exemplum tale sit. *Spiritus Vini* fit ex *Vino* per *Distillationem vnicam*; estque *Vino ipso* multò acrior & fortior: Num etiã *Spiritus Vini ipse* destillatus, siue sublimatus, seipsum *Fortitudine* æquè superabit? At *Repetitio* quoque non absque *Fallaciâ* est: Etenim, tum *secunda Exaltatio*, prioris excessum non æquat; tum etiã sæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, post *Statum* siue *Acmen* quandam *Operationis*, tantum abest vt progrediatur *Natura*, vt potius relabatur. *Iudicium* igitur in hæc re adhibendum. Item *Argentum Viuum*, in *Linteo*, aut aliàs, in *medio plumbi liquefacti*, cum *refrigescere* cœperit, insertum,

infertum, stupefit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Viuum, si sæpiùs immiffum fuerit, ita figetur, vt fiat Malleabile? *Extentionis* exemplum tale fit: *Aqua in fummo pofita*, & penfili facta, & per roftrum virri oblongum, in Vinum dilutum immerfa, feperabit Aquam à Vino; Vino in fumum fe paulatim recipiente, Aquâ in imo fubfidente: Nùm etiã, quemadmodum Vinum & Aqua, (Corpora fcilicet diuerfa) hoc ingenio feperantur; poffint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) fubtiliores à craffioribus feperari; vt fiat tanquã Destillatio per pondus; & in fummo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, fed fortè delicatius? Itẽm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiã Fruftrum Magnetis, in Diffolutione Ferri immerfum, Ferrum ad fe alliciet, & fe Ferro obducat? Itẽm, *Versoriũ Acũs Nauticæ* fe ad Polos Mundi applicat: Nùm etiã eãdem viã & confequtione quã Cœleftia? Videlicet, vt fi quis Acum in contrario fitu, hoc eſt, in puncto Auftrali, ponat & paulisper teneat, ac deinde vim omitat: Nùm fortè Acus, ad Septentriones fe conferret, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm defideratum, quã per Orientem? Itẽm, *Aurum Argentum Viuum, iuxta pofitum, imbibit*. Nùm verò Aurum recipit illud Argentum Viuum intra fe, fine Extentione Molis fuæ, vt fiat Maſſa quãdam ipfo Auro ponderoſior? Itẽm, *Homines Memoriz feruiunt collocando Imagines Perſonarum in Locis*. Nùm etiã idem aſſequentur (miſſis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Perſonis? Atque de *Productione Experimenti* haec tenens.

Translatione Experimenti triplex; Aut à *Naturã vel Caſu in Artem*; Aut ab *Arte vel Practicã aliã in aliam*; Aut à *Parte alicuius Artis in Partem diuerſam eiufdem*. *Translationis à Naturã aut Caſu in Artem*, innumera ſunt Exempla: adeo vt omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initijs, Naturã aut Caſu præbitis, Ortum haberint.

erint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citius maturefcere*: Id quod, de mutuis Amicitiaë Operis & Officijs, increbuit. At Nostri Cydræ (Vini scilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cauent enim, ne Poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Aceruos coniecta mutuo contactu maturuerint; vnde nimia Potùs acceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificiofarum Imitatio* ex aspersione spissâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roscidâ, facili ductu translata est. Itèm *Modus destillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus scilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis Aquæ bullientis, superimpositis, adhærentium, desumi potuit. *Tonitrus* autem & *Fulgura* imitari veritus quis esset, nisi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, subito in sublime iactum, submouisset. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, si illis vtilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes singulas, attentè, & minutim, & ex composito intueri; & secum perpetuò & acriter cogitare, quænam, ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enim Artis Natura. Nec pauciora sunt *Experimenta*, quæ *ab Arte in Artem*, seu à *Præcticâ in Præcticam* transferri possunt; licet hoc rariùs in vsu sit. Natura enim vbique omnibus occurrit; at Artes singulæ Artificibus tantùm proprijs cognitaë sunt. *Specilla Ocularia* ad Visum debilem iuuandum inuenta sunt. Nùm & comminisci quis queat aliquod Instrumentum, quod Auribus appensum, Surdastris ad Audiendum iuuet? Itèm *Imbalsamationes* & *Mel Cadauera conseruant*; Annon possit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm viuus Corporibus proficit? Itèm *Sigillorum Præctica in Cera*, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit: At hæc etiam, Impressioni

Impressioni in Chartis, siue Arti Typographica, viam monstrauit. Item *Sal in Coquinariâ carnes condit*, idque melius Hyeme quàm Ætate. Annon hoc ad Balnea vtilitèr transferri possit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad Condensationes Metallorum; cùm iampridè m notum sit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compositas, deijcere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipso minus dentis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renouat. Annon hoc traductum est in *Artem* eam, quam vocant, *Memoria*? De his in genere monitum sit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inuentorum vtilium, eorundemque nouorum, veluti cœlitus deducendum, tantùm valere possit; quantum, si Experimenta complurium Artium Mechanicarum, vni Homini, aut paucis, qui se inuicem Colloquijs acere possint, in noticiam venerint; vt per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Translationem*, Artes se mutuò fouere, & veluti commixtione Radiorum, accendere possint. Quamuis enim *Via Rationalis* per Organum longè maiora spondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim exijs, quæ in proximo sunt, in Genus Humanum, (tanquàm Missilia apud Antiquos Donatiua,) proijciet & sparget. Superest illa *Translatio de Parte Artis in Partem diuersam*; quæ parùm differt à Translatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, vt etiàm *Translationem Experimentorum* ferre inirà seipias possint, hanc etiàm Speciem *Translationis* subiungere visum est. Præcipuè, quia magis prorsus est in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, si *Experi-*

menta Partis illius Medicinæ de Curationibus Morborum, ad Partes illas de Tuendâ Sanitate, & Prolongatione Vitæ transferantur. Si enim Opiatum aliquod infigne, ad Spirituum, in Morbo Pestilenti, furibundam Incensionem reprimendam, suffecerit; non dubitet quispiam, quin simile aliquod, debitâ Dosi familiare redditum, etiâ Incensionem eam gliscentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare possit. Atque de Translatione Experimenti hætenus.

Inuersio Experimenti fit, cùm contrarium eius, quod Experimento constat, probatur. Exempli gratiâ: Calidum per Specula intenditur: Nùm etiâ Frigidum? Item Calidum se diffundendo, fertur tamen potius in Sursum: Nùm etiâ Frigidum se diffundendo, fertur magis in Deorsum? Exempli gratiâ, Accipias Bacillum Ferrum, illudque in vno sine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ subtus locatâ, in superiore parte manu appositâ, actutum manum aduret; parte autem calefactâ supra locatâ, & manu subtus, multò tardius aduret. Nùm etiâ, si totum Bacillum calefiat, & Finis alter Niue, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut spongia superius locetur, nùm (inquam) Frigus deorsum mittet citius, quam inferius locatâ, fursum? Itêm, Radij solis supra Album dissiliunt, supra Nigrum congregantur: Nùm etiâ Umbra super Nigrum disperduntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, Luce per Foramen exiguum tantum immisâ, fieri videmus, vbi Imagines Rerum, quæ foras sunt, super Papyrum quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Item, Vena Frontis ad Dolorem Hemicranicum inciditur: Nùm etiâ Hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de Inuersione Experimenti hætenus.

Compulsio Experimenti fit, vbi vrgetur & producitur
Experi-

Experimentum, ad Annihilationem, vel Priuationem Virtutis : In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantum ; At in istâ, occiditur. Exemplum *Compulsionis* tale est. *Magnes Ferrum trahit* : Vrge ergò Ferrum, aut vrge Magnetem, vt ampliùs non fiat Attractio : Veluti, nùm fortè si Magnes vltus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem suam deponet, aut saltèm remittet ? Contrâ, si Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti soluantur, nùm adhuc ea alliciat Magnes ? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Vniuersa*, quæ nouimus, *Media* ; Nempe si interponatur Aurum, Argentum, Vitrum : Vrge igitur aliquod Medium, si fieri possit, quod Virtutem intercipiat ; Proberur Argentum Viuum ; Proberur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhuc probata non sunt. Itèm, *Introducta sunt nuper Perspicilla*, quæ Visibilia Minuta, miris modis multiplicent. Vrge vltum eorum, vel ad Species tam pusillas, vt ampliùs non valeant ; vel ita grandiusculas, vt confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Urinâ, clarè detegere ea ; quæ aliâs non perspicerentur ? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubéculas conspicienda dare ? Nùm & Puluiscula in Sole (quæ Democrito pro Atomis suis, & Principijs Rerum, falsissimè obijciobantur) tanquam Corpora grandiuscula monstrare ? Nùm Puluerem crassiusculum, ex Cinnabari, & Cerusâ ; ita ostendere distributum, vt appareant hic Granula Rubra, illic Alba ? Nùm rursùs, Imagines maiores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum ? Nùm Byssum, aut huiusmodi Textile Lintheum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset Rete ? Verùm in *Compulsionibus Experimentorum*

perimentorum minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientia Literata* cadunt, & ad *Causas*, & *Axiomata*, & *Nouum Organum* potiùs spectant. Vbicunque enim fit *Negatiua*, aut *Priuatia*, aut *Exclusiua*; cœpit iam præberi *Lux* nonnulla ad *Inuentionem Formarum*. Atque de *Compulsione Experimenti* hætenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud est, quàm ingeniosa *Traductio* eius, ad *Experimentum* aliud aliquod vtile. Exemplum tale sit. *Corpora queque suas habent Dimensiones, sua pondera*: *Aurum plus Ponderis*, minus *Dimensionis* quam *Argentum*; *Aqua* quam *Vinum*. Ab hoc traducitur *Experimentum* vtile; *Vt* ex *Mensurâ* impletâ, & *pondere* excepto, possis dignoscere quantum *Argenti* fuerit admixtum *Auro*, vel *Aquæ* *Vino*; quod fuit ^{εὐρησις} illud *Archimedis*. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putrescunt, quàm in alijs*: *Vtile* fuerit, *Experimentum* hoc traducere, ad dignoscendos *Aeres*, magis aut minùs salubres, ad *Habitacionem*; vbi scilicet *Carnes* diutiùs vindicentur à *Putredine*: Possit idem applicari, ad reuelandas *Salubriores* aut *pestilentiore*s *Tempestates Anni*. Verùm innumera sunt eiusmodi. Euigilent modò *Homines*, & *Oculos* perpetuò, aliàs ad *Naturam Rerum*, aliàs ad *Vsus Humanos* vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hætenùs.

Copulatio Experimenti est *Applicationum Nexus* & *Catena*; cùm quæ singula profutura non fuissent ad *vsu*m aliquem, *connexa* valeant: Exempli gratiâ; *Rosas* aut *Fructus serotinos habere cupis*; Hoc fiet, si *Gemmas præcociore*s auellas; Idem fiet, si *Radices*, vtque ad *Ver* adultum, denudes, & *Aeri* exponas; At multò magis si copuletur vtrunque. Itèm, *Ad refrigerandum maxime faciunt Glacies, & Nitrum*; *Vtrunque commixtum* multò magis. Verùm & hæc res per se perispicua est. Attamen fallacia ei sæpè subesse possit, (vt & omnibus, vbi desunt *Axiomata*) Si *Copula* fiat ex *Rebus*, quæ diuersis,

uerfis, & quasi pugnantibus modis, operantur. Atque de *Copulatione Experimenti* hæc tenens.

Restant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis est, & quasi Furiòsus; cùm aliquid experiri velle Animum subeat, non quia aut Ratio, aut aliquid aliud *Experimentum* te ad illud deducat, sed prorsùs, quia similis res adhuc nunquam tentata fuit. Haud tamen scio, an in hæc ipsa re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat : si inquam omnem Lapidem in Naturâ moueas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas iacent, vt etiàm Absurditas rei aliquandò iuuet. At si Ratio simul comitetur; id est, vt & manifestum fit, simile Experimentum nunquam tentatum fuisse, & tamen Causa subsit magna cur tentetur; tum verò hæc res ex optimis est, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis super aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hæc tenens semper euênit, vt aut aliquid euolet, (veluti Flammâ, & Fumus; in Combustionè vulgari) aut saltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam distantiam, vt in Destillatione, vbi feces subsident, vapores in Receptacula, postquam inluserint; congregantur. At *Destillationem Clausam*, (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhuc tentauit: Verisimile autem videtur vim Caloris, si intra Claustra Corporis; sua in alterando edat facinora; cùm nec iactura fiat Corporis, nec etiàm liberatio; tum demùm hunc Materiæ Proteum; veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; si modò Calor ita temperetur & alternetur, vt non fiat Vaporum Confractio. Est enim hæc res Matrici similis Naturali, vbi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut separatur: Nisi quod in Matricè coniungatur Alimentatio: Verùm quatenus ad Versionem eadem res videtur. Tales igitur sunt *Sortes Experimenti*.

Illud

Illud interim, circa huiusmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quasi confundatur, si Experimenta, quibus incumbit, Expectationi suæ non respondeant. Etenim quod succedit, magis complacet; at quod non succedit, sæpenumerò non minùs informat. Atque illud sempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhuc, magis quam *Fructifera* ambienda esse. Atque de *Literata Experimentia* hæc dicta sint, quæ (ut iam ante diximus) *Sagacitas* potius est, & *Odoratio* quædam *Venatica*, quam *Scientia*. De *Nouo Organo* autem filemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniàm de eo (cùm sit res omnium maxima) *Opus integrum* (annuente fauore Diuino) conficere nobis in Animo est.

CAPVT III.

Partitio Inuentiuæ Argumentorum, in Promptuariam; & Topicam. Partitio Topicæ, in Generalem; & Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione, De Graui & Leui.

Inuentio Argumentorum, Inuentio propriè non est. Inuenire enim est ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut reuocare. Huiusce autem *Inventionis* vsus atque *Officium* non aliud videtur, quam ex *Massa* *Scientiæ*, quæ in Animo congesta & recondita est, ea quæ ad rem, aut *Quæstionem* institutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de *Subiecto* quod proponitur, innotuit, ei *Loci Inventionis* non profunt; Contrà, cui *Domi paratum* est, quod ad
Rem

Rem adduci possit; is etiam absque Arte, & *Locis Inventionis*, Argumenta tandem (licet non ita expedite & commodè) reperiet & producer. Adeò vt hoc genus *Inventionis* (sicut diximus) *Inuentio* propriè non sit; sed Reductio tantùm in Memoriam, siue Suggestio cum Applicatione. Attramen, quoniàm Vocabulum inualuit, & receptum est; vocetur sanè *Inuentio*; Siquidem etiam Feræ alicuius Venatio, & *Inuentio*, non minus cum illa intra Viuariorum Septa indagetur, quam cùm in Saltibus apertis, dici possit. Missis verò Verborum scrupulis, illud constet, Scopum & Finem huiusce rei, esse promptitudinem quandam, & expeditum Vsum Cognitionis nostræ, potiùs quàm eiusdem Amplificationem, aut Incrementum.

Atque vt parata sit ad differendum Cópia, duplex Ratio iniri potest: Aut vt designetur, & quasi indice monstretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc est ea, quam vocamus *Topicam*. Aut vt iam antea composita sint, & in vsum reposita Argumenta, circa eas res; quæ frequentius incidunt, & in Disceptationem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem posterior tanquàm *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentia potiùs consistat, quàm in Eruditione aliquâ artificiosâ. Veruntamen hâc in Parte Aristoteles, ingeniosè quidem, sed tamen damnosè, Sophistas sui temporis deridet, inquit; *Perinde illos facere, ac si quis calcearium professus, rationem calcei conficiendi non doceret; sed exhiberet tantùm calceos complurimos, diuersæ tam Formæ, quàm Magnitudinis.* Attramen hic regerere liceat; Calcearium, si in officinâ nil Calcæorum haberet, neque eos conficeret nisi rogatus; egenum prorsùs mansurum, & per paucos inuenturum Emptores. Sed longè aliter *Saluator* noster, de *Diuinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cælorum, similis est Homi-*

ni *Patrifamiliâs*, qui profert, de *Thefauro suo*, noua & *Vetera*. Videmus etiam priscos Rhetores Oratoribus præcepisse vt præstò haberent *Locos Communes* varios, iam pridem adornatos, & in vtramque partem tractatos & illustratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententiâ Legis, aduersus Verba Legis*; & è contrâ: *Pro Fide Argumentorum, aduersus Testimonia*; & è contrâ. Cicero autem ipse, longâ doctus *Experientiâ*, planè asserit, posse Oratorem diligentem & sedulum, iam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in *Disceptionem* venient; Adèò vt in *Causse ipsius Actione*, nihil nouum aut subitum inferi necesse fuerit, præter *Nomina noua*, & *Circumstantias aliquas speciales*. At *Demosthenis Diligentia & Sollicitudo* eò vsque processit, vt quoniàm primus ad *Causam Aditus, & Ingressus*, ad *Animos Auditorû præparandos*, plurimùm virium haberet; operæpretium putaret, complura *Concionum & Orationum Exordia*, componere, & in promptu habere. Atque hæc *Exempla & Auctoritates*, meritò *Aristotelis Opinioni præponderare* possint, qui nobis *Auctor foret*, vt *Vestiarium cum Forfice* commutarem. Itaque non fuit omittenda hæc *Pars Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco satis. Cùm enim sit vtrique, tam *Logicæ*, quam *Rhetoricæ communis*; visum est eam hic inter *Logica cursim tantum perstringere*; pleniorẽ eius *Tractationem*, ad *Rhetoricam* reijciantes.

Partem alteram *Inuentivæ*, (nimirum *Topicam*) partemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa est, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata est; vt in eius *Explicatione* morari non sit opus. Illud tamen obiter monendum videtur, *Topicam* istam non tantum in *Argumentationibus*, vbi cum alijs *Manum conferimus*; verum & in *Meditationibus*, cùm quid nobiscum ipsi commentamur, aut reuoluimus, valere. Imò, neque

neque solummodò in hoc sitam esse, vt inde fiat Suggestio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Afferere*; verùm etiàm quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quasi Dimidium Scientiæ. Rectè siquidem Plato, *Qui aliquid querit, id ipsum quod querit, generali quâdam notione comprehendit; aliter quî fieri potest, vt illud cum fuerit inuentum, agnoscat?* Idcirco quò amplior & certior fuerit *Anticipatio* nostra; eò magis directa & compendiosa erit *Inuestigatio*. Idem igitur illi *Loci*; qui ad *Intellectûs* nostri *Sinus* intra nos excutiendos, & congestam illic *Scientiam* deprimendam, conducent; etiàm ad *Scientiam* extrinsecûs hauriendam iuuabunt: Ita vt si præstò fuerit quis *Rei gnarus* & *peritus*, commodè & prudentèr de eâ interrogari à nobis possit; & similiter *Auctores*, & *Libri*, & *Partes Librorum*, qui nos de jis quæ quærimus, edoceant & informant, vtilitèr deligi & euolui.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro *Re* fructuosissimâ habenda est. Illius certè *Mentio leuis* à nonnullis *Scriptoribus* facta est; sed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm missum facientes *Vitium* illud & *Factum*, quæ nimium diù regnarunt in *Scholis*; Videlicet, vt quæ præstò sint, infinitâ *Subtilitate* persequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidè; Nos sanè *Topicam Particularem*, tanquam *Rem* apprimè vtilem amplectimur; hoc est, *Locos Inquisitionis* & *Inuentionis*, *Particularibus Subiectis* & *Scientijs* appropriatos. Illi autem, *Mixturæ* quædam sunt, ex *Logicâ*, & *Materiâ ipsâ propriâ* singularum *Scientiarum*. Futilem enim esse constat, & angusti cuiusdam *Animi*, qui existimet *Artem*, de *Scientijs* inueniendis, perfectam iam à *Principio*, excogitari & proponi posse; eandemque postea in *Opere* poni, & exerceri debere. At certò sciant *Homines*, *Artes inueniendi solidas & veras, adolescere & In-*

crementa sumere, cum ipsis Inuentis: Adèò vt cùm quis primùm ad perscrutationem *Scientiæ* alicuius accesserit, possit habere *Præcepta Inuentiæ* nonnulla vtilia; postquàm autem, ampliores in ipsâ *Scientiâ* progressus fecerit, possit etiàm, & debeat, noua *Inuentionis Præcepta* excogitare; quæ ad vltiora eum feliciùs deducant. Similis est sanè hæc *Res Viæ* in ita in *Plantis*: postquàm enim *Viæ* partem aliquam fuerimus emenssi; non tantùm hoc lucrati sumus, vt ad exitum *Itineris* propiùs accesserimus; verum etiàm vt, quod restat *viæ*, clariùs prospiciamus: Eodem modo, in *Scientijs*, gradus *Itineris* quisque, ea quæ à tergo reliquit, præteruectus, etiàm illa quæ supersunt, propiùs dat in conspectum. Huius autem *Topicæ Exemplum*, quoniam eam inter *Desiderata* reponimus, subiungere visum est.

*Topicæ Particularis, siue Articuli Inquisitionis de
Graui & Leui.*

1. **I**nquiratur, qualia sint Corpora, quæ Motûs Grauitatis sunt susceptibilia; qualia, quæ Leuitatis; & si quæ sint *Mediæ, siue Adiphoræ Naturæ*?
2. Post Inquisitionem de Grauitate & Leuitate Simplicem, procedatur ad Inquisitionem Comparatam; Quæ nimirùm ex Grauibus plus; quæ minùs ponderent, in eodem Dimenso? Etiàm, quæ ex Leuibus celeriùs ferantur in altum, quæ tardiùs?
3. Inquiratur de eo quod possit & operetur Quantum Corporis ad Motum Grauitatis. Atqui videatur hoc primo aspectu quasi superuacuum; quia Rationes Motûs debeant sequi Rationes Quanti: sed res aliter se habet; Nam licet in Lancibus, Quantitas Grauitatem Corporis ipsius compenset (viribus Corporis undique coeuntibus

ribus per Repercussionem, siue Resistentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parua datur Resistentia (veluti in Decasu Corporum per Aerem) Quantum Corporis patrum valet, ad Incitationem Descensus: Cum viginti pondo Piumbi, & Libra vna, eodem ferè spatio cadant.

4. Inquiratur verum Quantum Corporis ita augeri possit, ut Motus Grauitatis prorsus deponatur; ut sit in Globo Terræ, qui pensilis est, non cadit? Vtrum igitur possint esse aliæ Massæ tam grandes, ut se ipsæ sustentent? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia est, Atque omnis Massa grandis, Motum Latioris quemcunque exhorret, nisi ab alio Appetitu fortiori vincatur.

5. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Resistentia Corporis Medij, vel occurrentis, ad Regimen Motus Grauitatis: Corpus verò descendens, aut penetrat & fecat Corpus occurrens; Aut ab eo sistitur: Si penetrat, fit Penetratio; Aut cum leui Resistentiâ, ut in Aere; Aut cum fortiori, ut in Aquâ: Si sistatur, sistitur aut Resistentiâ dispari, ubi fit Prægrauatio; ut si Lignum superponatur Cere; Aut aquâ, veluti si Aqua superponatur Aquæ, aut Lignum, eiusdem generis Ligno; Id quod appellat Schola (Apprehensione quâdam inani) Non ponderare corpus nisi extra locum suum. Atque hæc omnia Motum Grauitatis variant: Aliter enim mouentur Grauiâ in Lancibus, aliter in Decasu, Etiam aliter (quod mirum videri possit) in Lancibus pendentibus in Aere, aliter in Lancibus immerfis in Aquâ; Aliter in Decasu per Aquam; aliter in Natantibus siue Vectis super Aquam.

6. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Figura Corporis descendens, ad regendum Motum Grauitatis; veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quando se vertant Corpora, quando eadem, quâ dimituntur, positurâ permaneant.

7. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Continuatio & Progressio ipsius Casus siue Descensus, ad hoc,

ut maiori incitatione & impetu feratur: Et quâ proportionis, & quousque inualescat illa Incitatio? siquidem veteres leui Contemplatione opinati sunt, (cum Motus Naturalis sit iste) eum perpetuò augeri & intendi.

8. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Distantia, aut proximitas Corporis descendenti à Terrâ, ad hoc, ut celerius cadat, aut tardius, aut etiâ non omninò, (si modo fuerit extra Orbem Actiuitatis Globi Terræ, que Gilberti opinio fuit.) Atque simul de eo quod operetur Immersio Corporis Descendentis magis in profundo Terræ, aut Collocatio eiusdem propiùs ad Superficiem Terræ: Etenim hæc res etiâ Motum variat, ut Operantibus in Mineris perspectum est.

9. Inquiratur de eo, quod possit & operetur Differentia Corporum, per quæ Motus Grauitatis diffunditur & communicatur: Atque vtrum equè communicetur per Corpora Mollia & Porosa, ac per Dura & Solida: veluti si Trabs Lancis, sit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex alterâ, argentea, (licet fuerint reductæ ad idem pondus,) vtrum non progignat variationem in Lancibus? Similiter, vtrum Metallum, Lanæ, aut Vesicæ inflatæ, super-impositum, idem ponderet, quod in Fundo Lancis?

10. Inquiratur de eo, quod possit & operetur, in communicatione Motûs Grauitatis, Distantia Corporis à Libramine; Hoc est, cita & sera Perceptio Incubitûs, siue Depressionis: Veluti in Lancibus, vbi altera Pars Trabis est longior (licet reducta ad idem Pondus) an inclinet hoc ipsum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, vbi longior pars certe trahet Aquam, licet breuior pars (facta scilicet capacior) maius contineat pondus Aquæ?

11. Inquiratur de eo, quod possit Intermixtio siue Copulatio Corporis Leuis, cum Corpore Graui, ad eleuandam Corporis Grauitatem; ut in Pondere Animalium Viuorum, & Mortuorum?

12. Inquiratur de secretis Ascensibus, & Descensibus Partii-

Partium Leuiorum & Grauiorum in vno Corpore integro : unde fiant sepe accurate Separationes ; Vt in Separatione Vini & Aquæ ; in Ascensione Floris Lactis ; & similibus ?

13. Inquiratur, quæ sit Linea, & Directio Motûs Grauitatis ; & quatenus sequatur vel Centrum Terræ, id est Massam Terræ ; vel Centrum Corporis ipsius, id est Nixum Partium eius. Centra enim illa ad Demonstrationes apta sunt ; in Naturâ nihil valent.

14. Inquiratur, de Comparatione Motûs Grauitatis, cum Motibus alijs ; quos scilicet vincat, quibus cedat ? veluti in Motu (quem appellant) violento, Motus Grauitatis compefcitur ad Tempus : Etiam, cum Pondus longè maius Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Grauitatis, Motui Sympathiæ.

15. Inquiratur de Motu Aeris, vtrum feratur sursum, an sit tanquam Adiaphorus ? Quod difficile est inuentu, nisi per Experimenta aliqua exquisita : Nam Emissio Aeris in fundo Aquæ, fit potius per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris ; cum idem etiàm fiat in Ligno. Aer autem Aeri commistus nihil prodit, cum non minùs Leuitatem exhibeat Aer in Aere, quàm Grauitatem Aqua in Aquâ : In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus stat.

16. Inquiratur, quis sit Terminus Leuitatis ? Neque enim quemadmodum Centrû Terræ posuerunt Centrum Grauitatis, volunt (credo) vt vltima Conuexitas Cæli sit Terminus Leuitatis : An potius, veluti Grauiâ videntur eoufque ferri, vt decumbant, & tanquàm ad Immobile ; ita Leuiâ eoufque ferantur, vt rotari incipiant, & tanquàm ad Motum sine Termino ?

17. Inquiratur, quid in Causâ sit, cur Vapores & Halitus eoufque in altum, ac fita est Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur ; cum & crassiuscule sint Materiæ, & Radij solis per Vices (noctû scilicet) cessent ?

18. Inquiratur de Regimine Motûs Flammæ in sursum ;

lum; quod eo abstrusus est, quia singulis momentis flamma perit; nisi fortè in medio Flammarum Maiorum: Etenim Flamme abrupte à Continuitate suâ, parùm durant.

19. Inquiratur de Motu in fursum ipsius Actiuitatis Calidi; veluti cum Calor in Ferro candente, citius gliscit in fursum, quam in Deorsum?

Exemplum igitur *Topice Particularis* tale sit: Illud interim, quod monere occipimus, iterum monemus, Nempè vt Homines debeant *Topicas Particulares* suas alternare, ita vt post maiores progressus aliquos, in Inquisitione factos, aliam & subindè aliam instituant *Topicam*; si modò Scientiarum Fastigia conscendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantum tribuimus, vt proprium Opus de ipsis, in subiectis Naturalibus dignioribus, & obscurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæstionum sumus, Rerum non itè. Atque de *Inuentiuâ* hactenus.

CAPVT IIII.

Partitio Artis Iudicandi, in Iudicium per Inductionem ; & per Syllogismum. *Quorum prius aggregatur Organo Nouo. Partitio prima* Iudicij per Syllogismum, in Reductionem Rectam ; & Inuersam. *Partitio secunda eius in Analyticam, & Doctrinam De Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum ; Elenchos Hermenix ; & Elenchos Imaginum siue Idolorum. Partitio Idolorum, in Idola Tribus ; Idola Specūs ; & Idola Fori. Appendix* Artis Iudicandi, *videlicet de Analogiâ Demonstrationum pro Natura Subiecti.*

IRansecamus nunc ad *Iudicium*, siue *Artem Iudicandi* ; in quâ agitur de *Naturâ Probationum* siue *Demonstrationum*. In *Arte* autem istâ *Iudicandi* (vt etiã vulgò receptum est) aut per *Inductionem*, aut per *Syllogismum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantum sunt. At quatenus ad *Iudicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil est quod nos detinere debeat : Vno siquidem eodemque *Mentis* opere, illud quod quæritur, & inuenitur, & iudicatur. Neque enim per *Medium* aliquod res transigitur, sed *immediatè*, eodem ferè modo, quo fit in *Sensu*. Quippe *sensus* in *Obiectis* suis *primarijs*, si-
mul

mul & Obiecti Speciem arripit, & eius Veritati consentit. Aliter autem fit in *Syllogismo*; cuius Probatio immediata non est, sed per Medium perficitur. Itaque alia res est *Inuentio Medij*, alia *Iudicium de Consequentiâ Argumenti*. Nam primò discurret Mens, postea acquiescit. At *Inductionis* Formam vitiosam prorsùs valere iubemus; legitimam ad *Nouum Organum* remittimus. Itaque de *Iudicio per Inductionem* hoc loco satis.

De illo altero per *Syllogismum* quid attinet dicere; cum subtilissimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita sit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cum sit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, vt non pensilis sit, sed nanciscatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Transcursibus & Disquisitionibus suis, innitatur. Sanè quemadmodùm Aristoteles probare conatur inueniri in omni Motu Corporum; aliquid quod quiescit; & Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipse erectus Cælum humeris sustinuit, perelegantèr ad Polos Mundi traducit, circa quos Conuersiones expediuntur: Similitèr magno studio appetunt Homines, aliquem habere intra se Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectûs Fluctuationes & Vertigines aliquatenùs regant; Timentes scilicet, ne Cælum ipsorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum constituenda præproperè festinarunt; circa quæ omnis Disputationum varietas verteretur, sine periculo Ruinæ & Casûs: Nescientes profectò eum, qui certa nimis properè captauerit, in dubijs finiturum; qui autem Iudicium tempestiuè cohibuerit, ad certa peruenturum.

Manifestum est igitur, *Artem* hanc *Iudicandi per Syllogismum*, nihil aliud esse, quam Reductionem Propositionum ad Principia, per Medios *Terminos*. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque à Quæsti-

one eximuntur. At Terminorum Mediorum Inuentio, libero Ingeniorum Acumini & Inuestigationi permittitur. Est autem *Reductio* illa duplex, *Directa* scilicet; & *Inuersa*. *Directa* est, cùm ipsa Propositio ad ipsum Principium reducitur: Id quod *Probatio Ostensiva* vocatur. *Inuersa* est, cùm Contradictoria Propositionis reducitur ad Contradictorium Principij; quod vocant *Probatorem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, siue Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propositionis à Principio.

His positis, partiemur *Artem Iudicij* (sicut vulgò ferè solet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cauet: *Analytica* enim veras Formas instituit, de Consequentijs Argumentorum; à quibus si varietur, siue deflectatur, vitiosa deprehenditur esse Conclusio: Atque hoc ipsum in se Elenchum quendam, siue Redargutionem continet. *Rectum enim* (vt dicitur) *Et sui Index est, & obliqui*. Tutissimum nihilominus est *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò faciliùs detegantur Fallaciæ, Iudicium alioquin illaqueaturæ. In *Analyticâ* verò, nihil desiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Accessionibus.

Doctrinam de Elenchis, in tres Partes diuidere placet: *Elenchos Sophismatum*; *Elenchos Hermene*; & *Elenchos Imaginum* siue *Idolorum*. *Doctrina de Elenchis Sophismatum* apprimè utilis est: Quamuis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecâ, non inicitè comparetur cum Præstigiatorum technis; in quibus quo pacto res geratur nescimus, aliter autem se habere rem quam videtur, fati nouimus: Subtiliora tamen *Sophismata*, non solum id præstant, vt non habeat quis, quod respondeat; sed & Iudicium ipsum seriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophismatum* præclarè tractata

est ab Aristotele, quoad Præcepta : Etiam à Platone adhuc melius, quoad Exempla : Neque illud tantum in Personâ Sophistarum Antiquorum (*Gorgia, Hippia, Protagora, Euthydem, & reliquorum*) verum etiam in Personâ ipsius Socratis, qui cum illud semper agat, vt nihil affirmet, sed à Cæteris in medium adducta infirmit, ingeniosissimè Obiectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expressit. Itaque in hâc Parte, nihil habemus quod *desideremus*. Illud interim notandum; quamvis Vsum huius Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc posuerimus, vt redarguantur sophismata; liquidò nihilominus patere, Vsum eius degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipsa Sophismata struendas & concinnandas spectare. Quod genus Facultatis, etiam pro Eximio habetur, & haud paruas affert Vtilitates. Licet elegantè introducta sit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophistam; quod alter tanquam Leporarius Cursum præstet; Alter tanquam Lepus ipse Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermenæ*; ita enim (vocabulum potius quam Sensum ab Aristotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Transcendentibus*, & de *Aduentitijs Entium Conditionibus*, siue *Adiunctis* (cùm de *Philosophiâ primâ* ageremus) superius dicta sunt. Ea sunt, *Maius, Minus; Multum, Paucum; Prius, Posterius; Idem, Diuersum; Potentia, Actus; Habitus, Priuatio; Totum, Partes; Agens, Patiens; Motus, Quies; Ens, Non Ens;* & similia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes; videlicet quod possint inquiri vel *Physicè*, vel *Logicè*: *Physicam* autem circa eas Tractationem, *Philosophiæ Primæ* assignauimus: superest *Logica*; Ea verò ipsa est Res, quam in præsentî, *Doctrinam de Elenchis Hermenæ* nominamus. Portio certè est hæc Doctrinæ sana

sana & bonâ. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, vt in omnibus Disputationibus vbiq; intercurrent; adeò vt nisi accuratè, & anxio cum iudicio, benè iam ab initio distinguantur; vniuerso Disputationum Lumini, caliginem miris modis offusuræ sint; & eò rem ferè deducturæ, vt desinant Disputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquiuocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præsertim huius generis,) sunt *Sophismata Sophismatum*. Quare etiã melius visum est, istarum Tractationem forsùm constituere, quam eam, vel in *Philosophiam primam* siue *Metaphysicam*, recipere; vel ex parte *Analyticæ* subijcere, vt Aristoteles satis confusè fecit. Deditus autem ei nomen ex vsu, quia verus eius Vfus est planè Redargutio, & Cautio circa vsum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, si rectè instituatur, circa Cautiones de non confundendis aut transponendis Definitionum & Diuisionum Terminis, præcipuum vsum sortiri existimamus, & huc etiã referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeneia* hæc tenus.

Ad *Elenchos* verò *Imaginum*, siue *Idolorum* quod atinet; sunt quidem *Idôla*, profundissimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, vt cæteræ; Iudicio caliginem offundendo, & tendiculas struendo: Sed planè ex prædispositione Mentis prauâ, & perperam constitutâ; quæ tanquàm omnes Intellectûs Anticipationes detorquet & inficit. Nani *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuscata) tantum abest vt Speculo plano, æquali, & claro similis sit, (quod Rerum Radios sincerè excipiat & reflectat,) vt potiùs sit instar Speculi alicuius Incantati, pleni Superstitioibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipsam Generis Humani Generalem*; Aut per *Naturam cuiusque Indiuidualem*; Aut per *Verba*, siue *Naturam communicatiuum*. Primum Genus *Idôla*

Tribus, Secundum *Idola Specûs*, Tertium *Idola Fori* vocare confuevimus. Est & Quartum Genus, quod *Idola Theatri* appellamus, atque super-inductum est à *præuis Theorijs* siue *Philosophijs*, & *peruersis Legibus Demonstrationum*: Verùm hoc Genus abnegari potest & deponi; Itaque illud in præsentia omitemus. At reliqua planè obsident mentem, neque prorsus euelli possunt. Igitur non est, quod quis in istis, *Analyticam* aliquam expectet; sed *Doctrina de Elenchis* est, circa ipsa *Idola*, *Doctrina* primaria. Neque (si verum omninò dicendum sit) *Doctrina de Idolis*, in *Artem* redigi possit; sed tantùm adhibenda est, ad ea cauenda, *Prudentia* quædam *Contemplatiua*. Horum autem *Tractationem* plenam & subtilem, ad *Nouum Organum* amandamus; pauca generalitèr tantùm de ijs hoc loco dicturi.

Idolorum Tribus Exemplum tale sit. *Natura Intellectûs Humani magis afficitur Affirmatiuis & Actiuis, quam Negatiuis & Priuatiuis*, cum ritè & ordine æquum se vtrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò existat & teneat; fortiozem recipit de eâ *Impressionem*, quàm si eadem longè pluriès fallat, aut in contrarium eueniat. Id quod omnis *Superstitionis*, & vanæ *Credulitatis*, quasi *Radix* est. Itaque rectè respondit ille, qui, cum suspensâ *Tabula* in *Templo* monstraretur, eorum qui vota soluerant, quod *Naufragij Periculum* effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm *Neptuni Numen* agnosceret? quæsiuit vicissim, *At ubi sunt illi depicti, qui post vota nuncupata perierunt?* Atque eadem est ratio *Superstitionum* similium, sicut in *Astrologicis*, *Insomnijs*, *Ominibus*, & reliquis: Alterum Exemplum est huiusmodi; *Animus Humanus* (cum sit ipse *Substantiâ æqualis & vniformis*) *maiozem præsupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Vniformitatem, quam reuerâ est.* Hinc Com-
mentum

mentum Mathematicorum, *In cælestibus omnia moueri per Circulos perfectos*, reiiciendo Lineas Spirales : Hinc etiã fit, quod cum multa sint in Naturâ *Monodica*, & plena *Imparitatis*, affingat tamen semper Cogitatio Humana, *Relatiua, Parallela, & Coniugata*; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe suo, inductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aere. Chymici autem fanaticum instruxerunt Rerum vniuersarum Phalangem, inanissimo commento inueniri fingentes, in quatuor illis suis Elementis, (Cælo, Aere, Aquâ, & Terrâ,) Species singulas parallelas inuicem, & conformes. Tertium Exemplum est superiori finitimum; quod *Homo fiat, quasi Norma & Speculum Naturæ*: Neque enim credibile est, (si singula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philosophiæ immiserit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio: Hoc ipsum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora sunt ista, quam Hæresis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine stupidorum Monachorum orta: Aut Sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens; qui Dijs Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cûr Deus Cælum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornasset?* Nam si summus ille Opifex, ad modum Ædilis se gessisset, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem stellas digerere debuisset, operosis Palatiorum Laquearibus consimilem; cum è contrâ ægrè quis ostendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta est Harmoniæ discrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idola Specus* attinet, illa ortum habent ex propria cuiusque Naturâ & Animi & Corporis; atque etiã

ex

ex Educatione & Consuetudine, & fortuitis rebus, quæ singulis Hominibus accidunt. Pulcherrimum enim Emblemata, est illud de *Specu Platonis*. Siquidem si quis (missâ illâ exquisitâ Parabolæ subtilitate) à primâ Infantia, in Antro, aut Cauernâ obscurâ & subterraneâ, ad maturam vsque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non est, quin animum eius subirent, & perstringerent, quamplurimæ miræ & absurdissimæ Phantasæ. Nos verò scilicet, sub Aspectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cauernis Corporum nostrorum conduntur; vt infinitas Errorum & Falsitatum Imagines haurire necesse sit, si è Specu suâ rarò tantum, & ad breue aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquam sub Dîo morentur. Emblemata siquidem illi de *Specu Platonis*, optimè conuenit Parabola illa Heracliti; *Quod Homines Scientias in Mundis proprijs, & non in Mundo maiore querant.*

At *Idôla Fori* molestissima sunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impostis*, se in Intellectum insinuârunt. Verba autem plerunque ex capto Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax est, res secant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Obseruatio diligentior res meliùs distinguere velit, Verba obstrepunt. Quod verò huius Remedium est, (Definitiones scilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipsæ Definitiones ex verbis constent, & Verba gignant Verba. Etsi autem putemus Verbis nostris nos imperare; & illud facile dictu sit, *Loquendum esse vt vulgus, sentiendum vt Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos solum valent) huic rei satisfacere videri possint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmissæ, (secundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum

lorum prauas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minus Verborum præstigiæ & Incantationes, plurimis modis seducant, & vim quandam Intellectui faciant, & imperum suum, (more Tartarorum sagittationis) retrò in Intellectum (vnde profecta sint) retorqueant. Quare altiore, & nouo quodam remedio, ad hoc Malum opus est: Verùm hæc iam cursim perstringimus, interim *desiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos mag-nos*, siue de *Idolis Animi humani natiuis & aduentitijs* appellabimus. Eius autem Tractationem legitimam, ad *Organum Nouum* referimus.

Superest *Artis Iudicandi Appendix* quædam insignis; quam etiã *desiderari* statuimus. Siquidem Aristoteles Rem notauit, Modum Rei nullibi persecutus est. Ea tractat, *quales Demonstrationes ad quales Materias, siue Subiecta, applicari debeant*; vt hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicacionum* contineat. Optimè enim Aristoteles, *Neque Demonstrationes ab Oratoribus, neque Suasiones à Mathematicis requiri debere* monet. Vt si in Probationis genere aberretur, Iudicatio ipsa non absoluitur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per *Consensum immediatum & Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogismum*; vel per eam (quam rectè vocat Aristoteles) *Demonstrationem in Orbem*; (non à Notioribus scilicet, sed tanquàm de Plano;) habent hæc Demonstrationes singulæ certa subiecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excludantur. Etenim Rigor & Curiositas, in poscendo Probationes nimium seueras, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remissio, in acquiescendo Probationibus leuioribus in alijs; inter ea sunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & Impedimenti Scientijs attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta sint.

CAPVT V.

Partitio Artis Retinendi siue Retentiuæ, in Doctrinam de Adminiculis Memoriae, & Doctrinam de Memoria ipsâ. Partitio Doctrinæ de Memoria ipsâ, in Prænotationem; & Emblema.

Artem Retinendi siue Custodiendi, in duas Doctrinas partiemur. Doctrinam scilicet de Adminiculis Memoriae; & Doctrinam de Memoria ipsâ. Adminiculum Memoriae planè Scriptio est: Atque omninò monendum, quod Memoria sine hoc Adminiculo, Rebus prolixioribus & accuratioribus, impar sit; neque vlllo modo, nisi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in Philosophiâ Inductiuâ, & Interpretatione Naturæ, præcipuè obtinet: Tam enim possit quis Calculationes Ephemeridis, Memoria nudâ, absque Scripto absoluerè, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriae natiuas & nudas, sufficere; nisi eidem Memoriae, per Tabulas ordinatas ministraretur. Verum misâ Interpretatione Naturæ, quæ Doctrina noua est, etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè vtilius esse possit; quam Memoriae Adminiculum solidum & bonum; hoc est; Digestum probum, & eruditum, Locorum Communium. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut discimus, in Locos communes, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, vt quæ Lectionis Cursum remoretur, & Memoriam ad feruendum inuiter. Attamen quoniam Adulterina res est, in Scientijs præcocem esse & promptum; nisi etiàm solidus sis & multipliciter instructus, Diligentiam & Laborem

Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsus rem esse Vsus, & Firmitudinis, in studijs iudicamus; veluti quæ *Inuentioni* copiam subministrat; & *Aciem Iudicij* in Vnum contrahat. Verum est tamen, inter *Methodos* & *Syntaxes Locorum communium*, quas nobis adhuc videre contigit, nullam reperiri quæ altius sit pretij; quandoquidem in Titulis suis, Faciem prorsus exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Diuisiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quouis modo penetrant.

Circa *Memoriam* autem ipsam, satis segnitè & languidè videtur adhuc inquisitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam; Verum nobis constat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & ampliandâ haberi posse, quam illa *Ars* complectitur; tum *Practicam* illius ipsius *Artis* meliorem institui posse, quam quæ recepta est. Neque tamen ambigimus (si cui placet hâc *Arte* ad *Ostentationem* abuti) quin possint præstari per eam nonnulla *Mirabilia*, & *Portentosa*: Sed nihilominus *Res* quasi sterilis est, (eo quo adhibetur modo) ad vsus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturaleni Memoriam* destruat, & super-oneret, (vt vulgò obijcitur;) sed quod non dextrè instituta sit, ad *Auxilia memoriæ* commodanda, in *Negotijs* & *Rebus serijs*. Nos verò hoc habemus (fortassè ex genere *vitæ* nostro *Politicæ*) vt, quæ *Artem* iactant, vsus non præbent, parui faciamus. Nam ingentem Numerum *Nominum*, aut *Verborum* semel recitatorum, eodem ordine statim repetere; aut *Versus* complures de quouis *Argumento* extemporè conficere; aut quicquid occurrit *Satyricâ* aliquâ similitudine perstringere; aut *seria* quæque in *Iocum* vertere; aut *Contradictione* & *Cauillatione* quiduis eludere; & similia; (quorum in *Facultatibus Animi* haud exigua est

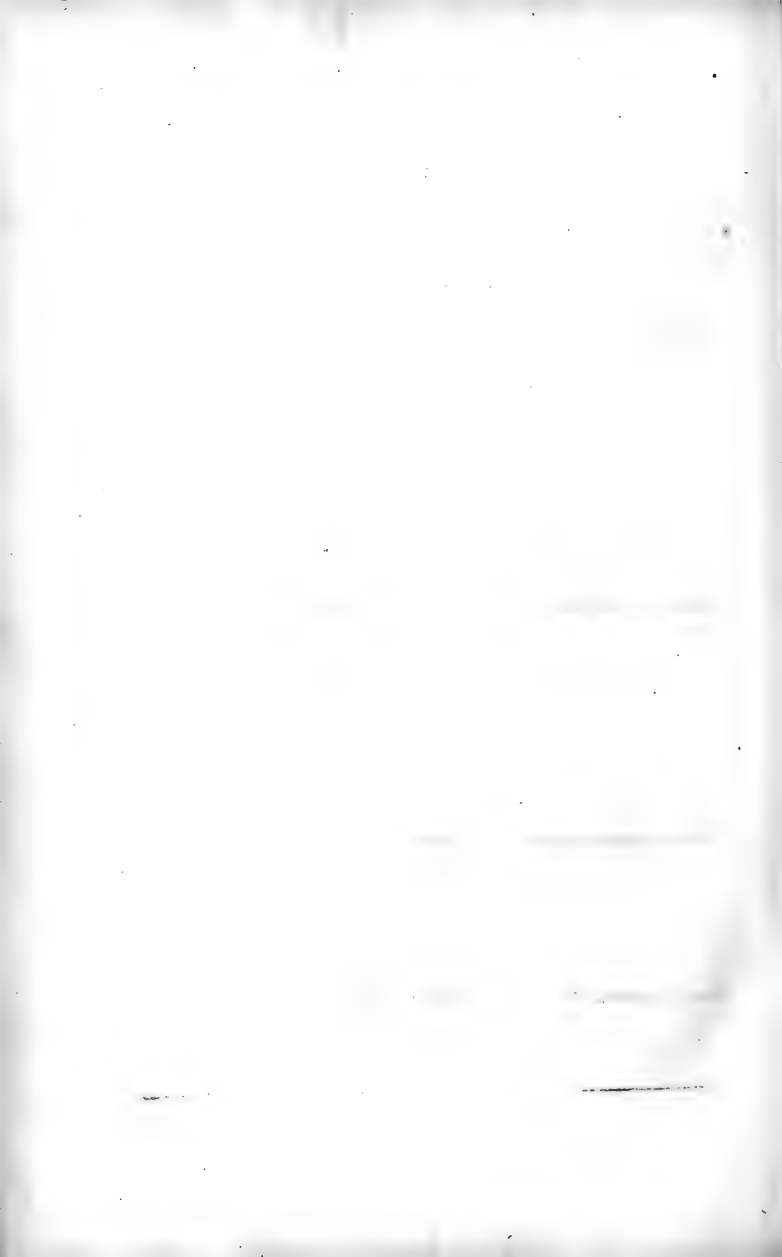
Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum vsque extolli possunt;) hæc certe omnia & his similia nos non maioris facimus, quam Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenim eadem fermè Res sunt; cum hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admiracionis forsitan aliquid habeant, Dignitatis parùm.

Ars autem Memoriae, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abscissionem quandam Inuestigationis infinitæ. Cum enim quis aliquid reuocare in memoriam conatur; si nullam *Prænotionem* habeat, aut *Perceptionem* eius quod quærit, quærit certè, & molitur, & hæc illac discurrit, tanquam in Infinito. Quod si certam aliquam *prænotionem* habeat; statim abscinditur Infinitum, & fit *Discursus Memoriae* magis in vicino; Vt Venatio Damæ, intra Septa. Itaque & Ordo manifestò iuuat *Memoriam*. Subest enim *Prænotio*, id quod quæritur tale esse debere, vt conueniat cum Ordine. Similiter Carmina faciliùs discuntur memoritèr, quam *Prosa*. Si enim hæretur in aliquo verbo; subest *Prænotio*, tale debere esse Verbum, quod conueniat cum Versu. Atque ista *Prænotio* est *Artificialis Memoriae* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoria* *Locos* habemus jam antè digestos & paratos: *Imagines* extempore, prout res postulat, conficimus: At subest *Prænotio*, talem esse debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conueniat cum *Loco*. Id quod vellicat *Memoriam*, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit Intellectuale ad Sensibile: Sensibile autem semper fortiùs percutit *Memoriam*, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam Intellectuale. Adcò vt etiàm Brutorum *Memoria*, per Sensibile excitetur; per Intellectuale, minimè. Itaque faciliùs retineas *Imaginem Venatoris Leporem* persequentis, aut *Pharmacopæi Pyxides ordinantis*, aut *Pedantij Orationem*

Orationem habentis, aut Pueri Versus memoritèr recitaatis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipsas Notiones Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, Memoriae, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* iuuandam (vt modo diximus) sed *Ars* quæ iam habetur ex his duobus iam præmissis consistit. Particulares autem Artium Detectus persequi, fuerit ab Instituto nostro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* siue *Custodiæ*, hæc dicta sunt. Iam verò, ad quartum *Membrum Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine peruenimus.

Mm 2

FRANCISCI

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEXTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Traditiuæ; in Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis, in Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; & De Scriptione: Quarum duæ posteriores Grammaticam constituunt, eiusque Partitiones sunt. Partitio Doctrinæ de Notis Rerum,

Rerum, in Hieroglyphica; & Characteres Reales. *Partitio Secunda Grammaticæ, in Literariam; & Philosophantem. Aggregatio Poeseos quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.*

Conceditur certè cuius (Rex Optime) Seipsum & Sua ridere & ludere. Quis igitur nouit, nùm fortè Opus istud nostrum, non descriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famosissimæ illius Bibliothecæ *Sancti Victoris*; quorum Catalogum excepit Magister *Franciscus Rabelesius*? Illic enim inuenitur Liber, cui Titulus est, *Formicarium Artium*. Nos sanè pusillum Aceruum Puluisculi congestimus, & sub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare possint, & paulatim conualescere, & subinde ad nouos se labores accingere. At Regum Sapientissimus Pigros quoscunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquisitis ut tantum, cordi sit; neque subinde nouas Scientiarum Sementes & Messes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, siue *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inuenta, Iudicata, ac in Memoria reposita sunt; quam Nomine Generali *Traditiuam* appellabimus. Ea omnes *Artes* circa *Verba* & *Sermones* complectitur. Quamuis enim Ratio, Sermonis veluti Anima sit; tamen in tractando disungi debent, Ratio,

Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditiuam* in tres Partes diuidemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*, & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, siue *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*; Altera de *Descriptione*: Rectè enim Aristoteles; *Cogitationum Tessere Verba, Verborum Literæ*; Vtrunque *Grammaticæ* assignabimus. Verùm vt rem altiùs reperamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes eius iam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditiuæ* dicendum est. Videntur enim esse Proles quædam *Traditiuæ* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè statuendum est; Quicquid scindi possit in Differentias satis numerosas, ad Notionum varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Sensui perceptibiles sint) fieri posse Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* discrepantes, Commercia non malè per *Gestus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui surdi & muti vsque à Natiuitate fuerant, & aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos suos, qui eorum *Gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notissimum fieri iam cœpit, quod in Chinâ, & Prouincijs vltimi Orientis, in vsu hodiè sint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui scilicet nec Literas, nec Verba, sed Res & Notiones exprimunt. Adeò vt Gentes complures, *Linguis* prorsus discrepantes, sed huiusmodi *Characteribus*, (qui apud illos latius recepti sunt) consentientes, Scriptis communicent: Eoûsque, vt Librum aliquem huiusmodi *Characteribus* conscriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & redere possit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ absque Ope, aut Medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* significat.

significat. Prioris Generis sunt, *Hieroglyphica*; & *Gestus*: Posterioris verò, ij, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Vfus vetustus admodum, & in Veneratione quâdam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò vt videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam Ante-nata, & senior ipsis *Elementis Literarum*, nisi fortè apud Hebræos. *Gestus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Transitoria sunt. Quemadmodum enim Verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica Gestibus* expressa transeunt, depicta durant. Cùm enim Periander, consultus de conferuandâ Tyrannide, Legatum astare iuberet; atque ipse in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs vſus est *Hieroglyphico*, quam si id in Chartâ depinxisset. Illud interim patet, *Hieroglyphica* & *Gestus*, sempè cum Re significatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam esse; vnde eas *Notas Rerum ex congruo* nominauimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, sed planè surdi sunt; non minùs quam ipsa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantùm efficti, consuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad Scribendum opus esse: Tot enim esse debent, quot sunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato*. Etsi autem tenuis possit videri esse eius Vſus, cùm Verba & Scriptio per Literas sint Organa *Traditiuæ* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem eius facere. Tractamus enim hîc, veluti Numismata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit nosse, quod sicut Nummi possint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ possint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga cæteras Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, sed imprimis tamen necessarium; præsertim cum Scientiæ, nostris. Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potissimum hauriantur. Neque tamen Dignitas eius parua censenda est; quandoquidem Antidoti cuiusdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit Industria humana, vt se restituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ suâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem suum in sudore vultus sui*, reliquis Artibus omnibus se munit & instruit. At contra secundam illam de Confusione Linguarum, aduocat in auxilium *Grammaticam*. Eius, in Linguis quibusque vernaculis, exiguus certè vsus est; In Externis perdiscendis, latior; Amplissimus verò in illis Linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in Libris tantum perpetuantur.

Grammaticam etiã bipartitam ponemus; vt alia sit *literaria*; alia *Philosophica*: Altera adhibetur simpliciter ad Linguas, nempe vt eas quis, aut celerius perdiscat, aut emendatiùs & puriùs loquatùr: Altera verò aliquatenùs Philosophiæ ministrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæsarem Libros *De Analogiâ* conscripsisse, Atque Dubitatio subijt, virum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarint? Suspicamur tamen nil admodum in illis fuisse subtilius, aut sublimius; sed tantum Præceptiones tradidisse de Oratione castâ & integrâ, neque a Consuetudine loquendi prauâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiatâ & pollutâ; in quogenere ipse excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi sumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verberum ad inuicem, sed Analogiam inter Verba, & Res, siue Rati-

onem, sedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicae subseruit, Hermeniam. Vestigia certè Rationis Verba sunt: Itaque Vestigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Huius igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curiosam illam Inquisitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempsit; nimirum de Impositione & Originali Etymologia Nominum; supponendo ac si illa iam à Principio ad Placitum indita minimè fuissent, sed ratione quâdam & significantè deriuata & deducta: Materiam certè elegantem, & quasi ceream, quæ aptè fingi & flecti possit; quoniàm verò Antiquitatum Penetrabilia perferuari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; sed nihilominus parè veram, & fructu cassam. Illa demùm, vt arbitramur, foret nobilissima *Grammaticæ* species, si quis in *Linguis* plurimis, tam Eru- ditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de varijs *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæ- que excellat, in quibus deficiat, ostendens. Ita enim & *Linguae* in uero commercio locupletari possint; & fiet ex ijs quæ in singulis *Linguis* pulchrae sunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipsius quæ- dam formosissima Imago, & Exemplar quoddam insigne, ad sensus Animi ritè exprimendos. Atque v- nà etiam hoc pacto capientur signa haud leuia, sed ob- seruatu digna (quod fortalsè quispiam non putaret) de Ingenijs & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipsorum. Equidem libentè audio Ciceronem no- tantem, quod apud Græcos desit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Proptereâ* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, vt illud in se ne agnoscerent quidem*: Digna certè grauitate Romanâ Censura. Quis illud quod Græci in Compositionibus Verborum tanta licentiâ vsi sunt, Romani contra magnâ in hâc re Seueritatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuisse

fuisse Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Distinctiones, Verborum Compositionem ferè exigunt; At Res & Negotia, simpliciora Verba postulant. Quin Hebræi tantùm Compositiones illas refugiunt, vt malint Metaphorâ abuti, quam Compositionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis vtuntur, vt planè ex *Lingua* ipsâ quis perspiciat, Gentem fuisse illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus separatam. Annon & illud Observatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil rerundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Casuum, Coniugationum, Temporum, & similiarum fuisse; Modernis his ferè destitutas, plurima per Præpositiones, & Verba Auxiliaria segnitè expedire. Sanè facilè quis coniciat (vtcunque nobis ipsi placeamus) Ingenia priorum Seculorum nostris fuisse multò acutiòra & subtiliora. Innumera sunt eiusmodi, quæ iustum Volumèn complere possint. Non abs re igitur fuerit, *Grammaticam Philosophantem*, à *Simplici* & *Literariâ* distinguere, & *Desideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere iudicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *Sonus*, *Mensura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula nempe quâ percussione Lingux, quâ Aperturâ Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Nifu Gutturis, singularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed Portio sunt *Doctrinæ de sonis, sub Sensu & Sensibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dysphonias*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus; aut Consonantium Concurrentium Asperitates aliquatenus refugiat. Sunt & aliæ Respectiux, quæ scilicet diuersorum Popu-

lorum Auribus gratæ aut ingratae accedunt. *Græca Lingua* Diphongis scætet; *Latina* longè parcius. *Lingua Hispanica* Literas Tenues odit, easque statim vertit in Medias. *Lingua* quæ ex *Gothis* fluxere, Aspiratis gaudent: Multa sunt eiusmodi: Verùm hæc ipsa fortassè plus fatis.

At *Mensura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poesim* scilicet, non quatenus ad Materiam (de quâ supra) sed quatenus ad Stilum & Figuram Verborum; Versus nimirum siue Carmina. Circa quæ Ars habetur quasi pusilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Profodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Mensuras edocendas tantum restringi debeat: Adijcienda enim sunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materie, siue Subiecto, optimè conueniat? Antiqui Heroica Carmina Historijs & Encomijs applicauerunt; Elegos Querimonijs, Iambos Inuectiuis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Proprijs* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimium studiosi, *Linguas Modernas*, ad Mensuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicæ, &c.) traducere conati sunt; quas ipsarum *Linguarum* Fabrica respuit, nec minus Aures exhorrent. In huiusmodi rebus, Sensus iudicium, Artis præceptis præponendum; ut ait ille;

— *Cæne fercula nostræ*

Mallem conuiuiis quàm placuisse Cocis.

Neque verò Ars est, sed Artis abusus, cum illa Naturam non perficiat, sed peruertat. Verùm quod ad *Poesim* attinet (siue de *Fabulis*, siue de *Metro* loquamur) est illa (ut superius diximus) tanquam Herba luxurians, sine Semine nata, ex Vigore ipsius Terræ germinans. Quare vbique serpit, & latissimè diffusa est; ut superuacuum foret de Defectibus eius sollicitum

tum esse. De illâ igitur Cura est abijcienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus est de re tam pusillâ dicere; nisi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Observationem venit. At tamen illud ferè vniuerso Generi humano commune est, vt Vocem in fine Periodi submittant, in Interrogatione eleuent, & alia huiusmodi non pauca. Atque de *Grammatica* Parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hæc tenens.

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod vbique recipitur,) aut *Occulto* & *Prinato*, de quo inter singulos conuenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm Controuersiam & Quæstionem nobis peperit; Vtrùm scilicet eodem, Verba scribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potius ex more consueto? At illa *Scriptio* quæ reformata videri possit, (vt scilicet *Scriptio Pronunciationi* consona sit) est ex Genere inutilium Subilitatum. Nam & ipsa *Pronunciatio* quotidie gliscit, nec constans est; & Deriuationes Verborum, præsertim ex Linguis extraneis, prorsus obscurantur; Denique cum ex more recepto Scripta, morem pronuntiandi nullo modo impediunt, sed liberam relinquunt, quorsum attinet ista Nouatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca sunt. *Ciphræ simplices*; *Ciphræ Non significantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas vno Characterè complexæ*; *Ciphræ Rotæ*; *Ciphræ Clauis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: Vt sint Expeditæ, non nimis operosæ ad scribendum: Vt sint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum; Addo denique, vt, si fieri possit, suspicione vacent. Si enim Epistolæ in Manus Eorum deuenient, qui in eos qui scribunt,

bunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tamen si Ciphra ipsa fida sit, & deciphratu impossibilis, tamen subijcitur hæc Res Examine & Quæstioni; nisi Ciphra sit eiusmodi, quæ aut suspitione vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Elusionem Examinis attinet, suppetit Inuentum ad hoc nouum atque vtile, quod cum in promptu habeamus, quorsum attinet illud inter *Desiderata* referre, sed potius id ipsum proponere? Hoc huiusmodi est; Vt habeat quis duo Alphabeta, Vnum Literarum verarum, alterum Non-significantium; Et simul duas Epistolas inuoluat, vnã quæ Secretum deferat, alteram qualem verisimile fuerit Scribentem missurum fuisse, absque periculo tamen. Quod si quis de Ciphra seuerè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non significantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-significantibus; Hoc modo incidet Examinator in Epistolam illam Exteriorem; quam cum probabilem inueniet, de Interiõri Epistolâ nihil suspicabitur. Vt vero suspicio omnis absit, aliud Inuentum subijciemus, quod certè, cum Adolescentuli essemus Parisijs, excogitauimus; nec etiã adhuc, visa nobis res digna est, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphre altissimum; nimirum vt *Omnia per Omnia* significari possint: ita tamen, vt Scriptio quæ inuoluitur, quintuplò minor sit, quam eã cui inuoluitur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Restrictio. Id hoc modo fiet. Primò, vniuersæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas soluantur, per Transpositionem earum. Nam Transpositio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentijs triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui est Numerus *Alphabeti* apud nos) sufficiet. Huius *Alphabeti* Exemplum tale est.

Exemplum

Exemplum Alphabeti Biliterarij.

A B C D E F
 Aaaaa . aaaaab . aaaba . aabb . aabaa . aabab .
 G H I K L M
 aabba . aabbb . abaaa . abaab . ababa . ababb .
 N O P Q R S
 abbaa . abbab . abbba . abbbb . baaaa . baaab .
 T V W X Y Z .
 baaba . baabb . babaa . babab . babba . babbb .

Neque leue quiddam obiter hoc modo perfectum est. Etenim ex hoc ipso patet Modus, quo ad omnem Loci Distantiam, per Obiecta, quæ vel Visui, vel Auditui subijci possint, Secunda Animi proferre, & significare liceat; si modo Obiecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia sunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verum vt Inceptum perfequamur, cum ad Scribendum accingeris, Epistolam Interiorem in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* solues. Sit Epistola interior;

Fuge.

Exemplum Solutionis.

F V G E .
 Aabab . baabb . aabba . aabaa .

Præstò

Præstò simul sit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirum, quod singulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum sit, exhibeat.

Exemplum *Alphabeti Biformis*.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.

A A a. a. B. B. b. b. C. C. c. c. D. D. d. d.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.

E. E. e. e. F. F. f. f. G. G. g. g. H. H. h. h.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.

I. I. i. i. K. K. k. k. L. L. l. l. M. M. m. m.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.

N. N. n. n. O. O. o. o. P. P. p. p. Q. Q. q. q. R.

b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.

R. r. S. S. s. s. T. T. t. t. V. V. v. v. u. u.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.

W. W. w. w. X. X. x. x. Y. Y. y. y. Z. Z. z. z.

Tum demùm Epistolæ Interiõri, iam factæ *Bilateratæ*,
Epistolam Exteriõrem *Biformem*, literatim accommo-
dabis, & postea describes. Sit Epistola Exteriõr;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis*.

F V G F
a ababb aa b baa b baa baa.

Manere te volo donec venero

Apposuimus etiã Exemplum aliud largius eiusdem
Ciphrae, *Scribendi Omnia per Omnia*.

Epistola Interior, ad quam delegi-
mus *Epistolam Spartanam*, missam
olim in Scytale.

*Perditæ Res. Mindarus cecidit. Milites
esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque
hic diutiùs manere possumus.*

Epistola Exteriõr, sumpta ex *Epistolâ*
Primâ Ciceronis, in quâ *Epistola Spar-*
tana inuoluitur.

Ego omni officio, ac potius pietate erga te;
ceteris satisfacio omnibus. Mihi ipse nun-
quam satisfacio. Tanta est enim magni-
tudo tuorum erga me meritorum, ut quoni-
am tu, nisi perfectare, de me non conquies-
ti; ego, quia non idem in tua causa officio,
vitam mihi esse acerbam putem. In cau-
sa haec sunt: Ammonius Regis Legatus
aperte pecuniam nos oppugnat. Res agitur
per eosdem creditores, per quos, cum tu ad-
eras, agebatur. Regis causa, si qui sunt,
qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompe-
ium rem deferri volunt. Senatus Reli-
gionis calumniam, non religione, sed ma-
leuolentia, et illius Regiae largitionis
inuidiam comprobat. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam secum traxit *Doctrinam* erga ipsam *Relatiuam*: Illa est de *Deciphratione*, siue *Reiteratione Ciphrarum*; licet quis *Alphabetum Ciphrae*, aut pactum de *Latebrâ penitus* ignoret. Res sanè est illa, laboriosa simul & ingeniosa, & *Arcanis Principum*, veluti & illa prior, dicata. Attamen *præcautione solerti* fieri possit inutilis; etsi quomodò *Res nunc se habent*, magni prorsùs sit vsûs. Etenim si *Ciphrae introductæ* essent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam *Deciphratoris* prorsùs eluderent, & excluderent; quæ tamen sunt satis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut *Scribendum*. Verùm *Imperitia & Inscitia Secretariorum, & Amanuensium*, in *Aulis Principum* tanta est, vt maxima plerunque *Negotia Ciphris infirmis & futilibus*, committantur.

Intereà fieri potest, vt suspicetur quispîam, Nos in *Enumerationem, & quasi Censum Artium*, id agere, vt *Scientiarum Copiæ* (quas veluti in aciem adducimus) *Auctæ & multiplicatæ*, magis sint *Admirationi*; cùm tamen *Numerus earum* fortè ostentari, vires tam breui *Tractatu* vix explicari possint. Verùm Nos *Institutum nostrum fidelitè* vrgemus, atque in hoc globo *Scientiarum conficiendo*, etiam *Insulas minores, aut remotiores* omitti nolumus. Neque verò (vt arbitramur) *perfunctoriè*, licet cursim eas *Artes attingimus*; sed potius *Nucleos & Medullas ipsarum, ex multâ Materiæ massâ, stilo acuto* excerptimus. Cuius rei iudicium ipsis illis, qui in huiusmodi *Artibus peritissimi* sunt, permittimus: Cùm enim plerique, qui *multifidij videri volunt*, hoc ferè habeant; vt *Vocabula & Exteriora Artium passim iactantes*, illarum ignaris *Admirationi*, *Magistris ludibrio* sint; speramus nostra *contrarium prorsùs euentum habitura*, vt *peritissimi cuiusque in Artibus singulis iudicium maximè detineant*, cæteris minoris sint. Quod verò ad *Artes illas,*

las, quæ Minorum quasi Gentium videri possunt; si quis existimet nos, nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille & videbit, Homines in Prouincijs suis, magnos sanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperij fortè migrauerint, turbæ ferè immisceri, & inferioris notæ esse: similiter mirum non est, Artes istas leuiores, iuxta Artes Principales & supremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen ijs, qui Operam illis præcipuè impenderit, Res videantur vtique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo Sermonis* hæc dicta sint.

CAPVT II.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur vt pars Traditiuæ Substantiua & Principalis: Nomen ei inditur Prudentia Traditiuæ. Enumerantur Methodi Genera diuersa; & subiunguntur eorum Commoda & Incommoda.

Eniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis*. Ea vt Pars Dialecticæ tractari consuevit. Etiàm Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Dispositionis* reperit. Verùm Collocatio eius in Famulatio aliarum Artium, in Causâ fuit, vt pluri-
ma quæ ad ipsum spectant, cognitu vtilia, prætermiffa sint. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantiuam & Principalem de Methodo*, constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditiuam* appellamus. Itaque *Methodi Genera* (cùm varia sint,) enumerabimus potius, quàm partiemur. Atque de vnicâ *Methodo*, & Di-
chotomijs

chotomijs perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò tranſijt: Res certè ſimul & leuis, & Scientijs damnofiſſima. Etenim huiuſmodi Homines, cùm *Methodi* ſuæ Legibus res torqueant; &, quæcunque in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inſeectant; hoc efficiunt, vt quaſi Nuclei & Grana Scientiarum exiliant, ipſi aridas tantùm & defertas Siliquas ſtringant. Itaque inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum deſtruit.

Conſtituatur igitur prima Differentia *Methodi*, vt fit aut *Magiſtralis*, aut *Initiatiua*. Neque verò Verbum *Initiatiua* ita intelligimus, quaſi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiatiuam*, quæ ipſa Scientiarum Myſteria recludat, & denudet: *Magiſtralis* ſiquidem docet; *Initiatiua* intimat: *Magiſtralis* poſcit, vt fides habeatur ijs quæ dicuntur; *Initiatiua* verò potiùs vt Examen ſubeant: Altera Scientias Diſcentium vulgo; Altera tanquàm Filijs Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales iam ſunt) Vſum; Altera earundem Continuationem, & vltiorem Progreſſum. Harum poſterior, Via videtur *Deſerta* & *Intercluſa*. Ita enim adhuc Scientiæ tradi conſueuerunt, quaſi ex pacto, tam docens quam Diſcens, Errores aſcilcere cupiant. Etenim qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis ſuis Fides aſtruatur, non quo illa commodiſſimè Examine ſubiſciantur: & qui diſcit, ſibi extemplo ſatiſſeri, non legitimam Diſquitionem præſtolari expetit; vt magis ſit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *Non Errare*. Ita vt & Magiſter, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ ſuæ prode caueat, & Diſcipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ alijs tanquàm Tela pertexenda traditur,

ditur, *Eâdem Methodo* (si fieri possit) *animo alterius est insinuanda, quâ primitus inuenta est.* Atque hoc ipsum fieri sanè potest in Scientiâ per *Inductionem* acquisitâ: Sed in Anticipatâ istâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ utimur) non facîle dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus est Scientiam, peruenerit. Attamen sanè secundum Maius & Minus, possit quis Scientiam propriam reuifere, & Vestigia suæ Cognitionis simul & Consensûs remetiri; atque hoc pacto, Scientiam sic transplantare in Animum alienum, sicut creuit in suo. Artibus enim idem vsuuenit quod Plantis: Si Plantâ aliquâ uti in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; si verò transferre cupias in aliud Solum, tutius est Radicibus uti quam Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in vsu est) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidè) Scientiarum; sed tamen absque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inutiles. Quod si, Disciplinæ ut crescant, tibi Cordi sit, de Truncis minùs sis sollicitus; ad id curam adhibe, ut Radices illæ, etiam cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cuius quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subiecto, Similitudinem quandam habet; generatim autem non video quod aut in vsu sit; aut quod quis Inquisitioni eius dederit operam; proinde eam inter *Desiderata* numerabimus, eamque *Traditionem Lampadis*, siue *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet utraque *Methodus* commune, ut Vulgus Auditorum à Selectis separet; Illud oppositum, quod prior introducit modum Tradendi solito apertiolem, altera, de quâ iam dicemus, occultiolem. Sit igitur Discrimen tale, ut altera *Methodus* sit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenim quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris

Differen-

Differentiam; cum nos transferemus ad ipsum Modum Tradendi. Quinetiam *Acronimica* ipsa apud Veteres in vtu fuit; atque prudenter, & cum iudicio, adhibita. At *Acronimicum* siue *Enigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus dehonestatum est, à plurimis, qui eo tanquam Lumine ambiguo, & fallaci abusi sunt, ad Merces suas Adulterinas extrudendas. Intentio autem eius ea esse videtur, vt Traditionis Inuolucris, Vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum sum moueatur; atque illi tantum admittantur, qui aut per Manus Magistrorum, Parabolarum Interpretationem nacti sunt; aut proprio Ingenij acumine & subtilitate, intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni prorsus ad Scientias Momenti; cum scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodicè*. Notatu enim imprimis dignum est, in consuetudinem plerunque venisse, vt Homines ex pauculis Axiomatibus & Observationibus, in quouimodo Subiecto, Artem constituent quasi completam & solennem, eam Ingenij quibusdam Commentationibus suffarcinando, Exemplis illustrando, & *Methodo* reuinciendo. At illa altera *Tradio* per *Aphorismos*, plurima secum fert Commoda, ad quæ *Tradio Methodica* non attingit. Primum enim de Scriptore Specimen dat, vtrum ille leuiter & perfunctoriè Scientiam hauserit, an penitus imbibcrit. *Aphorismi* enim, nisi prorsus forent ridiculi, necesse est, vt ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abscinditur enim Illustratio & Exkursio; Abscinditur Varietas Exemplorum; Abscinditur Deductio & Connexio; Abscinditur Descriptio Practicæ: vt ad Materiam *Aphorismorum* nihil relinquatur, præter copiam Observationum bene amplam. Igitur ad *Aphorismos* non sufficet quispiam, imò de eis nec cogitabit sanè, qui se neutiquam copiosè & solidè

lidè instructum ad scribendum perspexerit. At in *Methodis*;

— *Tantum series iuncturaque pollet,
Tantum de medio sumptis accedit Honoris*;

Vt Speciem Artis, nescio cuius, præclaræ, sæpenumerò reportent ea, quæ si solvantur, segregentur, & dudentur, ad nihilum ferè recasura fòrent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Consensum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidèdè Demonstrationem quandam in Orbe præ se fert, partibus se inuicè illuminantibus, ideoque Intellectui satisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ communi sparguntur, non ordine componuntur, ideò magis iisdem conducunt etiàm sparsa Documenta. Postremò, *Aphorismi*, cùm Scientiarum Portiones quasdam & quasi Frustra tantùm exhibeant, inuitant, vt alij etiàm aliquid adjiciant & erogent; *Traditio verò Methodica*, dum Scientiam integram ostentat, securos illicò Homines reddit, quasi iam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni & illud quoque momenti; cùm scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Affertiones adiectis probationibus*, aut per *Questiones vnà cum Determinationibus*. Hanc autem posteriorem *Methodum* si immoderatiùs quis persequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progressibus Exercitùs cuiuspiam impedimento & damno fòret, si in minutis quibusque Castellis aut Oppidis expugnandis subindè hæreat. Etenim si quis in Acie sit superior, & summæ Belli sedulò incumbat, minora illa loca vtrò se submittent: Illud tamen inficias non ierim, Urbem aliquam magnam & munitam, à tergo relinquere, haudquaquam sempèr tutum esse: Eodem modo, *Confectionibus* in Scientiarum Traditione temperandum, ijisque

ijſque parcè vtendum; & ad hoc tantùm, vt maiores Præoccupaciones Animorum & Præiudicia frangantur; minimè autem vt leuiores Dubitationes excitentur & prouocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, vt ſcilicet *Methodus ſit ſubiectæ materiæ quæ tractatur accommoda*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ ſunt inter Scientiâs maximè Abſtracta & ſimplicia;) alio Politica (quæ maximè ſunt Immerſa & Compoſita.) Neque (vt iam diximus) *Methodus* vniformis in Materiâ multiformi commodè ſe habere poteſt. Equidem quemadmodum *Topicæ particulares* ad Inueniendum probauimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum ſimiliter aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, in tradendis Scientijs cum iudicio adhibendum. Illud autem regitur per Inormationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda eſt) in Animis Diſcentium prius inuſas & impreſſas. Aliter enim tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum noua & peregrina prorsus accedit; aliter ea, quæ Opinionibus iam pridem imbibitis & receptis, eſt affinis & familiaris. Ideoque Ariſtoteles Democritum ſugillare cupiens, reuera eum laudat; *Si* (inquit) *ſerio diſputare velimus, non ſectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus eſſet nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus iam Sedes ſuas collocarunt; non aliud habent quod agant, niſi vt diſputent & probent. Illis contra, quorum Dogmata Opinionibus populares transcendunt, gemino labore opus eſt: primò vt intelligantur quæ afferunt; deinde vt probentur: Ita vt neceſſum habeant conſurgere ad Auxilia Similitudinum & Tranſlationum, quo ſe captui Hominum inſinuent. Videmus igitur ſub Infantiâ Doctrinarum; ſeculis rudioribus,

cùm Syllepses illæ, quæ iam factæ sunt vulgares & tritæ, nouæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuisse. Aliàs euenisset, vt quæ proponebantur, aut absque notâ seu attentione debitâ transmissa, aut pro Paradoxis reiecta fuissent. Etenim Regula quædam est Traditionis, *quod Scientia omnis que Anticipationibus siue præsuppositionibus non est consona, à Similitudinibus & comparationibus suppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diuersis Generibus, hæc dicta sunt; ijs videlicet, quæ antehac ab alijs notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Systaticam, Diæreticam*, etiàm *Crypticam, Homericam*, & similes, rectè sunt cæ inuentæ & distributæ; Neque caussa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* huiusmodi sunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Dispositione totius Operis vel Argumenti* Libri alicuius; Altera de *Limitatione Propositionum*. Etenim ad Architecturam spectat, non solum Fabrica totius Ædificij, sed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & similium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura est. Atque hæc in Parte melius meruit Ramus, in optimis illis Regulis (καθόλου ἀπάντων, καὶ ἀπάντων, καὶ ἀνὰ μέρος, &c.) renouandis, quam in Vnicâ suâ *Methodo* & *Dichotomijs* obtrudendis. Veruntamen nescio quo Fato fit, vt in Humanis (sicut sæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique Custodes*. Certè Conatus Rami, circa illam Propositionum Limam, coniecit eum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auspicatò enim & felicitis cuiusdam Genij ductu processerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *conuertibilia* facere attentauerit, & non simul ea reddiderit *Circularia*, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo feciùs Rami in hæc parte vtilem fuisse non inficiamur.

Superfunt duæ adhuc *Propositionum Limitationes*, præter eam vt fiant *Conuertibiles*; Altera de *Extensione*; altera de *Produçione* ipsarum. Sanè habent *Scientiæ*, si quis rectè aduertat, præter *Profunditatem*, alias duas *Dimensiones*; *Latitudinem* scilicet, ac *Longitudinem* suam. Ac *profunditas* quidem ad ipsarum *Veritatem* & *Realitatem* refertur: Hæ enim sunt, quæ *Soliditatem* conferunt. Quantum ad reliquas duas, *Latitudo* accipi & computari potest de *Scientiâ* in *Scientiam*; *Longitudo* verò sumitur à summâ *Propositione* ad imam in eadem *Scientiâ*. Altera *finis*, & *veros Scientiarum Terminos* complectitur, vt *Propositiones* propriè, non promiscuè tractentur; & euitetur *Repetitio*, *Excursio*, denique *Confusio* omnis: Altera *Normam* præscribit, quousque & ad quem *Particularitatis* gradum, *Propositiones Scientiarum* sint deducendæ. Sanè dubium non est, quin aliquid *Exercitationi* & *Practicæ* sit relinquendum; Oporteret siquidem *Antonini Pij* vitium euitari, ne simus *Cymini Sectores in Scientijs*, neue *Diuisiones* ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualiter in hæc *Parte*, nobis ipsi temperemus, *Inquisitione* planè dignum est. Videmus enim nimium *Generalia* (nisi deducantur) parùm informare, quin potius *Hominum Practicorum* ludibrio *Scientias* exponere, cum nihilo magis ad *Practicam* faciant, quam *Chorographia* *Otelij* vniuersalis, ad *viam* monstrandam, quæ *Londino* ducit *Eboracum*. Certè *Regulæ optimæ*, *Speculis* ex *Metallo*, non inficite assimilantur; in quibus cernuntur vtique *Imagines*, sed non antequàm *expolita* fuerint; Sic iuuant demùm *Regulæ* & *Præcepta*, postquàm *Exercitationis* *Limam* subierint. Quod si tamen, vsque à principio, *Regulæ* illæ fieri possint *nitidæ*, & quasi *Crystallinæ*, id optimum factu fõret, quandoquidem *Exercitatione* assiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi*

(quam *Prudentiam Traditiue* nominauimus) hæc dicta sint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, insudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cum potius sit *Methodus* Imposturæ; quæ tamen quibusdam Ardelionibus acceptissima proculdubio fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicuius guttulas aspergit, vt quis sciolus, specie nonnullâ Eruditionis ad Ostentationem possit abuti. Talis fuit *Ars Lullij*; Talis *Typocosmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cuiusque Massa & Aceruus; ad hoc, vt qui Voces Artis habeant in promptu, etiâ Artes ipsas perdidicisse existimentur. Huius generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, vbi Præfegmina multa reperiuntur, sed nihil quod alicuius sit pretij.

CAPVT III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ.

Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent; Colores Boni & Mali, tam simplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

Enimus iam ad *Doctrinam de Illustratione Sermonis*: Ea est, quæ *Rhetorica* dicitur, siue *Oratoria*. *Scientia* certè & in se egregia, & egregiè à Scriptoribus exulta. Eloquentia autem, si quis verè rem æstimet, *Sapientiâ* proculdubio est

est inferior. Videmus enim quanto interuallo hæc illam post se relinquat, in Verbis quibus allocutus est Mosem Deus, cum ille munus sibi delatum, propter Defectum Elocutionis recusasset, *Habes Aaronem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei*. At Fructu, & populari existimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, sed dulcis eloquio maiora reperiet*. Haud obscure innuens, Sapientiam Famam quandam, & Admirationem cuiuspiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè esse efficacem. Ad *Artis* verò huius Culturam quod attinet; Aristotelis erga Rhetores sui temporis Æmulatio; atque Ciceronis studium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo vsu coniunctum; in causâ fuerunt, vt in Libris suis de hæc *Arte* conscriptis, seiplos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentissima huiusce *Artis*, quæ in *Orationibus Demosthenis & Ciceronis* habentur, Præceptorum acuminis & diligentiae addita, profectus ipsius geminârunt. Quare, quæ in hæc *Arte* desiderari inuenimus, versabuntur potius in *Collectionibus* quibusdam, quæ tanquam Pedissequæ huic *Arti* præstò sint, quàm in *Disciplinâ* & vsu *Artis* ipsius. Nam etiàm tum, cum *Promptuariæ* cuiusdam inter *Logica*, mentionem faceremus, vberiora eius rei *Exempla* in *Rhetoricis* polliciti sumus.

Veruntamen vt more nostro, circa Radices huius *Artis*, Glebam paululùm aperiamus & subigamus; *Rhetorica* certè *Phantasiæ*; quemadmodum *Dialectica* *Intellectui* subseruit. Estque, si quis altius rem penetret, *Officium & Munus Rhetoricæ* non aliud, quam vt *Rationis dictamina phantasiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem*. Regimen enim *Rationis*, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophismatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præstigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*;

cam;

cam; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodum enim in Negotijs, quæ cum alijs contrahimus, vinci quis & perduci solet, vel *Astu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiam in illâ Negotiatione internâ, quam nobiscum exercemus, aut *Argumentorum Fallacijs* subruimur, aut *Impressionum & Obuersionum Assiduitate* sollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum Naturâ Humanâ, vt illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valent, neutiquàm verò ad eandem roborandam & stabilendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* est, docere Formam Argumentorum, ad Præsidia Intellectûs, non ad Insidias. Finis itidè m *Ethicæ*, Affectus ita componere, vt Rationi militent, non autem eam inuadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantasiâ implere Obuersionibus & Simulachris, quæ Rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim Artis ex obliquo tantùm interueniunt, ad Cauendum, non ad Utendum.

Quaproptèr in Platone summa fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* sui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocavit: Eam similem esse dicens *Coquinariæ*, quæ non minùs Cibos salubres corrumpèret, quàm insalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Delicijs abutens. Absit autem, vt Oratio non frequentius versetur, in Rebus honestis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim vbique præstò est: Siquidè m nemo est, quin honestiùs loquatur, quam aut sentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse obijci Cleoni; quòd cùm semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset, vt Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè quippe cùm sciret, de rebus fordidis & indignis,

non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Elegantè enim Plato (licet iam in Triuio decantetur) *Virtus si conspici daretur, ingentes sui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quasi conspicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest vt per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, viuâ, coràm sistantur. Siquidem Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententijs & Conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere satagebant; quæ res paruum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porro, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsus morigeri essent; verum est, nullum magno perè futurum, Persuasionum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, vsum; sed satis fõre; si Res ipsæ nudè & simpliciter proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Secessiones faciunt; quinetiam tantas turbas & Seditiones mouent, (secundum illud,

— *Video meliora, proboq̃,*

Deteriora sequor)

Vt Ratio prorsus in seruitutem & Captiuitatem abrepta fõret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minus Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potiùs operâ eius, scædus inecatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens sempèr ferri, atque hæc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præsentia*; Ratio prospiciens in longum, etiam futurum, & in summâ. Ideoque cùm quæ in præsentia obuerfentur, impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerunque Ratio, & subiugatur. Sed postquam Eloquentiâ,

quentiâ, & Suasionum vi effectum fit, vt Futura & Remota, constituentur & conspiciantur tanquàm Præsentiâ, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet vsu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialecticâ* à *Rheticâ*, quod (vt vulgò dicitur) Altera instar Pugni, Altera instar Palmæ sit; (Altera scilicet pressè, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialecticâ* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetoricâ*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rheticam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex utrisque participet. Siquidem Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, vniuersis Hominibus suat communes; at Probationes & suasiones *Rheticæ*, pro ratione Auditorum variari debent; vt quis tanquàm Musicus, Auribus diuersis se accommodans, sit demùm

Orpheus in Syluis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis eius Perfectionem & Culmen desideret) eò usque extendi debet; vt si eadem ipsa apud diuersos Homines sint dicenda, apud singulos tamen alijs atque alijs verbis sit vtendum. Quanquam hâc Parte Eloquentiæ (Politicâ scilicet & Negotiosâ, in priuatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos vti consultius fôret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, nouam instituere Inquisitionem, eamque nomine *Prudentiæ Sermonis priuati* indigetare, atque inter

Desiderata

Desiderata reponere: Rem certè, quam quò attentius quis recogitet, eò pluris faciet. Vtrum verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hæc *Arte*, quæ (vt antè diximus) eius sunt generis, vt pro *Appendicibus* potiùs cenferi debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non inuenimus, qui Prudentiam illam, simul & diligentiam Aristotelis, benè persecutus sit, aut suppleuerit. Hic nimirum cœpit colligere, *Signa popularia*, siue *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximij Vsûs, præsertim ad *Negotia*, & Prudentiam Sermonis priuati. Labores verò Aristotelis circa *Colores* istos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi sint, paucos admodum recenscat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habeant adiunctos: Tertio, quod videtur ille vsum eorum ex parte ignorasse: Vtus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commouendum subseruit. Complures siquidem loquendi Formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatum est, quàm quod obtusum; licet in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent.*

Hoc Itacus velit, & magno mercentur Atrida;

Quam si simpliciter dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit.* Itaque *Mucrones* isti, & *Aculei Sermonû*, minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem, vt *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustrauerint.

**Exempla Colorum Boni & Mali tam
Simplicis quam Comparati.**

Sophisma.

I Quod laudant Homines & celebrant, Bonum;
quod

quod vituperant & reprehendunt, Malum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis; scilicet, Aut propter *Ignorantiã*; Aut propter *Malã Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorũ & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiã*; Quid Vulgi Iudicium ad Examen Boni & Mali? Melius Phocion, qui, cum populus ei præter solitum applauderet, quæ fuit, Num fortè deliquisset? Propter *Malã Fidẽ*; Laudantes enim & Vituperantes suam Rem sæpius agant, neque loquuntur vt sentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Itẽm, *Malũ est, malũ est (inquit Emptor) sed cum recesserit, tum gloriabitur*. Propter *Factiones*; Cuius enim patet, consuescere Homines, eos qui suarum Partium sunt, immodicis effere Laudibus; qui autem contrariarum sunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alij enim Naturã facti sunt, & cõpositi, ad Adulationẽ Seruilem; Alij contrã Momi & tetrici; Vt laudando & vituperando, suis *Ingenijs* tantũ obsecudent, parũ de Veritate solliciti.

Sophisma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiam ab Amicis reprehenditur, magnum malum.*

Sophisma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratijs, & contra Animi nostri Affectum, & propensionem loquimur, ea ipsa, vim veritatis à nobis extorquere, faciliè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Astutiam*; tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandoque tribuunt, non inuitè, nec à vi veritatis coacti, sed eas tamen deligentes, quæ *Inimicis* suæ inuidiam & pericula constare possint. Itaque apud Græcos, supersticio quædam inualuit, vt crederent, si quis ab altero laudaretur, Animo maleuolo, & proposito nocendi, *Naribus eius Pustulam annasci solere*. Fallit iterum, quia Laudes interdum

terdum impertiunt *Inimici*, tanquam Præfatiunculas quasdam, vt postea liberius, & maliciosius calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiâ hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdum agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm Amicos suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam vtuntur, quò paulò post in laudes effusius excurrant.

Sophisma.

3 *Cuius Priuatio bona, id ipsum Malum; cuius Priuatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparisonem Boni & Mali*; Aut propter *Succeffionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum*. Propter *Comparisonem*; Si bonum fuerit Generi Humano, priuari Esu Glandium, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore priuari, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam Iunior. Per *Succeffionem*; Etenim Priuatio Boni alicuius non semper dat locum Malo, sed quandoque maiori Bono; vt cum Flos decedit, Fructus succedit: Nec Priuatio alicuius Mali dat semper locum Bono, sed interdum maiori Malo. Nam sublato Inimico Clodio, Milo simul & Segerem Gloriæ perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidem Bonum, aut Malum: quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, vt quæ Naturâ suâ conueniant, etiâ Locis conueniant; quæ verò con-

trariæ Naturæ sunt, etiam Interuallis distent: Cùm singula Amica sibi associare, Inimica summouere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscurationem*; tertio propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, vt quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquam læta reperies. Rectè etiã ille, *Diuitis Serui maximè Serui*. Nec malè cauillatus est qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigilijs* comparauit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Ieiunijs addicuntur. Propter *Obscurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; vt licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurerent, & obumbrent. Quod etiã de *Sole* notant Astronomi; quod sit scilicet *Aspectu bonus, Coniunctione & Approximatu malus*. Propter *Protectionem*; Nam non solum res coeunt & congregantur propter Confortium, & Naturæ similitudinem; sed etiã Malum (præsertim in Ciuilibus) confugit ad Bonum, vt lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Asyla Diuorum; & Vitium ipsum se in Virtutis Umbra recipit;

Sæpè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & Bonum se aggregat ad Malum, non propter Confortium, sed vt illud conuertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Seruatori nostro obiectum est, quod *Conuersaretur cum publicanis & peccatoribus.*

Sophisma.

5 Cui ceteræ Partes, vel Sectæ, Secundas unanimiter deferunt, (cùm singule Principatum sibi vendicant) melior reliquis

reliquis videtur: Nam primas quoque ex Zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & Merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepsiā tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. *Interroga enim (inquit) Stoicum, quæ Secta sit potior; ille suam cæteris anteponet: Deinde quæ secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similiter cum Epicureo (qui Stoici vix aspectum tolerauerit) postquam suam Sectam collocarit in summo, collocabit Academicam in proximo.* Similiter, vacante Dignitate aliquâ, Princeps si Competitores singulos interrogaret, quem post se potissimum commendare vellent, Verisimile est, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritus fuerit, concursura.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Inuidiam*. Solent enim Homines, proximè post se, & Factionem suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint enervæ & imbelles, quiq; eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimùm insultarunt, aut incommodarunt.

Sophisma.

6 *Cuius Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huc pertinent *Formule* illæ vsitatæ; *Ne peruagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis neruosum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rheticum*. At tamen interdum fallit. Primò, quia sunt Res haud pauca, periculo plurimùm obnoxia, quæ tamen, si euadant, cæteris antecellant. Ita vt Genere sint deteriores, quia sæpiùs periclitantur & excidunt; Indiuiduo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum

Gallicum Adagium; *Filius Parisiorum, & Gemma Mensis Martij, si ex illis euadat vnus, erit instar decem aliorum.* Adedò vt in Genere, Gemma Maij Gemmæ Martij præstet; sed tamen in Indiuiduo, Optima Gemma Martij optimæ Gemmæ Maij præferatur. Fallit secundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem: Quomadmòdum in obseruationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiàm acutissimis Calidarum Regionum præstare. Similitèr, in Exercitiis compluribus, si Res Duello inter singulos transigeretur, fortassè ad vnâ Partem accederet Victoria; si Copijs vniuersis, in alteram. Etenim Excelentia & Exuperantia casum recipiunt; at Genera Naturâ aut Disciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretiosius; Attramen Adamas præcellit Auro.

Sophisma.

7 *Quod rem integram seruat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentia genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æsopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ siccatate, cum Aquæ vbique deficerent, deliberârunt, quid sibi demùm agendum esset: Prior autem; *Descendamus (inquit) in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam: Cui altera ita regerit; Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodo exinde rursus ascendere poterimus?* Firmamentum autem huius Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adedò sint incertæ, & Periculis expositæ, vt illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc spectant Formulæ illæ, quæ in vsu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum volles, sumes ex Fortunâ, &c.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna vrget, vt aliquid demùm decernatur. Etenim vt elegantèr à quopiam dictum est; *Etiàm non Statuere, est aliquid Statuere*: Adèò vt sæpenumerò Consilij Suspensio, pluribus nos implicet *Necessitatibus*; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Auaris: Sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Auarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & huiusmodi Scepticus nil exequi vult, vt omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia *Necessitas*, & illud (quod aiunt) *Iacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Cæteris pares, necessitate certè superiores estis.*

Sophisma.

8. *Quod quis culpâ suâ contraxit, maius Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Huius Rei Causa est, quod Morsus Conscientiæ Aduersa conduplicet: Contrâ, Conscium sibi esse, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solutium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Desperationi propiora, vbi quis seipsum accuset, & diseruciet;

Seque vnum clamat Causamque Caputque Malorum.

Contrâ Calamitates Virorum insignium, eleuat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porrò cum Malum ab alijs intentetur, habet quiuis, quod liberè conqueri possit; vnde Dolores sui exhalent, neque Cor suffocent: Etenim ijs, quæ ab iniuriâ Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut vltionem meditari, aut denique Nemefim Diuinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, si à Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contrâ,

Contrà, vbi quis Malum aliquod suâ Culpâ contraxerit, stimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum est Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpè in nostrâ Potestate sita est; Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes, non semel Ciues suos huiusmodi Verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestrà incuriâ & culpâ, res vestrae malè se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfecti essetis, & nihilominus Status vester, vt nunc, laborasset, ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquando meliorem. Cum verò Errores vestri in causâ potissimum fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, pristinum statum vestrum recuperaturos.* Similitèr Epiëtetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accusant*; Superiorem ijs, *qui se ipsos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec se ipsos.* Fallit secundò, propter insitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, vt Errores proprios agnoscant. Hoc verò vt euitent, Patientiam adhibent longè maiorem, in ijs malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, vt cum culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: Quod si postea in notitiam peruenerit, culpam illam ad Filium, aut Vxorem, aut Gratosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consulescunt: Eodem modo fit, cum Res aliqua accidit, propter quam Necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infeliciter egerunt, contra consensum Parentū, aut Amicorū, qualescūq; Infortuniū sequatur, illud sedulo dissimulabūt.

Sophisma.

Sophisma.

9 Gradus Priuationis maior videtur, quàm Gradus Diminutionis; & rursus, Gradus Inceptionis maior videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon est in Mathematicis; Nullas esse Rationes Nibili ad Aliquid. Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, maiores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius est, vnum perdere Oculum, quam vtrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberòs habenti, grauius est, vltimum, qui superstes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cùm duos priores Libros combussisset, pretium tertij duplicauit: Siquidem illius Amissio Gradus fuisset Priuationis, non Diminutionis.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, propter eas res, quatum Vfus in Sufficienciâ quadam, siue Competenciâ; hoc est, Quantitate Determinatâ, consistit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; grauius ei fuerit, Nummo vnico Aureo carere, quàm si, posito quod ille vnicus parari non poterit, deessent etiã decem alij. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnosior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus, qui ad Egestatem redigit. Huc spectant Formulæ illæ vsitatæ; *Sera in fundò Parsmonia: Parum interest, vtrum nihil habeas, an quod nihil iuuet, &c.* Fallit secundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio vnus sit Generatio alterius*. Adèò vt Gradus ipse Priuationis vltimæ, minùs interdum incommodet, quoniam Ansam & Stimulũ præbet, nouæ alicui Rationi incundæ. Vnde etiam Demosthenes sæpius conqueritur apud Ciues suos; *Conditiones minùs vtilis, & honorificas, quas à Philippo impostas subibant, nihil aliud esse, quàm Alimenta quedam ipsorum Ignauie & Socordiae; vt multò ijs fuisset satius illis omnino*

R r

carere;

carere; propterea quod hoc pacto, Industria illorum melius a cui possit ad alia paranda Remedia. Nouimus certè Medicū quendam; qui, Mulierib⁹ delicatis, querentib⁹ se malè habere, sed tamè à Medicamētis omnib⁹ abhorrere, solebat dicere, non minus facetè, quam morosè, *Vobis omninò opus est, vt deterius valeatis, quo Medicamenta, etià quelibet, libentè toleretis.* Quinetiàm ipse Gradus Priuationis, siue Indigētiæ vltimæ, salutaris esse possit, non tantū ad excitandā Industriam, verū etiā ad imperandā Patientiā.

Quod ad secundum Membrum huius *Sophismatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quiditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta vsurpantur, de Initijs Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cepit, habet, &c.

Hinc Astrologorum Superstitio, qui iudicium faciunt, de Dispositione aut Fortunā Hominis, ex Momento siue Articulo Natiuitatis aut Conceptūs,

Elephas

Fallit Sophisma primò, quoniam in nonnullis, primæ Rerum Inceptiones, nihil aliud sunt, quàm quæ Epicurus, in Philosophiā suā, appellat *Tentamenta*; id est Rudimenta quædam; quæ nihili sunt, nisi iterentur, aut prouehantur. Itaque in hoc casu, Gradus secundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodū in Plaustris, Equus qui penultimus est, plus confert ad Motum Plaustrum quàm Primus. Etiā non ineptè dicitur solet; *Coniuium regestum, illud esse, quod pugna sit reum.* Prius enim fortasè præteruolaturum fuisset. Itaque prius *Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundò, propter Dignitatem Perseuerantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Calus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Iudicium, Constantiam. Fallit tertio in ijs rebus, quarum Natura & Cursus ordi-

ordinarius in contrarium Rei inceptæ fertur. Ita vt prima Inceptio perpetuò euacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis vsitatis dicitur; *Non progredi, est regredi*: Et, *Qui non proficit, deficit*: Vt in Cursu in aduersum Montis; Remigatione in aduersum Gargitis: At contrà, si in decliui Montis Motus incipiat; aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Inceptus* longè potiores Partes tenet. Porrò iste *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Inceptionis*, qui sit à potentia ad actum, comparatum cum *Gradu*, qui sit ab Actu ad Incrementum: Verùm etiàm ad *Gradum*, qui sit ab Impotentia ad potentiam, comparatum cum gradu, qui sit à potentia ad Actum. Etenim *Gradus*, ab Impotentia ad Potentiam, maior videtur, quam à Potentia ad Actum.

Sophisma.

10 Quod ad Veritatem refertur, maius est, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio eius, quod ad Opinionem pertinet, hæc est; quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.

Ita pronunciant Epicurei, de Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ; quod similis sit Felicitati Histrionis in Scenâ; qui si à Spectatoribus, & plausu eorum destitueretur, Animis statim concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, Bonum Theatrale vocant. Aliter fit in Diuitijs, de quibus ille,

Populus me sibilat; At mihi plaudo.

Itidèm in Voluptate,

— *Grata sub imo*

Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia huius *Sophismatis* subtilior paulò est; licet Responso ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, Propter Auram popularem.

Cùm etiã illud præceptum sit, *Vt quis maxime omnium seipsum reuereatur.* Ita vt Vir Bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præfertim ea, quæ Labores & Consiictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari soleant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipuè propter se. Siquidem Fama possit esse, Causa tantùm *Impulsiva*, aut *Sine quâ non*; neutiquàm *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiã; Si duo fuerint Equi, quorum vnus, Calcaribus non admotis, quæuis haud segnitè præstaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore iudicabitur. Neque quenquam iudicij sani commouerit Formula illa; *Apoge istum Equum, cuius Spiritus siti sunt in Calcaribus.* Quandoquidè enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque vllò modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea æstimandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiã ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantùm habendus est. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subseruiunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cùm semper illa præstò sint ei, etiã non inuitata; nil officit, quò minùs Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota eius rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Sophisma.

II Quod operã & virtute nostrã partum est, maius Bonum;

num ; Quod ab alieno Beneficio, vel ab Indulgentiâ Fortunæ delatum est, minus Bonum.

Caussæ huius Rei hæ sunt : Primò, propter *Spem de Futuro*. Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Ventis secundis, non multum inest certitudinis ; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adeò vt, postquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Instrumenta, in nouos vsus paratâ ; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, eius etiàm *alijs Debitores sumus* ; cum, quæ per nos ipsi comparauerimus, nihil oneris secum irabant. Etiam si quid Indulgentiâ Diuinâ in nos cumulauerit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines prauos & improbos mordet ; vbi in priore genere illud Prophetæ vsu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo*. Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minime profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio*. Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem ; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus*. Quartò, quia quæ *Industria propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus & Contentione* ferè coniuncta sunt, quod nonnullam habet in se *Suauitatem* ; vti Salomon, *Suavis Cibus à Venau.*

Elenchus.

At quatuor inueniuntur *Colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elenchorum*. Primò, quia *Felicitas* videtur esse *Signum quoddam, & Character Fauoris Diuini* ; & propterea, tum in nobismetipsis *Confidentiam & Alacritatem* generat, tum apud alios *Auctoritatem & Reuerentiam*. Felicitas autem ista etiàm *Fortuna* complectitur, ad quæ *Virtus* ægrè aspirat ; Veluti cum Cæsar ad *Navis Gubernatorem*, *Animos addendo*, dixit ; *Cæsarem portas*

portas & Fortunam eius. Quod si dixisset, *Cesarem portas, & Virtutem eius*, frigidum prorsus fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute, aut Industriâ procedunt, sunt imitabilia, & alijs patent;* cùm Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogatiua quædam Hominis Indiuidui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertio, quæ ex Felicitate proueniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta;* At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque elegantè Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agefilai & Epaminondæ, qui vno æuo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum aliàs excellent, sponte etiâ fluere, videantur, & quasi Genium sapere.* Quarto, quia quod præter Spem, aut præter Expectatum contingit, gratius, & maiore cum Voluptate in Hominum Animos inluit. Illud verò neutiquam competit ijs, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophisma.

12 Quod ex pluribus constat & Diuisibilibus, est maius, quam quod ex paucioribus, & magis vnum; Nam omnia per Partes considerata maiora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortius autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.

Sophisma istud videtur etiâ primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantum, sed Maioritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum Sophisma sæpius Phantasiâ; quinetiâ insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi breuior videtur via, in planitie, vbi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terra, vbi simul conspiciuntur Arbores, aut Ædificia,

Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & diuidere possit. Sic homini benè nummato, postquam Areas suas, & Marsupia, diuiserit, & digesserit, maior etiàm quàm antea subit Diuitiarum Phantasia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones diuidatur, atque singula seorsùm tractentur. Hoc verò adhuc magis Phantasiam implet, si fiat promiscuè, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermissum. At contrà, quæ confusè repræsentantur, non solum in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhuc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, vbi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipsius magnitudine. Etenim cum hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo, aut Dolore corripitur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsidrâ, quàm si ijdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reuerà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & breuius facit, quam Opinio illa falsa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam superiùs dictû est, aliquandò euenit. Licet enim visus in Principio viam ostendet breuiorem sensus, quia indiuisa est; tamen si ex eo obrepat opinio, de longè minori Interuallo, quam reperitur; Opinionis eius vanæ Frustratio efficiet, vt videatur demùm, etiàm quam reuerà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicuius falsæ, de Magnitudine Rei cuiuspiam, velificari cupiat, caueat à Distributionibus, sed rem integram vtique extollat. Fallit *Sophisma* secundò,

si Distributio ea distrahatur, non autem simul obuer-
setur, aut vno Aspectu visum feriat. Itaque si Flores in
Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, maioris
Quantitatis Speciem præbebunt, quam si omnes in vno
Toro simul crescerent; Modò Toruli illi, oculis simul
subijciantur; Aliter enim Vnio Distributioni distractæ
præualebit. Sic Reditus eorum maiores videntur, qui-
bus Prædia & Latifundia sua vicina aut coniuncta sunt.
Nam si ipsa sita sint, non veniunt tam faciliè sub
Aspectum. Fallit *Sophisma* tertio, propter Dignitatem
Vnitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Composi-
tio, Indigentia in singulis, Signum est certissimum;
vbi illud vsu venit,

Et quæ non profunt Singula, Multa iuuant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, atten-
dis ad plurima, vnum sufficit.* Hinc illa Fabula Æsopi
de Vulpe & Feli. Iactabat enim Vulpes, quantas Ar-
tes haberet, & Effugia, quibus se à Canibus eriperet;
Felis autem se vnico tantum confidere Auxilio dixit, vt-
pote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet:
Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius
præsidium fuit: vnde Adagium; *Multa nouit vulpes,
sed Felis vnum magnum.* Quin etiàm in huius Fabula
significatione Morali idem cernitur: Nam potenti &
fido Amico niti, plus præsidij habet, quam Artes &
Astutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco sufficient. Superest autem
nobis eiusmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos
olim Adolescentes congessimus: attamen sine Illustra-
tionibus suis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore con-
cinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, abs-
que Illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti pro-
deant,) proponere, minimè nobis consentaneū videtur.
Illud interim monemus, Rem istam, qualiscunque ea
videri

videri possit, haud parui, iudicio nostro, esse pretij: utpote quæ ex *Philosophiâ primâ*, & ex *Politiciâ*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, siue *Coloribus Boni ac Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hæc tènus.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & *desideratur*, caest, quàm Cicero (ut superius in *Logicâ* diximus) innuit; cum præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque Partem, disputati & tractati. Quales sunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc Præceptum, etiàm ad aliâ extendimus; ut non solum ad Genus Iudiciale, sed etiàm ad *Deliberatiuum*, & *Demonstratiuum* adhibeatur. Omninò hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens est vsus, (siue ad *Probationes* & *Refutationes*; siue ad *Suasiones*, & *Dissuasiones*; siue ad *Laudes* & *Vituperia* spectent;) meditados iam haberi; eosque vltimis Ingenij viribus, & tanquàm improbè, & prorsus præter *Veritatem* attolli, & deprimi. Modum autem huius *Collectionis*, tam ad vsum, quàm ad *Breuitatem*, optimum fore censemus, si huiusmodi *Loci* contrahantur, in *Sententias* quasdam acutas, & concisas; tanquàm *Glomos* quosdam, quorum *Fila* in fusiore *Discursu*, cum res postulat, explicari possint. Atque similem quandam *Diligentiam*, in *Senecâ* reperimus, sed in *Hypothesibus* siue *Casibus*. Eius generis, cum plurima parata habeamus, aliqua ad *Exemplum* proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla Antithetorum.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitus insita est; ij iam non mali esse nolunt, sed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiâ in Monumentis Mortuis Veneramus; quanto magis in Viuis?

Si Nobilitatem Familiarum contempnas, que tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidie subducit, Gratio tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Maiorum deprecatione ad Veniam sepiùs utuntur, quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum nouorum, ut Nobiles præ illis tanquam Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respectant nimis sapè; quod mali Cursoris est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam vlcisci solent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu, per Malitiam vtiq; suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, vt Gemma Nobili, melius inseritur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis laua Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leues sunt, quos Forma ornat, & quos mouet.

Con-

IUVEN-

IUVENTVS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Iuuenum Consilia, plus habent e Numine.

Senes sibi sapiunt magis, alijs & Reip. minus.

Si conspici daretur, magis deformat Animos quam Corpora Senectus.

Senes omnia metuant, præter Deos.

Con.

Iuuentus penitentia Campus.

Ingenitus est Iuuenibus Senilis Auctoritatis Contemptus; ut quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad que Consilia non aduocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur in Gratias.

VALETUDO. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori supplicem.

Corpus sanum, Hospes Anima est; Ægrum, Ergastularius.

Nil tam Summas Actionum promouet, quam prospera valetudo; at contra infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Conualescere est sæpè Iuuenescere.

Excusatio Valetudinis Polychresta; ad quam etiã Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Anima iungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia administravit; & Lectica magnos Exercitus.

VXOR & LIBERI. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familia.

Vxor & Liberi Disciplina quedam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & seueri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos suscepit, Obsides Fortune dedit.

Generare, & Liberi, Humana sunt, Creare, & Opera, Diuina.

Sf 2

Bru-

aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cetera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Diuinae Sorti nimium appropinquent Homines.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomice Rationes publicas plerumque euertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

DIVITIÆ. VI.

Pro.

Diuitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Diuitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, utrum ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta utriusque.

Virtus per Diuitias vertitur in Commune Bonum.

Cetera Bona Prouincialem habent Administrationem, Diuitiæ sole Generalem.

Con.

Diuitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dispensatio quædam, vel Fama, at nullus Vsus.

Annon vides Lapillis, & id genus Delicijis, fingi pretia, ut possit esse aliquis magnarum Diuitiarum Vsus?

Multi dum Diuitijs suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Diuitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessariae sunt, & graues.

Diuitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) sed

Pro.

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Ho-

*Providentia Diuino Calculi
sunt.*

*Honores faciunt & Virtutes,
& Vitia conspicua: Itaque
illās prouocant, hęc refranant.*

*Non nouit quispiam, quantum
in Virtutis Cursu profecerit;
nisi Honores ei Campum
præbeant apertum.*

*Virtutis, ut Rerum aliarum,
rapidus Motus est ad Locum,
placidus in Loco: Est autem
Virtutis Locus Honos.*

*Honores dant ferè Potestatem
earum Rerum; quas optima
Conditio est Nolle, proxima
non posse.*

*Honorum Ascensus arduus,
Statio lubrica, Regressus
præceps.*

*Qui in Honore sunt, vulgi
Opinionem mutuentur oportet,
ut seipsos Beatos putent.*

IMPERIA VIII.

Pro.

*Felicitate frui, magnum
Bonum est; sed eam & alijs
impertiri posse, adhuc maius.*

*Reges non Hominum instar,
sed Astrorum sunt. Nam &
in Singulos, & in Tempora
ipsa, magnum habent influxum.*

*Qui Dei Vices gerunt, ijs
resistere, non tantum lese
Maiestatis Crimen est, sed
Theomachia quedam.*

Con.

*Quam miserum habere, nil
ferè quod appetas, infinita
que metuas.*

*Qui in Imperijs sunt, similes
sunt Corporibus Celestibus,
que magnam Venerationem
habent, Requiem nullã.*

*Nemo Humane Sortis ad
Deorum Coniuiua admittitur,
nisi ad Ludibrium.*

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

*Virtutis Rady reflexi
Laudes.*

*Laus Honoris est, ad quem
liberis*

Con.

*Fama deterior Index,
quam Nuncia.*

*Quid Viro bono cum Sa-
liua*

liberis Suffragijs peruenitur.

Honores à diuersis Politijs conferuntur, sed Laudes ubique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Diuinum. Nam quomodo aliter tot Capita in unum conspire possint?

Ne mireris, si Vulgus verius loquatur, quam Honoratiores; quia etiã tutius loquitur.

liuã vulgi?

Fama veluti Fluuus, leuia attollit, Solida mergit.

Insmañũ Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quã ex Merito. & Ventosis magis accedit, quã Realibus.

NATURA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebus publicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannus quedam est: & citò, ac leui occasione corrumpit.

Con.

Cogitamus secundum Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Naturã Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes aperte Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna

Con.

Stultitia conuius, Fortuna alterius.

In Fortunã illud præcipue laudauerim, quod cum non eligat, non tueatur.

Viri

Fortuna veluti Galaxia; hoc est, Nodus quarundam obscurarum Virtutum, sine Nomine.

Fortuna saltem ob Filias suas honoranda est; Confidentiam scilicet, & Auctoritatem.

Viri Magni, dum Invidiam Virtutum suarum declinarunt; inter Fortune Cultores reperti sunt.

VITA. XII.

Pro.

Absurdum est Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiã ad Virtutem, Curriculum longum, quam breue.

Absque Spatijs Vitæ maioribus, nec perficere datur, nec perdiscere, nec pænitere.

Con.

Philosophi, dum tantum Apparatum, aduersus Mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia nesciunt, ut Pueri Tenebras.

Non inuenias inter Humanos, Affectum tam pusillum, qui si intendatur paulo vehementius, non Mortis Metum superet.

Mori velle, non tantum Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiã Fastidiosus potest.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed tamen amandi sunt.

Mediocritates Moralibus debent

Con.

Vt Simia, Similitudo cum Homine, Deformatem addit; ita Superstitio, Similitudo cum Religione.

Quale

debentur; Extremitates Diuinis.

Superstitiosus Religiosus Designatus.

Fabulofissima queque Portenta cuiusvis Religionis, citius crediderim, quam hæc omnia sine Numine fieri.

Quale Odium est Affectationis in Ciuilibus, tale Superstitionis in Diuinis.

Præstat nullam habere de Dijs Opinionem, quam contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbauit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut sit merus Atheista Dogmate; sed magni Hypocrite, sunt veri Atheiste; qui Sacra perpetuo contemnant, sed nunquam verentur.

SUPERBIA. XIII.

Pro.

Superbia etiam Vitij inso-
ciabilis; atque ut Venenum
Veneno; ita haud pauca Vi-
tia Superbiâ expelluntur.

Facilis, etiã alienis vi-
tij obnoxius est; Superbus
tantum suis.

Superbia, si ab aliorum con-
temptu, ad sui contemptum
ascendet, fiet demum Philo-
sophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bo-
norum omnium Superbia.

Cetera Vitia Virtutibus
tantum contraria; Superbia
Sola contagiosa.

Superbia optimã Vitiorum
conditione caret, id est, Late-
bris.

Superbus, cum ceteros con-
temnit, se interim negligit.

INGRATITUDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil
aliud est, quam perspicacia
quedam

Con.

Crimen Ingrati Animi,
non Supplicijs coercetur,
sed

quædam, in Causam Beneficij collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus; nec ceteris Iusticiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Beneficij gratia eò minùs reddenda est, quòd de pretio non constat.

sed Furij permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, iniustus, & omnia.

Ea est Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus est, quin priuatæ & Gratiæ, & Vindictæ se omnino debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale est Exprobrationem Fortunæ suæ odisse.

Invidia in Rebus publicis tanquam salubris Ostracismus.

Con.

Invidia Festos Dies non agit.

Nemo Virtuti Invidiam reconciliauerit præter Mortem.

Invidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Hercule.

IMPUDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypiæ debetur, quod Castitas sit facta Virtus.

Multâ Tristitiâ opus est, ut quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel Diæ Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Auium Syluestrium, nulla Proprietas est,

Con.

Pessima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsus Reuerentiam sui perdidit; quod Frenum est omnium Vitiarum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ iacturam faciunt.

In Veritatem non vulgarem

T c rem

est, sed Ius possessione transfertur. *rem incidit Alexander; cum Somnium & Venerem, Mortis Arrhabones esse dixit.*

CRUDELITAS. XVIII.

Pro.

Con.

Nulla Virtutum tam saepe rea est, quam Clementia.

Cedibus grassari, aut Fera, aut Furie est.

Crudelitas, si à Vindictâ est, Iusticia est, si à periculo, prudentia.

Crudelitas Viro bono semper fabulosa esse videtur, & Fictio Tragica.

Qui Misericordiam Inimico impertit, sibi denegat.

Non saepius Phlebotomiae necessarie sunt in Curationibus, quam Cædes in Civilibus.

GLORIA VANÂ. XIX.

Pro.

Con.

Qui suas Laudes appetit, aliorum simul appetit Vilitates.

Gloriosi semper Factiosi, Mendaces, Mobiles, Nimij.

Qui tam Sobrius est, vt nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Thraso Gnatboni Præda. Turpe est Proco sollicitare Ancillam: est autem Virtutis Ancilla Laus.

Ingenia in quibus aliquid inane est, facilius Curam Reipub. recipiunt.

IUSTITIA. XX.

Pro.

Con.

Imperia & Politia, Iusticia tantum Additamenta sunt: Si enim Iusticia aliter possit

Si hoc est iustum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demum Iusticia

possit exerceri, illis minimè fuerit Opus.

Iusticia debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, vt non ledant.

Iusticia est.

Si suū cuique tribuendū est, certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cū sapienti omnia inæqualia sint?

Considera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aula: hoc est, facit tantum ad Reuerentiam Imperantium.

FORTITVDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, vbi Timor infestat.

Qui Pericula apertis Oculis intuetur, vt excipiat, aduertit & vt cūctet.

Ceteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortune.

Con.

Præclara virtus velle perire vt perdas.

Præclara Virtus quam etiam Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinentiæ & Sustinentiæ.

Vniformitates, Concordiæ, &

Con.

Negatiue istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

Tt 2 Lan-

Et Mensuræ Motuum, cælestia sunt, Et Characteres Æternitatis.

Temperantia, velut Frigorâ salubria, Animi vires colligit Et firmat.

Exquisiti Et vagi Sensus, Narcoticis indigent; similiter Et Affectus.

Languet Mens que Excelsibus caret.

Amo Virtutes, que Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cum Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimitas sunt Et diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non nouit.

Imbecillitas Humani Iudicij, rebus ipsis constare non potest; quare saltem sibi constat.

Etiâ Virijs decus aspirat Constantia.

Si ad Fortune Inconstantiam, accedat etiâ Inconstantia Mentis, in quantis Tenebris vititur?

Fortuna, tanquam Proteus, si perseueres, ad Formam redit.

Con.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa vtilia Indicia abigit.

Æquum est, ut Constantia Res aduersas bene toleret, nam ferè inducit.

Stultitia breuissima optima.

MAGNANIMITAS. XXIII.

Pro.

Con.

*Si Animus semel generosos
Fines optauerit, statim non
modò Virtutes circumstant,
sed & Numina.*

*Virtutes ex Habitu, aut
Præceptis, gregales sunt; ex
Fine, Heroicæ.*

*Magnanimitas est Virtus
poetica.*

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Con.

*Ea demùm Voluptas est se-
cundum Naturam, cuius non
est Satietas.*

*Dulcissimus Prospectus in
Errores aliorum subiacentes.*

*Quam bonum est Orbes
Mentis habere Concentricos
Vniuerso?*

*Omnes Affectus prauis, fal-
sæ æstimationes sunt; atque
eadem sunt Bonitas & Ve-
ritas.*

*Contemplatio, speciosa In-
ertia.*

*Benè Cogitare, non multò
melius est, quam benè Som-
niare.*

*Orbem Numen curat, tu
Patriam.*

*Vir Politicus etiàm Con-
templationes ferit.*

LITERAE. XXVI.

Pro.

Con.

*Si de Rebus minutis, Li-
bri scripti fõrent, tix nullus
esset Experienciæ Vfus.*

*Lectio est Conuersatio cum
Prudentibus; Actio ferè cum
Stultis.*

*Non inutiles Scientiæ ex-
istimandæ*

*In Academijs discunt Cre-
dere.*

*Quæ vnquàm Ars docuit,
tempesiuum Artis Vsum?*

*Sapere ex Regulâ, & ex
Experienciâ, planè contra-
riæ rationes sunt; vt qui al-
teri*

istimande sunt, quarum in se nullus est usus, si Ingenia acuant, & ordinent.

teri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sepiſſimè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habent, ut ex qualibet re, soleant agnoscere, quod sciunt, & non addiscere, quod nesciant.

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex composito, & non obiter prudens est, nil magni facit.

Con.

Prudentia non altè petitur, quæ præstò est.

Prudentia, ut vestis, leuis, quæ expedita.

Cuius Consilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breue Tempus excogitantur, ad breue Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tunc communicantur.

Qui facile loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Secretis etiã Mystèria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Amo Virum alieno Affectui

Con.

Facilitas, Iudicij quedam inepta

Etui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio reuocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proxime accedit.

inepta Priuatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur; Negationes, Iniuriæ.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPVLARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, sed Populum.

Con.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turba placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

LOQVACITAS. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodiæ omnes infelices, misè rima Silentij.

Silentium stultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidij

Con.

Silentium Verbis, & Gratiã addit, & Auctoritatẽ.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

Cùm

Insidjs opportunum.

*Cogitationes in Profluen-
te sanissimæ.*

*Silentium Solitudinis Ge-
nus.*

*Opinioni se venditat, qui
filet.*

*Silentium, nec prauas Co-
gitationes egerit, nec bonas
distribuit.*

DISSIMVLATIO. XXXII.

Pro.

Con.

*Disimulatio compendiaria
Sapientia.*

*Non idem dicere, sed idem
spectare debemus.*

*Etiã in Animo deformis
Nuditas.*

*Disimulatio & Decori
est, & Præsidio.*

*Sepes Consiliorum Disi-
mulatio.*

Aliqui Bono suo falluntur.

*Qui indisimulanter om-
nia agit, equè decipit: nam
plurimi, aut non capiunt, aut
non credunt.*

*Indisimulatio nihil ali-
ud, quam Animi Impotentia.*

*Cum cogitare secundum
Rerum Veritatem non possi-
mus; at loquamur secundum
cogitationem.*

*Quibus Artes Civiles supra
Capium Ingenij sunt, ijs Disi-
simulatio pro Prudentiã erit.*

*Qui disimulat, præcipuo
ad Agendum Instrumento se
priuat; i. Fide.*

*Disimulatio Disimulati-
onem inuitat.*

*Qui disimulat, liber non
est.*

AVDACIA. XXXIII.

Pro.

Con.

*Docet improbare qui ve-
recundatur.*

*Quod Actio Oratori, id
Audacia*

*Audacia Stultitiæ Viator.
Inuerecundia inutilis nisi*

ad Imposturam.

Confiden-

Audacia Viro Civili; Primum, Secundum, Tertium.

Consistentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Confidentia Morum Amicos promptius sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicua Oratio.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia est Stupor quidam Sensus, cum Malitiâ voluntatis.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIII.

Pro.

Con.

Vultus & Gestus decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Levibus, & quotidiana Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantum certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia sine Punctis, velut peregrine Lingue sunt; nam vulgo non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non novit, is si nec per Observationem noverit, omnium Stultissimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre.

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussata Bucca, & Calamistrata Coma, quam Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Observationes applicat, magne Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

IocI: XXXV.

Pro.

*Oratorum Ara Iocui.**Qui in omnibus modestum Leporem miscet, Libertatem Animi retinet.**Res est supra Opinionem Politica; facile transire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.**Veritatis aliàs non perventura sepe vehiculum Iocui.*

Con.

*Istos Deformatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?**Rerum Magnitudinē eluere ioco, improbum Artificiū est.**Iocos tum considera, cum Risu destituti sunt.**Faceti isti ferè non penetrant ultra superficiem Rerum; ubi Ioci Sedes est.**Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Leuitas puerilis est.*

AMOR. XXXVI.

Pro.

*Annon vides omnes se querere? at Amans solus se invenit.**Non est melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectūs alicuius insignis.**Qui sapit, Desiderium querat: nam qui non aliquid insignitè appetit, ei omnia ingrata sunt, & tadio plena.**Quidni in Vnitate acquiescat Vnus?*

Con.

*Amori multum debet Scena, nihil Vita.**Nil tam varij Nominis est quam Amor: Nam Res, aut tam Stulta est, ut se nesciat, aut tam turpis, ut se fuco condat.**Odi istos Mono-Phrontistas.**Angusta admodum Contemplatio Amor.*

AMICITIA. XXXVII.

Pro.

*Eadem facit Amicitia, que Fortitudo, sed suavius.**Suaue*

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas Necessitates sibi im-

Suaue Condimentum omnium Bonorum Amicitia. imponit. Animi imbecilli est, Partiri Fortunam.

Pessima Solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna male Fidei Vltio, Amicitijs priuari.

ADVLATIO. XXXVIII.

Pro.

Con.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.

Adulatio Stilus Seruorum.

Adulatio Calx Vitiorum.

Laudando instituerè, semper Formula fuit, debita Potentioribus.

Adulatio Aucupij illud genus, quod similitudine vocis, Aues fallit.

Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

VINDICTA. XXXIX.

Pro.

Con.

Vindicta Priuata Iusticia agrestis.

Qui Iniuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abstulit.

Qui vim rependit, Legem tantum violat, non Hominem.

Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.

Vtilis Metus vltionis priuate; Nam Leges nimium sepe dormiunt.

Qui facile Iniuriam reddit, is fortassè tempore, non voluntate posterior erat.

INNOVATIO. XL.

Pro.

Con.

Omnis Medicina Innovatio.

Noui Partus deformes sunt.

Qui

Vvz Nullus

Qui noua Remedia fugit,
noua Mala opperitur.

Nouator maximus Tem-
pus: quidni igitur Tempus
imitemur?

Exempla remota inepta
sunt; Recentia corrupta &
ambitiosa.

Imperitis & Contentiosis
permitte, vt ad Exempla Res
agant.

Sicut qui nobilitatem, in
Familiam introducunt, digni-
ores ferè sunt Posteris: ita
Nouationes Rerum plerun-
que præstant ijs, que ad Ex-
empla fiunt.

Morosa Morum retentio,
res turbulenta est, æq; ac No-
uitas.

Cùm per se Res mutantur
in deterius, si Consilio in me-
lius non mutantur, quis finis
erit Mali?

Moris Serui, Temporis Lu-
dibria.

Nullus Auctor placet, præ-
ter Tempus.

Nulla Nouitas absque In-
iuriâ; nam præsentia con-
uellit.

Que vsu obtinuere, si non
bona, at saltem apta inter se
sunt.

Quis Nouator Tempus i-
mitatur; quod Nouationes ita
insinuat, vt sensu fallant?

Quod præter Spem euenit,
cui prodest, minus acceptum,
cui obest, magis molestum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti
vendit, quibus morantem do-
nat.

Dum Initia Rerum ample-
cti properamus; umbras
prensamus.

Fluctu-

Con.

Occasio primùm Ansam
Vasis porrigit, deinde Ven-
trem.

Occasio instar Sibyllæ mi-
nuit Oblatum, pretium auget.
Celeritas Orci Galea.

Quæ

Fluctuantibus rebus aduertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda sunt, extrema Briarco.

Quae maturè fiunt, iudicio fiunt, quae serò, per ambium.

PRAEPARATIO. XLII.

Pro.

Qui paruis Copijs rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, et speret.

Paruis Apparatus non Fortuna, sed Prudentia emittitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Apparatu ligare posse.

Alteratio Apparatus & Actionis, Politica sunt: Distinctiorumida & infelix.

Magnus Apparatus prodigius & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quam vincunt.

Minus Operis est Periculo Remedium adhibere, quam Progressum eius obseruare & custodire.

Non iam leue est Periculum, si leue videatur.

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

Etiã in remedijs Periculorum, leuia Pericula subsistunt.

Prestat cum paucis Remedijs, quae inualuerunt, rem habere; quam cum Minis singulorum.

CON-

CONSILIA VIOLENTA. XLIIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam amplectuntur, ijs Augmenta Mali salubria sunt.

Necessitas, que violenta consulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, prægnans novi Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

SUSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nerui Prudentie; at Suspicio Medicamentum arthriticum.

Meritò eius fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspicio fragilem fidem solvit, fortem intendit.

Con.

Suspicio fidem absoluit.

Suspicionum Intemperies est Mania quædam Civilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Diuiniatio, que recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Index transit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis elicendus est Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyranni Lex in Equilco.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum Causam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potius Credit, quam Testibus; etiã Ingenio,

Con.

Si Testibus credendum sit contra Argumenta, sufficit tantum Iudicem esse, non surdum.

Argumenta Antidotum contra

genio, magis debet fidere, *tra Venena Testimoniorum.*
quam Sensui. *Ijs probationibus tutissimè*

Tuum foret Argumentis credere, si Homines nihil ab-
mentiumtur. *mentiumtur.*
surti facerent.

Argumenta, cum sint con-
tra Testimonia, hoc præstant;
vt res mira videatur, non
autem vt vera.

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc proposuimus) for-
tasse tanti non fuerint; sed cum iam olim parata & col-
lecta à nobis essent, nolimus Diligentia nostræ Iuue-
nilis Fructum perire: Præsertim cum, (si quis acutiùs
introspectat) *Semina* sint, non *Flores*. In illo autem A-
dolescentiam planè spirant, quod sint in *Morali*, siue
Demonstratiuo Genere, vberiora; in *Deliberatiuo*, & *Ju-
diciali*, per pauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque
etiàm *desideratur*, est ea, quam vocare placet, *Formularum
Minorum*. Illæ autem sunt, veluti Vestibula, Pos-
ticiæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Tránsitus, &c. Orati-
onis; quæ indiscriminatim omnibus Subiectis compe-
tere possunt. Quales sunt *Præfationes*, *Conclusiones*, *Di-
gressiones*, *Transitiones*, *Promissiones*, *Declinationes*, & plu-
rima eiusmodi. Quemadmodum enim in *Ædificijs*,
plurimum facit, & ad Voluptatem, & ad Vsum, vt Fron-
tispicia, Gradus, Ostia, Fenestræ, Aditus, Tránsitus, &
huiusmodi, commodè distribuuntur; eodem modo,
etiàm in Oratione fit, vt Additamenta & Interpositio-
nes istæ, (si decorè, & peritè formentur & collocentur)
plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, vniuersæ
Orationis Structuræ adijciant. Harum *Formularum* Ex-
emplum vnum aut alterum proponemus, neque diuti-
ùs iisdem immorabimur. Etsi enim sint Res haud ex-
igui

igui vsûs, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantum *Formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicero-
ne, aut alio quopiam selecto Auctore, describamus, inferius quiddam videntur, quam vt in eo *Tempus* te-
ramus.

Exempla *Formularum Minorum.*

Conclusio *Deliberatiuæ.*

*Sic & culpam præteritam, fas erit redimere, & futuris
incommodis eadem operâ prospicere.*

Partitionis *Accuratæ Corollarium.*

*Vt omnes intelligant, nihil me & subterfugere voluisse
reticendo, aut obscurare dicendo.*

Transitio cum *Monito.*

*Verum hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes, & re-
spectantes, relinquamus.*

Præoccupatio contra *Opinionem inueteratam.*

*Faciam, vt intelligatis in totâ causâ, quid res ipsa tulle-
rit, quid Error affinxerit, quid inuidia conflauerit.*

Hæc pauca enumerasse, ad *Exempla*, satis fuerit; cum
quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam*
spectant, concludimus.

CAPVT IIII.

Appendices generales duæ Traditiuæ; Cri- tica; & Pædagogica.

Superfunt duæ *Appendices Traditiuæ* in ge-
nere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Si-
cut enim Pars *Traditiuæ* præcipua in *Scryp-
tione Librorum* consistit, ita Pars eius *Re-
latiua* in *Librorum* versatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel
Magistrorum

Magistrorum ope regitur, vel industriâ cuiusque propriâ perficitur; Atque huic rei inferuiunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* spectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio, & emendata Editio*; quibus & ipsorum Authorum Honor vindicatur, & Studiosis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, studijs haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos est, vbi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium statim in Exemplari supponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia ius Asyli apud Senatum afferret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab ijs proferebantur, fuisse ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati causâ diffisi, bonam Pecuniæ summam Tito Vinio dederunt, vt eis patrocigaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniae valuit*: quasi Argumenta, quæ antè leuia videbantur, accedente pretio nouum tum pondus accepissent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantum* reposuit. Atque hâc prauâ *Criticorum* consuetudine factum est, vt (Quod non-nemo prudenter notauit) *Exemplaria maxime castigata sint sepe numero minime omnium casta*. Quinimò, vt verum dicamus, nisi *Critici* fuerint eruditi in Scientijs illis, de quibus Libri ab ipsis editi tractant; periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* spectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio, Commentarij, Scholia, Notæ, Spicilegia, & similia*. In istiusmodi autem Laboribus, pessimus ille *Criticorum* nonnullos quasi Morsus inuasit, vt multa ex obscurioribus transfiliant, in satis verò perspicuis ad fastidium vsque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, vt Author ipse illustretur, quam vt *Criticus* ille, multiplicem suam Eruditionem, & variam

Lectionem, ubique arreptâ occasione, ostendet. Optandum inprimis foret (licet hæc res ad Traditiuam principalem, non ad Appendices pertineat) vt qui Argumenta Obscuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, suas ipse Explicationes subiungat; vt & Textus ipse Digressionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cuiusmodi quidpiam suspicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* spectat (quod etiã Nomen eadem indidit) de *Authoribus quos edunt, breue aliquod iudicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; vt per huiusmodi censuram, Studiosi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipsam Lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc vltimum, est *Criticorum* tanquã Cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, maiores certè, nostro iudicio, quã pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breuissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*. Nihil enim, quod in vsum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omnino *Institutionem Pueritiæ & Iuuentutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus priuatis; Non sub Ludimagistris tantum. Adest Adolescentulis in *Collegijs* Æmulatio maior erga Æquales; Adest quoque ipse vultus & Aspectus virorum grauium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiã à Principio conformat ad Exemplar: Denique sunt quidè plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Disciplinæ, illud inprimis consuluerim; vt *caueatur à Compendijs*; & à *Præcocitate quãdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potius ostendet, quã faciat. *Quin & fauendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, vt si quis, quæ ex more Disciplinæ sunt, faciat, & simul tempus ad alia, in quæ propensus est,

est, suffuretur, ne vtiq̄ue cohibeatur. Porro Operæ-pre-
 tium fuerit diligentèr animaduertere (quod fortassè ad-
 huc non fuerit notatum) esse duos *Affuefaciendi*, & *Ex-
 ercendi*, & *Preparandi Ingenia* Modos, eosque tanquàm
 Antistrophos. Alter incipit à *Facilioribus*, & ad *magis
 Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat
 & urget*, vt ijs obrentis, facilioribus quis etiàm suauitèr
 perfungi possit. Alia enim est *Methodus*, Incipere
 Natate cum vtribus, qui subleuent; Alia, Incipere Sal-
 tare cum Calceis ponderosis, qui aggrauent. Neque fa-
 cile est dictu, quantum harum *Methodorum* prudens In-
 termixtio, conferat ad promouendas, tam Animi, quam
 Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studi-
 orum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res est
 singularis & vsûs & iudicij; quam etiàm benè & verè
 notatam & perspectam Magistri Parentibus Adolescen-
 tium debent; vt de genere Vitæ, cui Filios suos desti-
 nent, consulere possent. Verùm & illud attentius pau-
 lò obseruandum, non tantùm in ijs, ad quæ Naturâ
 quisque suâ fertur, longè maximos fieri Profectus; sed
 etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit in-
 habilis, reperiri in Studijs ad hoc propriè delectis, Re-
 media & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuiquam In-
 genium tale sit, quale est Auium, vt facilè abripiatur,
 nec per moram (qualem oportet) intentum esse susti-
 neat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in
 quibus si euagetur paulò Mens, de integro renouanda
 est Demonstratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo,
 Partes liquet esse vel maximas. At illud à paucis no-
 tatum est, quod *Exercitiorum* debeat esse, non solum
 prudens Institutio, sed etiàm prudens Intermixtio. Op-
 timè siquidem Cicero notauit, *Quod in Exercitijs, ple-
 runq̄, exerceri contingat, non minus Vitia, quam Faculta-
 tes*; adèò vt malus Habitus, quandoque simul acqui-
 ratur, & se insinuet cum bono. Itaque tutius est inter-

mittere *Exercitia*, & subinde repetere, quam assidue continuare & vrgere. Verùm de his satis. Sunt certè hæres, primo aspectu, minùs grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodùm enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt Iniuriæ aut Auxilia, quæ ipsidem cum teneræ fuissent interuenerint; quemadmodùm etiã Incrementa illa immensa Imperij Romani, meritò à quibusdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiã suã, veluti Tutores fuerunt aut Nutritij: Sic certè, Cultura & Institutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cuiusvis obseruationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Assiduitas & Contentio, postea, Ætate maturiore, possint villo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiã notare, Facultates vel mediocres, si in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graues & insignes interdùm producere effectus. Eius rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Iesuitæ eandem Disciplinam non videntur aspernari; Sano (vt nobis videtur) iudicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est: Verùm Disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actiõnem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Gestum ad Decorum componit; Fiduciam non paruam conciliat; denique Oculis Hominum Iuuenes assuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito desumptum, *Vibuleni* cuiusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, Seditiõnem mouerat, ita vt Blæsus præfectus, aliquos ex seditiõsis in Carcerem conijceret. Milites verò, Impressione factã, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic

fic orsus est: Vos (inquit) his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proxima iugulauit per Gladiatores suos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Responde Blesè, ubi cadaver abieceris? Ne hostes quidem Sepulturam inuident. Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum impleuero, me quoque trucidari iube; dum interfectos, nullum ob scelus, sed quia utilitati Legionum consulebamus, hi sepeliant. Quibus verbis Inuidiæ ac Consternationis nimium quantum conciuuit; Adèò vt nisi breui postea innotuisset, nihil horum fuisse, quinetiam Fratrem eum nunquam habuisse, vix à Præfecto Milites manus abstinuissent: Ille verò rem totam, tanquam Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem peruenimus, Tractatû, nostri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdum recesserimus, nemo tamen existimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus vsi non sumus. Duplex enim nobis imponitur Necessitas partitiones mutandi: Vna, quia hæc duo, nimirum, Res Naturâ proximas, in vnam Classem redigere; & Res ad vsum promendas, conijcere in vnum Cumulum; Fine ipso & intentione, sunt omninò diuersa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Musæo, Chartas suas ita proculdubio distribuit, vt quæ similis sint Naturæ, simul componat; Veluti Fœdera seorsum, seorsum Mandata, Literas ab Exteris, Literas Domesticas, & similia; seorsum omnia: Contrâ, in Scrinio aliquo particulari, illas simul componit, quas, licet diuersi generis sunt, simul tamen vsui fore existimet: Sic nimirum, in hoc vniuersali Scientiæ Repositorio, nobis pro Naturâ Rerum ipsarum, *Partitiones* erant instituendæ; cum tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, *Partitiones* fuissetissemus

issemus secuti, vsui & Praxi potius accommodatas. Altera Necessitas Partitiones mutandi est, quia *Desideratorum* ad *Scientias* Adiectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiã, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum Partitiones transtulit. Nam (Demonstrationis gratiã) esto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adiectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non sunt eadem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. sunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. sunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc aliter fieri non potuerint. Atque de *Scientijs*
Logicis hæc dicta sint.

FRANCISCI

FRANCISCI
B A R O N I S

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEPTIMVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris, (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale; & Bonum Communione.

Peruen-

Eruentum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. *Voluntatem* gubernat *Recta Ratio*, seducit *Bonum Apparens*, *Voluntatis Stimuli Affectus*, *Ministri Organa* & *Motus voluntarij*. De hæc *Salomon*, *Ante omnia* (inquit) *custodi Fili cor tuum*; nam inde procedunt *Actiones Vitæ*. In huius *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, *Literarum* tam *Simplicium*, quam *Copularum*; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis *Characteres* efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis *Exemplaria bella*, & *luculenta*, atque *Descriptiones* siue *Imagines accuratas*, *Boni*, *virtutis*, *officiorum*, *Felicitatis*, tanquàm vera *Obiecta*, & *Scopos* *Voluntatis* & *Appetitûs Humani*: Verùm quomodò quis possit optimè, ad hos *Scopos*, (*excellentes* sanè, & *benè* ab illis *positos*) *collimare*; hoc est, quibus *Rationibus* & *Institutis*, *Animus* ad illa *assequenda* *subigi* & *componi* possit; aut nihil præcipiunt, aut *perfunctoriè*, & *minùs vtilitèr*. *Differamus*, quantum *libuerit*, *Virtutes Morales* in *Animo Humano* esse *habitualitèr*, non *naturalitèr*: *Distingua-*mus *solennitèr*, inter *Spiritus generosos*, & *Vulgus ignobile*; quod illi *Rationum Momentis*, hi *Præmio* aut *Pœnâ*, *ducantur*: *Præcipiamus ingeniosè*, *Animum Humanum*, vt *rectificetur*, *instar Bacilli*, in *contrariam Partem Inclinationis suæ* *flecti oportere*: *Aliaque insupèr huiusmodi* hinc inde *spargamus*: *Longè* tamen *abest*, vt hæc & *alia id genus*, *Absentiam Rei excusent*, quam modò *requirimus*.

Huiusce

Huiusce Neglectus Causam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientie* Nauiculæ impingentes, Naufragia passæ sunt : Nimirum, quod fastidiant Scriptores versari in Rebus vulgaris & Plebeijs ; quæ nec satis subtiles sint ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facile quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus ; quod Homines ingenitâ superbâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eoque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potius commendent, quàm Lectorum Vtilitatibus inferuiant. Optimè Seneca, *Noceat illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui* : Siquidem Scripta talia esse debent, vt Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ij igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consilijs suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hâc clausulâ ea concludere ; *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in presentia laudabitis, sed Vosmetipsos etiâ non ita multò post, statim rerum vestrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) vt de meipso, quod res est, loquar ; & in ijs quæ nunc edo, & in ijs quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenij & Nominis mei, (si qua sit) sapiùs sciens & volens proijcio, dum Commodis Humanis inferuiam : Quique Architectus fortassè in Philosophiâ & Scientijs esse debeat, etiâ Operarius & Baiulus, & quiduis demùm fio ; cum haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alij autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (vt ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicâ*, Massam quandam Materix splendidam & nitentem, in quâ potissimùm, vel Ingenij Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Practicam maximè instruunt, quandoquidè tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximij, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reuerâ consequutus est; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenij, & Eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando Observaciones Agriculturæ, quam Æneæ Res gestas Heroicas enarrando.

*Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.*

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reuerâ vitam Activam instruere & subornare; *Georgica* ista *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ *Effigies Virtutis, Boni, & Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* siue *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine & Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgicæ Animi* appellare consuevimus: Illa *Naturam Boni* describit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præscribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem, Beatitudinem, summum Bonum* vocitarunt: (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodum enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiã beatos esse, sed non alitèr quam spe*; eodem modo, à Christianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, vt non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe sita est.

Liberati igitur (bonis Auibus) ab hæc *Doctrinâ*, tanquam de Cælo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubio

biò Eleuationem Naturæ Humanæ, attribuerunt maiorem, quam cuius illa esset capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis iacturâ, magnâ ex Parte recipere possumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Postiui & Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad viuum, veluti in Tabulis eximijs depinxerunt; *Virtutum & Officiorum Figuras, Posturas, Genera, Affinitates, Partes, Subiecta, Provincias, Actiones, Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos repræsentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Viuacitate, & Sualionum Dulcedine, commendârunt atque insinuârunt: Quinetiâ (quantum Verbis præstari possit) eadem contra prauos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè muniuerunt. Quatenus verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiâ nullo modo defuerunt; *In constituendis irinis illis Ordinibus Bonorum; In Collatione Vitæ Contemplatiuæ cum Actiuâ; In Discriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis iam Securitatem nactæ, & confirmatæ; In Conflictu & Pugnâ Honesti & Vtilis; In virtutum inter se libramine, nimirum cui quæque præponderet; & similibus.* Adcò vt hanc Partem de *Exemplari*, insignitèr exultam iam esse, & Antiquos, in eâ re, mirabiles se viros præstitisse, reperiam: Ita tamen, vt Philosophos longo post se interuallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia, in *Officijs, & Virtutibus Moralibus, & Casibus Conscientiæ, & Peccati Circumscriptionibus* pensitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò secius (vt ad Philosophos redeamus) si illi (antequam ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitij, Doloris, Voluptatis, & cæterorum*, se applicassent) superfedissent paulispèr, & Radices ipsas Boni &

Mali, & Radicum illarum Fibras indagassent; ingentem, meo iudicio, Lucem illis omnibus, quæ postea in Inquisitionem ventura fuissent, affudissent: Ante omnia, si *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, consuluissent, *Doctrinas* suas minùs prolixas, magis autem profundas reddidissent. Quod cum ab illis, aut omnino omissum, aut confusè admodum tractatum fuerit, nos breuiter retractabimus; & *Fontes* ipsos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam de Culturâ Animi*, quam ponimus vt *Desideratam*, perueniamus. Hoc enim (vt arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, nouis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus, vnique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam est in seipsâ*; Alteram, quâ est *Pars Totius alicuius Maioris*. Atque posterior hæc illâ alterâ dignior est, & potentior; cum tendat ad Conseruationem *Forme Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Indiuiduale, siue Suiuitatis*; posterior, *Bonum Communioneis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnetem: at si paulò ponderosius fuerit, Amores illos deserit, & tanquam Bonus Ciuis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem scilicet Connaturalium suorum. Vterius paulò pergamus; Corpora Densa & Grauiâ Terram petunt, Congregationem magnam Corporum Densorum: Attamen, potius quam Natura Rerum Diuulsionem patiatur, & detur (vt loquuntur) *Vacuum*, Corpora huiusmodi in fursum ferentur; & cessabunt ab Officio suo erga *Terram*, vt præstent Officium suum *Mundo* ipsi debitum: Ita quasi perpetuò obtinet, vt Conseruatio *Forme* magis *Communioneis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogatiua ista *Boni Communioneis* signatur præcipuè in Homine, si non degenerauerit; iuxta memorabile illud Pompeij Magni dictum; Qui, quo tempore
Romam

Romam Fames premeret, Annona importanda Præpositus, vehementissimè autem ab Amicis interpellatus, ne Mari, atroce Tempestate ingruente, se committeret, illud tantùm respondit, *Necesse est ut eam, non ut vitam*: Ad eò ut Vitæ Desiderium, (quod in Individuo maximum est) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta est vel Philosophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Disciplina, quæ in tantam Communionis Bonum exaltauit, *Bonum* verò *Individuale* depressit, quantum *Sancta Fides Christiana*: Vnde liquidò pateat, vnum eundemque *Deum* fuisse, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus vero Legem Christianam dedisset. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optasse se potius erasos ex *Libro Vitæ*, quàm ut Salus ad Fratres suos non perueniret; Ecclasi quâdam Charitatis, & impotenti Desiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc positum, ita ut immotum maneat & inconcussum, nonnullis ex grauissimis in *Morali Philosophiâ* Controuersijs, finem imponit. Primò enim *Questionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplatiuâ Actiuâ præferendâ*; idque contra Sententiam Aristotelis. Omnes siquidem Rationes, quæ ab illo pro *Contemplatiuâ* afferuntur, *Bonum priuatum* respiciunt, atque *Individui* tantùm ipsius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplatiua* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplatiua* non absimilis est Comparationi, quâ vsus est Pythagoras, ut Philosophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus assereret. Qui ab Hierone, quisnam esset, interrogatus, respondit; *Hieronem non latere (si fortè unquam Olympicis Certaminibus interfuisset) id ibi loci contingere, ut veniant eò Alij Fortune suæ in agonibus periculum facturi; Alij verò ut Mercatores, ad Merces distrabendas; Alij ut Amicos undique*

Undique confluentes conuenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alij denique ut ceterorum essent Spectatores: Se autem unum esse ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit. Verùm Homines nosse debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis solùm conuenire, ut Spectatores sint. Neque sanè fieri potuit, ut hæc de re Dubitatio in Ecclesiâ vnquam suscitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum eius*; Ex quo loco, Mortem illam Ciuilem, & Instituta Vitæ Monasticæ & Regularis attollere soleant;) nisi illud etiã vnâ subesset, quod Vita illa Monastica merè Contemplatiua non sit; verùm planè in Officijs Ecclesiasticis verteretur; Qualia sunt iugis Oratio; & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conscriptio, ad Legis Diuinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moses fecit, cum per tot Dies, in Montis secessu moratus esset. Quinetiã Henoeh, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuisse Princeps *Vitæ contemplatiuæ* (etenim *cum Deo ambulasse* perhibetur) nihilominus Ecclesiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiã à Sancto Iudâ citatur) dotauit. *Contemplatiuam* verò quod attinet meram, & in seipsâ Terminatam; quæque Radios nullos siue Caloris siue Luminis, in Societatem Humanam diffundat; nescit eam certè Theologia.

Determinat etiã Quæstionem, tantâ contentione agitaram, inter *Scholas Zenonis & Socratis* ex vnâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut solâ, aut adornatâ (cuius temper in Officijs Vitæ Partes potissimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicuræorum*, qui eam in Voluptate constituerunt; Virtutem autem (sicut fit in Comœdijs aliquibus, vbi Hera cum Famulâ Vestem mutet) planè Ancillam statuerunt; utpote sine quâ Voluptati commodè ministrari non posset: Nec minùs illam

illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quam Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac si Iouem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere: quando neque Æstas, nec Bruma fuissent; Non Ver, nec Autumnus; sed vna & æquabilis Aeris temperies; Denique & illam explosam *Pyrrhoni & Herilli Scholam*, qui sitam autumnauerunt Felicitatem, in Scrupulis quibusque Animi prorsus eliminandis; nullam statuentes fixam & constantem Boni aut Mali Naturam, sed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Auerfatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen Opinio in *Heresi Anabaptistarum* reuixit; qui cuncta metiebantur iuxta Motus & Instinctus Spiritus, & Constantiâ vel Vacillatione Fidei. Liqueat autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad priuatâ Animorum Tranquillitatē, & Complacentiâ, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, spectare.

Porro redarguit etiâ *Philosophiam Epicteti*, qui hoc vititur Præsupposito; Felicitatem, in ijs poni debere, quæ in Potestate nostrâ sunt; ne scilicet Fortunæ & Casibus simus obnoxij; quasi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generosis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad priuatam tantum Fortunam nostram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Consaluis, Neapolim digito Miliibus indicans, generosâ voce testatus est, *Multò sibi optatius fore, vnum Pedem promouendo, ad Interitum certum ruere; quam vnus Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiâ concinit Cœlestis Dux & Imperator, qui pronunciauit *Conscientiam bonam iuge esse Coniuuium*; Quibus verbis apertè significat, Mentem bonarum Intentionum sibi consciam, vtcunque successu careat, ve-

rius & purius, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium; quàm vniuersum illum Apparatum, quo instrui possit Homo, vel vt Desiderijs suis fruatur, vel vt Animo conuiescat.

Redarguit iidem *Philosophiæ Abusum illum*, circa Epicteti tempora grassari cœptum: Nempe quod Philosophia versa fuerit in genus quoddam Vitæ Professorium, & tanquàm in Artem; Quasi scilicet Institutum Philosophiæ esset, non vt Perturbationes compescerentur & extinguerentur; sed vt Causæ & Occasiones ipsarum euitarentur & summouerentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda esset: Introducendo sanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cuius meminit Aristoteles; Illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse, quam vt Valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abstineret, Corporis interim vsu quasi multatus: Vbi si Hominibus Officia Societatis consecrari Cordi sit, illa demùm Valetudo maximè est expetenda, quæ qualibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus censendus est, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere potest. Ita vt optimè Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires Animi laudârit, *quæ non ad cautè Abstinendum, sed ad fortitèr Sustinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitijs cohibere possint; Quæque (id quod in Equis benè subactis laudatur) præstent, vt breuissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Inepititudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquissimis Philosophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè se à rebus Ciuilibus subduxerint, vt Indignitatibus & perturbationibus se exue-

rent;

rent; atque magis, suâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacrosancti viuerent: Vbi consentaneum esset, Constantiam Hominis verè Moralis, talem fôre, qualem idem Consalvus in Homine Militari requirebat; Nimirùm vt Honor eius contexeretur tanquàm è *Tela crassiore*; minimeque tam tenui, vt quiduis illud vellere & lacerare possit.

CAPVT II.

Partitio Boni Indiuidualis, vel Suitatis, in Bonum Actiuum; & Bonum Passiuum. Partitio Boni Passiui, in Bonum Conseruatiuum; & Bonū perfectiuum. Partitio Boni Communions, in Officia Generalia; & Respectiua.

Repetamus igitur iam, & persequamur primum, *Bonum Indiuiduale, & Suitatis*. Illud partimur, in *Bonum Actiuum*; & *Bonum Passiuum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* scilicet, & *Condi*) in vniuersâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipuè autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conseruandi & Muniendi*; Altero se *Multiplicandi & Propagandi*: Atque hic posterior, qui *Actiuus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Passiuus* est, & veluti *Condius*, inferior censi potest. Etenim in Vniuersitate Rerum, Natura Cœlestis præcipuè *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiam in Delectationibus

Animantium, maior Voluptas est Generandi, quam Pascendi. In Oraculis quoque Diuinis pronuntiatur, *Beatius esse Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo inuenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Sensualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque ista quidem *Boni Actiui* Præminencia, in immensum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod sit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus exposita. Nam si in Voluptatibus Hominum, posset obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidẽ autem videmus hęc rem recidere; *Magni estimamus mori tardius*; & *Ne glorieris de Craftino*; *Nescis partum Diei*; mirum minimè est, si omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Iniurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opera nostra; sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera Præminencia *Boni Actiui* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, vt Comes Indiuiduus, lateri adhæret; Amor scilicet Nouitatis, aut Varietatis. Ille verò in Sensuum Voluptatibus (quæ *Boni Passiui* Pars sunt vel maxima) angustus admodum est, nec Latitudinem habet aliquam insignem. *Cogita quamdiũ eadem feceris*; *Cibus, Somnus, Ludus*; *per hunc Circulum curritur*; *Mori velle, non tantum Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiam Fastidiosus potest*. At in Actis vitæ nostræ, & Institutis, & Ambitionibus, insignis est Varietas; Eaque multâ cum Voluptate percipitur, dum Inchoamus, Progredimur, Interquiescimus, regredimur vt Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & huiusmodi; Vt verè admodum dictum sit, *Vita sine proposito, Languida & Vaga est*. Quod simul & Prudentibus & Stultissimis competit, vt ait Salomon; *Pro Desiderio querit Cerebrosus,*

Cerebrosus, omnibus immiscet se. Quinctiam videmus Reges potentissimos, ad cuius nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominus procurasse sibi interdum Desideria Humilia & inania (quemadmodum Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodò, Antonino Aurigatio,* & alia alijs) Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentia Voluptatum Sensualium potiora. Tanto Voluptatem maiorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentius notandum est, *Bonum Actiuum, Indiuiduale,* à *Bono Communionis,* prorsus differre, quanquam nonnunquam Ambo coincidunt. Quamuis enim *Bonum istud Indiuiduale, Actiuum,* sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat; illud tamen interest, quod illa Opera ab Homine plurimis fiant, non Animo alios Iuuandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quando *Bonum Actiuum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidem Gigantea illa Animi Conditiò, quæ abripiuntur magni isti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alij, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint Amici, vel Inimici; atque ut Mundus tanquam ipsorum præferat Imaginem; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquam ipsa aspirat ad *Bonum Actiuum, Indiuiduale, saltèm Apparens;* et si à *Bono Communionis,* omnium maximè recedat.

At *Bonum Passiuum* partiemur, in *Bonum Conseruatiuum;* & *Bonum Perfectiuum.* Etenim inditus est unicuique Rei triplex Appetitus, quatenus ad *Bonum Suitatis, siue Indiuidui.* Primus, ut se *Conseruet;* Secundus, ut se *Perficiat;* Tertius, ut se *Multipliset siue Diffundat.* Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Actiuum* refer-

tur, de quo iam modò diximus. Superfunt igitur reliqua tantum duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfèctiuum*. Minus enim quiddam est, Conseruare Rem in suo Statu; Maius verò, eandem ad Naturam Sublimiorem euehere. Reperiuntur siquidem per Res vniuersas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aspirant; veluti ad Origines & Fontes suos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille;

Igneus est ollis Vigor, & cœlestis Origo.

Homini enim, Assumptio, aut Approximatio ad Diuinam, aut Angelicam Naturam, est Formæ suæ Perfèctio. Cuius quidem *Boni Perfèctiui*, praua & præpostera Imitatio, Pestis est ipsa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subuertit. Nimirum, dum Homines, Exaltationis vice Formalis atque Essentialis, cœcâ Ambitione aduolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodum enim *Ægri*, Remedium Mali sui non inuenientes, de Loco in Locum, Corpus agitant & voluunt; quasi ex Mutatione Loci, à seipsis abscedere, & Internum Malum effugere possint: Eodem modo euenit in Ambitione, vt Homines, Simulachro quodam falso, Naturæ suæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam Loci quandam Celsitudinem & Fastigium.

Bonum verò Conseruatiuum, nihil aliud est, quàm Receptio & Fruitio Rerum Naturæ nostræ congruentium. Hoc verò *Bonum*, licet maximè sit Simplex, & Natiuum, tamen ex *Bonis* videtur Mollissimum atque Infimū. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit Differentiam nonnullā; circa quam partim vacillauit Iudicium Hominū, partim omisa est Inquisitio. *Boni* siquidē *Fruitionis*, siue, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & Cómendatio; aut in *Sinceritate Fruitionis*, sita est; aut in eiusdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præstat *Æqualitas*; alterum autem

autem *Varietas & Vicissitudo* : Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impressionem magis fortem, & Viuidam *Boni*. Cæterum, Horum Vtrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana vtrunque simul apud se retinere possit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cæpit illa Controuersia, inter Socratem & Sophistam quendam. Ac Socrates quidem asserebat, *Felicitatem sitam esse, in Animi Pace constante, & Tranquillitate*; Sophista verò in hoc, *Vt quis multum Appetat, & multum Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapsi sunt ad Conuitia; Dicente Sophistâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis esse Felicitatem*; è contrâ Socrate, *Sophistæ Felicitatem, Felicitatem esse Scabiosi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen desunt vtrique Sententiæ sua Firmamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes esse maximas, non diffiteatur. Quòd si ita sit, certo certius est, Virtutis maiorem esse Vsum, in Perturbationibus sedandis, quàm in Rebus cupitis adipiscendis. *Sophistæ* autem nonnihil suffragari videtur *Affertio* illa, cuius à nobis Mentio modò facta est, quod videlicet, *Bonum perfectiuum, Bono Conservatiuo sit superius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur sensim perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipse in Circulo, Speciem nonnullam præ se fert *Motus Progressiui*.

At Secunda *Questio* (Num, scilicet, *Natura Humana, non possit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, simul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otiosam & superuacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compositos, vt Voluptatibus afficiantur vel maximè cum adsint, & tamen earum iacturam non grauatè ferant? Ita vt *Serics* illa Philosophica; *Non vti, vt non appetas; Non appetere,*

petere, ut non metuas; videatur esse Puffilli cuiusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiore, & cauere Homini- bus, plusquam Natura Rerum postulat. Veluti, cum Mortis Formidinem Medendo augent. Etenim, cum nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodo fieri possit, ut ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Melius Poeta, (ut inter Ethnicos;)

*Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ.* —

Similiter & in omnibus annis sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Vniiformem & Harmonicum: Eum Motibus contrarijs & Extremis minimè affuefaciendò. Cuius Causam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se priuatæ dedicârunt, à Negotijs, & aliorum Obsequijs, immuni & liberæ. Quin potius imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inueniatur Nubecula aliqua, aut Glacicula, quæ ita posset eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Aliter verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, ut non destruat Magnanimitas. Atque de *Bono Individuali*, hæc tenens.

Postquam igitur de *Bono Suiatis* (quod etiã *Particulare, Priuatum, Individuale*, appellare solemus) iam dixerimus; repetamus *Bonum Communione*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officij* vocari consuevit: Siquidem Vocabulum *Officij* magis propriè attribuitur Animo benè disposito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & composito. Verum ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Civili* deberi videtur: Atamen, si diligentius attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Vniuscuiusque in Seipsum, ne-
tiquam

tiquàm verò in Alios. Atque sicut in Architecturâ, alia res est, Postes, Trabes, & cæteras Ædificij Partes formare, & ad Ædificandi vsum præparare; alia autem eadem ad inuicem aptare & compaginare: Sicut etiã in Mechanicis, Instrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem est, quod Fabricatum erigere, mouere, & in opere ponere: Sic *Doctrina de Coniugatione ipsa Hominum in Ciuitate, siue Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad huiusmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Ista *Partis de Officijs*, etiã in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officijs Specialibus & Respectiuis*, pro singulorum Professione, Vocatione, Statu, Personâ, & Gradu. Harum primam satis excultam, diligenterque à veteribus & alijs explicatam, iam antea retulimus: Alteram quoque, sparsim quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digestam reperimus. Neque tamen hoc ipsum, quod sparsim tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perspicaciâ, vel confidentiâ, vt de *Officijs Peculiaribus & Relatiuis*, singulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad viuum disceptare; & diffinire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui Experientiam non sapiunt, sed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholasticâ; tantummodò deprompti sunt, de Rebus huiusmodi, inanes plerunquæ euadunt & inutiles. Quamuis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animaduertere, quæ Lusorem fugiant; Atque iactetur Proverbium quoddam magis audaculum, quam sanum, de Censurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optime perustrare Montem*; Optandum tamen imprimis esset, vt non nisi expertissimus & versatissimus quisque, se huiusmodi Argumentis immisceret. Homi-

num enim Speculatiuorum, in Materijs Actiuis, Lucubrations, ijs, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somnijs & Delirijs. Vnum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus, aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum fôret, non meminisse (Honoris causâ) excellentissimi illius Operis, à Maiestate tuâ elucubratum, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc plurimos intra se cumulauit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologiæ, Ethicæ, & Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo iudicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere conuergerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud vllò loco, aut Inventionis Feruore æstuat, aut Indigentia Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, vnde in Ordine suo seruando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, vt illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, exaratione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi vtuntur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inferuiunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; vtpote, quod & cum Veritate optimè consentiat, & ad Vsum sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Maiestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigiũ Regium, non immodicè, aut inuidiosè extollat. Siquidem Maiestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Assyriæ* aut *Persæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosem*,

sem, aut Dauidem, Pastores scilicet Populi sui. Neque vero mihi vnquam Memoriâ excider, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite grauissimâ terminandâ, Maiestas tua, pro sacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciauit; Nimirum, *Reges iuxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodum & Deus iuxta Leges Naturæ: & eâ, raro prærogatiuam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis Vsurpandam, ac à Deo videmus usurpari potestatem Miracula patrandi.* Nihilò tamen feciùs, ex Libro illo altero, à Maiestate tuâ conscripto, de *Liberâ Monarchiâ*, satis omnibus innotescit, non minùs Maiestati tuæ cognitam esse, & perspectam Plenitudinem Potestatis Regiæ, atque *Vltimitates* (vt Scholastici loquuntur) Iurium Regalium, quam Officij, & Muneris Regij Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum; à Maiestatis tuæ Calamo exaratû, tanquàm Exemplum primarium & maximè illustre, *Tractatum de peculiaribus & respectiuis officijs.* Quo de Libro, quæ à me iam dicta sunt, dixissem profectò, si ante Annos mille à Rege quopiam conscriptus fuisset. Neque verò me mouet, Decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coram laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempestiue, aut nullâ datâ occasione, tribuantur. Cicero certè, in luculentissimâ illâ Oratione suâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam vt exhibeat Tabulam quandam, singulari Artificio depictam, de Laudibus Cæsaris, licet coram ipso Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Traianum. Itaque iam ad Propositum reuertamur.

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officij Respectiuis Vocationum, & Professionum singularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relatiua, siue Opposita; nimirum de *Fraudibus, Cautelis, Imposturis, & Vitijs* ipsarum: Si quidem Deprauationes & Vicia, Officij & Virtutibus, opponun-

tur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, filetur; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo? Per Satyram scilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam seriò, & grauitèr. Etenim, plus operæ impenditur, vt pleraque in Artibus, etiàm vtilia & sana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur, quam vt quæ, in iisdem corrupta sunt & vitiosa, secernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Quærenti Derisori Scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso fit obuiam.* Quicumque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aspernandi, inueniet proculdubiò quæ cauilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio huius, de quo loquimur, Argumenti, grauis & prudens, atque cum integritate quãdam, & sinceritate coniuncta, inter munitissima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de *Basilisco*, si primus quempiam conspexerit, illicò Hominem perimit; si quis illum prior, *Basiliscus* perit: pari ratione, *Fraudes*, *Imposturæ*, & *malæ Artes*, si quis eas prior detexerit, nocendi Facultate priuantur; quod si illæ præuenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Est itaque quod gratias agamus *Macciauello*, & huiusmodi Scriptoribus, qui apertè & indissimulantè proferunt, quid Homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, vt coniungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, nisi quis Mali ipsius Naturam penatùs pernoscat. Absque hoc enim, decerunt Virtuti sua Præsidia & Munimenta. Imò, neque vllò modo possit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse priùs omnia Malitiæ Laribula & Profunda explorauerit. Etenim, qui iudicio planè corrupto sunt, & deprauato, hoc habent, vt præsupponant, Honestatem in Homi-

nibus,

nibus, ab Infeciâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri : atque ab eo tantùm, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis ; item Libris, Præceptis Moralibus, & ijs, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermombus. Aded vt, nisi planè perspiciant, Opiniones suas prauas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam sibi ipsis, esse explorata, & cognita ; Probitatem omnem Morum & Consiliorù aspèrnerentur : Iuxta Oraculum illud Salomonis mirabile ; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in Corde eius.* Hanc autem Partem, de *Cautelis*, & *Vitijs Respectivis*, inter *Desiderata* numeramus ; eamque nomine *Satyre Serice*, siue *Tractatus de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officijs respectivis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Vxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Seruum : Similitèr Leges Amicitia, & Gratiitudinis : Nec-non Ciuiles Obligaciones Fraternitatum, Collegiorum ; etiàm Vicinitatis ; ac Similium : Verùm intelligatur hoc semper, illa istic tractari, non quatenùs sunt Partes *Societatis Ciuilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) sed quatenùs Animi singulorum, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Indiuiduali*) *Bonum* tractât, non tantùm simpliciter, sed & comparatè : Quò spectat Officia perpendere, inter Hominem & Hominem ; inter Casum & Casum ; inter Priuata & Publica ; inter Tempus præsens & futurum. Sicut videre est, in Animaduersione illâ seuerâ, & atroci L. Bruti, contra Filios suos, illam à plerisque in Cælum laudibus efferri ; At alius quispiam dixit ;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipsum licet intueri, in Cœnâ illâ, ad quam inuitati

sunt M. Brutus, C. Cassius, & alij. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conspirationem in Caput Cæsaris intentatam, Quæstio astutè mota esset, (*Num licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Conuiuæ in Opiniones diuersas; Dum Alij dicerent, planè licere, *Quod Seruitus ultimum esset Malorum*: Alij minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis esset, quam Bellum Ciuile*. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri asserabar, *Indignum esse Prudentes periclitari pro Stultis*. Verùm plurimi sunt Casus de *Officijs Comparatis*; inter quos frequentèr ille interuenit; *Vtrùm, à Iusticiâ deflectendum sit, propter salutem Patriæ, aut huiusmodi aliquod insigne Bonum in futuro?* Circa quam Iason Theffalus dicere solebat; *Aliqua sunt iniuste facienda, ut Multa iuste fieri possint*: Ve.ùm Replicatio in promptu est; *Authorem presentis Iusticia habes; Sponsorem future non habes*. Sequantur Homines, quæ in præsentia bona & iusta sunt; futura Diuinæ Prouidentiæ remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari, siue de Bono*, hæc dicta sint.

CAPVT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi ; in Doctrinam de Characteribus Animorum ; De Affectibus ; & De Remedijs sue Curationibus. Appendix Doctrinæ eiusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

Nunc igitur, postquàm de *Fructu Vitæ*, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus, superest, vt de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus : Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aspectu, sed Motu & Virâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur ; *Necesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirenda autem eius modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantum, quâ specie sit, querendum est, sed & quomodo sui copiam faciat ; vtrunque enim volumus, & rem ipsam nosse, & eius compotes fieri : Hoc autè ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo.* Verbis adèò expressis, atque etiàm iteratò, hanc Partem inculcat, quam tamè ipse non persequitur. Hoc similiter illud est, quod Cicero Catoni Iuniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit ; quod scilicet, Philosophiâ amplexus esset, *Non disputandi causâ, vt magna pars, sed ita viuendi. Quamuis autem, pro temporum, in quibus viuimus, socordiâ, paucis curæ sit, vt Animum sedulò colant, & componant ; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant* (secundum illud Senecæ, *De partibus*

*bus Vitæ quisque deliberat; de Summâ nemo; Adcò vt hæc Pars centeri possit superuacua) illud tamen minimè nos mouet, vt eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphorismo concludimus; Qui graui Morbo correpti, dolores non sentiunt, ijs Mens ægrotat. Medicinâ illis Hominibus opus est, non solùm ad curandum Morbum, sed ad Sensum expergefaciendum. Quod si quis obijciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus esse, verissimum est quod asserit; At tamen *Philosophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, instar Ancillæ Prudentis, & Pedisequæ fidelis, quæ ad omnes eius nutus præstò sit, & ministret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Psalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Domine respiciunt*; cùm tamen minimè dubium sit, quin haud pauca Ancillæ Iudicio & Curæ relinquuntur; Eodem modo & *Ethica* obsequium *Theologiæ* omninò præstare debet, ejusque Præceptis morigera esse; ita tamen vt & ipsa, intra suos limites, haud pauca sana & vtilia Documenta, continere possit.*

Hanc igitur Partem, (quando Præstantiam eius in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cùm inter *Desiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hæc resicuro & in vniuersis, quæ spectant ad Practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit Potestate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricola nullum est Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aeris Temperies; Itidèm nec Medico, aut in Crasin & Constitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis eius persanandis, tria in Considerationem veniunt; *Characteres diuersi Dispositionum; Affectus; & Remedia: Quem-*
admodùm

admodum & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, siue *Constitutio Ægri*; *Morbus*; & *Curatio*. Ex illis autem tribus, postremum tantum in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verum & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minus diligens facienda est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subijciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrina de Remedijs*, vt eadem commodius & feliciter applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrina de Culturâ Animi*, versabitur circa *diuersos Characteres Ingeniorum* siue *Dispositionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiã in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsicis, & Radicalibus. Sanè subijt Animum, etiã in hæc Parte, nonnunquam Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, vt plurimum neglecta, aut prætermissa sit; cum vtrique Scientiæ, clarissimum Luminis Iubar affundere possit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inscitè omninò distincta sunt Ingenia, & Dispositiones Hominum, ex Prædominantij Planætarum; quod Alij à Naturâ facti sint *ad Contemplationes*; Alij *ad Res Civiles*; Alij *ad Militiam*; Alij *ad Ambitum*; Alij *ad Amores*; Alij *ad Artes*; Alij *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) sparguntur vbique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum excessu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipsum Argumentum, de *Diuersis Characteribus Ingeniorum*, est ex ijs rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè rarè, interdum tamen contingit) Libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima huius Tractatûs Supellex & Sylua, perinde ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab Elogijs

Elogijs tantùm, quæ sub Obitum Personæ alicuius illustris, subnectere solent; sed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties huiusmodi Persona, veluti Scenam conscendat. Illa enim intertextæ Imago, potior videtur Descriptio, quam Elogij Censura: Qualis habetur apud T. *Lium*, *Africani*, & *Catonis Maioris*; Apud *Tacitum*, *Tiberij*, *Claudij*, & *Neronis*; Apud *Herodianum*, *Septimij Seueri*; Apud *Philippum Comineum*, *Lodouici undecimi Gallorum Regis*; Apud *Franciscum Guiccardinum*, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Cesaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Isti enim Scriptores, harum Personarum, quas sibi depingendas deligerunt, Effigies, quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Gestarum ab ipsis Mentionem faciunt, quin & aliquid insupèr de Naturâ ipsorum inspergant. Etiam nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclauibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: sicut & Literæ Legatorum, de Consiliarijs Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis est & copiosa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, vt *Characteres* isti in *Ethicis* (vt sit apud *Historicos*, & *Poetas*, & in *Sermonibus Communibus*,) excipiantur, tanquàm Imagines Ciuiles integræ; sed potius vt Imaginum ipsarum Lineæ, & Ductus magis simplices; quæ inter se compositæ & commixtæ quascunque Effigies constituunt; Quot & quales eæ sint; & quomodò inter se connexæ, & subordinatæ; vt fiat tanquam artificiosa & accurata Ingeniorum & Animorum Dissectio; atque vt Dispositionum, in Hominibus Indiuiduis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs instituantur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impressi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; sed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valitudine*,

letudine, Formi, & similibus: Atque insupèr illi, qui ex
Fortunâ; veluti Principum, Nobilium, Ignobilium, Diui-
tum, Pauperum, Magistratum, Idiotarum, Felicium, Æ-
rummosorum, & huiusmodi. Videmus enim Plautum,
Miraculi loco habere, quod Senex quis sit Beneficus;
Benignitas huius, ut Adolescentuli est. D. autem Paulus,
Seueritatem Disciplinæ erga Cretenses præcipiens (In-
crepa eos durè) Ingenium Gentis ex Poetâ accufat, Cre-
tenses sempè Mendaces, male Bestia, Ventres pigri. Sa-
lutius, id in Regum Ingenijs notat, quod apud eos
frequens sit, Contradictoria appetere; plerunq; Regie
voluntates, ut vehementes sunt, sic mobiles, saepe, ipse sibi
aduersæ. Tacitus obseruat Honores & Dignitates Ingenia
Hominû in deterius sæpiùs flectere, quam in melius; Solus
Vespasianus mutatus est in melius. Pindarus illud animad-
uertit; Fortunam subitam & indulgentè, Animos plerun-
que eneruare, & soluere; Sunt, qui magnâ felicitatem con-
coquere non possunt. Psalmus innuit, facilius esse Modum
adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam
in Incremento; Diuitia si affluant, nolite Cor apponere. De
similibus quibusdam Obseruationibus, ab Aristotele in
Rhetoricis, Mentionem obitèr factam, non inficior; Nec-
non in aliorum Scriptis nonnullis sparsim; Verùm nun-
quàm adhuc incorporatæ fuerunt in Moralem Philosophi-
am; Ad quam principalitèr pertinent; Non minùs certè
quam ad Agriculturam, Tractatus de Diuersitate Soli &
Glebæ; Aut ad Medicinam, Tractatus de Complexionib^o
aut Habitibus Corporum diuersis. Id autem nunc tan-
dem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus Temerita-
tem Empiricorum, qui iisdem vtuntur Medicamentis,
ad Ægrotos omnes, cuiuscunque sint Constitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus, Doctrina de Af-*
fectibus, & perturbationibus; qui loco Morborum Ani-
mi sunt, vt iam dictum est. Quemadmodum enim
Politici prisca, de Democratijs dicere solebant; Quod

Populus esset *Mari ipsi similis*, *Oratores autem Ventis*; Quia sicut *Mare* per se placidum foret & tranquillum, nisi à *Ventis* ageretur & turbaretur; sic & *Populus* esset *Naturâ suâ pacatus & tractabilis*, nisi à *seditiosis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similiter verè affirmari possit, *Naturam Mentis Humane*, sedatam fore, & sibi constantem; si *Affectus* tanquàm *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miscerent. Et hîc rursùs subiit noua Admiratio, Aristotelem, qui tot Libros de *Ethicis* conscripsit, *Affectus*, vt membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractasse; In *Rheticis* autem, vbi tractandi interueniunt secundariò (quatenùs scilicet *Oratione* cieri aut commoueri possint) locum illis reperisse: (In quo tamen loco, de ijs, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè differuit:) Nam *Disceptationes* eius de *Voluptate & Dolorè*, huic *Tractatui* nullo modo satisfaciunt: Non magis, quam qui de *Luce & Lumine tantùm* scriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* scripsisse diceretur: Siquidem *Voluptas & Dolor* erga *Affectus particulares* ita se habent, vt *Lux erga Colores*. Meliorem certè in hoc *Argumento* (quatenùs ex his quæ nunc extant conijcere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potiùs in *Diffinitionum Subtilitate*, quam in *Tractatu aliquo pleno, & fuso*, consisteret. Equidem reperio etiàm *Libellos* quosdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ, de inutili verecundiâ*, & alijs perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, *Doctores* huius *Scientiæ* præcipui sunt *Poetae, & Historici*, In quibus ad viuum depingi & dissectari solet, Quomodò *Affectus* excitandi sunt & accendendi? Quomodò leniendi & sopiendi? Quomodò rursùs continendi ac refrænandi, ne in *Actus* erumpant? Quomodò itidem se, licet compressi & occultati, prodant? Quas *Operationes* edant? Quas *Vices* subeant? Qualitèr sibi mutuò implicentur? Qualitèr inter se digladiantur & oppo-

opponantur? & innumera huius generis. Inter quæ hoc vitimum plurimi est vsûs, in *Moralibus* & *Ciuiilibus*; *Qualitèr* (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat*; & *alterius auxilio, ad alterum subiugandum; vti licet?* Venatorum & Aucupum more, qui Bœtiæ operâ ad Ecstias, Volucris alicuius ad Volucres capiendas, vtuntur: Quod fortassè alitèr ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, vsus in *Ciuiilibus*, *Præmij* & *Pænæ*; quæ Rerumpub. Columnen sunt; cum *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & supprimant. Etiàm, sicut in Regimine Statûs, non rarè sit, vt Factio Factione in Officio contineatur; similiter fit & in Regimine Mentis interno.

Peruenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate, quæque operantur in Animum; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideoque ad immutandos Mores plurimum valent. Quâ in Parte debuerant Philosophi strenuè & gnauitèr inquirere, *De Viribus* & *Energia Consuetudinis, Exercitationis, Habitûs, Educationis, Imitationis, Æmulationis, Conuictûs, Amicitia, Laudis, Reprehensionis, Exhortationis, Fame, Legum, Librorum, Studiorum*, & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab istis Agentibus Animus patitur & disponitur; Ab istis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conseruandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenus Remedijs Humanis, id præstari possit. Ex quorum Numero vnum aut alterum seligemus, in quibus paululum immoremur, vt reliquis sint Exemplo. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur, Angustias quasdam Contemplationis, & Negligentiam sapere: cum asserit, in illas Actiones, quæ Naturales sunt, Con-

suetudinem nihil posse : Exemplo vsus ; *Quod si Lapis millies proijciatur in altum, ne Inclinationem quidem sponte ascendendi acquirit* : Quinetiam, quod *Sæpius videndo, aut Audiendo, nihil melius aut videmus, aut audimus.* Quamuis enim hoc teneat in aliquibus, vbi Natura est peremptoria (cuius Rei Causas reddere in præsentia non vacat) aliter tamen in illis fit, in quibus Natura, secundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remissionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui sæpius inducendo, laxiorem reddi ; *Baculum* vsu & morâ in Contrarium Flexûs sui Naturalis incuruari, & in eodem Statu paulò post durare ; *Vocem* exercitando, magis fieri robustam & sonoram ; *Frigora, Aestumque consuetudine* tolerari ; & eiusdem generis complura. Quæ quidem posteriora duo Exempla propius accedunt ad rem, quam quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, vtcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit, *Tam virtutes, quam vitia, in Habitu consistere* ; eò magis ei contendendum fuerat, vt Normas præscriberet, quomodò huiusmodi Habitus fuerint acquirendi, aut amouendi. Plurima siquidem confici possint Præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum pauca recensebimus.

Primum erit, vt iam à Principio caueamus, à *Pensis, vel magis arduis, vel magis pusillis*, quam res postulat : Nam si Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes ; apud Ingenium fiducia plenum, Opinionem concitabis, quâ plus sibi polliceatur, quam præstare possit ; Quod secum trahit Socordiam. In viroque autem Ingenij Temperamento, fiet vt Experimentum Expectationi non satisfaciat : Id quod Animum semper deijcit, & confundit. Quod si pensa leuiora fuerint, magna inducitur, in progressionis Summâ, Iactura.

Secundum

Secundum erit, vt ad *exercendam Facultatem aliquam, quò Habitus comparatur, duo* inprimis Tempora obseruentur: Alterum, quandò Animus optimè fuerit ad Rem dispositus; Alterum, quandò pessimè: Vt ex priore, plurimùm in viâ promoueamus; ex posteriore, Nodos Obicesque Animi contentione strenuâ deteramus: vnde Tempora Media facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cuius Aristoteles obiter meminit; *Vt totis viribus* (citra tamen Vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod Natura à maximè impellimur*; Sicut cum in aduersum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incuruum, vt rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quæcumque felicius trahi & suauius, si illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non sit principale, sed tanquàm Aliud Agendo superetur*; quoniã ita fert Natura, vt Necessitatem & Imperium durum fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ vtilitè præcipi possint, de Regimine *Consuetudinis*: *Consuetudo* enim, si prudenter & peritè inducatur, fit reuerà (vt vulgò dicitur) *Altera Natura*: Quod si imperitè, & fortuitò administratur, erit tantum *Simia Naturæ*; quæ nihil ad viuum imitetur, sed incitè tantum, & deformitè.

Similitè, si de *Libris & Studijs*, eorumque ad *Mores* Virtute & Influentiâ, verba facere vellemus; numnam defunt plurima Præcepta, & Consilia fructuosa, eò spectantia? Annon vnus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poesim* appellauit *Vinum Daemonum*; cum reuerà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodum, & digna, quæ benè perpendatur, est Sententia Aristotelis, *Iuuenes non esse idoneos Moralis philosophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum Æstuatio nondum sedata est, nec

Tempore

Tempore & Rerum Experimentiâ confopita? Atque vt verum dicamus, Annon ideò fit, vt Scriptorum prisco- rum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Vir- tutem Homines efficacissimè inuitati sunt; tam *Augu- stam* eius *Maiestatem* omnium Oculis repræsentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Parasitorum* indutas, derisui propi- nando) tam parum profint, ad Vitæ Honestatem, & Mores prauos corrigendos, quia perlegi & reuolui non confueuerunt, à Viris Ætate & Iudicio maturis, sed pueris tantum & Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum est, Iuuenes multò minùs *Politica*, quam *Ethica*, Auditores idoneos esse, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus & Officijs*, planè imbuantur; ne fortè Iudicio deprauati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non esse Rerum Differentias Morales veras & solidas; sed Omnia ex Vtilitate, aut Successu metienda? Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix Scelus Virtus Vocatur.

Et rursus,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationè lo- qui videntur: At *Libri* nonnulli *politici*, idem seriò & po- fitiuè supponunt. Sic enim Macciauello dicere placet, *Quod si contigisset Casarem Bello superatum fuisse, Catilinâ ipso fuisset odiosior*: Quasi verò nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflatam; atque Animum excelsum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (si Ambitio abfuisse) suspiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipso, quam necessarium sit, Homines, *Doctrinas pias & Ethicas*, antequàm *Politicas* degustent, plenis faucibus haurire: Nimirum, quod qui in Aulis Principum, & Negotijs Ciuilibus, à teneris (vt aiunt) Vnguiculis in- nutriti sunt, nunquàm ferè sinceram & internam Mo- rum

rum Probitatem assequantur; quanto minùs si accesserit etiàm Librorum Disciplina? Porro, & in Documentis ipsis Moralibus, vel saltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr est adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & infociabiles, iuxta illud Ciceronis de M. Ca. one; *Hæc Bona, quæ videmus, diuina & egregia, ipsius scitote esse Propria; quæ nonnunquam requirimus, Ea sunt omnia, non à Naturâ, sed à Magistris.* Sunt & Axiomata alia complura, de ijs, quæ à Studijs & Libris, Hominum Animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, Conuictu, Famâ, Legibus patrijs, & reliquis, quas paulò antè recensuimus.*

Cæterùm *Animi* quædam est *Cultura*, quæ adhuc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiuntur in statu perfectiore; alijs, in statu magis deprauato.* Huius igitur *Culturæ* Intentio fuerit & Institutum, vt *Bona* illa tempora foueantur; *Praua* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum* Fixatio duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltè m *Constantissimis Animi Decretis*; & *Obsèruantijs*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ iugitèr contineant. *Malorum* *Temporum* *Obliteratio*, duplici itidè m ratione perfici potest; *Redemptione* aliqua, vel *Expiatione præteritorum*; & *Nouo Vitæ Instituto*, veluti de *Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè spectare videatur; Nec mirum, cum *Moralis Philosophia* vera & genuina (sicut antè dictum est) Ancillæ tantum vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium est maximè
Compen-

Compendiosum, & Summarium; & rursùs maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsi proponamus, rectos, & Virtuti congruos; qui tamen tales sint, vt eos assequendi nobis aliquatenùs suppetat Facultas.* Si enim hæc duo supponantur; vt & *Fines Actionum sint honesti, & boni; & Decretum Animi de ijs assequendis, & obtinendis, fixum sit & Constans;* sequetur, vt continuò vertat & efformet se Animus, vnâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Operatio, quæ *Nature ipsius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut *Opera Manûs.* Quemadmodùm enim *Statuarius,* quandò *Simulachrum* aliquod sculpit aut incidit, illius solummodò *Partis Figuram* effingit, circa quam *Manus* occupata est, non autem cæterarum: (veluti si *Faciem* efformet, *Corpus* reliquum rude permanet & informe *Saxum,* donec ad illud quoque peruenierit;) Econtrà verò *Natura,* quandò *Florem* molitur, aut *Animal, Rudimenta* Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quandò *Virtutes Habitu* acquiruntur, dum *Temperantiæ* incumbimus, ad *Fortitudinem,* aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honestis Finibus,* nos dedicauerimus penitùs, & deuouerimus, quæcunque fuerit virtus, quam *Animo nostro* commendauerint, & imperauerint *Fines* illi, reperiemus nos iam dudum imbutos, & prædispositos *Habilitate & propensione* nonnullâ, ad eam assequendam & exprimentâ. Atque hic possit esse *Status* ille *Animi,* qui egregiè ab *Aristotele* describitur; & ab eò, non *Virtutis,* sed *Diuinitatis* cuiusdam *Charactere* insignitur. Ipsa eius *Verba* hæc sunt; *Immanitati autem consentaneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam* siue *Diuinam Virtutem.* Et paulò post, *Nam vt Fe-*

ra, neque Vitium, neque Virtus est, sic neque Dei. Sed hic quidem Status, alius quiddam Virtute est; ille aliud quiddam à vitio. Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magniloquentiæ Ethnicæ, Traiani Virtutem, Diuinæ, non tanquàm Imitamentum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cum ait; *Opus non esse Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos æq̃, & propitios se Dominos Mortalibus præstarent, ac Traianus præstitisset.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Iactantiam sapiunt, qui Umbras qualdam Corpore maiores prensabant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana, rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ appositiuissimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes simul colligat, & reuincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro, de *Amore Sensuali*, qui *Diuinum* illum perperam imitatur; *Amor, melior Sophistâ Leuo, ad Humanam Vitam.* Quibus innuit, Morum Decus meliùs ab Amore efformari, quam à Sophistâ & præceptore inepto, quem *Leuum* appellat. Siquidem vniuersis suis operosis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, vt seipsum & in pretio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubiò, si Animus cuiuspiam, feruore *Charitatis* veræ, incendatur, ad maiorem Perfectionem euehetur, quam per Vniuersam *Ethicam Doctrinam*; Quæ *Sophistæ* profectò habet Rationem, si cum alterà illà conferatur. Quinetiàm, sicut Xenophon rectè obseruauit, *Cæteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distorquere & discomponere, per Ecstases & Excessus suos; Amorem verò solum, cum simul & dilatare, & componere:* Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in maius exaltant, Excessui interim sunt obnoxix; Sola autem *Charitas* non admittit Excessum. Angeli, dum ad Potentiam, Diuinæ parem, aspirarent, præuari-

cati sunt & ceciderunt: *Ascendam & ero similis Altissimi*. Homo dum ad Scientiam, Diuinæ parem, aspiraret, præuaricatus est, & lapsus: *Eritis sicut Dii, scientes Bonum & Malum*. Verùm ad Similitudinem, Diuinæ Bonitatis, aut Charitatis, aspirando, nec Angelus, nec Homo, vnguàm in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipsam *Imitationem* etiàm inuitamur; *Diligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, & fratris Filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Iniustos*. Quin & in ipso Archetypo Naturæ Diuinæ, verba sic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus*;) Scriptura autem Sacra pronunciat; *Misericordia eius super omnia Opera eius*.

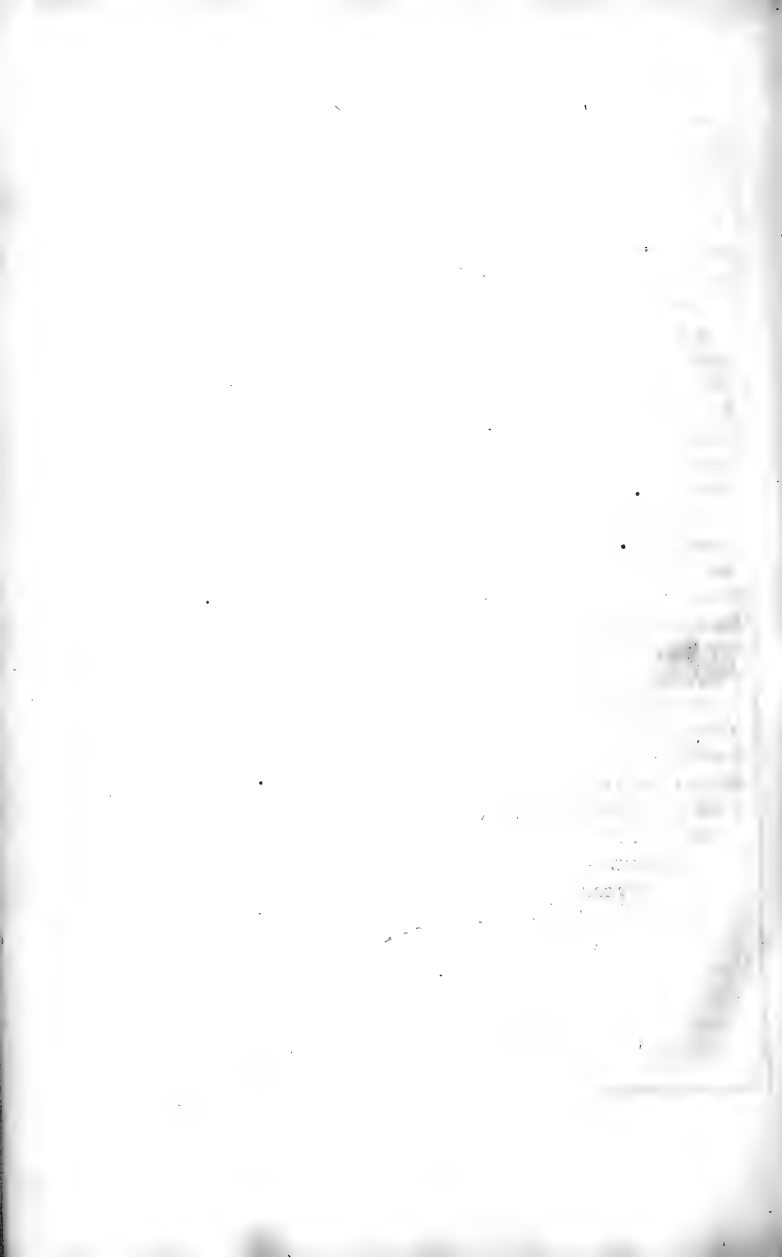
Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, iam absoluimus. In quâ, si ex intuitu Portionum eius, quas perstrinximus, quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodo sitam esse, vt ea in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab alijs Scriptoribus prætermissa sint, tanquam vulgata & obuia, & per se satis clara & perspicua; suo Iudicio liberè vtatur. Interim illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum à Nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed vsum & Veritatem sectari. Recordetur etiàm paulispèr Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni portis*.

*Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto
Sed falsa ad Cælum mittunt Insomnia Manes.*

Insignis sanè Magnificentiæ *Portæ Eburneæ*; tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Addamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* Observatio illa; Inueniri nimirum Relationem

& Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam sicut *Bonum Corporis*, constare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bonū*, si iuxta *Moralis Doctrinæ* scita illud contemplerur, hūc tendere perspiciemus; vt Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, verique Decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, sed *Voluptatis* & Solatij *Honesti* Sensum viuide retinentem. Hæc autem, sicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, rarò simul omnia coniunguntur. Facile enim videre est, Multos, Ingenij Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infestant tamen Perturbationes; quorumque etiã Moribus vix aliquid *Elegantix* aut *Venustatis* aspergitur: Alios, quibus abundè est in Moribus *Elegantix* & *Venustatis*, illis tamen non suppetit, aut *Probitas* Animi vt velint, aut *Vires* vt possint rectè agere: Alios, Animo præditos honesto, atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis Ornamento sunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen *Stoicâ* quâdam tristitiâ, & stupiditate præditi, *Virtutis* quidem *Actiones* exercent, *Gaudijs* non perfruuntur. Quod si contingat, ex quatuor istis, duo aut tria aliquandò concurrere, rarissimè tamen fit, quemadmodum diximus, vt omnia. Iam verò *Principale* istud *Membrum Philosophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contempletur, quatenus ex *Corpore* consistit atque *Animâ*, sed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum est.

FRANCISCI
BARONIS

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER OCTAVVS.

AD. REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitio Doctrinæ Ciuilib, in Doctrinam
 de Conuersatione; Doctrinam de Ne-
 gotijs; & Doctrinam de Imperio, siue
 Repub.*

Etus est Narratio (Rex Optime)
 conuenisse complures Philosophos
 solennitèr, coram Legato Regis
 Exteri; atque singulos pro virili par-
 te, Sapientiam suam ostentasse; vt
 haberet Legatus, quæ referret, de mi-
 rabili Sapientiâ Græcorū. Vnus tamen ex eorū Numero

filebat,

*flebat, & nihil adducebat in medium; ad eò vt Legatus ad eum conuersus diceret; Tu verò quid habes, quod referà? Cui ille; Refer (inquit) Regi tuo, te inuenisse apud Græcos aliquem, qui Tacere sciret. Equidem oblitus eram, in hâc Artium Synopsi, Artem Tacendi interserere: Quam tamen (quoniàm plerunq̃ Defideretur) Exemplo iam proprio docebo. Etenim, cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, vt paulò post de Arte Imperij tractandum sit; cùmque ad tantum Regem scribam, qui perfectus ad eò in eâ Arte sit Magister, ipsamque ab Incunabulis suis hauserit; Nec omninò immemor esse possim, qualem apud Maiestatem tuam Locum sustinuerim; consentaneum magis existimaui, me ipsum Tacendo de hâc re, apud Maiestatem tuam, quam Scribendo, probare. Cicero verò, non solùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cuiusdam, quæ in Tacendo reperitur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos suos, cum alio quodam, vtrò ciròque habitos, in Epistolâ quâdam ad Atticum commemorasset, sic scribit; *Hoc loco, sumpsi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare est, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Diuinâ, percutere) huiusmodi quidpiam eiacular; *Interdùm magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, Tacere, aut quod Silentio proximum est, Breuis admodùm esse decreui. Verùm, antequàm ad Artes Imperij perueniam, haud pauca, de alijs Doctrinæ Ciuilis Portionibus sunt præmittenda.*

Scientia Ciuilis, versatur circa Subiectum, quod cæterorum omnium, maximè est Materiæ immersum; id eòque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem leuant. Primò enim, quemadmodùm Cato ille Censorius, de Romanis suis, dicere solitus est; Ouibus eos similes esse, quarum Gregem integrum, minore quis molestiâ ageret, quam vnâ aliquam:

quam: quoniam si paucas ex grege, vt rectam ineant viam, propellere possis, cetera vltro sequentur: Similiter, hoc quidem respectu, Ethicæ Munus, est quodammodo illo politicæ, difficilius. Secundò, proponit sibi *Ethica*, vt Animus Bonitate Internâ imbuatur, & cumuletur; At *Ciuilis Scientia*, nihil ampliùs postulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* sufficit. Itaque non rarò accidit, vt Regimen sit bonum, Tempora mala: Siquidem in Sacrà Historiâ, illud non semel occurrit (Cum de Regibus bonis & pijs narretur) *Sed adhuc Populus, non direxerat Cor suum, ad Dominum Deum Patrum suorum.* Itaque, & hoc quoque Respectu, duriores Partes sunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Respub. vt tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moueantur, nec sine magno molimine; vnde haud tam citò labefactantur: Sicut enim in Ægypto, septem Anni Fertiles, Steriles septem sustentârunt; ita in Rebuspub. priorum Temporum bona Institutio, efficit, vt sequentium Errores non statim perniciem inferant: At singulorum Hominum Decreta, & Mores, magis subitò subuerti solent. Hoc denique *Ethicam* grauat, *Politica* succurrit.

Scientia Ciuilis, tres habet Partes, iuxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Conuersatione*; *Doctrinam de Negotijs*; & *Doctrinam de Imperio* siue *Repub.* Tria siquidem sunt Bona, quæ ex *Societate Ciuili*, Homines sibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*; *Adiumentum in Negotijs*; & *protectio contra Iniurias.* Suntque istæ tres Prudentiæ, planè inter se diuersæ, & sæpenumerò disiunctæ; *Prudentia in Conuersando*; *Prudentia in Negotiando*; & *Prudentia in Gubernando.*

Enimuerò, quod ad *Conuersationem* attinet, Illa certè affectata esse non debet, at multò minùs neglecta: Cum Prudentia in eius Moderamine, & Decus quoddam

dam Morum in seipsâ præ se ferat ; & ad Negotia, tam publica, quam priuata, commodè administranda, plurimum iuuet. Etenim sicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) vt etiàm illis alteris Partibus, quæ grauiores, & interiores videntur, anteponatur ; eodem ferè modo, in Viro Ciuili, *Conuersatio*, eiusque Regimen (vtcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum inuenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, eiusque Compositio? Rectè Poeta;

— *Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè proderè. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus ; Qui, cùm Fratri Affabilitatem commendaret erga Pro- uinciales ; non in hoc eam potissimum sitam dixit, vt Aditus præberet ad se faciles, nisi etiàm *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet ; *Nil interest habere Ostium apertum, cultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cum Cæsare Congressum, Bello adhuc feruente, diligentèr & serio Ciceronè per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Grauitatem componendis. Quod si tantum possit, *Oris* & *Vultus* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conuersationem* pertinent? Atque sanè Summa, & Compendium Decori, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt ; vt quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur : Quod etiàm, non malè expressit T. Liuius, (licet alij Rei intentus) eo Personæ Characterè ; *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius ; quorum alterum est, alienæ libertatis Obliti, alterum, suæ.* Ex contrariâ verò parte, si *Urbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensius studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam, *Quid enim deformius, quam*

Scenam

Scenam in Vitam transferre? Quinetiàm, licet in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in huiusmodi Leuculis absumitur; Animusque ad curam ipsarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideoque sicut in Academijs, Adolescentes Literarum Studiosi, ac Sodalium Congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à præceptoribus: *Amicos esse Fures Temporis*: Sic certè assidua ista, in *Conuersationis* Decorum, Animi Intentio, magnum grauioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Vrbaniitate* obtinent, & ad hanc rem vnam quasi nati videntur, hoc ferè habent, vt sibi ipsis in illà solà complacent, & ad Virtutes solidiores, & celsiores, vix vnquam aspirant: Quando econtrà, qui sibi in hâc parte Defectus sunt contenti, Decus ex bonâ Existimatione quærunt: Vbi enim a test bona Existimatio, omnia ferè decent; vbi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Vrbaniitate*, subsidium petendum est. Porro, ad res gerendas, vix grauius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam huiusce Decorum externi Curiosam nimis Observationem; a que illud alterum, quod huic ipsi inscruit; nimirum, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit*: Creanda siquidè nobis est Opportunitas, sæpius quam opperienda. Vt Verbo dicamus, *Vrbana* ista Morum *Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primum enim, talis esse debet, vt sit in vsu communi: Rursus, vt non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, vt si qua sit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremo, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, vt eiudem Motus in rebus gerendis, cohibeat &

impediat. Verum hæc Pars *Scientiæ Ciuilis de Conuersatione*, elegantè profectò à nonnullis tractata est, neque villo modo tanquàm *Defiderata* reponi debet.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ de Negotijs; in Doctrinam de Occasionibus Sparfis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ, de Occasionibus Sparfis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta, de Ambitu Vitæ.

DOctrinam de Negotijs, partiemur in *Doctrinam, de Occasionibus Sparfis, & Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, vniuersam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquàm *Amanuensis* est; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cuiusque Fortunam* amplificandam spectant, excerptit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam Rerum suarum *Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verùm antequàm ad Species descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotijs* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotijs*, pro rei Momento, tractauit adhuc nemo; cum magnâ, tam Literarum, quam *Literatorum, Existimationis* iacturâ. Ab hæc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam *Eruditis* inussit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam ciuilem* rarò admodùm coniungi. Etenim si quis rectè aduertat, ex *Prudentijs* illis tribus, quas modò diximus ad *Vitam Ciuilem* spectare; Illa *Conuersationis* ab *Eruditis* ferè contemnitur, tanquàm *Seruile* quiddam, atque insupèr *Meditationibus* inimicum. Quod verò

ad illam de *Repub. Administrandâ*; sanè si quandò Rerum Gubernaculis admoucantur Eruditi, Munus suum non incommodè sustinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm versatur, nulli omninò Libri conscripti habentur, præter pauca quædam *Monita Ciuilia*, in Fasciculum vnum aut alterum collecta, quæ Amplitudini huius Subiecti, nullo modo respondent: Etenim si Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, sicut de cæteris, minimè dubitauerim, quin Viri Eruditi, aliquo *Experientiæ Manipulo* instructi, Ineruditos, licet diutinâ *Experientiâ* edoctos, longè superarent, & *proprio illorum* (quod dicitur) *Arcti vsi*, magis è longinquo ferirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* huius, tam varia sit Materia, vt sub Præceptionibus non cadat: Multò siquidè angustior est, quam illa *Reip. Administrandæ Scientiæ*; quam tamen apprimè videmus excultam. Huius generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, existisse videntur nonnulli Professores. Testatur enim Cicero, moris fuisse, paulò ante sua Secula, vt Senatores, *Prudentiâ*, & *Rerum vsu* maximè celebres (*Coruncanij, Curiij, Lælij, & alij*;) statis Horis, in Foro deambulant; vbi Ciuibus copiam sui facerent, & confulerentur; non de Iure, sed de *Negotijs* omni-genis; Veluti de *Filiâ elocandâ, siue de Filio educando, siue de prædio coemendo, de Contractu, Accusatione, Defensione*, aut aliâ quacunque, quæ in Vitâ Communi interueniat. Ex quo liquet, *Prudentiam* quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in *Negotijs Priuatis*; ex Vniuersali Rerum Ciuiliùm *Cognitione & Experientiâ* promanantem; quæ exerceatur quidem in *Casibus Particularibus*, ex rabatur autem ex generali *Casuum Consilium* *Oblertuatione*. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, de *Petitione*

Consulatus (quem Vnicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquam ad Consilium dandum, de re tum præfenti, potissimum spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non vsum solùm temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil inuenitur, quod vilo modo comparandum sit, cum *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris vniuersas Orbis oras circundant; ita & Sapientia eius omnia Humana, non minùs quam Diuina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Ciuilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniàm verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparsis* (quæ, *Doctrinæ de Negotijs*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulisper in illâ immorabimur: Atque Exemplum eiusdem, ex *Aphorismis* siue *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, vt arbitramur, nos meritò fugillare possit, quod ex Scriptori- bus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarij illi, Salomonis eiusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili*, à *Musco super Murum*, ad *cedrum Libani*, itemque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sentum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politiciis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occasi-
onibus sparſis, ex Parabolis aliquibus
 Salomonis.

PARABOLA.

I. *Mollis Reſponſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris aduerſus te, & tuæ iam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomôn: Alterum, vt fiat *Reſponſio*; Alterum, vt *eadem ſit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, vt *caueas à Silentio trifti & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas, quòd reſpondere poſſis; Aut Dominum occultè Iniquitatis inſimulat, ac ſi Aures eius, Deſenſioni, licet iuſtæ, non paterent. Secundò, vt *caueas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Deſenſionem poſtules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirum Dominum tuum nimiam Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè ſignificat, te Artiſioſam quandam Deſenſionem meditari, cum in promptu nihil habeas: Adeò vt optimum ſemper fuerit, aliquid in præſentiâ, & è re natâ, in Exculationem tui adducere. Tertio, vt fiat *prorsus Reſponſio*: *Reſponſio* (inquam) non mera *Confefſio*, aut mera *Submiſſio*, ſed aliquid Apologiæ, & Exculationis inſpergatur: Neque enim aliter tutum eſt facere, niſi apud Ingenia valdè Generoſa & Magnanima; quæ rara admodum ſunt. Sequitur poſteriore loco, vt *Reſponſio ſit mollis*, minimè præſracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Seruus prudens dominabitur in Filium ſtultum; Et partietur hereditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & diſcordi, ſemper exurgit aliquis

aliquis *Seruus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro se gerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipse, sunt obnoxij. Ille, si suam rem agat, Familiæ Mala fouet, & aggrauat; sin fidelis reuera fuerit & integer, plurimum certe meretur: Adèò vt etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut saltem *procuracionem Hereditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sæpiùs, vt *Congressum imparem fugiamus*; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs vtile est Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs sorte, hæc res transigitur. Si quidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna Indignitas. Neque iuuat etiàm, in huiusmodi Contentione exercendâ, si interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm cum *Fastu & Contemptu*. Nam quocunq; nos vertamus, leuiiores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si huiusmodi persona, quâcum contendimus, (vt Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*, hoc est, si sit *Audaculus*, & *Temerarius*.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aures tuas, ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illa res, quæ nostrâ intersunt: Nimirùm, quandò secreta illa rimari fatagimus, quæ detecta & inuenta, *Ægritudinem* quidem *Animo* inferant, ad *Consilia* autem expedienda nihil iuuent. Primò enim sequitur

quitur *Animi Vexatio* & *Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena sint. Adcò vt, si cõparari possit speculum aliquod Magicum, in quo Odiã, & quæcunq; contra nos vllibi commouentur, intueri possemus, melius nobis fõret, si protinùs proijceretur & collideretur. Huiusmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura sunt, & breui euanescent. Secundò *Curiositas illa Animum Suspicionibus nimis onerat*, quod consilijs inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complica. a. Tertio eadem, *Mala ipsa sepius figit, alias preteruolutura*: Graue enim est Conscientias Hominum irritare; qui, si latere se putent, facillè mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorij Chartas Vniuersas, nec à se perlectas, nec alijs permissas, Igni protinùs dedisset.

PARABOLA.

5 *Aduenit veluti Viator Pauperies; & Egestas quasi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr describitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incuriosis, superueniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentim, & Passibus lentis, instar *Viatoris*, aduenit *Oberatio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè sentitur: At non multò post, inuadit *Egestas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu scilicet tam forti, & potentie, vt ei amplius, resisti non possit; cùm apud Antiquos rectè dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam*. Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6 *Qui erudit Derisorem, ipse sibi Iniuriam facit; & qui arguit impium, sibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Saluatoris, *Vt non mittamus*

Mar-

Margaritas nostras ante Porcos : Distinguuntur autem in hac *Parabolâ*, *Actiones Præceptionis*, & *Reprehensionis*; Distinguuntur itidè *m Personæ Derisoris*, & *Impij*; Distinguitur postremò, *id quod rependitur* : In priorè enim, *rependitur Opera lusa*; in postriore, etiàm & *Macula*. Cùm enim quis credit, & instituit *Derisorem*; *Iactura primùm fit Temporis*; Deinde & *Alij Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & *Operam malè collocatam*; Postremò, *Derisor ipse, Scien. iam, quam didicit, Fastidio habet*. At maiore cum periculo, transigitur *Res in Reprehensione Impij*; quia non solum *Impius* non auscultat, sed & *Cornua obuertit*, & *Reprehensorem*, odiosum sibi iam factum, aut confestim conuitijs proscindit, aut saltem postea apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens letificat patrem* : *Filius verò Stultus Mæsticia est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur *Solatia* atque *Ægri tudines Oeconomi cæ*, *Patris* videlicet & *Matri*, circa *Liberos* suos. Etenim *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo *Solatio* est *Patri*, qui *Virtutis* Pretium melius nouit quam *Mater*; ac propterea *Filij* sui *Indoli*, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiàm *Gaudium* illi fortassè affert *Institutum* suum, quod *Filium* tam probè educârit, illique *Honestatem Morum*, præceptis & *Exemplo*, impresserit. Econtrà, *Mater Calamitati Filij plus compatitur* & *indolet*; tùm ob *Affectum Maternum* magis mollem, & *tenerum*; tùm fortassè *Indulgentiæ suæ conscia*, quâ eum corruperit, & *deprauauerit*.

PARABOLA.

8 *Memoria Iusti cum Laudibus*; at *Nomen Impiorum putrescet*.

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*,

rum, qualis esse solet post *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Inuidiâ (quæ *Famam* eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies inualefcunt: At *Viris malis*, (licet *Fama* eorum, per *Gratiam* Amicorum, & *Factionis* suæ *Hominum*, ad breue *Tempus* manserit) paulò post *Fatidium* *Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Euanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem grauem* & *etrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conurbat Domum suam, possidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Vtile admodum *Monitum*, de *Discordijs*, & *Turbis Domesticis*. Plurimi enim, ex *Dissidijs Vxorum*, aut *Exheredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familie*, magna sibi spondent; ac si inde, vel *Animi Tranquillitas*, vel *Rerum suarum Administratio* felicior, sibi obuentura fõret. Sed plerunque abeunt *Spes* suæ in *Ventos*. Etenim, tum *Mutationes* illæ, vt plurimum, non cedunt in melius; tum etiã, *Perturbatores* isti *Familie* suæ, *Molestias* varias, & *Ingratitudinem* eorum, quos, alijs præteritis, adoptant & deligunt, sæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, *Rumores* sibi progignunt non optimos, & *Famas* ambiguas: Neque enim malè à *Cicerone* notatum est; *Omnem Famam à Domesticis manare*. Vtrunque autem *Malum*, per *Ventorum possessionem* eleganter à *Salomone* exprimitur: Nam & *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* *Error*em frequentissimum, non solum apud eos, qui verbis præcipuè student, verum

Ecc

etiã

etiã apud Prudentiores. Is est, quod Homines de *Sermonum* suorum *Adiũ* atque *Ingressu*, magis sint solliciti, quam de *Exitu*; & accuratiũs *Exordia* & *præfatiunculas* meditentur, quam *Extrema Orationum*. Deberant autem, nec illa negligere, & ista, vt longè posteriora, præparata & digesta apud se habere; reuoluentes secum, &, quantum fieri potest, Animo prospicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* sit futurus, & quomodò *Negotia* inde promoueri, & maturari possint. Neque hic *Finis*. Quinimò non *Epilogos tantum*, & *Sermonum*, qui ad ipsa *Negotia spectant*, *Egressus*, meditari oportet; verũ etiã & illorum *Sermonum Cura* suscipienda, quos sub ipsum *Discessum*, commodè & *urbane inijcere possint*; licet à *Negotio prorsus alienos*. Equidem cognoui *Consiliarios duos*, *Viros certè magnos*, & *prudentes*, & quibus *Onus Rerum* tunc præcipuè incumberebat; quibus illud fuit *perpetuum*, & *propriũ*, vt quoties cum *Principibus suis*, de *Negotijs ipsorum* communicarent, *Colloquia*, in rebus ad ipsa *Negotia spectantibus*, nunquam terminarent; verũ sempèr, aut ad *Iocum*, aut aliud aliquid, quod *Audire* erat *volupe*, *Diuerticula* quærent: Atque vt *Adagio* dicitur, *Sermones marinos Aquã Fluiatili sub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter *Artes* postremum erat.

PARABOLA.

II. *Sicut Musca mortua fætere faciunt conuentum optimum, sic Hominem pretiosum Sapientiã, & gloriã, parua Stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodum, & misera est Conditio, Hominum Virtute Præcellentium (vt optimè notat *Parabola*) quia *Erroribus* eorum, quantumuis leuissimis, nullo modo ignoscitur: Verũ, quemadmodum in *Gemmã*, valde nitidã, minimum quodque *Granulum*, aut *Nubecula*,
Oculos

Oculos ferit, & molestiâ quâdam afficit; quod tamen si in Gemmâ vitiofiore repertum fôret, vix notam subiret: Similiter, in *Viris singulari virtute præditis*, minima quæque Vitia, statim in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Censurâ perstringuntur grauiore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam facilè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parua Stultitia; valdè probò, paruum peccatum; vrmano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori; de Famâ & Existimatione multùm detrahit. Adeò vt, non pessimum foret *Viris Egregijs*, si nonnulla *Absurda* (quod citra vitium fieri possit) Actionibus suis immiscerent; vt Libertatem quandam sibi retineant, & paruorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12 *Homines Derisores Ciuitatem perdunt; Sapientes vero auertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione Hominum, qui ad Respub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti sunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Insolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarij & Violenti; Non Impij & Scelerati; Non Iniusti & Oppressoris; Non Seditiosi & Turbulenti; Non Libidinosi & Voluptarij; Non denique Insipientis & Inhabilis; Sed *Derisoris*. Verùm hoc, Sapientiâ eius Regis, qui Rerumpub. Conseruationes & Euerfiones optimè nôrat, dignissimum est. Neque enim similis ferè est Pessimis Regnis & Rebuspub; quam si Consiliarij Regum, aut Senatores, quiq̃ue Gubernaculis Rerum admouentur, sint ingenio *Derisores*. Huiusmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, vt fortes videantur Senatores, sempèr extenuant; ijsque, qui pericula prout par est,

est, ponderant, veluti Timidis insultant : Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditata Discertationes, veluti Rem Oratoriam, & tædij plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, subsannant : Famam, ad quam Principū Consilia præcipuè sunt componenda, vt *Saliuam Vulgi*, & Rem citò præteruolaturam, contemnunt : Legum vim & Auctoritatem, vt Reticula quædam, quibus Res maiores minimè cohiberi debeant, nil morantur : Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, vt Somnia quædam, & Apprehensiones Melancholicas, reijciunt : Viris reuerà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilij, Diçterijs & Facetijs illudunt : Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc res agitur : Neque cæpit esse inter Homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentè præbet Aures verbis Mendacij, omnes Seruos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, vt Sufurronibus, & Sycphantis, absque iudicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omninò, tanquam à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Seruos* eius corrumpit, & inficit. Alij Metus *Principis* rimantur, eosque Narrationibus Fictitijs exaggerant : Alij Inuidiæ Furias concitant, præsertim in Optimos quosque : Alij Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conscientias malas, eluunt : Alij Amicorum suorum Honoribus & Desiderijs velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo : Alij Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquam in Scenâ, componunt : & innumera huiusmodi. Atque hæc illi, qui ex *seruis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores

Probiores sunt, & meliùs Morati, postquàm, in Innocentiâ suâ, parùm Præsidij esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non nouit) Morum suorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, iisque seruilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (vt ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cuius Animo omnia sunt tanquàm indita & iussa.* Atque benè Comineus; *Præstat Seruum esse Principis, cuius suspitionum non est Finis, quæ eius, cuius credulitatis non est Modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur Animæ Iumentis sui; sed Misericordie Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsâ Naturâ, Homini, *Misericordie* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ ex Ordinatione Diuinâ, eius Imperio subijciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiàm illud certissimum est, quod quò dignior est Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ angustæ & degeneres, huiusmodi Res, ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est Portio Vniuersi, ex communiione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Misericordie Institutiua*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum sanguine eius*; & similia. Etiàm in Sectis Essæorum, & Pythagoræorum, ab Esu Animalium, omninò abstinabant. Quod etiàm hodiè obtinet (superstitione inuiolatâ) apud Incolas nonnullos Imperij Mogollensis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Disciplinâ, crudelis, & Sanguinaria) Brutis tamen Eleemosynas largiri solent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri sustinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordie*,

cordia, patrocinari videantur, salubritèr subiungit Salomon, *Impiorum Misericordias esse crudeles*. Ex sunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinorosis parcitur, Iusticiæ Gladio feriendis: Crudelior enim huiusmodi *Misericordia*, quàm Crudelitas ipsa. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at Misericordia illa, vniuersum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

15 *Totum spiritum suum profert Stultus; at Sapiens reseruat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (vt videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facile proferunt; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Iudicio, in omnes & omnia inuolant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam vsque, alijs obstrepunt; sed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum: Hoc est, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquijs priuatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam vno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimùm Negocijs officit. Siquidem primò, *Oratio intercisâ*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniàm in Continuata, pondus Rerum, non distinctè & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet, sed Ratio Rationem, antequam penitus infederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, vt primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat*; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortassè obijciat: Tum verò accidit, vt quæ in Refutationem, aut Replicationem reseruanda fuissent, præmissa iam, & antea delibata, Vires suas & Gratiam, amiserint. Tertiò,

si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primò, aliud subinde iniiciens; sentiet ex eius, quem alloquitur, vultu, & Responso, quomodò singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; vt quæ adhuc restant dicenda, cautiùs aut supprimat, aut excerpatur.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia Curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò se quis gerere debeat, cum Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *vt non dimittat Locum suum*; Secundò, vt *Curationi*, tanquam in Morbo aliquo graui, diligenter & cautè, attendat. Consueuerunt enim Homines, postquam commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex Dedecoris Impatientiâ, partim ne vulnus obuersando refricent, partim vt tristitiam & Humilitatem eorum *Principes* sui perspiciant, se, a Muneribus & Functionibus suis, subducere: Quinetiàm interdum, ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus restituere. At Salomon, hanc mendendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque summâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; vnde tum Inimici, atque Inuidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiores ad subueniendum. Secundò, hoc pacto fit, vt *Principis Ira*, quæ fortassè, si non euulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio iam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremò; *Secesus iste, aliquid sapit ex maleuolo*, & Temporibus infenso; Id quod Malum Indignationis, Malo Suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primò, caueat ante omnia, ne *spupiditate* quâdam, aut etiàm *Ani-*
mi

mi Elatione, Indignationem Principis minimè sentire, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, vt & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Mœstitiam grauem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & lætum, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicuius operâ, & Sermone, apud *Principem*, vti, qui, quanto Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestiuè insinuet. Secundò, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulò euitet, per quas aut *Res ipsa*, quæ Indignationi Causam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò exandescendi, & ipsum, quacunque de causâ, coram alijs, obiurgandi, Ansam arripiat. Tertio, perquirat etiàm diligenter *Occasiones omnes*, in quibus *Opera eius principii grata esse possit*; vt & *Voluntatem* promptam redimendi *Culpam præteritam* ostendat; & *Princeps* suus sentiat, quali tandem seruo, si eum dimittat, priuari se contigerit. Quartò, *Culpam ipsam*, Aut *sagaciter in alios transferat*; Aut *Animo* illam non malo *commissam* esse insinuet; Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipsum Regi detulerunt, vel rem supra Modum aggrauârunt, *indicet*. Denique in omnibus cuigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Causâ suâ Iustus: tum venit altera pars, & inquit in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in vnaquaque *Causâ Informatio*, si paulispèr *Animo* Iudicis infederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò vt agrè elui possit; nisi aut manifesta aliqua *Falsitas*, in *Materiâ Informationis*; aut *Artificium* aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Etenim nuda & simplex *Defensio*, licet iusta sit & præponderans, vix *Præiudicium Informationis Primæ*, compensare, aut *Libram Iustitiæ* semel propendentem, ad *Æquilibrium* reducere, per se valet. Itaque & *Iudici tutissimum*,

riſſimum, vt nihil, quod ad Merita cauſſæ ſpectat, præli-
betur, priuſquàm vtraque Pars ſimul audiantur; & De-
fenſori optimum, ſi Iudicem ſenſerit præoccupatum, in
hoc potiſſimum, (quantum dat Cauſſa) incumbere,
vt Verſutiam aliquam, & Dolum malum, ab aduerſâ
parte, in Iudicis abuſum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Seruum ſuum, poſteà
ſentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Seruandus eſt, *Principibus & Dominis*, ex Conſilio Sa-
lomonis, in Gratiâ & Fauore ſuo, erga *Seruos*, *Modus*. Iſ
triplex eſt; Primò, vt *Promoucantur per Gradus, non per
Saltus*; Secundò, vt *interdum aſſueſcant Repulſæ*; Tertiò,
(quod benè præcipit Macciauellus) vt *habeant præ ocu-
lis ſuis ſemper aliquid, quò ulterius aſpirare poſſint*. Niſi
enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in
Fine, à *Seruis* ſuis, Loco Animi grati, & officioſi, Faſti-
dium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione ſubitâ,
oritur *Inſolentia*; ex perpetuâ Deſideratorum Adepti-
one, *Impatientia Repulſæ*; Denique ſi *Vota* deſint, dec-
rit itidè Alacritas & *Induſtria*.

PARABOLA.

19. *Vidiſti Virum velocem in Opere ſuo; coram Regi-
bus ſtabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Seruorum*, potif-
ſimum ſpectant & requirunt, gratiſſima eſt præ cunctis
Celeritas, & in *Negotijs expediendis ſtrenuitas*. Viri pro-
fundâ prudentiâ, *Regibus* ſuſpecti; vtpote, qui nimium
ſint Inſpectores; & *Dominos* ſuos, inſcios & inuitos,
Ingenij ſui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere
poſſint. Populares, inuiſi; vtpote qui *Regum* Lumini-
bus officiant, & *Oculos Populi* in ſe conuertunt. Ani-
moſi, pro turbulentis sæpè habentur, & ultra, quam

par est, aufuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi vmbra, quâ *Regum* Animi offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Regionum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quiduis efficere posse; Illud tantùm deesse, vt citò fiat. Itaque ante omnia ijs grata est *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viuentes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad *Succeffores Designatos Principum*. Radix autem huius rei est, Insania illa, Hominum Animis penitùs à Naturâ infita; Nimirùm vt spes suas nimium adamant. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis, ijs quæ *Sperat*, quam ijs quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Nouitas* Humanæ Naturæ grata est, & auidè expetitur. In *Succeffore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Nouitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; postea à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quam Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commouentur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potius Hominum Leuitatem, nec pugnant cum Somnijs: *Est autem* (vt aiebat ille) *Spes vigilantis Insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Ciuitas parua, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque Mutationes per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inuentusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberauit eam per Sapientiam*

entiam suam; & nullus deinceps recordatus est, Homini illius pauperis.

EXPLICATIO.

Describit *Parabola Ingenium Hominum prauum & maleuolum.* Ij in Rebus duris, & angustis, confugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempeſtas tranſierit, ingrati demùm erga Conſeruatores ſuos reperiuntur. Macciauellus verò, non ſine Cauſâ, inſtituit *Quæſtionem, Vter ingrator eſſet erga Benemeritos, Princeps, aut populus?* Sed interùm vtrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non ſolùm ex *Ingratitudine Principis,* aut *Populi* oritur, ſed accedit plerunque his, *Inuidia Procerum,* qui ſecretò indolent Euentui, licet felici & profpero, quia ab iſtis profectus non ſit: Itaque & Meritum Hominiſ extenuant, & iſſum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quaſi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantiffimè oſtendit *Parabola, Pigririam* in ſine *laborioſam* eſſe. Diligentia enim, & ſedula præparatio, id præſtant, vt Pes in aliquod Offendiculum non impingat; ſed vt complanetur via, antequàm inœatur. At qui piger eſt, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, neceſſe eſt vt perpetuò, & ſingulis paſſibus, quaſi per Rubos & Sentes incedat, qui cum ſubindè detineant, & impediunt. Idem obſeruari poſſit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, ſi adhibeatur Cura & Prouidentia, omnia placidè, & veluti ſponte procedunt, abſque Streptu & Tumultu: Sin hæc deſint, vbi maior aliquis Motus interuenerit, omnia ſimul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur Serui; Ædes perſonant.

PARABOLA.

23. *Qui cognofcit in Iudicio faciem, non bene facit; Iſte, & pro buccellâ panis, deſeret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enim, haudquaquam ab omnibus deferuntur; at vix vlla est *Causa*, in quâ non inueniatur aliquid, quod flectat *Iudicis Animum*, si *Personas respiciat*. Alius enim respicietur, vt *Popularis*; Alius, vt *Maledicus*; Alius, vt *Diues*; Alius, vt *Gratus*; Alius, vt ab *Amico commendatus*; Denique omnia plena sunt *Iniquitatis*, vbi dominatur *Respectus Personarum*; & leui omninò de *Causâ*, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* peruertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitus expressa & depicta fuit, sub *Fabulâ Hirudinis* vtriusque; nimirum, *Plenæ*, & *Vacua*. *Pauperis* enim & *Famelici Oppressio*, longè grauior est, quam *Oppressio*, per *Diuitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes *Exactionum Technas*, & omnes *Nummorum Angulos*, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam *Spongijs* assimilari; quæ *aridæ* fortiter sugunt; *madidæ*, non item. *Monitum* autem vtile continet; tum erga *Principes*, Ne *Præfecturas Prouinciarum*, aut *Magistratus*, *Viris Indigentibus*, & *Obæratibus*, committant; tum erga *Populos*, ne *Reges suos*, cum nimia *Egestate* conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coram Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, *Rebuspub.* ante omnia cauendum esse, de *iniquo & infami Iudicio*, in *Causâ aliquâ celebri & graui*; præsertim vbi non absoluitur *Noxius*, sed *condemnatur*

demnatur Infons. Etenim Iniuriæ inter Priuatos grafsantes, turbant quidem & polluant *Latices Iustitiæ*; sed tanquàm in *Riuulis*: Verùm Iudicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes ipsos Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquàm enim Tribunal celsit in partes Iniustitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum: Fitque planè, vt *Homo Homini fit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosius Amicitia Iura inter Bonos seruanda, & colenda sunt; tantò magis cauendum est, iam vsque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipsos spectant, omninò ferendi sunt: Cùm verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus; durà admodum, & iniqua, Amicitia Conditiõ est. Itaque interest imprimis, vt præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præsidia, ne Res nostras, cum *Homnibus Iracundis*, & qui facilè Lites & Iurgia prouocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: vt aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quærit Amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat Fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amnestiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Iniuriarum*, subiungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiã viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis*

repetitis Conditionibus Dissidij, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit. Verùm Salomon, illo scilicet prudentior, in contrariâ Opinione est; & Amnestiam probat, Repetitionem prohibet. Etenim in Repetitione hæc insunt Mala; tum quod ea, sit veluti Vnguis in vulcere; tum quod Periculum impendeat à nouâ Altercatione, (siquidem de Iniuriarum Rationibus, inter partes nunquam conueniet;) tum denique quod deducat Rem ad Apologias; At vtraque pars, malit videri, potius offensam remisisse, quam admisisse Excusationem.

PARABOLA.

28. In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter Egestas.

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hæc Parabolâ, Fructum Laboris Lingue, & Laboris Manuum; quasi ex altero proueniat Egestas, ex altero Abundantia. Etenim fit serè perpetuò, vt qui multa effutiant, iactent multa, multa promittant, Egeni sint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiam, vt plurimum, Industrij minimè sunt, aut Impigri ad Opera; sed tantummodò, Sermonibus se, tanquam Vento, pascunt & fatiant. Sanè, vt poeta loquitur; *Qui silet est firmus*. Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrâ conscius est, Auras se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. Melior est Correptio manifesta, quam Amor occultus.

EXPLICATIO.

Reprehendit Parabola, Mollitiem Amicorum, qui Amicitia priuilegio non vtuntur, in admonendo liberè & audacter Amicos, tam de Erroribus, quam de Periculis suis. *Quid enim faciam* (solet huiusmodi Mollis Amicus dicere)

dicere) aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maxime; meque, siquid illi *Aduersi* contigerit, ipsius loco libenter substituerim; Sed noui *Ingenium* eius; si liberè cum coegero, *Animum* illius offendam, saltèm contristabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab *Amicitia* meâ alienabo, quam ab ijs, quæ in *Animo* fixa habet, abducam. Huiusmodi *Amicum*, tanquàm eneruam, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus vtilitatis, ab *Inimico* manifesto, quam ab eius generis *Amico*, sumi posse pronunciat. Siquidem ea fortassè audire ei contigerit ab *Inimico* per *Contumeliam*, quæ *Amicus* mussat præ nimia *Indulgentiâ*.

PARABOLA.

30. *Prudens* aduertit ad *Gressus* suos; *Stultus* diuertit ad *Dolos*.

EXPLICATIO.

Duæ sunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & sana; Altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dederit, vijs & Vestigijs proprijs cauet; periculis prospiciens, meditans *Remedia*; *Proborum* Operâ vtens, contra *Improbos* seipsum muniens; cautus *Inceptu*, *Receptu* non imparatus; In *Occasiones* attentus, contra *Impedimenta* strenuus; cum innumeris alijs, quæ ad *Sui* ipsius *Actiones* & *Gressus* regendos spectant. At altera Species, tota est confuta, ex *Fallacijs* & *Astutijs*, Spemque ponit omninò, in alijs circumueniendis, ijsdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò reijcit *Parabola*, non tantùm vt *Improbam*, sed etiã, vt *Stultam*. Primò enim, minimè est ex ijs *Rebus*, quæ in nostrâ sunt *potestate*; nec etiã aliquâ *constantî* *Regulâ* nititur; Sed noua quotidie comminiscendâ sunt *Stratagemata*, prioribus *Fatiscentibus*, & *Obsoletis*. Secundò, qui *Vatri* & *Subdoli* *Hominis* *Famam* & *Opinionem* semel incurrerit, præcipuo se, ad res gerendas *Instrumento*, prorsus

sus priuauit; hoc est, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis suis consentientia, experietur. Postremò, *Artes istæ, utcumque Pulchræ videantur, & complacent*; attamen sapiùs frustrantur; quod benè notauit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione leta, tractatu dura, euentu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noli esse Iustus nimium, nec Sapientior quam oportet; cur abripiare subito?*

EXPLICATIO.

*Sunt Tempora (vt inquit Tacitus) in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium. Atque hoc, Viris Virtute & Iustitiâ egregijs, aliquandò subito, aliquandò diù antè præuisum, contingit. Quod si adiungatur etiã Prudentia, hoc est, vt cauti sint, & ad Propriam Incolumitatem euigilent, tum hoc luçantur, vt Ruina eorum subito obuéniat, ex occultis omninò & obscuris Consilijs; quibus & cuitetur Inuidia, & pernicijs ipsos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimium*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidè non Periandri alicuius, sed Salomonis Verba sunt ista; *Qui Mala in Hominum Vitâ sapiùs notat, nunquàm præcipit*) intelligendum est, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimium* non est,) sed de vanâ eius atque inuidiosâ Affectatione, & Ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquàm Seruilis alicuius Sententiæ Auctor fuisset, & tamen tam sæuis temporibus incolumis mansisset; *Subitè* (inquit) *Cogitatio, utrùm hæc Fato regantur, anetiã sit in nostrâ potestate, cursum quendam tenere, inter deforme Obsequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo simul, & Indignitate vacuum?**

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLI-

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increuerit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantum in Cerebro & Conceptu, aut Sermonè iactatur, sed Radices altas non egerit. Siquidem prior, oblatâ occasione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adèò vt seipsâ maior videatur: Posterior verò, quæ ante Occasionem alacris erat, occasione datâ, fit attonita & confusa; vt etiàm ipsi, qui eâ se prædicitum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eâ fuerint Infomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, surgendo manè; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

*Laudes moderatæ, & tempestiuæ, & per Occasionem prolatae, Famæ Hominum atque etiàm Fortunæ, plurimum conferunt; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil profunt; impotius, ex Sententiâ Parabola, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex nimia Beneuolentiâ Oriundas; Aut ex composito affectatas; quò Collaudatum potius falsis Præconijs demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parca & Modestæ, inuitant ferè Præsentes, vt ipsis etiàm aliquid adijciant; Profusæ contrà & immodicæ, vt aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Inuidia, qui nimium laudatur; cum *Laudes omnes nimia, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minus merentur.***

PARABOLA.

34. *Quomodo in Aquis resplendent Facies; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentiū*, & *ceterorū Hominū*; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ *Species* & *Imagines Rerū* recipiunt; cū alteræ similes sint *Terre*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum*; quia in *Speculo*, *Imago* propria spectari possit, vnà cum *Imaginibus aliorum*; Id quod *Oculis* ipsis, sine *Speculo* non conceditur. Quod si *Animus Prudentis*, ad eò capax sit, vt innumera *Ingenia*, & *Mores* obseruare & internoscere possit; superest, vt detur *opera*, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quam *Representatione*;
Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortassè immorati sumus, quam pro modo *Exempli*; *Dignitate*, & *Rei ipsius*, & *Auctoris*, longiùs prouecti.

Neque tantùm in vsu erat apud *Hebræos*, sed alibi etiàm, *Priscorum Sapientibus* frequentissimum; vt si cuiuspiam *Obseruatio*, in aliquid incidisset, quod *Vitæ Communi* conducibile fuisset; id redigeret & contraheret, in breuem aliquam *Sententiam*, vel *Parabola*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (sicut aliàs dictum est) illæ *Exemplorum Vicarij*, & *Supplementa*, olim extiterunt: Nunc quando *Tempora Historiarum* copiâ abundant, ad *Animatum Scopum* rectiùs & alacriùs collimatur. At *Modus Scribendi*, qui optimè conuenit *Argumento* tam vario & multiplici (quale est *Tractatus de Negotijs & Occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit *Macciauellus*, ad tractandas *Res Politicas*; nimirum per *Obseruationes*, siue *Discursus* (vt loquuntur) super *Historiam & Exempla*. Nam *Scientia*, quæ recentè, & quasi in conspectu nostro, ex *Particularibus* elicitur, viam optimè nouit, *Particularia* denuò repetendi: Atque certè ad *Practicam* longè
 con-

conducit magis, cùm Discursus siue Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Disceptationi subiungitur. Neque enim hic Ordo tantùm spectatur, sed Res ipsa. Cùm enim Exemplum statuitur tanquàm Disceptationis Basis, vniuerso cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdùm corrigant, interdùm suppleant; vnde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Vbi econtrà, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur, & tanquàm Mancipia Nutus tantùm Disceptationis obseruant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuerit obseruasse; quod sicut *Historiæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciauelli; ita *Historiæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotijs*; Quoniàm omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leuiorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire est Basin, ad *Præceptiones* de *Negotijs*, utrâque illâ *Historiâ*, adhuc commodiorem: Ea est, vt Discursus fiant super *Epistolas*, sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidem *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Viuum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare iam, & de Materiâ, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotijs*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio eiusdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim mouere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam; Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentiæ* quædam *Consilij alijs Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæc nonnunquàm coniunguntur, sæpiùs separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum Rationi-

bus instituendis Prudentissimi sunt; qui tamen in Rebuspub. administrandis, aut etiã Consilijs dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ Creatura sapiens est ad sese tuendum, sed Horto planè noxia. Hæc Virtus *sibi Sapiendi*, Romanis ipsis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: unde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi*. Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortune propriæ*. Et Liuius hanc ipsam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenij inerat, vt quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturus videretur*.

Hoc Genus Prudentiæ, si quis ipsum profiteatur, & palam venditet, semper habitum est, non modò non Politicum, verùm etiã infaustum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi obseruatum est: Qui, postquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Ciuitatis suæ, edidisset; atque Administrationis suæ (sicut tùm moris erat) populo rationem redderet; *singula conclusit hæc Clausulâ; Atque in hæc re Fortune partes fuerunt nulla*. Contigit verò, vt post id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter cesserit. Sanè nimis elatum hoc, & altum sapiens; Eòdem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluiuius est meus, & ego feci memetipsum*. Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & sacrificant Reti suo*. Aut illud etiã Poetæ, de Contemptore Deùm Mezentio;

*Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint. —*

Denique, Iulius Cæsar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cùm enim Aruspex ei referret, Exa reperta fuisse non bona, admurmurauit submissè; *Erunt letiora cùm volo*. Quod etiã Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diù præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (vt diximus) res vt profana, ita semper infelix.

Qua-

Quapropter, Viris magnis, & verè Sapienſibus, viſum, ſuccellus quolibet, Felicitati ſuæ, non Virtuti aut Induſtriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* ſe, non *Magnum* cognominavit; & Cæſar, (melius quam ſuprà,) ad Nauis Gubernatorem; *Cæſarem* *vehiſ,* & *Fortunam* eius.

Attamen iſtæ Sententiæ; *Faber* *quiſque* *Fortune* *ſue;* *Sapiens* *dominabitur* *Aſtris;* *Inuia* *virtuti* *nulla* *eſt* *Via;* ac ſimiles; ſi intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Calcaribus ad Induſtriam, quam pro Stapedibus ad Inſolentiam; magiſque vt progignant in Hominibus Decretorum Conſtantiam & Robur, quam Arrogantiam & Iactantiam; tanquàm ſanæ & ſalutares meritiò habitæ ſunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occuparunt: conſque vt Cogitationes tales quandoque ægrè diſſimulent. Videmus enim Auguſtum Cæſarem (qui cum Auunculo ſuo comparatus, potiùs ab illo Diuerſus quam Inferior fuit; ſed Vir certè paulò moderatior) ſub finem Vitæ, petiſſe ab Amicis, qui Lectum eius circumſtabant, vt poſtquàm expiraſſet, ſibi *Plauderent;* quaſi Conſcius ſibi fuiſſet, *Mimum* *vite* *à* *ſe* *commodè* *transactum.* Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Deſiderata* numeranda eſt: Non quin in Praxi, etiàm nimio plus quam oportet, vſurpata ſit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ ſilent. Quamobrem ex more noſtro, ſicut in priore, nonnulla eius Capita recenſebimus; Eamque *Fabrum* *Fortune,* ſiue (vt diximus) *Doctrinam* *de* *Ambitu* *vite* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, nouum quoddam, & inſolitum Argumentum tractare videbor; Docendo Homines, quomodo *Fortune* *ſuæ* *Fabri* fieri poſſint: Doctrinam certè, cui quiuis libentè ſe Diſcipulum addixerit, donec Difficultatem eiufdem habuerit perfectam. Non enim leuiora ſunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam
 qua

quæ ad *Virtutem* : Resque est, æque difficilis ac seuera, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At huius *Doctrinæ* Pertractatio, plurimum ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enim inprimis *Honoris* Literarum, vt Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquam Auiculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare solet; at nihil aliud : Quinimò ex Accipitris potiùs genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere nouit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, vt nihil inueniatur in *Globo Materie*, quod non habeat parallelum, in *Globo Crystallino*, siue *Intellectu*. Hoc est, vt nihil veniat in *Practicâ*, cuius non sit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipsam *Fortunæ Architecturam*, aliter admirantur, aut æstimant, quam vt Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro *Dono Esse sui*, à Deo concesso, vllò modo digna Retributio esse possit. Quin & non rarò fit, vt viri Virtutibus egregij, *Fortunæ suæ* sponte renuncient, vt Rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *Fortuna*, quatenùs Virtutis ac Benemerendi Organum est, suâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta; nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparsa* & *Varia*. Præcepta *Summaria* versantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo *Cardo Notitiæ Aliorum*, vertitur) illud constituatur, vt procuremus nobis (quantum fieri possit) *Fenestram* illam, quam olim requisivit *Momus*. Ille, cùm in *Humani Cordis Fabricâ*, tot Angulos & Recessus conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *Fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos *Anfractus* inspicere quis possit. Hanc autem *Fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis

nobis Informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibuscum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingenijs, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxilijs & Adminiculis quibus præcipuè suffulciuntur & valent; Et rursùs, Defectibus & Imbecillitatibus, quâque ex parte maximè pateant & obnoxij sint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rursùsque Inimicis, Inuidis, Competitoribus; Etiàm Temporibus & Aditibus:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris;*)

Denique Institutis, & Normis quas sibi præscripserunt, & similibus. Quinetiam, non solum Informatio capienda est, de *Personis*, sed insupèr de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu sunt, & tanquàm sub Incude; Quomodò regantur & succedant, quorum studijs foueantur, à quibus oppugnentur, cuiusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & huiusmodi. Etenim *Actiones* præsentis nosse, & in se plurimum prodest; & illud insupèr habet, quod absque hoc, etiàm personarum Notitia valdè futura sit fallax & erronea. Mutantur enim Homines simul cum *Actionibus*: & Alij sunt, dum *Actionibus* ipsis implicentur & obsideantur; Alij, postquàm redierint ad Ingenium. Atque hæc de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Personas*, quàm ad *Actiones* spectant, sunt tanquàm Propositiones Minores in omni Actiuo Syllogismo. Nulla enim Observationum, aut Axiomatum (unde conficiuntur Maiôres Propositiones politicæ) Veritas, aut Excellentia, ad Conclusionis Firmamentum sufficere possit, si in Minore Propositione fuerit erratum. Quod verò huiusmodi *Notitia* comparari possit, Fideiussor nobis est Salomon, qui ait; *Consilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; sed vir Prudens exbauriet illud.* Quamuis autem ipsa *Notitia* non cadat sub Præceptum, quoniàm Indiuiduorum est, attamen

Mandata

Mandata de eâdem eliciendâ vtilitèr dari possunt.

Notitia Hominum sex Modis elici, & hauriri potest: per *Vultus* & *Ora* ipsorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* sua; Per *Fines* suos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè nos moueat *Vetus Adagium*, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipsum non perperam dictum sit, de *Vultùs*, & *Gestus* compositione externâ & generali; Attamen subsunt subtiliores quidam *Motus*, & *Labores Oculorum*, *Oris*, *Vultùs*, & *Gestùs*; Ex quibus referatur, & patet (vt elegantèr ait *Q. Cicero*) veluti *Ianua quedam Animi*. Quis *Tiberio Cæsare* occultior? At *Tacitus*; notans *Charecterem* & *Modum Loquendi* diuersum, quo vsus est *Tiberius*, in laudando, apud *Senatum*, *Res à Germanico*, & à *Drufo*, gestas; de *Laudibus Germanici* sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam vt penitus sentire videretur*. De *Laudib⁹ Drufi* sic; *Paucioribus, sed intentior, & fidâ Oratione*. Iterùm *Tacitus*, eundem *Tiberium*, aliàs etiã vt nonnihil *Pellucidum*, notans; *In alijs* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum*; solutiùs verò loquebatur, quando subueniret. Sanè difficilè reperiatur *Simulationis Artifex* aliquis, tam peritus & egregius; aut *Vultus* aliquis ita coactus, &, vt ille loquitur, *Iussus*; qui à *Sermone artificioso* & *simulatorio* possit istas *Notas* sciungere, quin Aut *Sermo* sit solito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quasi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; sunt quidem illa (vt de *Vrinis* loquuntur *Medici*) *Meretricia*. Sed isti *Meretricij Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm scilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improviso*; Aut in *Perturbatione*. Sic *Tiberius*, cùm ex *Agrippinæ Verbis* aculeatis, subitò commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatâ *Simulationis Terminos* pedem protulit; *Audita hæc* (inquit *Tacitus*) *raram oculi pectoris vocem*

cem elicuere; correptamque, Græco Versu, admonuit, Ideò lodi qui non regnaret. Quare Poeta Perturbationes huiusmodi, non in scitè appellat Torturas, quod ab ijs Secreta sua proderet Homines compellantur;

— *Vino tortus & Irâ.*

Ipsa sanè testatur Experientia, paucos admodùm reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animùmque gerant adèò obfirmatù; quin interdùm ex Iracundiâ; interdùm ex Iactantiâ; interdùm ex intimâ erga Amicū Benevolentiâ; interdùm ex Animi Imbecillitate, qui se Mole Cogitationum onerari amplius non sustineat; interdùm denique ex alio quopiâ Affectu; intimas Animi Cogitationes, reuelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, si Simulatio Simulationem impulerit; iuxta Adagium illud Hispanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem.*

Quin & *Factis* ipsis, licet Humani Animi Pignora sint certissima, non prorsùs tamen fidendum; nisi diligenter ac attentè pensitatis priùs, illorum & *Magnitudine, & Proprietate.* Illud enim verissimum; *Fraus sibi in paruis fidem præstruit, ut maiore emolumento fallat.* Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide putat, ubi Præco prædicat,* si melius solito tractetur, absque Causâ manifestâ. Etenim, Officia ista Minora, Homines reddunt oscitantes, & quasi consopitos, tam ad Cautionem, quam ad Industriam: Atque rectè à Demosthene appellantur, *Alimenta Socordix.* Porro *Proprietatem* & *Naturam,* nonnullorum *Factorum,* etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguam, luculentèr cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: Qui post reditù cum eo in gratiam, sed Fide pessimâ, plurimos ex Antonij Amicis, ad Dignitates euexit; *Simul Amicis eius Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Astu, Antonium non muniuit, sed exarmauit penitùs & desolauit, Amicitias eius ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad Animos Hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscentis, vel *Ingenijs* & *Naturis* ipsorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingenijs*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè iudicantur. Certè prudenter & faceret, (licet meo iudicio minùs verè) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu eius à Legatione apud Nationem quandam, vbi tanquàm Ordinarius resederat. Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximie Prudens esset, sed potius mediocriter tantum; quoniam* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facile conijciat, quid Verisimile foret illius Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò interuenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, vt ex Modulo Ingenij proprii, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum sapiùs iaculentur, supponendo quod Homines maiora quædam meditentur, & sibi destinent, & subtilioribus Technis vtantur, quam quæ illorum Animos vnquàm subierint. Quod etiàm elegantè innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, semper minores inueniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Leuioris Ingenij Hominibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Coniectura, potius ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium*. Porro, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Causam) ab *Ingenijs* optimè iudicantur; *Privati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Fastigium adepti Humanòrum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent, ad quos, præsertim vehementè & constantè, aspirant: ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum*, possit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Causa est vel præcipua, vt *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat) *sint inscrutabilia.* At *Privatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator,

& proficiscatur intentè ad aliquam Itineris Meram, vbi consistat; vndè non malè diuinare quis poterit, quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad Finem suum, probabile est facturum: Sin sit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium* aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diuersitate, Informatio capienda est simpliciter tantum, sed & comparatè: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, vt videmus, Tigellinus, cùm se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in Voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *Metus* (vt ait Tacitus) *Neronis rimatus est*; & hoc pacto *Æmulum* euertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *Relatione* desumitur; breuiter dicere sufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentius Colloquia miscent. Fama Popularis leuis est; & Superiorum Iudicia minùs certa: Etenim coram illis rectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domesticis emanat.*

Verùm ad *Inquisitionem* istam Vniuersam, via maximè Compendiaria, in tribus consistit. Primùm, vt *Amicitias multas* comparemus, cum eiusmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Personarum*, *Notitiam*: Inprimis verò enitendum, vt saltem singulos habeamus præstò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diuersitate, nos de vnaquaque re certiores facere, & solidè informare possint. Secundò, vt *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritem* quandam persequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentius *Libertatem* vsurpantes; at, cùm Res postulat, *Silentium*. *Libertas* siquidem in *Sermone*, etiam alios inuitat & prouocat, vt pari *Libertate* erga nos

vtantur ; Et sic multa deducit ad Notitiam nostram : At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, vt ament Homines Secreta sua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertio, Is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, vt vigilante & præsente animo, in Omnibus Colloquijs & Actionibus, simul, & rem, *que instat, geramus* ; & alia, *que incidunt, obseruemus*. Nam sicut Epictetus præcipit, vt *Philosophus*, in singulis suis Actionibus, ita secum loquatur ; *Et hoc volo, & etiã Institutum seruare* ; Sic *Politicus* in singulis Negotijs, ita secum statuat ; *Et hoc volo, atque etiã aliquid, quod in futurum vsui esse possit, addiscere*. Itaque, qui eo surit Ingenio, vt nimium *Hoc agant*, & toti sint in præsentem Negotio, quod in Manibus habent, de ijs autem, quæ interueniunt, nec cogitant quidem (Id quod in se agnoscit Montaneus,) Illi certè Ministri Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi, sed ad proprias Fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, vt *Impetum Animi, & Alacritatem* nimiam cohibeamus ; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *Notitie Rerum & Personarum* Varietas, huc tandem redit, vt & *Rerum*, quas suscipimus, & *Hominum*, quorum operâ vitimur, magis cum iudicio Delectum faciamus ; vnde cuncta, & magis dextrè, & magis tutò, disponere & administrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur Notitia Sui. Etenim non minor Diligentia adhibenda est, sed maior potiùs, vt nos de Nobis ipsis, quam de Alijs, verè & accuratè informemus. Quippe cum Oraculum illud, *Nosce teipsum*, non tantum sit Canon Prudentiæ Vniuersalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Iacobus ; *Eum, qui vultum in Speculo considerauit, obliuisci tamen illicò, qualis fuerit* ; Vt omninò frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiã in *Politicis* :

liticis :

liticis: Sed *Specula* scilicet sunt diuersa: Nam *Speculum Diuinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud est, quam Status Re- rum, & Temporum, in quibus viuimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, Si nimiùm Amantis, instituendum est *Homini*, de *Proprijs Facultatibus, Virtutibus & Adminiculis*; necnon de *Defectibus, Inhabilitatibus, & Obstaculis*; Ita rationem subdu- cendo, vt hæc perpetuò in maius; Illa autem, mino- ris potiùs, quam reuerà sunt, æstimentur. Ex huius- modi autem Examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodò alicui *Homini*, Mo- ribusque & Naturæ suæ, cum *Temporibus* conueniat; quæ si inuenta fuerint congrua, omnibus in Rebus, ma- gis liberè & solutè agere, & suo *Ingenio* vt liceat; sin sit aliqua *Antipathia*, tum demùm in *Vniuerso Vitæ* Cursu, magis cautè & rectè est incedendum; minùs- que in *Publico* versandum. Sic *Tiberius* fecit, qui Mo- rum suorum sibi conscius, cum *Seculo* suo, non opti- mè conuenientium, *Ludos publicos* nunquàm specta- uit; *Quinetiàm* per duodecim continuos *Annos* postre- mos, nunquàm in *Senatum* venit; vbi contrà, *Augu- stus* perpetuò in *Oculis* *Hominum* vixit; quod & *Ta- citus* obseruat; *Alia Tiberio Morum Via*. Eadem & *Peri- clis* ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodò alicui conue- niat, cum *Professionibus & Generibus Vitæ*, quæ in vsu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit facien- dus; vt si iam decretum non sit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & *Ingenio* suo congruum sumat; sin iam pri- dè id *Genus Vitæ*, ad quod minùs à Naturâ factus est, fuerit ingressus, sub primâ *Occasione* se subducatur, & no- uam *Conditionem* arripiat. Id quod à *Valentino Bor- giâ* videmus factum, ad *Vitam Sacerdotalem* à *Patre* in- nutrito,

nutrito, quam tamen postea eiuravit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cum vitrunque Homo Pestilens dehonestauerit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodo se habeat quis, *comparatus ad Equales & Emulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ Competitores; eumque Vitæ Cursum teneat, in quo maxima inueniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile sit, seipsum, inter cæteros, maximè posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio Orator fuit, & Causas egit; & in Togâ potissimum versabatur: Cum verò vidisset, *Ciceronem, Hortensium, Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; destitit ab Incepto, & Potentiæ illi Ciuili, multum Valedicere iubens, transtulit se ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus summum Rerum Fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut Naturæ suæ, & Ingenij Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Necessarijs*: Siquidem diuersis, diuersum Genus *Amicorum* conuenit; Alijs Solenne, & Taciturnum; Alijs Audax, & Iactabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici Iulij Cæsaris* (Antonius, Hirtius, Panfa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi scilicet iurare solebant; *Ita viuente Cæsare moriar*; Infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotijs gerendis, impigri; Famâ; & Existimatione, Mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caueat quis sibi *ab Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod alijs fuerit peruium, etiam sibi patere necesse sit; neutiquam secum reputans, quantum fortalsè interfuerit, inter suum, & Illorum, quos ad Exemplum

emplum sibi delegit, Ingenium et Mores. In quem Errorem manifestò incidit Pompeius, qui, vt Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quâ in re, vehementer sibi imposuit, cum Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cælo* (vt aiunt) *distarent*: Cum Alter Ferox esset, Violentus, quisque Factum in omnibus vrgeret; Alter Grauis, Legum Memor, omniaque ad Maiestatem & Famam componens; vnde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ huius generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque verò, *Nosse seipsum*, Homini sufficit; sed incunda etiã est Ratio tecum, quomodò se *Ostentare*, *Declarare*, denique *Flectere se* & *Effingere*, commodè & prudentèr, possit. Ad *Ostentandum se* quod attinet, nihil videmus vsuvenire frequentius, quam vt qui Virtutis Habitu sit Inferior, Specie Virtutis externâ sit potior. Non parua igitur est Prudentiæ Prærogatiua, si quis Arte quâdam, & decorè, Specimen sui apud alios exhibere possit; *Virtutes* suas, *Merita*, atque *Fortunam* etiã, (quod sine Arrogantiâ, aut Fastidio fieri possit) commodè *ostentando*; Contrâ, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, easque veluti ad Lumen obuertens; His subterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro sui Temporis prudentissimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Ostentator*. Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, vt *Ostentatio* quæpiam, licet vsque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium sit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de Calumniâ; *Audaçter calumniare, semper aliquid hæret*: Sic dici possit de Iactantiâ, (nisi planè deformis fuerit & ridicula;)

la; *Audaçtèr te vendita, sempèr aliquid heret.* Hærebít certè apud Populum, licet Prudentiores subrideant. Itaque Existimatio parva apud Plurimos, Paucorum Fastidium abundè compensabit. Quod si ista, de quâ loquimur, *Sui Ostentatio*, decentèr, & cum Iudicio, regatur; Exempli gratiâ; Si natiuum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ se ferat; Aut si illis temporibus adhibeatur, vel cum Pericula circumstant (vt apud Viros Militares in Bellis;) vel cum alij Inuidiâ flagrent; Aut si Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidisse videantur, minimeque vel seriò, vel prolixè nimis, ijs insistatur; Aut si ita quis se laudibus honestet, vt simul etiàm Censuris & Iocis erga se non absteineat; Aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquàm laceffitus, & aliorum Insolentijs & Contumelijs prouocatus: non paruum certè hæc Res Existimationi Hominis Cumulum adijcit. Neque sanè exiguus est eorum Numerus, qui, cum Natura sint magis solidi, & minimè ventosi; atque propterea hæc Arte, Honori suo velificandi, careant; Moderationis suæ, nonnullâ cum Dignitatis iacturâ; dant pœnas.

Verùm huiusmodi *Ostentationem virtutis*, vtunque aliquis infirmiore iudicio, & nimium fortassè *Ethicus*, improbauerit; illud nemo negârit, dandam saltem esse Operam, vt Virtus per Incuriam, iusto suo pretio non fraudetur, & minoris, quam reuerà est, æstimetur. Hæc verò, in Virtute æstimandâ, pretij Diminutio, tribus modis solet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut acceritus: Huiusmodi enim officijs, Remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundò; quandò quis in principio Rei gerendæ; viribus suis nimium abutitur; & quod sensim erat præstandum, vno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis,

præ-

præproperam conciliat Gratiã, in fine autem Satieta-
tem inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis suæ fructum,
in Laudibus, Plausu, Honore, Gratiã, sibi præbitis, ni-
mis citò, & leuitèr sentit, atque in ijs sibi complacet, de
quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus
maioribus videaris, si hæc te res parua, sicuti magna, deleat.*

Defectuum enim uerò sedula *Occultatio*, minoris haud-
quaquam momenti est, quam *Virtutum* Prudens, & Ar-
tificiosa *Ostentatio*. Defectus autem occultantur, & la-
tent maximè, triplici quãdam Industriã, & quasi tribus
Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentia*. *Cautionem*
dicimus, quandò ijs Rebus prudenter abstinemus, qui-
bus Pares non sumus: Vbi contra, Ingenia Audacula,
& Inquieta, se faciliè ingerunt, sine Iudicio, Rebus, qui-
bus non insueuerunt; & proinde Defectus suos propri-
os publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus,
cùm sagaciter, & prudenter, viam nobis sternimus &
munimus, quã benigna & commoda, de *Vitijs*, & *De-
fectibus* nostris, fiat Interpretatio; quasi aliunde pro-
uenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò existima-
tur. Etenim, de Latebris Vitiõrum non malè Poeta;

Sapè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, si quem *Defectum*, in nobis ipsis perceperimus,
opera danda, vt Personam & Prætextum, *Virtutis fini-
time* mutuemur, sub cuius umbrã lateat. Vtbi gratiã,
Tardo Grauitas prætexenda, *Ignauo Lenitas*, & sic de
cæteris. Illud etiã utile, probabilem aliquam Caussam
obtendere, & in Vulgus spargere, quã adducti, vlti-
mas vires nostras, præmere refugiamus; vt quod *Non
possimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet,
Impudens certè est Remedium, sed tamen certissimum
atque efficacissimum; Nempe, vt quis ea omninò con-
temnere, & vilipendere se profiteatur, quæ reuerà asse-
qui non possit: Mercatorum Prudentium More, qui-
bus solenne est, & proprium, vt Pretium Mercium sua-

rum attollant, Aliorum deprimant. Est tamen & aliud *Confidentia* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirum, perfriictâ fronte, *Defectus* suos etiâ Opinioni obtrudere, & venditare; quasi in ijs, quibus maximè destituitur, se eminere credat; Atque vt hoc facilius cæteris imponat, se in ijs Rebus, quibus reuerà plurimum pollet, fingat diffidentem; Quemadmodum fieri videmus in Poetis; Poetâ enim Carmina sua recitante, si vnum aliquem Versiculum, non admodum dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Versus, pluris mihi constitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis nôrit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; vt scilicet, Specimen sui quis edat coram alijs illustre, & Ius suum in omnibus retineat, nil magis interesse iudico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suauitatem, se exarmet, & Iniurijs & Contumelijs exponat: Quin potius in omnibus, aliquos Animi Liberi, & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emittat. Quæ quidè munita Vitæ Ratio, vnà cum prompto & parato, ad se à Cõtumelijs vindicandum, Animo, Aliquib^o ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdã ineuitabili, propter aliquid infixû, in Persona, aut Fortunâ suâ: veluti fit, in *Deformibus*, & *Spurijs*, & *Ignominia aliquâ mulctatis*, vnde huiusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque euadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil inuenitur magis Politicum, quam vt *Mediocritas* quædam seruetur, prudens & sana, in *Sensa Animi*, circa *Actiones Particulares*, Aperiendo, aut Recondendo. Licet

enim,

enim, profunda Taciturnitas, & Confiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cæcis, & (vt Modernæ Linguæ potius loquuntur) Surdis Artibus, & Medijs, operatur, Res sit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò euenit, vt (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant.* Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium infignes, liberè & indissimulantè, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere. prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici.* Sic Cæsar, cùm primùm profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle primum esse in villâ obscurâ, quam Secundum Romæ.* Idem Cæsar, cæpto iam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodò postulat, vt (vt est,) sic appelletur Tyrannus.* Similitèr videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui esset in Delicijs, solitus tamen erat, in Concionibus apud Populum, iurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat.* Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Inuidiam paululùm leniendam, solitum cum simul, ad Statuam Iulij Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominauimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrâ, qui ad eosdem tendebat Fines, sed Vijs magis vmbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior:* Atque Salustius similitèr idem insimulat; *Ore probo, Animo inuerecundo:*)

id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, vt Cupiditates suas, & Ambitionem altè recondendo, interùm Rempub. in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessariò in Sinus eius conijceret; Atque hoc pacto, summa Rerum ad eum deferretur, quasi iuuitum & renitentem. Cùm verò hoc se putaret consequutum, factus Consul solus (quod nunquam cuiquam contigisset) nihilò plus ad Fines suos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuissent adiuturi, quid vellet non perciperent. Adeò vt tandèm coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; vt scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea Consilia, quæ profundâ *Dissimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem sensisse videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subfellij Prudentiam, constituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Liuiâ verba faciens, sic loquitur; Quod fuisset illa, cum *Artibus Mariti, & Simulatione Filij, bene composita.*

Quod ad Animum *Flectendum, & Effingendum* attinet; Toris viribus certè incumbendum, vt Animus reddatur, Occasionibus & Opportunitatibus obsequens, neque vllò modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim maius fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum constituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines ijdem sint, & Naturâ suâ vtantur, postquàm Occasiones se mutauerint. Benè itaque Liuius, cùm Catonem Maiorem introducit, tanquàm Fortunæ suæ Architectum peritissimum, illud subiungit; quod ei fuerit *Ingenium Versatile*. Atque hinc fit, quod Ingenia Grauiâ & Solennia, & Mutare Nescia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus

quibus à *Natura* penitùs insitum est, qui suopte Ingenio sunt, *Viscosi*, & *Nodosi*, & ad Versandum inepti. At in Alijs *Consuetudine* obtinuit (quæ est altera *Natura*) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) vt minimè mutandam sibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & prosperam sint experti. Prudentèr enim obseruat Macchiaellus in Fabio Maximo, quod *Pristinum suum* & *inueteratum*, *Cunctandi*, & *Belli trabendi*, morem, retinere mordicus voluerit, cum *Natura Belli esset alia*, & *acriora postularet Consilia*. In Alijs porrò, idem Vitium ex Inopiâ Iudicij progignitur; cum Homines Periodos Rerum & Actiõnum, non tempestiuè discernant; sed tum demùm se vertant, postquam Opportunitas iam elapsa sit: Tale quidpiam in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, aieni esse, *Rustici similes*, qui in Ludo Gladiatorio se probantes, semper post plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percussi sunt; non priùs. In alijs rursùs, hoc ipsum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere grauantur, nec receptui canere sciunt; Sed potius se Occasionibus superiores fõre, Constantiâ suâ, confidunt. Verùm ista Animi *Viscositas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulãrit, Rebus gerendis, & Fortynæ Hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & simul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summarijs*, circa *Fortune Architecturam*, hæctenus. *Præcepta* autem *Sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum *Præceptum* est; *Faber Fortune*, Amusse suâ peritè vtatur, eamque ritè applicet; Hoc est, Animum affuefaciat, vt Rerum omnium Pretium & valorem æstimet,

æstimet, prout ad Fortunam & Fines suos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet sedulò, non perfuntoriè. Mira enim Res, sed verissima; Inueniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (si ita loqui licet) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, Qui de Rerum Consequentijs satis firmitèr iudicant; de Pretijs verò, imperitissimè. Hinc fit, vt Alij, priuata & secreta cum Principibus Colloquia, Alij, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm sit vtrunque sæpenumerò Res, & Inuidiâ & Periculo plena: Alij autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ suâ in eis impensâ: Fieri oportere existimantes, vt quantùm mouerint, tantùm etiã promouerint: Sicut Cæsar de Catone Vticensi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multùm ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*. Hinc etiã illud accidit, vt Homines sapiùs seipfos fallant; qui, si Magni alicuius, aut Honorati viri operâ vtantur, sibi omnia prospera promittant; cùm illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta, sed aptissima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretiùm est, illud inprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cuiusque Fortunam constituendam & promouendam Primum statui debeat, quid Secundum, & sic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxilijs, *Animi Impedimenta* sustuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortassè collocauerint, cùm tanti sit ad omnia vsùs. Verùm, eam Opinionem, similem ob Caussam abiudico, atque Macciauellus fecit, in aliã re, non multùm ab eâ discrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam esse Nervos Belli*; Ille contrà, non alios

alios esse *Nervos Belli* asseruit, quam *Nervos Virorum Fortium & Militarium*; Eodem prorsùs modo, verè asseri possit; *Nervos Fortune*, non esse *Pecuniam*, sed potius *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriam, & similia. Tertio loco, colloco *Famam & Existimationem*; Eò magis, quod illa, *Æstus* quosdam habeant, & Tempora, quibus si non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, Famam precipitantem retrouertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilius Aditus, per vnumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia coniuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, vt in Ordine Rerum seruando, haud parùm est momenti; ita non multò minùs, in seruando Ordine Temporis; Cuius perturbatio e frequentissimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda, Atque, dum ad maxima quæque subitò aduolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum *Præceptum* est, vt caueamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur; neue in aduersum Fluij remigemus. Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

— *Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & obseruemus quâ Res pateant, quâ clausæ & obstructæ sint, quâ procliues, quâ arduæ, neque viribus nostris, vbi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotijs singulis nimis diè non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus; dum quæ sponte fortassè euentura fuissent, nostræ Industriæ acceptæ ferentur.

Tertium

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente non nihil pugnare videre possit; Licet probè intellectum, minimè. Illud huiusmodi est; Vt Occasionēs non semper expectemus, sed eas quandoque prouocemus, & ducamus. Quod etiā innuit Demosthenes, Magniloquentiā quādam. *Et quemadmodum receptum est, Vt Exercitum ducat Imperator; sic à cordatis Viris, res ipse ducendæ, vt que ipsis videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi Euentus tantum cogantur.* Etenim, si diligenter attendamus, duas obseruabimus, easque discrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negocijs tractandis, pares habeantur. Alij siquidè Occasionibus commodè sciunt vti, sed nihil ex se moliantur, aut excogitant; Alij toti sunt in machinando, qui Occasionēs, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatū altera, alteri non coniuncta, manca omninò & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*; Vt nihil suscipiamus, in quo necesse sit, Temporis plurimum insumere: verum vt Verficulus ille Aurem semper vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus.

Neque alia subest Causa, cur ij, qui Professionibus laboriosis, aut Rebus similibus, se addixerunt, veluti Iureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & huiusmodi; in Fortunā suā constituendā, & promouendā, minùs sint solertes; quàm quod Tempore, (aliàs scilicet insumpto,) indigent ad Particularia pernoscentia; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam suam spectent, comminiscendas & meditando. Quinetiā, in Aulis Principum, & Rebus publicis reperiatis, & ad Fortunam suam promouendam, & ad aliorum inuadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; sed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vita*, perpetuò occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Vt Naturam quodammodò imite-

imitemur, quæ *nihil facit frustra*. Id quod factu non erit admodum difficile, si Negotia nostra omnium generum, peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ita Animus est instituendus & preparandus, atque Intentiones nostræ aliæ alijs subternendæ, & subordinandæ; Vt si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in aliqua omninò *Parte Rei* hæere aut consistere possimus, tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus: Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demetere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* proficit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, satagamus saltèm, vt aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: Rationes semper à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructus aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consilijs nostris percepisse; Neque vlllo modo permittendo, vt tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs conuenit Viro Politico, quam vni Rei, vnicè esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum iacturâ multabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo interuenire solent: Quæque fortalsè magis fuerint propitiæ & cominodæ ad alia, quæ postea vsui futuræ sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Vt nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed semper habeamus, vel Fenestram apertam ad Euolandum; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis;

modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquàm Inimicus futurus, & Oderis tanquàm Amaturus.* Nam Vrilitates quæque, mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit, Amicitijs infelicibus; molcstis & turbidis Odijs; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam de Ambitu Vitæ* sufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam subinde reducendum est, longè abesse, vt Adumbrationes istæ, quibus vtimur in Desideratis, loco iustorum Tractatum ponantur; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, iudicium fieri possit. Neque rursùs ita desipimus, vt Fortunam, absque tanto, quantum diximus, molimine, minimè parari, asseramus. Probè enim nouimus, eam tanquàm sponse in gremium aliquorum defluere: Alij autem eam, Diligentia solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur: Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, vt Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursùs, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt) Modulus effingitur, prorsùs secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam*.

Enimuerò, illud vtique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciauello se dederit in Disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantùm Speciem eius, in publicum versam: quia Virtutis Fama & Opinio Homini adiumento sit, virtus ipsa Impedimento;* Quique alio loco præcipit;

pit; *Ut Homo Politicus, illud tanquam Fundamentum Prudentiæ suæ subvertat; quod præsupponat, Homines non rectè, nec tutò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquam solo metu; ideoque det operam, ut omnes, quantum in se est, Obnoxij sint, atque in Periculis, & Angustijs constituti;* Ita ut Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut si quis Axiòma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodò Inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ Imitator esse velit, ut Rerumpub. Incendiarius fiat & Perturbator, quò meliùs in Aquis turbidis piscari, & Fortunam suam expedire possit; *Ego, (inquit) si in Fortunis meis Incendium sit excitatum, id non Aquam, sed Ruinam restinguam*: Aut si quis illud Lyfandri ad se transferat, qui dicere solebat; *Pueros Placentis, viros Periurys alliciendos*; Cum alijs eiusdem Farinæ pravis, ac perniciosis Dogmatibus; Quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) maior est Numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) huiusmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & virtutis omnibus seipsum solutum, Fortunæ solummodò manciparit) posse, maiore compendio, & celeriùs, Fortunam suam promouere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodum & in *viâ*, ut Iter breuius, sit cædius & cœnosius; neque sanè, ut per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus est.

Tantum verò abest, ut Homines ad huiusmodi *Artes Pravas* se applicare oporteat, ut potiùs sanè, (si modò sint apud se, seque sustinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in aduersum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non solum Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia sint Vanitas*, & *vexatio Spiritûs*; verum etiâ & illam magis specialem;

lem; videlicet, Quod ipsum *Esse*, seiunctum à *Benè Esse*, Maledictionis loco fit; & quo grandius fit *Esse*, eò maior fit Maledictio: Quodque, amplissimum Virtutis Præmium, sit ipsa Virtus; Quemadmodum & vltimum Vitij Supplicium est Vitium ipsum; sicut egregie Poeta;

*Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus istis
Præmia posse rear solui? Pulcherrima primum
Dij Moresque dabunt vestri.*——

Et econtrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum
vltiscentur Mores sui.* Quinetiam, Mortales, dum in omnes Partes, Cogitationes suas agitant, & diffundunt, vt Fortunis suis rectè prospectum atque consultum sit, interim in medijs illis Animi Transcurfibus, ad Diuina Iudicia, & Prouidentiam æternam, oculos atollere debent; quæ sæpissimè Impiorum Machinationes, & Consilia Præua, licet profunda, subuertit, & ad nihilum redigit; secundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem.* Imò, etsi Iniurijs, & Malis Artibus, abstineant; Attamen hæc iugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, absque Cessatione, & quasi sine Sabbato, Tributum Temporis nostri Deo debitum minimè soluit: Qui, vt videre est, Facultatum nostrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & sibi seponit. Quorsùm enim fuerit, Os gerere in Cæli sublimia erectum; Mentem verò humi prostratam, & Puluerem instar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque affigit humo Diuine Particulam Auræ.

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod Fortunâ suâ, vtcunque eam Malis artibus obtinuerit, rectè vti decreuerit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Seuero, solitum erat dici; *Deuisse illos aut nunquàm Nasci, aut nunquàm Mori:* Tanta in Ambitu Fortunæ suæ patrârunt Mala; tanta rursus, Summa adepti, contulerunt Bona;

Bona; intelligat nihilominus, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem huiusmodi meritò damnari. Abs re postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & feruido, versus Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Diçterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, que procos plus nimio ambientes, plerumque superbè auersantur.* Verum hoc vltimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innitantur potiùs Homines *Lapidi* illi, qui *Theologiæ & Philosophiæ* est tanquàm *Angularis*; quæ idem ferè asserunt de eo, quod *primum queri* debeat; Etenim *Theologiæ* edicit; *Primum querite Regnum Dei, & ista omnia adijcientur vobis*; *Philosophia* autem simile quiddam iubet; *Primum querite Bona Animi, cetera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamuis autem hoc *Fundamentum*; humanitùs iactum, interdum locetur super *Arenas*; quemadmodum videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub Exitum suum, prorupit;

Te colui Virtus vt Rem, ast tu Nomen inane es.

At idem *Fundamentum*, diuinitùs locatum, firmatur semper in *Petrâ*. Hic autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & simul *Doctrinam Generalem* de *Negotijs*, concludimus.

CAPVT III.

*Partitiones Doctrinæ de Imperio, siue Re-
pub. omittuntur; Tantùm Aditus fit, ad
Desiderata duo; Doctrinam de Profe-
rendis Finibus Imperij; & Doctri-
nam de Iustitiâ Vniuersali, siue de Fonti-
bus Iuris.*

Enio iam ad *Artem Imperij*, siue *Doctrinam de Re-
pub. Administrandâ*; Sub quâ etiàm *Oeconomica* continetur, vt *Familia* sub *Ci-
uitate*. In hâc Parte, sicut iam antea dixi, Si-
lentium mihi imperavi. Neque tamen prorsùs diffidere
debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut
inutilitèr disserere; utpote, qui longâ Experientiâ edo-
ctus, & per tot Munerum & Honorum Gradus, ad am-
plissimum Regni Magistratum, Fauore Maiestatis tuæ
indulgentissimo, nullo Merito meo, euectus fuerim;
eundemque Magistratum, per Annos Quatuor inte-
gros gesserim; & quod pluris est, Maiestatis tuæ Man-
datis, & Colloquijs, per Annos octodecim continuos
assueverim; (Quod etiàm è Stipite aliquo Politicum ex-
culpere potuisset;) Quique etiàm, inter omnes Artes,
plurimum Temporis in Historijs, & Legibus contriue-
rim. Quæ omnia, non Iactantiâ ad Posteror, refero, sed
quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere
putem, quod Homo quispiam, ad Literas, potiùs
quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas,
nescio quo Fato, contra Genium suum abreptus, ad Ci-
uilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, sub Rege
prudèntissimo, assumptus fuerit. Verùm, si quid circa
Politicam

Politica posthac parturiet Ocium meum, erit fortassè *Proles*, aut *Abortiua*, aut *Posthuma*. Interim, ne Scientijs omnibus, iam veluti in Subsellijs suis collocatis, Sedes hæc tam excelsa omninò vacet, decreui duas tantùm *Ciuilis Scientie* portiones, quæ ad *Arcana Imperij* non pertinent, sed sunt Naturæ magis communis, vt *Desiderata*, notare; Earumque, more nostro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperij*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, vt *Imperium conseruetur*; Secundò, vt *Beatum efficiatur* & *Florens*; Tertio, vt *Amplificetur*, *Finesque eius longiùs proferantur*; de duobus primis *Officijs*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum est; de Tertio siletur. Illud itaque inter *Desiderata* reponemus; & More nostro, *Exemplum* eius proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Consulem Paludatum*, siue *Doctrinam de Proferendis Imperij Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatus Summarij de proferendis Finibus Imperij.

DICTUM Themistoclis, sibi ipsi applicatum, inciuile certè fuit, & inflatum; sin de alijs, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Observationem, & pergrauem Censuram, complecti videatur. Rogatus in Conuiuio, vt Cytharam pulsaret, respondit, *Fidibus se nescire; ceterum posse Oppidum paruum in magnam Ciuitatem euehere*. Ista certè Verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multùm inter se discrepantes, in ijs, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si Regum Consiliarios, Senatores, aliosque ad Negotia publica admotos, qui vsquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Ciuitatem* è paruis ampla efficere possint, Fidicines tamen sint
valde,

valde imperiti: Econtrà autem, Alij quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc est Aulicis Tricis) miri Artifices, qui, tantùm abest, vt *Rempub. amplificare* possint, vt potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & euertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenuerò Consiliarij, atque Rerum Potentes, & Gratiam apud Principes suos, & Famam in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cuiusdam Fiduciarie; vtpote cùm sint Res, magis grætæ in Præfens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarû sunt Ministri, Opes, & Amplitudinê, viles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alij Consiliarij, atque Reipub. Gubernatores, minimè spernendi, qui sint Negotijs pares, possintque Res commodè administrare, eaque à manifestis præcipitijs & Incommodis conseruare; à Virtute tamen illâ Rerumpub. Erectrice & Amplificatrice, longo interuallo absunt.

Verùm, qualescunque demùm fuerint Operarij, conijciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirùm censerì debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* possit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires suas in maius æstimantes, Incæptis se vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs easdem plus æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Mensuræ subijcitur; quoad Reditus, Calculis. Numerus Ciuium, & Capita, Censu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Ciuilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum, excipere Valorem, circa *Vires* & *Copias Imperij* alicuius. Assimilatur *Regnum Cælorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*,

Sinapi; quod inter Grana est minimum; quod tamen habeat interim, inra se, Proprietatem quandam, & Spiritum innatam, quò se & citius attollat, & latius diffundat: Eodem modo, inuenire est Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valde ampla; quæ tamen ad *Fines ulterius proferendos*, aut latius imperandum, sunt minus apta; Alia contra, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, esse possunt.

I. Vrbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena; & similia; sunt certè illa vniuersa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle leoninâ; Nisi Gens ipsa, Stirpe suâ, & Ingenio, sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multum iuuat, vbi Milites imbelles sunt & ignaui. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Persarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vastum Hominum Pelagus, subiciebatur; adeò vt Duces Alexandri, nonnihil ipso Spectaculo perculsi, Regem interpellarent, atque vt Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *suffurari Victoriâ*. Eâ autem etiâ Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, castrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cum spectaret Acie[m] Romanorum, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Dictorio illo suo sibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimio plus quam oportet, pro pugnâ, longè minus*. Eisdem tamen, priusquam occubuisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt Exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine congressus impar. Primò igitur pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni

aut statûs spectent, sit, vt *Populus* ipse sit *Stirpe* & *Ingenio bellicosus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nervi Belli sint Pecunie*; si desint *Nervi Lacertorum* in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim *Croeso* ostentanti *Aurum* respondit *Solon*; *At si quis (ô Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum gestet, illi profectò, totum hoc cedit Aurum*. Quare, quicumque is tandem sit *Princeps* aut *Status*, cuius *Subditi Natiui* & *Indigenæ*, non sint *Animosi* & *Militares*, *Potentiam* suam admodum sobriè æstimet; Atque econtrâ, *Principes*, qui dominantur in *Gentes Animosas* & *Martias*, nôrint illi *fatis Viros* suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi *Remedium* cum *Copia Natiue* desint) plena sunt omnia *Exemplis*, quibus liquidò patet, quod quicumque *Status* illis innitetur, poterit fortasè *Pennas*, ad tempus breue, *Nido* maiores extendere, sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Iudæ*, & *Issacharis*, in vnum nunquam conuenient: Nimirum, vt eadem *Tribus* aut *Gens*, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Afinus procumbens inter Sarcinas*. Neque vnquam fiet, vt *Populus* *Tributis* oppressus, fortis existat & *Bellicosus*. Verum est, *Collationes* publico consensu factas, minùs *Animos* *Subditorum* deicere, & deprimere, quam quæ ex *Imperio* mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in ijs, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, *Sermonem* iam institui, de *Animis* *Hominum*, non de *Opibus*. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex *Imperio* imponuntur, etsi eadem *Res* sint, quoad *Opes* exhauriendas, variè tamen omninò *Animos* *Subditorum* afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* *Tributis* grauatum, idoneum ad *Imperandum*, non esse.

3. *Aspirantibus* ad *Magnitudinem* *Regnis* & *Statibus*, prorsus

prorsùs cauendum, ne *Nobiles & Patricij*, atque (quos vocamus) *Generosi*, maiorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, vt *Plebs* Regni sit humilis & abiecta; & nihil aliud ferè quam Nobilium Mancipia & Operarij. Simile quiddam fieri videmus in Syluis cædis; in quibus, si maior, quam par est, Caudicum, siue Arborum maiorum relinquatur Numerus, non renascetur Sylua sincera, & pura; sed maior Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, vbi numerosior iusto est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignaua; atque eò demùm res redibit, vt nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum: Præsertim si Peditatum spectes; qui Exercitùs plerunque est Robur præcipuum; Vnde succedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nusquam Gentium, hoc quod dico, luculentius comprobatum est, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamuis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè sempèr in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Caussam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici Galliæ non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ prudentiâ excogitatum est, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ eius Historiâ* fusiùs tractauimus) vt Prædia minora, atque Domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; eo fine, vt ad Victum liberaliorem sufficiat; Vtque Agricultura ab ijs exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltèm vsufructuarij, non Conductitij aut Mercenarij. Nam ita demùm Characterem illum, quo Antiquam Italiam insigniuit Virgilius, merebitur Regio aliqua;

— *Terra potens Armis, atque robere Glebâ.*

Neque prætereunda est illa Pars Populi (quæ Angliæ

ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in vfu, nisi fortè apud Polonos) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Huius enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificètia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in Angliâ, ad Potentiàm Militarem apprimè conducant; vbi contrâ, Nobilium obscura, & magis priuata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda est omninò opera, vt *Arbor* ista *Monarchie*, qualis fuit *Nebuchadnezzaris*, *Truncum* habeat satis *amplum*, & *robustum*, ad *Ramos* suos & *Frondes sustentandos*: Hoc est, vt Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperij Magnitudinem* benè comparati sunt; qui *Ius Ciuitatis*, facillè & libentè largiuntur. Vana siquidem fuerit *Opinio*, posse Manipulum *Hominum*, vtcunque *Animis* & *Consilio* excellent, *Regiones* nimio plus amplas & *Spatiosas*, *Imperij* Iugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortassè facere possint, sed *Diurnitatem* hæc *Res* non assequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooprandis nouis *Ciuiibus*. Vnde, donec intra paruos *Limites* dominati sunt, *Res* eorum firmæ fuerunt, & *Stabiles*: At postquam *Limites* suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quam vt *Scirps Spartanorum*, *Turbam Exterorum*, *Imperio* commodè coercere posset, *Potentia* eorum subito corrui. Nulla vnquam *Respub.* *Sinus* suos, ad nouos *Ciues* recipiendos, tam profusè laxauit, quam *Respub. Romana*. Itaque par erat, *Instituto* tam prudenti, *Fortuna*; cùm in *Imperium* toto *Orbe* amplissimum succreuerint. *Moris* apud eos erat, *Ius Ciuitatis* promptè elargiri; Idque in supremo gradu: Hoc est, non solùm *Ius Commercij*, *Ius Connubij*, *Ius Hereditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragij*, &
Ius

Ius Petitionis, siue *Honorum*: Hocque rursum, non singulantium Personis, sed totis Familijs, imo Ciuitatibus, & nonnunquam integris Nationibus communicarunt. Huc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Vniuersum Orbem; sed contrà, Orbem vniuersum se diffudisse super Romanos: Quæ securissima *proferendi Imperij* est Ratio. Subit mirari sæpius *Imperium Hispanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cum longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ aut Spartæ, sub Initijs suis, contingerat. Porrò, quanquam *Ius Ciuitatis*, satis parcè soleant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui Cuiuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiam, summum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam ipsam, videntur, non ita pridem, *Indigenarum* Paucitatem sensisse, eique succurrere cupiisse; vt ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Dîo, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias. In vniuersum, Populi Bellicosi feriatî gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodum reprimendi, si Animos ipsorum in Vigore conseruare, cordi nobis sit. Magno itaque Adiumento, Spartæ, Athenis, Romæ, alijsque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, sed *Seruos* plerumque, quorum Laboribus istiusmodi
Opificia

Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum vsus, post Legem Christianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Desuetudinem. Huic verò Rei proximum est, vt Artes istæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut saltèm facilè recipiendi sunt. *Natiuorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum *Opera Robur & Lacertos viriles* postulant; Cuiusmodi sunt *Fabri Ferrarij, Lapidarij, Lignarij, & similes*; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperij Magnitudinem* confert, vt Gens aliqua, *Armorum studium* profiteatur; tanquam Decus suam, & Institutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta sunt, ad *Habilitates* tantùm erga Arma spectant; Quorsùm autem *Habilitas*, si non Rei ipsi incumbitur, vt producat in Actum? *Romulus* (vt narrant, aut fingunt) postquam è viuus excefferat, illud Ciuibus suis legauit, vt ante omnia Rem Militarem colerent, vnde in Caput Orbis Terrarum Vrbs eorum insurgeret: *Imperij Spartani* Fabrica vniuersa, (non nimis prudenter quidem, sed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, vt Ciues sui Belligeratores essent. *Persarum & Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni, & nonnulli alij*, etiàm ad Tempus Armis se præcipuè dederunt. *Turce* idem Institutum, Lege suâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, sed Magnâ cum Militiæ suæ (vt nunc est declinatione. In Europâ Christianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*. Verùm Res est, tam liquida, & manifesta, vnumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit studij, vt Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omninò

omnino alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, ijsque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti ultro obuenturam, insignem aliquam *Imperij Magnitudinem*: Contra autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Professione & Studijs diutiùs permanserint (Id quod Romani, Turcæque, potissimum fecere) miros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per vnus tantummodò Seculi Spatium floruerunt; inde tamen, vnico illo Seculo, eam Imperij Amplitudinem assecutæ sunt, quam longo post Tempore, etiâ remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine est; Vt *Status* quis vtatur eiusmodi *Legibus & Consuetudinibus*, quæ iustas illi Caussas, aut saltè Prætextus, Arma capessendi, tanquàm in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Iustitiæ Apprehensio, vt Bellum (quod tot sequuntur Calamitates) nisi grauem ob Causam, saltè speciosam, inferre abstineant. Turcis præstò est semper, & ad nutum, Belli Causa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, si *Fines Imperij ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam Causam, vt *Fines proferrentur*, nunquàm Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more sit; Vt *Sensum* habeat *viuidum & acrem*, *Iniuriæ* alicuius, vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à primâ prouocatione diutiùs torpeat, aut taret. Item, *Prompta* sit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Socijs suis, & Federatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò vt, si fortè in populum Fœderatû, cui etiâ cum alijs Fœdus Defensiuû intercederet, Hostilis Impressio facta esset; atque ille à plurimis supplicia peteret, Romani omnium primi semper adessent, Beneficij

neficij Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Iure illa fundata sint. Talia fuerunt *Bella*, quæ à Romanis suscepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmonijs & Atheniensibus, ad constituendas, aut evertendas Democratas, & Oligarchias: Talia quandoque illata sunt à Rebuspub. aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui alicui, Imperij Amplitudinem*, nisi ad quamvis Occasionem iustam se Armandi, protinùs expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, siue sit illud *Naturale*, siue *Politicum*, absque *Exercitatione, Sanitatè* suam tueſci queat. Regno autem, aut Reipub. iustum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. *Bellum* Ciuile profectò instar *Caloris Febrilis* est; At *Bellum* Externum instar *Caloris ex Motu*, qui Valitudinè imprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res se habeat quatenùs ad alicuius Statùs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubio interest, ut quasi sempèr in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm sub Vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubio Sumptùs & Impensæ; Attamen eiusmodi est, ut Statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltèm plurimùm Existimationis ad omnia conferat. Id quod insignitè cernere est in Hispanis, qui iam per Annos centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non sempèr ad eadem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome est. Cicero, de Pompeij contra Cæsarem Apparatu, scribens

bens ad Atticum; *Consilium* (inquit) *Pompēij*, planè *The- mistocleum est*; putat enim, qui *Mari* potitur, eum *Rerum potiri*. Atque *Cæsarem Pompeius*, proculdubio delassasset, & attriuisset, nisi inani fiducia inflatus, ab illo Incepto destitisset. *Prelia Naualia*, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna ad Actium* Orbis Imperium determinauit. *Pugna ad Insulas Cursolares, Circulum in Naribus Turcæ posuit*. Multoties certè euenit, vt *Victoriæ Nautales*, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm *Alex* huiusmodi Præliorum, totius Belli *Fortuna* commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Mari* potitur *Dominio*, in magnâ *Libertate* agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Vbi contrà, qui *Terrestribus Copijs* est superior, nihilominus plurimis *Angustijs* conflictatur. At hodiè, atque apud nos *Europæos*, si vnquam, aut vsquam, *Potentia Naualis* (quæ quidem huic *Regno Britannicæ* in *Dotem* cessit) summi, ad *Rerum Fastigia*, Momenti est; tum quia pleraque *Europæ Regina* *Mediterranea* simpliciter non sunt, sed maximâ ex *Parte Mari* cincta; tum etiàm, quia *Vtriusque Indiæ Thesauri* & *Opes*, *Imperio Mari*, veluti *Accessorium* quiddam, existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censerì possunt, præ *Gloriâ* & *Decore* vario, quæ in *Homines Militares*, præcis temporibus, à *Rebus Bellicis*, resiliere solebant. Habemus hodiè, fortassè ad *Animos* faciendos, *Ordines* quosdam honorificos *Militiæ*; qui tamen iam facti sunt & *Armis* & *Togæ* communes: Etiàm in *Scutis Gentilitijs*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insuper, *Hospitia* quædam *Publica* *Militibus Emeritis* & *Mutilatis* destinata, & huiusmodi. Verùm, apud *Veteres*, in *Locis*, vbi *Victoriæ partæ* sunt, extructa *Trophæa*; *Laudationes Funebres*; & *Monimenta Magnifica Occumbentium* in Bello; *Coronæ Ciuicæ, Militares*, singulis concessæ;

cessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod postea Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, *célebres Triumphi*; *Donatiua*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum Dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore coruscantia, vt Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eaque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos ille Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter Prudentissima planè Nobilissimaque Instituta numerandus: Vtpote, qui in se hæc tria haberet; *Ducum Decus & Gloriam*; *Ærarij ex Spolijs Locupletationem*; & *Donatiua Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortasè *Monarchijs* non competit, præterquàm in Personis *Regis* ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiàm, temporibus *Imperatorum*, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipsum *Triumphii*, sibi & Filijs suis, de Bellis, quæ præfentes ipsi confecerant, tanquàm peculiarè referuârunt: *Vestimenta* autem solummodo, & *Insignia Triumphalia*, alijs Ducibus indulserunt.

Verùm, vt Sermones hos claudamus; Nemo est (vt testatur *Sacra Scriptura*) qui sollicitè cogitando, potest apponere ad *Staturam suam, Cubitum vnum*; In pûsillo scilicet *Corporis Humani* Modulò: Cæterùm, in magnâ *Regnorum & Rerumpub.* Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudentè introducendo *Leges, Instituta, & Consuetudines*, quales iam proposuimus, & alias his similes, *Posteris, & Seculis futuris, Magnitudinis* Sementem fecerint. Verùm ista *Consilia* apud *Principes* raro tractantur, sed *Res Fortunæ* plerunque committitur.

Atque hæc habuim⁹, quæ de *Proferendis Imperij Finibus*, in præfentiâ occurrunt. Verùm quorsùm ista *Commentatio*;

tatio ; cum *Monarchia Romana*, futura sit inter Mundanas (vt creditur) vltima ? Nisi quod nobis Instituto nostro fides, neque vsquam de Viâ declinantibus (quandoquidè *Amplificatio Imperij*, fuerit inter *Officia tria Politices*, tertium) illud omninò prætermittere, non liceat. Restat iam *Defideratum* alterum, ex ijs, quæ posuimus, duobus, Nimirum, de *Iustitiâ Vniuersali*, siue de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* scripserunt, omnes vel tanquàm Philosophi, vel tanquàm Iurisperiti, Argumentum illud tractauerunt. Atque Philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab vsu remota. Iurisperiti autem, suæ quisque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxij & addicti, Iudicio sincero non vtuntur ; sed tanquàm è Vinculis sermocinantur. Certè Cognitio ista ad Viros Ciuiles propriè spectat ; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi ; quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diuersæ : Ideoque possint de *Legibus*, ex Principijs & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis ; quam Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, vt *Fontes Iustitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur ; & in singulis *Iuris Partibus*, *Character* quidam & *Idea Iusti* exhibeatur ; ad quàm Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri, quisque, cui hoc cordi erit & curæ, possit. Huius igitur rei, more nostro, *Exemplum*, in *uno Titulo*, proponemus.

Exemplum Tractatus de *Iustitiâ Uniuersali*,
 siue de Fontibus Iuris, in vno Titulo,
 per Aphorismos.

PROOEMIUM.

APHORISMVS I.

IN Societate Ciuili, aut Lex, aut Vis valet. Est autem &
 Vis quaedam Legem simulans; & Lex nonnulla magis
 vim sapiens, quam Aequitatem Iuris. Triplex est igitur
 Iniustitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitiosa pre-
 textu Legis; & Acerbitas ipsius Legis.

APHORISMVS 2.

Firmamentum Iuris Priuati tale est. Qui Iniuriam fa-
 cit, Re, vtilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Peri-
 culum. Ceteri, vtilitatis aut Voluptatis illius, participes non
 sunt, sed Exemplum ad se pertinere putant. Itaque facile
 coeunt in Consensum, vt caueatur sibi per Leges; ne Iniu-
 riæ per vices ad singulos redeant. Quod si ex Ratione Tem-
 porum, & Communionem Culpæ, id eueniat, vt pluribus &
 Potentioribus, per Legem aliquam, Periculum creetur, quam
 caueatur, Factio soluit Legem; Quod & sæpè fit.

APHORISMVS 3.

At Ius Priuatum, sub Tutelâ Iuris Publici, latet. Lex
 enim cauet Ciuibus, Magistratus Legibus. Magistratum
 autem Auctoritas pendet ex Maiestate Imperij, & Fabricâ
 Politicæ, & Legibus Fundamentalibus. Quare, si ex illâ
 parte Sanitas fuerit, & recta Constitutio, Leges erunt in
 bono Vsu; sin minus, parum in ijs Præsidij erit.

APHORISMVS 4.

Neque tamen Ius Publicum ad hoc tantum spectat, vt
 addatur tanquam Custos Iuri priuato, ne illud violetur; at-
 que vt cessent Iniuriæ; Sed extenditur etiâ ad Religionem,

Arma, & Disciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Ciuitatis.

APHORISMVS 5.

Finis enim & Scopus, quem Leges intueri, atque ad quem, Iussiones & Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quam vt Ciuēs feliciter degant. Id fiet, si Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis aduersus Hostes Externos tuti; Legum auxilio aduersus Seditiones, & priuatas Injurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequentes; Copijs & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta & Nerui sunt Leges.

APHORISMVS 6.

Atque hunc Finem Optime Leges assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant. Leges enim, mirum in modum, & maximo interuallo, inter se differunt; Vt Aliæ excellent; Aliæ mediocriter se habeant; Aliæ prorsus vitiosæ sint. Dictabimus igitur pro Iudicij nostri Modulo, quasdam tanquam Legum Leges; Ex quibus Informatio peti possit, quid in singulis Legibus, benè aut perperam posuim aut constitutum sit.

APHORISMVS 7.

Antequàm verò ad Corpus ipsum Legum Particularium deueniamus; perstringemus paucis, Virtutes & Dignitates Legum in genere. Lex bona censeri possit, quæ sit Intimatione certa; Præcepto iusta; Executione comoda; Cum Formâ Politicæ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

TITVLVS I.

De Prima Dignitate Legum, vt sint certæ.

APHORISMVS 8.

L*Egis tantum interest vt certa sit, vt absque hoc nec Iusta esse possit. Si enim incertam Vocem det Tuba, quis*

quis se parabit ad Bellum? *Similiter, si incertam vocem det Lex, quis se parabit ad Parendum? ut moneat igitur oportet, priusquam feriat. Etiam illud rectè positum est; Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis: Id quod Certitudo eius præstat.*

APHORISMVS 9.

Duplex Legum Incertitudo: Altera, ubi Lex nulla præscribitur; Altera, ubi ambigua & obscura. Itaque de Casibus omissis à Lege, primò dicendum est; ut in his etiam inueniatur aliqua Norma Certitudinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMVS 10.

Angustia Prudentiæ Humanæ, Casus omnes, quos Tempus reperit, non potest capere. Non rarò itaque se ostendunt Casus Omissi & Noui. In huiusmodi Casibus, triplex adhibetur Remedium, siue Supplementum; vel per Processum ad Similia; vel per vsum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; vel per Iurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, & secundum Discretionem sanam; siue illæ Curix fuerint Prætorix, siue Censorix.

De Processu ad Similia, & Extensionibus Legum.

APHORISMVS 11.

IN Casibus omissis, deducenda est Norma Legis à similibus; sed cautè, & cum Iudicio. Circa quod seruanda sunt Regula sequentes. Ratio prolifica, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. Itaque quod contra Rationem Iuris receptum est, vel etiam ubi Ratio eius est obscura, non trabendum est ad Consequentiam.

APHORISMVS 12.

Bonum publicum in signe, rapit ad se Casus omissos.

Quamobrem,

Quomobrem, quando Lex aliqua, Reipub. Commoda notabiliter, & maiorem in modum intuetur, & procurat, Interpretatio eius Extensiuua esto, & Amplians.

APHORISMVS 13.

Durum est torquere Leges, ad hoc ut torqueant Homines. Non placet igitur extendi Leges pœnales, multo minùs Capitales, ad Delicta noua. Quod si Crimen vetus fuerit, & Legibus notum; sed Prosecutio eius incidat in Casum nouum, à Legibus non prouisum, omninò recedatur à placitis Iuris, potiùs quam delicta maneant impunita.

APHORISMVS 14.

In Statutis, que Ius Commune (præsertim circa ea, que frequenter incidunt, & diù coaluerunt) planè abrogant, non placet procedi per Similitudinem ad Casus Omiffos. Quando enim Respub. totà Lege diù caruerit; idque in Casibus expressis; parum periculi est, si Casus Omiffi expectent Remediũ à Statuto Nouo.

APHORISMVS 15.

Statuta, que manifestò Temporis Leges fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc inualescentibus nata, mutatà ratione Temporum, satii habent, si se in proprijs Casibus sustinere possint: Præposterum autem esset, si ad Casus Omiffos, vllomodo traherentur.

APHORISMVS 16.

Consequentia non est Consequentia: sed fisti debet Extensio intra Casus proximos. Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates Legum.

APHORISMVS 17.

In Legibus & Statutis brevioris Stili, Extensio facienda est liberiùs. At in illis, que sunt Enumeratiua Casuum Particularium, cautiùs. Nam ut Exceptio firmat vim Legis, in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Casibus non Enumeratis.

APHORISMVS

APHORISMVS 18.

Statutum Explanatorium claudit Riuos Statuti prioris; nec recipitur postea Extensio in alterutro Statuto. Neque enim facienda est Super-Extensio à Iudice; vbi semel cœpit fieri Extensio à Lege.

APHORISMVS 19.

Solennitas Verborum, & Actorum, non recipit Extensionem ad Similia. Perdit enim Naturam Solemnis, quod transit à More ad Arbitrium: Et Introductio nouorum, corrumpit Maiestatem veterum.

APHORISMVS 20.

Procliuus est Extensio Legis ad Casus Post-natos; qui in Rerum Natura non fuerunt tempore Legis latae. Vbi enim Casus exprimi non poterat, quia tunc nullus erat, Casus Omnisus habetur pro Expresso, si similis fuerit Ratio.

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sint: Nunc de vsu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & vsu eorum.

APHORISMVS 21.

DE Exemplis iam dicendum est, ex quibus Ius hauriendum sit, vbi Lex deficit. Atque de Consuetudine, quæ Legis Species est; deque Exemplis, quæ per frequentem vsum, in Consuetudinem transferunt, tanquam Legem tacitam; suo loco dicemus. Nunc autem de Exemplis loquimur, quæ rarò & sparsim interueniunt, nec in Legis vim coalescunt; quando, & quâ cautione, Norma Iuris ab ipsis petenda sit, cum Lex deficiat.

APHORISMVS 22.

Exempla à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Huiusmodi Exempli Temporis Partus spurij sunt; & magis nocent, quam docent.

APHORISMVS

APHORISMVS 23.

In Exemplis, Recentiora habenda sunt pro Tutoribus. Quid enim pũdo autẽ factum est, unde nullum sit secutum Incommodum, quid ni iterum repetatur? Sed tamen minus habent Auctõritatis Recentia. Et si fortẽ Res in melius resiliui opus sit, Recentia Exempla magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.

APHORISMVS 24.

At Verustiora Exempla, cautẽ, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & Inconformitate ad Præsentia, fit planẽ nouum. Medij itaque Temporis Exempla sunt optima, vel etiã talis Temporis, quod cum Tempore currente plurimum conueniat, quod aliquando præstat Tempus Remotius, magis quam in Proximo.

APHORISMVS 25.

Intra Fines Exempli, vel citra potius, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adest Norma Legis, omnia quasi pro Suspectis habenda sunt. Itaque ut in Obscuris, minimum sequitor.

APHORISMVS 26.

Cauendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendijs: atque integrum Exemplum, & uniuersus eius Processus introspectendus. Si enim inciuile fit, nisi totã Lege perspectã, de Parte eius iudicare, multo magis hoc valere debet in Exemplis; Quæ ancipitis sunt vsus, nisi valdẽ quadrent.

APHORISMVS 27.

In Exemplis plurimum interest, per quas Manus transierint, & transacta sint. Si enim apud Scribas tantum, & Ministros Iustitiæ, ex Curfu Curia, absque Notitiã manifestã Superiorum, obtinuerint; Aut etiã apud Errorum Magistrum Populum; conculcanda sunt, & parui facienda. Sin apud Senatores, aut Iudices, aut Curias Principa-

les, ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, Approbatione Iudicum, saltē tacitā, munita fuisse, plus Dignationis habent.

APHORISMVS 28.

Exemplis, quæ publicata fuerint, utcunque minis fuerint in usu, cum tamen Sermonibus, & Disceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scrinijs & Archiuis manserunt, tanquam sepulta, & palam in Obluionem transferunt, minis. Exempla enim, sicut Aquæ, in Profluente sanissima.

APHORISMVS 29.

Exempla, quæ ad Leges spectant, non placet ab Historicis peti; sed ab Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. Versatur enim Infelicitas quedam inter Historicos vel optimos, ut Legibus, & Actis Iudicialibus, non satis immorentur; Aut si fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab Authenticis longè variant.

APHORISMVS 30.

Exemplum, quod Ætas Contemporanea, aut Proxima respuit, cum Calus subinde recurreret, non facile admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandoque vsurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.

APHORISMVS 31.

Exempla in Consilium adhibentur, non utique iubent, aut imperant. Igitur ita regantur, ut Auctoritas præteriti Temporis spectetur ad Vlum præsentis.

Atque de Informatione ab exemplis, vbi Lex deficit, hæc dicta sint. Iam dicendum de Curijs Prætorijs, & Censorijs.

De Curijs Prætorijs & Cenforijs.

APHORISMVS 32.

Curiæ sunt & Iurisdictiones, quæ statuant ex Arbitrio boni Viri, & Discretionè sana, ubi Legis Norma deficit. Lex enim, (ut antea dictum est) non sufficit Casibus; sed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur. Sapientissima autem Res Tempus, (ut ab Antiquis dictum est) & nouorum Casuum quotidie Auctor, & Inuentor.

APHORISMVS 33.

Interveniunt autem novi Casus, & in Criminalibus; qui Penâ indigent; & in Civilibus, qui Auxilio. Curias, quæ ad priora illa respiciunt, Cenforias; quæ ad Posteriora, Prætorias appellamus.

APHORISMVS 34.

Habent Curia Cenforia Iurisdictionem & Potestatem, non tantum nova Delicta puniendi, sed etiam Pœnas à Legibus constitutas, pro Delictis veteribus augendi; si Casus fuerint odiosi, & Enormes, modo non sint Capitales. Enorme enim, tanquam Nouum est.

APHORISMVS 35.

Habeant similiter Curia Prætoria Potestatem, tam Subueniendi contra Rigorem Legis, quam Supplendi Defectum Legis. Si enim porrigi debet Remedium ei, quem Lex præterijt; multo magis ei, quem vulneravit.

APHORISMVS 36.

Curia ista Cenforia, & Prætoria omnino intra Casus enormes & extraordinarios se continent; nec Iurisdictiones ordinarias inuadunt; Ne forte tendat res ad Supplantationem Legis, magis quam ad Supplementum.

APHORISMVS 37.

Iurisdictiones ista, in Supremis tantum Curijs residento, nec ad Inferiores communicantur. Parum enim abest, à

Potestate Leges Condendi, Potestas eas Supplendi, aut Extendendi; aut Moderandi.

APHORISMVS 38.

At Curix illæ vni Viro ne committantur, sed ex Pluribus constent. Nec Decreta exeant cum Silentio; sed Iudices Sententiæ suæ Rationes adducant, idque palàm, atque astante Coronâ: ut quod ipsa Potestate sit liberum, Famâ tamen & Existimatione sit circumscriptum.

APHORISMVS 39.

Rubicæ Sanguinis ne sunt; Nec de Capitalibus, in quibuscunque Curijs, nisi ex Lege notâ & certa, pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipse prius; postea inflixit. Nec Vita eripienda nisi ei, qui se in suam Vitam peccare prius nosset.

APHORISMVS 40.

In Curijs Cenforijs Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Necessitas, aut Absoluendi, aut Condemnandi; sed etiã ut non Liquere pronunciare possint. Etiã Cenforia non tantum Pœna, sed & Nota esto: Scilicet, quæ non infligat Supplicium, sed aut in Admonitionem definat, aut Reos Ignominia leui, & tanquã Rubore castiget.

APHORISMVS 41.

In Curijs Cenforijs, omnium magnorum Criminum, & Scelerum, Actus Inchoati, & Medij, puniuntur; licet non sequatur Effectus Consummatus: Isque sit earum Curiarum Vfus vel maximus: Cum & Seueritatis interfit, Initiã Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.

APHORISMVS 42.

Cauendũ in primis, ne in Curijs Prætorijs, præbeatur Auxilium in Casibus, quos Lex non tam omisit, quam pro Leuibus contempfit, aut pro Odiosis Remedio indignos iudicauit.

APHORISMVS 43.

Maximè omnium interest Certitudinis Legum (de quâ

qui nunc agimus,) ne Curia Prætoria intumescant & exundent in tantum, ut Prætextu Rigoris Legum mitigandi, etiam Robur, & Nervos ijs incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.

APHORISMVS 44.

Decernendi contra Statutum expressum, sub vllò æquitatis Prætextu, Curijs Prætorijs Ius ne esto. Hoc enim si fieret, Iudex prorsus transfret in Legislatorem, atque omnia ex Arbitrio penderent.

APHORISMVS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Iurisdictio, quæ decernit secundum Æquum & Bonum; atque illa altera, quæ procedit secundum Ius strictum, iisdem Curijs deputentur: Apud alios autem, ut diuersis. Ominò placet Curiarum Separatio. Neque enim seruabitur Distinctio Casuum, si fiat Commixtio Iurisditionum: Sed Arbitrium Legem tandem trahet.

APHORISMVS 46.

Non sine Causâ in Vsum venerat apud Romanos, Album Prætoris, in quo præscripsit, & publicauit, quomodo ipse Ius diciturus esset. Quo Exemplo Iudices in Curijs Prætorijs, Regulas sibi certas, (quantum fieri potest) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim optima est Lex, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.

Verùm de Curijs istis fusiùs tractabimus, cùm ad locum de Iudicijs veniemus; Obiter tantùm iam locuti de ijs, quatenùs Expediant, & suppleant Omisâ à Legge.

De Retrospectione Legum.

APHORISMVS 47.

Est & aliud Genus Supplementi Casuum omissoforum, cùm Lex Legem superuenit, atque simul Casus Omis-
fos

fos trahit. Id fit in Legibus, siue Statutis, quæ retrospi-
ciunt, ut vulgò loquuntur. Cuius Generis Leges, rarò, &
magnà cum Cautione, sunt adhibendæ. Neque enim placet Ia-
nus in Legibus.

APHORISMVS 48.

Qui Verba, aut Sententiam Legis, Captione, & Fraude
eludit, & circumscribit, dignus est, qui etiàm à Lege se-
quente innodetur. Igitur in Casibus Fraudis, & Euasione
dolosa, iustum est, ut Leges retrospectant, atque altere
alteris in subsidijs sint; ut qui Dolos meditatur, & Buer-
sionem Legum Præsentium, saltèm à Futuris metuat.

APHORISMVS 49.

Leges, quæ Actorum, & Instrumentorum veras In-
tentiones, contra Formularum aut Solennitatum Defe-
ctus, roborant & confirmant, rectissimè Præterita comple-
ctuntur. Legis enim, quæ retrospectit, Vitium vel præcipu-
um est, quod Perturbet. At huiusmodi Leges confirmato-
riæ, ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ transacta sunt,
spectant. Cauendum tamen est, ne conuellantur Res iudicatæ.

APHORISMVS 50.

Diligenter attendendum, non eæ Leges tantùm ad Præte-
rita respicere putentur, quæ Antea acta infirmant: Sed &
eæ, quæ futura prohibeat & restringunt, cum præteritis
necessariò connexa. Veluti, si quæ Lex Artificibus aliqui-
bus interdicit, ne Mercimonia sua in Posterum Vendant:
Hæc sonat in posterum, sed operatur in Præteritum: Ne-
que enim illis alià Ratione victum querere iam integrum est.

APHORISMVS 51.

Lex Declaratoria omnis, licet non habet Verba de Præte-
rito, tamen ad Præterita, ipsa vi Declarationis, omninò
trahitur. Non enim tum incipit Interpretatio cum decla-
ratur, sed efficitur tanquàm Contemporanea ipsi Legi. Ita-
que Leges Declaratorias ne ordinato, nisi in Casibus, ubi
Leges cum Iustitià retrospectare possint.

Hic verò eam Partem absoluius, quæ tractat de In-
certitudine

certitudine Legum vbi inuenitur Lex nulla. Iam dicendum est de alterâ illâ Parte, vbi scilicet Lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De Obscuritate Legum.

APHORISMVS 52.

Obscuritas Legum, à quatuor Rebus, Originem ducit; vel ab Accumulatione Legum nimia, præsertim admixtis Obsoleteis. Vel à Descriptione earum ambigua, aut minus perspicua, & dilucida: vel à Modis Enucleandi Iuris neglectis, aut non bene institutis: vel denique, à Contradictione & Vacillatione Iudiciorum.

De Accumulatione Legum nimia.

APHORISMVS 53.

Dicit Propheta; Pluet super eos Laqueos. Non sunt autem peiores Laquei, quam Laquei Legum, præsertim Pænaliū; Si numero immense, & Temporis Decursu inutiles, non Lucernam pedibus præbeant, sed Retia potius obijciant.

APHORISMVS 54.

Duplex in vsum venit Statuti noui condendi Ratio: Altera Statuta priora circa idem Subiectum confirmat & roborat; dein nonnulla addit aut mutat. Altera abrogat & delet cuncta, que antè ordinata sunt, & de Integro Legem nouam & vniformem substituit. Placet posterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deueniunt complicatæ & perplexæ; & quod instat agitur sanè, sed Corpus Legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem, maior certè est adhibenda Diligentia, dum de Lege ipsa deliberatur; Et anteacta scilicet euoluenda, & pensanda, antequam Lex feratur: Sed optimè procedit per hoc Legum Concordia in futurum.

APHORISMVS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria Legum Capita, (quæ Anti-Nomias vocant) quotannis à sex Viris examinarentur, & quæ reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum, ij, qui Potestatem in singulis Polityjs Legum condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur, Anti-Nomias retractant. Ea autem à viris, ad hoc delegatis, priùs inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitij exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia stabiliat, & figatur.

APHORISMVS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) Saluandi, per Distinctiones subtiles, & questias, nimis sedula aut anxia Cura esto. Ingenij enim hæc tela est: Atque utcumque Modestiam quandam & Reuerentiam præ se ferat, inter toxica tamen censenda est; utpote quæ reddat Corpus vniuersum Legum varium, & malè confutum. Melius est prorsus, ut succumbant Deteriora, & Meliora stent sola.

APHORISMVS 57.

Obsoletæ Leges, & quæ abierunt in Desuetudinem, non minus quam Anti-Nomiæ, proponantur à Delegatis ex officio tollendæ. Cùm enim Statutum expressum regularitèr desuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiàm in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus Mezentij, ut Leges viuæ in complexu Mortuarum perimantur. Atque omninò cauendum est à Gangrænâ in Legibus.

APHORISMVS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obsoletis, nec nouitèr promulgatis, Curijs Prætorij interim contra eas decernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit, Neminem oportere Legibus esse Sapientiozem, tamen intelligatur hoc de Legibus, cùm euigilent, non cùm dormitent. Contra Recentiora

Recentiora verò Statuta (quæ Iuri publico nocere deprehenduntur) non vtiq̃ Prætoribus, sed Regibus, & Sanctoribus Consilijs, & Supremis Potestatibus auxilium prebendi Ius esto: Earum Executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut huiusmodi Cætus, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.

De nouis Digestis Legum.

APHORISMVS 59.

Quod si Leges aliæ super alias Accumulatæ, in tam vasta excreuerint Volumina, aut tantâ confusione laborauerint, vt eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Vsu sit; Id ante omnia agito; atque Opus eiusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantor.

APHORISMVS 60.

Huiusmodi Legum Expurgatio, & Digestum nouum, quinque rebus absoluitur. Primò, omittantur Obsoleta, quæ Iustinianus Antiquas Fabulas vocat. Deinde ex Anti-Nomijs recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. Tertio Homoio-Nomiæ, siue Leges quæ idem sonant, atque nil aliud sunt, quam Iterationes eiusdem rei, expungantur; atque vna quæpiam ex ijs, quæ maximè est perfectæ, retineatur vice omnium. Quartò, si quæ Legum nihil determinent, sed Quæstiones tantùm proponant, easque relinquunt indecisas, similiter facessant. Postremò, quæ verbosæ inueniuntur, & nimis Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMVS 61.

Omninò verò ex Vsu fuerit, in nouo Digesto Legum, Leges pro Iure Communi receptas, quæ tanquàm immemorales sunt in Origine suâ; atque ex alterâ parte, Statu-

ra de Tempore in Tempus superaddita; seorsum digerere & componere: Cum in plurimis rebus, non eadem sit, in Iure dicendo, Iuris Communis, & Statutorum Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit Trebonianus in Digesto, & Codice.

APHORISMVS 62.

Verum, in huiusmodi Legum Regeneratione, atque Structurâ nouâ, veterum Legum, atque Librorum Legis Verba prorsus & Textum retineto: Licet per Centones, & Portiones exiguas eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contextito. Etsi enim fortassè commodius, atque etiâ, si ad rectam Rationem respicias, melius hoc transigi posset per Textum nouum, quam per huiusmodi Consarcinationem; tamen in Legibus, non tam stilus, & Descriptio, quam Auctoritas, & huius Patrum Antiquitas spectanda est. Aliàs videri possit huiusmodi Opus Scholasticum potius quiddam, & Methodus, quam Corpus Legû Imperantiû.

APHORISMVS 63.

Consultum fuerit in nouo Digesto Legum, Vetera Volumina non prorsus deleri, & in Obluionem cedere, sed in Bibliothecis saltè manere; licet Vsu eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis grauioribus, non abs re fuerit, Legum Præteritarum Mutationes, & Series, consulere & inspicere; ac certè solenne est Antiquitatem Præsentibus aspergere. Nouum autem huiusmodi Corpus Legum, ab ijs, qui in Politijs singulis habent Potestatem Legislatoriam, prorsus confirmandum est; ne fortè prætextu Veteres Leges digerendi, Leges nouæ imponantur occulto.

APHORISMVS 64.

Optandum esset, vt huiusmodi Legum Instauratione, illis Temporibus suscipiatur, quæ Antiquioribus, quorum Acta & Opera retractant, Literis & Rerum Cognitione præstiterint. Quod secus in Opere Iustiniani euenit. Infelix Res namque est, cum ex Iudicio & Delectu Etatis minus Prudentis & eruditæ, Antiquorum Opera mutilantur,

lentur, & recomponantur. Veruntamen sepe Neccessarium est, quod non Optimum.

Atque de Legum Obscuritate, quæ à nimiâ, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta sunt. Iam de Descriptione earum, ambigûâ & obscurâ, dicendum.

De Descriptione Legum perplexâ, & Obscurâ.

APHORISMVS 65.

Descriptio Legum obscura oritur, Aut ex Loquacitate & Verboſitate earum; Aut rursus ex Breuitate nimiâ; Aut ex Prologo Legis, cum ipſo Corpore Legis, pugnante.

APHORISMVS 66.

De Obscuritate verò Legum, quæ ex earum Descriptione prauâ oritur, iam dicendum est. Loquacitas, quæ in perscribendo Leges in vsum venit, & Prolixitas, non placet. Neque enim, quod vult & captat, vſlo modo assequitur, sed contrarium potiùs. Cum enim Casus singulos particulares, verbis appositis & proprijs, persequi & exprimere contendat, maiorem inde sperans certitudinem; Econtrâ Quæſtiones multiplices parit de Verbis; vt difficilius procedat Interpretatio secundum Sententiam Legis, (quæ sanior est & verior) propter Strepitum Verborum.

APHORISMVS 67.

Neque propterea nimis Concisa & Affectata Breuitas, Maiestatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda est; præsertim his Seculis, ne fortè sit Lex instar Regulæ Lesbix. Mediocritas ergo affectanda est; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet Casus comprehensos non sedulo persequatur, attamen non comprehensos satis perspicue excludat.

APHORISMVS 68.

In Legibus tamen, atque Edictis Ordinarijs & Politicis,

ticis, in quibus, et plurimum, nemo Iuriconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia fufius explicari debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monstrari.

APHORISMVS 69.

Neque nobis Prologi Legum, qui inepti olim habiti sunt, & Leges introducunt Disputantes, non Iubentes, vique placerent, si priscos Mores ferre possemus. Sed Prologi isti Legum plerunque (vt nunc sunt Tempora) necessariò adhibentur, non tam ad Explicationem Legis, quam instar Suasionis, ad perferendam Legem in Comitijs; & rursùs ad satisfaciendum Populo. Quantum fieri potest tamen Prologi euitentur, & Lex incipiat à Iustione.

APHORISMVS 70.

Intentio & Sententia Legis, licet ex Præfationibus, & Præambulis (vt loquuntur) non malè quandoque eliciatur, Attamen Latitudo aut Extensio eius, ex illis minime peti debet. Sæpè enim Præambulum arripit nonnulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cum Lex tamen multò plura complectatur: Aut contrà, Lex restringit, & limitat complura, cuius Limitationis rationem, in Præambulo inseri, non fuerit Opus. Quare Dimensio & Latitudo Legis ex Corpore Legis petenda. Nam Præambulum, sæpè aut vltra aut citrà cadit.

APHORISMVS 71.

Est verò Genus perscribendi Leges valde vitiosum. Cùm scilicet Casus, ad quem Lex collimat, fusè exprimitur in Præambulo: Deinde ex Vi Verbi (Talis) aut huiusmodi Relatiui, Corpus Legis retrò vertitur in Præambulum, vnde Præambulum inseritur, & incorporatur ipsi Legi: Quod & obscurum est, & minùs tutum, quia non eadem adhiberi consuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis Præambuli, que adhibetur in Corpore ipsius Legis.

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex mialâ Descriptione ipsarum Ortum habet, fufius tractabimus, quando de Interpretatione Legum postea agemus. Atque

quæ de Descriptione Legum Obscurâ hæc dicta sint, iam de Modis enucleandi Iuris dicendum.

De Modis Enucleandi Iuris, & tollendi Ambigua.

APHORISMVS 72.

Modi Enucleandi Iuris, & Tollendi Dubia, *quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per Prescriptiones Iudiciorum; Aut per Scriptores Authenticos; Aut per Libros Auxiliares; Aut per Praelectiones; Aut per Responsa, sive Consulta Prudentum. Hæc omnia, si bene instituantur, præstò erunt magna Legum Obscuritati Subsidia.*

De percriptione Iudiciorum.

APHORISMVS 73.

An te omnia, Iudicia reddita in Curijs Supremis & Principalibus, atque Caussis Grauioribus, præsertim dubijs, quæque aliquid habent Difficultatis, aut Nouitatis, diligenter, & cum fide excipiunt. Iudicia enim Anchoræ Legum sunt, vt Leges Reipub.

APHORISMVS 74.

Modus huiusmodi Iudicia excipiendi, & in Scripta referendi, talis esto. Casus præcisè, Iudicia ipsa exactè perferibito; Rationes Iudiciorum, quas adduxerunt Iudices, adijcito; Casuum, ad Exemplum adductorum, Auctoritatem, cum Casibus Principalibus, ne commisceto; De Aduocatorum Perorationibus, nisi quidpiam in ijs fuerit admodum eximium, sileto.

APHORISMVS 75.

Personæ, quæ huiusmodi Iudicia excipiant, ex Aduocatis maxime doctis sunt, & Honorarium liberale ex Publico excipiunt. Iudices ipsi ab huiusmodi Percriptionibus

bus abstinento; ne fortè Opinionibus proprijs addicti, & Auctoritate propria freti, Limites Referendarij transcendant.

APHORISMVS 76.

Iudicia illa, in Ordine, & Serie Temporis, digerito; non per Methodum & Titulos. Sunt enim Scripta eiusmodi, tanquam Historiæ, aut Narrationes Legum. Neque solum Acta ipsa, sed & Tempora ipsorum, Iudici Prudenti, Lucem præbent.

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMVS 77.

EX Legibus ipsis, quæ Ius commune constituunt; Deinde, ex Constitutionibus siue Statutis; Tertio loco, ex Iudicijs Perscriptis, Corpus Iuris tantummodo constituitur. Præter illa, alia Authentica, aut nulla sunt, aut parçè recipiuntur.

APHORISMVS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, (de quâ nunc tractamus) quam ut Scripta Authentica, intra Fines moderatos coerceantur, & facessat Multitudo enormis, Auctorum, & Doctorum in Iure; unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Advocatus ipse, cum tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur. Glossa fortassè aliqua bona; & ex Scriptoribus Classicis Pauci, vel potius Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, recipi possint pro Authenticis. Reliquorum nihilominus maneat usus nonnullus in Bibliothecis, ut eorum Tractatus inspiciant Iudices, aut Advocati, cum opus fuerit: Sed in Causis agendis, in Foro citare eos non permittitur, nec in Auctoritatem transierint.

De Libris Auxiliariis.

APHORISMVS 79.

AT Scientiam Iuris, & Practicam, Auxiliariis Libris ne nudant, sed potius instruunt. Ij Sex in genere sunt. Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Iuris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMVS 80.

Preparandi sunt Iuvenes, & Nouitij, ad Scientiam, & Ardua Iuris, altius & commodius haurienda, & imbibenda, per Institutiones. Institutiones illas, ordine claro, & perspicuo composito. In illis ipsis, vniuersum Ius Priuatum percurrito; non alia omittendo, in alijs plus satis immorando, sed ex singulis quedam breuiter delibando, vt ad Corpus Legum perlegendum accessuro, nil se ostendat prorsus nouum, sed leui aliquâ notione præceptum. Ius Publicum in Institutionibus ne attingito, verum illud ex Fontibus ipsis hauriatur.

APHORISMVS 81.

Commentarium de Vocabulis Iuris conficito. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, vt Diffinitiones Verborum querantur exactè, sed Explicationes tantum, que legendis Iuris Libris viam aperiant faciliorem. Tractatum autem istum, per Literas Alphabeti ne digerito: Id Indici alicui relinquito: sed collocentur simul Verba, que circa eandem rem versantur; vt Alterum Alteri sit iuuamentum ad intelligendum.

APHORISMVS 82.

Ad Certitudinem Legum facit, (si quid aliud) Tractatus bonus & diligens, de Diuersis Regulis Iuris. Is dignus est, qui maximis Ingenijs, & Prudentissimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, que in hoc genere extant. Colligendæ autem sunt Regulæ, non tantum notæ, & vulgatae,

vulgatae, sed & alie magis subtiles & reconditæ, quæ ex Legum, & Rerum Iudicatarum Harmoniâ extrahi possint; quales in Rubricis optimis quandoque inueniuntur: suntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias Legis diuersas percurrunt, & sunt tanquàm Saburra Iuris.

APHORISMVS 83.

At singula Iuris Scita, aut Placita, non intelligantur pro Regulis, vt fieri solet satis imperitè. Hoc enim si reciperetur, Quot Leges, tot Regulæ. Lex enim nil aliud, quam Regula Imperans. Verùm eas pro Regulis habeto, quæ in Formâ ipsâ Iustitiæ hærent: vnde, vt plurimum, per Iura Ciuilia diuersarum Rerumpub. eadem Regulæ ferè reperiuntur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum variant.

APHORISMVS 84.

Post Regulam, breui & solido verborum complexu enuntiatam, adijciantur Exempla, & Decisiones Caluum, maximè luculentæ ad Explicationem; Distinctiones, & Exceptiones ad Limitationem; Cognata ad Ampliationem eiusdem Regulæ.

APHORISMVS 85.

Rectè iubetur, vt non ex Regulis Ius sumatur; sed ex Iure quod est, Regula fiat. Neque enim ex Verbis Regulæ petenda est Probatio, ac si esset Textus Legis. Regula enim Legem (vt Acus Nautica Polos) indicat, non statuit.

APHORISMVS 86.

Præter Corpus ipsum Iuris, iuuabit etiam Antiquitates Legum inuisere; quibus licet euanuerit Auctoritas, manet tamen Reuerentia. Pro Antiquitatibus autem Legum habeantur Scripta circa Leges & Iudicia; siue illa fuerint edita, siue non, quæ ipsum Corpus Legum tempore præcesserunt. Earum siquidè iactura faciendâ non est. Itaque ex ijs, utilissima quæque excerpto (multa enim inueniuntur inania & friuola) eaque in vnum Volumen redigito: Ne Antiquæ

Antiquæ Fabulæ, vt loquitur Trebonianus, cum Legibus
ipsis miscantur.

APHORISMVS 87.

Practicæ Verò plurimum interest, vt Ius vniuersum
digeretur ordine, in Locos & Titulos; Ad quos subito
(prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in
promptuarium paratum ad presentes Vfus. Huiusmodi Li-
bri Summarum, & ordinant Sparsi, & abbreviunt Fusi
& Prolixa in Lege. Cauendum autem est, ne Summæ istæ,
reddant Homines promptos ad Practicam, Cessatores in
Scientiâ ipsâ. Earum enim Officium est tale, vt ex ijs re-
colatur Ius, non perdiscatur. Summæ autem omnino, mag-
nâ Diligentia, Fide, & Iudicio, sunt conficienda, ne furtum
faciant Legibus.

APHORISMVS 88.

Formulas Agendi diuersas, in vno quoque genere colli-
gito. Nam & Practicæ hoc interest; & certè pandunt illæ
Oracula & Occulta Legum. Sunt enim non pauca, quæ la-
tent in Legibus: At in Formulis Agendi, melius & fufius
perspiciuntur; instar Pugni, & Palmæ.

De Responsis & Consultis.

APHORISMVS 89.

Dubitationes Particulares, quæ de tempore in tempus
emergunt, dirimendi & soluendi, aliqua Ratio iniri de-
bet. Durum enim est, vt ij, qui ab Errore cauere cupiant,
Ducem Viæ non inueniant; Verum vt Actus ipsi periclitentur,
neque sit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoscenti
Modus.

APHORISMVS 90.

Responsa Prudentum, quæ petentibus dantur de Iure,
sive ab Aduocatis, sive à Doctores, tantâ valere Aucto-
ritate, vt ab eorum Sententia, Iudici recedere non sit licitum,
non placet. Iura à Iuratis Iudicibus sumunt.

APHORISMVS 91.

Tentari Iudicia, per Caussas & Personas fictas, vt eo modo experiantur Homines, qualis futura sit Legis Norma, non placet. Deducor enim Maiestatem Legum, & pro Præuaricatione quæpiam censenda est. Iudicia autem aliquid habere ex Scenâ deforme est.

APHORISMVS 92.

*Iudicium igitur solummodo, tam Iudicia, quam Respon-
sa & Consulta sunt. Illa de Litibus Pendentibus; Hæc
de Arduis Iuris Quæstionibus in Thesi. Ea Consulta, siue
in Priuatis Rebus, siue in Publicis, à Iudicibus ipsis ne pos-
citur; (Id enim si fiat, Iudex transcat in Aduocatum,) sed
à Principe, aut Statu. Ab illis, ad Iudices demandantur.
Iudices verò, tali Auctoritate freti, Disceptationes Aduoca-
torum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Iu-
dicibus ipsis, si opus sit, assignatorum, & Argumenta ex
vtrâque parte audiunt; & re deliberatâ Ius expediunt, &
declarant. Consulta huiusmodi inter Iudicia referuntur &
eduntur, & parâ Auctoritatâ sunt.*

De Prælectionibus.

APHORISMVS 93.

Prælectiones de Iure, atque Exercitationes eorum, qui
Iuris Studijs incumbunt, & Operam dant, ita instituun-
tor, & ordinantur, vt omnia tendant ad Quæstiones, &
Controuersias de Iure, sedandas potius, quam excitandas.
Ludus enim (vt nunc fit) ferè apud omnes instituitur, & ape-
riuntur, ad Altercationes, & Quæstiones de Iure multipli-
candas, tanquam ostentandi Ingenij causâ. Atque hoc ve-
tus est Malum. Etenim, etiâ apud Antiquos gloria fuit, tan-
quam per Sectas & Factiones, Quæstiones complures de Iu-
re, magis fouere, quam extinguere. Id ne fiat, prouideto.

De Vacillatione Iudiciorum.

APHORISMVS 94.

Vacillant Iudicia, *vel propter* Immaturam & præſtinam Sententiam; *vel propter* Emulationem Curiarum; *vel propter* Malam & Imperitam perſcriptionem Iudiciorum; *vel propter* Viam præbitam ad Reſcitionem eorum nimis facilem & Expeditam. *Itaque providendum eſt, vt* Iudicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; *Atque vt* Curix ſe inuicem reuereantur; *Atque vt* Iudicia perſcribantur fidelitèr & prudentèr; *vtque* Via ad reſcindenda Iudicia, ſit Arcta, Confragofa, & tanquàm Muricibus ſtrata.

APHORISMVS 95.

Si Iudicium redditum fuerit, de Caſu aliquo, in aliquâ Curia Principali; & ſimilis Caſus interuenerit, in aliâ Curia; *ne procedito ad* Iudicium, antequàm fiat Conſultatio, in Collegio aliquo Iudicum maiore. Iudicia enim reddita, ſi fortè reſcindi neceſſe ſit, ſaltem ſepeliuntor cum Honore.

APHORISMVS 96.

Vt Curix de Iuriſdictione digladiantur, & conſiſtentur, humanum quiddam eſt; eoque magis, quod per ineptam quandam Sententiam (quod Boni & Strenui ſit Iudicis ampliare Iuriſdictionem Curix) alatur planè iſta Intemperies, & Calcar addatur, vbi Fræno opus eſt. *Vt* verò, ex hac Animorum Contentione, Curix, Iudicia vtrobiq; reddita (que nil ad Iuriſdictionem pertinent) libentèr reſcendant, Intolerabile Malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politia planè vindicandum. Peſimi enim Exempli Res eſt, vt Curix, que pacem ſubditis præſtant, inter ſe Duella exercedant.

APHORISMVS 97.

Non facilis eſto, aut procliuis, ad Iudicia reſcindenda,

Aditus, per Appellationes, aut Impetitiones de Errore, aut Reuifus, & similia. Receptum apud nonnullos est, vt Lis trahatur, ad forum superius, tanquam Res integra; Iudicio inde dato seposito, & plane suspensio. Apud alios vero, vt Iudicium ipsum maneat in suo vigore, sed Executio eius tantum cesset: Neutrum placet; nisi Curia, in quibus Iudicium redditum sit, fuerint humiles, & inferioris Ordinis: Sed potius, vt & Iudicium stet, & procedat eius Executio; modo Cautio detur à Defendente, de Damnis & Expensis, si Iudicium fuerit rescissum.

ATque hic Titulus, de Certitudine Legum, ad Exemplum *Digesti* reliqui (quod meditatur) sufficiet. Iam verò *Doctrinam Ciuilem* (quatenus eam nobis tractare visum est) conclusimus, Atque vnà cum eâ *Philosophiam Humanam*; Sicut etiã cum *Philosophiã Humanã*, *Philosophiam* in genere. Tandem igitur paululum respirantes, atque ad ea, quæ præteruicti sumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum nostrum non ab similem esse censemus, Sonis illis & Præludijs, quæ prætentant Musici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipsa quidem Auribus ingratum quiddam & asperum exhibent; At in Causâ sunt, vt quæ sequuntur omnia, sint suauiora: Sic nimirum nos in Animum induximus, vt in Cytharâ Musarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam nauaremus, quo ab Alijs postea pulsentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cum nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Litere* iam tertio, ad Mortales videntur rediisse; Et vnà diligenter intueamur, quam varijs iam nos inuiserint instructæ Præfidijs, & Auxilijs; Qualia sunt, Ingeniorum nostri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cuiuscunque

cuiuscunque Fortunæ Hominibus, largâ manu suppeditans; Oceani Sinus laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, vnde Experimenta plurima Priscis ignota comparuerunt, & ingens accessit Naturali Historiæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Prouincijs Europæ vbiq̃ue abundant, cum Negotijs minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditiorum Amplitudinem, Romani solebant; Pax, quâ fruuntur hoc tempore Britannia, Hispania, Italia, etiâ nunc Gallia, & aliæ Regiones non paucæ; Consumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici posse, circa Controversias Religionis, quæ tot Ingenia iam diu diuerterunt, à cæterarum Artium Studijs; Summa & excellens Maiestatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant se vndique Ingenia; Proprietas denique illa inseparabilis, quæ *Tempus* ipsum sequitur, vt Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cum cogitamus, non possumus non in eam Spem Animum erigere, vt existimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos & Romanos*, longo intervallo superaturam: Modò saltè Homines, & Vires suas, atque Defectus etiâ Virium suarum, probè & prudentèr nosse velint; Atque alij ab alijs Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquisitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Peruulgatas, & Obuias. Ad Labores meos quod attinet, si cui libeat in eorum Reprehensione, aut sibi, aut alijs placere, veterem certè, & vltimæ Patientiæ Petitionè exhibebunt illi; *Verbera, sed audi.* Reprehendant Homines, quantû libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio sanè legitima fuerit (licet Res fortassè minùs eâ indigeat) si à primis
Cogita-

Cogitationibus Hominum ad Secundas prouocetur, & ab Æuo præfenti ad Posterios. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quæ caruerunt duæ illæ præfite Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas concessa est)

Sacram dico & diuinitus Inspiratam Theologiam; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Sæbaturum, ac Portam Nobilissimum.

FRANCISCI

FRANCISCI
B A R O N I S

DE
 VERVLAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER NONVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

*Partitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur;
 Tantùm Aditus fit ad Desiderata tria;
 Doctrinam de Legitimo Vsu Rationis
 Humanæ in Diuinis; Doctrinam de Gra-
 dibus Vnitatis in Ciuitate Dei; & E-
 manationes Scripturarum.*

Am verò (Rex optime) cùm Carina
 parua, qualis nostra esse potuit, vni-
 uersum Ambitum, tam veteris, quam
 noui Orbis, Scientiarum, circumnauigauerit, (quam secundis ventis, & Cursu, Posterorum sit iudicium) quid superest, nisi vt Vora, tandem perfuncti, persoluamus?

mus? At restat adhuc *Theologia Sacra*, siue *Inspirata*: Veruntamen si eam tractare pergamus, exeuendum nobis foret è *Nauicula Rationis Humane*, & transeundum in *Ecclesie Nauem*; Quæ sola *Acu Nauicula Diuina* pollet, ad *Cursum rectè dirigendum*. Neque enim sufficient amplius *Stelle Philosophiæ*, quæ hactenus præcipuè nobis affulserunt. Itaque par foret, *Silentium* quoque in hæc colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omitemus; Pauca tamen, pro tenuitate nostrâ, etiã in hanc conferemus, loco *Votorum*. Id eò magis facimus, quia in *Corpore Theologiæ*, nullam prorsus *Regionem*, aut *Tractum*, planè *Deletum*, aut *Incultum*, inuenimus: Tanta fuit *Hominum Diligentia*, in *feminandis*, aut *Tritico*, aut *Zizanijs*.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materia*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informanda*, sed tantummodo de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (vt in reliquis consueuimus) vel *Exempla* subiungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id *Theologis* relinquemus. Sunt enim illa (vt diximus) instar *Votorum tantum*.

I. *Prærogatiua Dei* totum *Hominem* complectitur; nec minus ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Vt *Homo* scilicet, in *Vniuersum* se abneget, & accedat *Deo*. Quare, sicut *Legi Diuine* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, si ea duntaxat credamus, quæ sunt *Rationi* nostræ consentanea, *Rebus* assentimur, non *Auctori*: Quod etiã, suspectæ *Fidei* *Testibus*, præstare solemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo* imputabatur ad *Iustitiam*, de huiusmodi *Re* extitit, quam *Irisui* habebat *Sarah*: Quæ in hæc parte *Imago* quædam erat *Rationis Naturalis*. Quanto igitur, *Mysterium* aliquod *Diuinum*, fuerit magis *absonum*, & *incredibile*, tanto plus in *Credendo* exhibetur *Honoris Deo*,

& sicut *Victoria Fidei* nobilior. Etiam & Peccatores, quò magis conscientiam suam grauantur, & nihilominus Fidem de salute suam, in Dei Misericordiam, collocant, eò Deum maiore afficiunt Honore: Omnis autem *Desperatio* Deo pro Contumelia est. Quinetiam, si attentè rem perpendamus, dignius quiddam est *Credere*, quam *Scire*; qualiter nunc *Scimus*. In *Scientia* enim, Mens humana patitur à Sensu, qui à Rebus Materiatis resilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animam; quæ est Agens dignius. Aliter se Res habet in *Statu Glorie*: Tunc siquidem cessabit *Fides*, atque *Cognoscemus, sicut & Cogniti sumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo & Oraculis Dei*, non ex *Lumine Natura*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum est enim; *Cæli enarrant Gloriam Dei*: At nusquam scriptum inuenitur; *Cæli enarrant Voluntatem Dei*. De illa pronunciat, *Ad Legem, & Testimonia, si non fecerint secundum Verbum istud, &c.* Neque hoc tenet tantum, in *Grandibus* illis *Mysterijs*, De *Deitate, Creatione, Redemptione*; Verum pertinet etiam ad Interpretationem perfectiorem Legis *Moralis*; *Diligite Inimicos Vestros; Benefacite his qui Oderunt Vos &c. Ut sitis Filij Patris Vestri, qui in cælis est, qui pluit super Iustos & Iniustos*. Quæ certè Verba Plausum illum merentur, *Nec vox Hominem sonat*. Siquidem *Vox* est, quæ *Lumen Natura* superat. Quinetiam videmus *Poetas Ethnicos*, præsertim cum patheticè loquantur, exoptulare non rarò cum *Legibus, & Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Diuinis* multò sunt indulgentiores & solutiores) ac si *Naturæ Libertati* cum *Malignitate* quâdam repugnent;

— *Et quod Natura remittit
Inuida Iura negant.* —

Ita *Dendamis Indus*, ad *Alexandri Nuntios*; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Graciâ*; *Et credere illos fuisse Viros magnos*; *Vitio*

tamen illo laborasse, quod scilicet nimia in Reuerentiâ & Veneratione habuissent, rem quampiam phantasticam, quam Legem & Morem vocitabant. Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem Legis Moralîs, sublimiorem esse, quam quò Lumen Naturæ ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiâ ex Lumine & Legge Naturæ, Notiones nonnullas, Virtutis, Vitij; Iustitiæ, Iniuriæ; Boni, Mali; id verissimum est. Notandum tamen, Lumen Naturæ, duplici Significatione accipi. Primò, quatenus oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum Leges Cæli ac Terræ: Secundò, quatenus Animæ Humanæ interno affulget instinctu, secundum Legem Conscientiæ; quæ Scintilla quædam est, & tanquàm Reliquiæ, Pristinæ & Primitiue Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipuè particeps est Anima, Lucis nonnullæ, ad Perfectionem intuendam & discernendam Legis Moralîs; Quæ tamen Lux, non prorsus clara sit, sed eiusmodi, vt potiùs Vitia quadamtenus redarguat, quam de Officijs plenè informet. Quare, Religio, siue Mysteria spectes, siue Mores, pendet ex Reuelatione Diuinâ.

At tamen vsus Rationis Humanæ in Spiritualibus, multiplex sanè existit, ac latè admodum patet. Neque enim sine Causâ est, quod Apostolus Religionem appellauerit, Rationalem Cultum Dei. Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; Fuerunt illæ Rationales, & Significatiuæ, longè discrepantes à Cæremoniis Idolatriæ, & Magiæ; quæ tanquàm Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè Christiana Fides, vt in omnibus, sic in hoc ipso eminent; quod Auream seruet Mediocritatem, circa Vsum Rationis, & Disputationis (quæ Rationis proles est) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema sectantur. Religio siquidè Ethnicorum, Fidei aut Confessionis constantis nihil habebat; Contrâ in Religione Mahometi,

Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita vt Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafra cuiusdam & cautæ Impofturæ, Faciem præ se ferat; Cùm sancta *Fides Christiana*, *Rationis* vsum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines) & recipiat, & reiciat.

Humanae Rationis Vtus, in Rebus ad *Religionem* spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione* *Mysterij*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Mysteriorum Explicationem* attinet, videmus non dedignari *Deum*, ad Infirmi-*tatem* Captus nostri se demittere; *Mysteria* sua ita explicando, vt à nobis optimè ea possint percipi; Atque *Reuelationes* suas, in *Rationis* nostræ *Syllepses* & *Notiones* veluti inoculando; Atque *Inspirationes*, ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodum *Figura Clavis* apratur *Figuræ* *Seræ*. Quà tamen in *Parte*, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis vtatur, etiàm nos eandem in omnes *Partes* versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modò *Animus*, ad *Amplitudinem* *Mysteriorum*, pro *Modulo* suo, dilatetur; non *Mysteria* ad *Augustias* *Animi* constringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, nosse debemus; Relinqui nobis *Vsum* *Rationis*, & *Ratiocinationis* (quoad *Mysteria*) secundarium quendam & *Respectuum*, non *Primitiuum* & *Absolutum*. Postquam enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, iam in *Sedibus* suis fuerint locata, ita vt à *Rationis* *Examine* penitus eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* deriuare, ac deducere, secundum *Analogiam* ipsorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipsa *Principia* *Exami*ni subiiciuntur; Per *Iuductionem* (inquam) licet minimè per *Syllogismum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* *Repugnantiam*, vt ab eodem *Fonte*, tum

primæ Propositiones, tum Mediæ, deducantur. Alitè fit in *Religione*; Vbi & primæ Propositiones Authypostatæ sunt, atque per se subsistentes; Et rursus, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propositiones consequentes deducit. Nequetamen hoc fit in *Religione* solâ, sed etiâ in alijs *Scientijs*, tam Grauioribus, quam Leuioribus; vbi scilicet Propositiones Primariæ *Placita* sunt, non *Posita*: Siquidem & in illis *Rationis* Vltus absolutus esse non potest. Videmus Enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè positiuas esse, & ad Placitum; quas recipi, non in Disputationem vocari, prorsus oporteat: Vt verò vincas, & peritè Lusum instituas, id Artificiosum est & Rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: In quibus haud pauca sunt *Maxime* (vt loquuntur) hoc est, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Discepcionem veniunt, Quid verò sit iustificum, non absolutè, sed relatiuè; (hoc est, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id den.ùm Rationale est, & latum Disputationi Campum præbet. Talis igitur est, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologia Sacrà*, locum habet; quæ scilicet fundata est super *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humane* in *Diuinis*, *vsus* est duplex; ita & in eodem *Vsu*, duplex *Excessus*. Alter, cùm in *Modum Mysteriorum*, curiosius, quam par est, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, æqua *tribuitur Auctoritas*, ac *Principijs* ipsis. Nam & *Nicodemi Discipulus* videri possit, qui *Pertinacius* quærat; *Quomodo posset Homo nasci cùm sit Senex?* Et *Discipulus Pauli* neutiquàm censi possit, qui non quandoque in *Doctrinis* suis *inserat*; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Consilium Meum*. Siquidem *Illationibus* plerisque *Stilus* iste conueniet. Itaque nobis *Res salubris* videtur, & in primis *utilis*, si *Tractatus* instituat *Sobrius & Diligens*, qui de *Vsu Rationis Humane* in *Theologicis* vtilitè præcipiat, tanquàm *Diuina* quædam

quædam *Dialectica*. Vt pote, quæ futura sit, instar *Opinæ* cuiusdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdùm laborat, Inania conso-
piat; Verùm etiàm, Controuersiarum Furores, quæ in Ecclesiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Eiusmodi Tractatum, inter *Desiderata* ponimus; & *Sopbronem*, siue de *Legitimo vsu Rationis Humanæ in Diuinis* nominamus.

2. Interest admodùm *Pacis Ecclesiæ*, vt *Fædus Christianorum*, à *Seruatore* præscriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur discrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum sic diffinit; *Qui non est nobiscum, est contra nos*: Alterum autem sic; *Qui contra nos non est, nobiscum est*. Ex his liquidò patet, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fædus* statuendus sit: Alios verò, in quibus dissentire licet, saluo *Fædere*. Vincula enim *Communions Christianæ* ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptisma*, &c. Non *Vnus Ritus, vna Opinio*. Videmus quoque *Tunicam Saluatoris*, Inconfutilem extitisse; *Vestem Ecclesiæ*, *Versicolore*. *Paleæ* in *Aristâ* separandæ sunt à *Framento*; At *Zizania* in *Agro*, non protinùs euellenda. *Moses*, cùm certantem reperisset *Ægyptium* cum *Israelitâ*, non dixit, *Cur certatis?* Sed *Gladio euaginato Ægyptium* interfecit: At cùm *Israelitas* duos certantes vidisset, quamuis fieri non potuit, vt vtrique *Caussa iusta* contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres estis, cur certatis?* His itaque perpensis, Magni videatur *Res*, & *Momenti*, & *Vsûs esse*, vt diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ *Latitudinis*, quæ, ab *Ecclesiæ Corpore*, *Homines* penitùs diuellant, & à *Communione Fidelium* eliminant. Quod si quis putet, hoc iam pridem factum esse, videat ille etiàm atque etiàm, quam sincerè & moderatè. Illud interim verisimile est, cum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum *Responsum* illud *Iehu*, ad
Nuntium,

Nuntium, (*Nunquid pax est Iehu?*) *Quid tibi & Paci? transi, & sequere me:* Cùm non *Pax*, sed *Partes*, plerisque Cordi sint. Nobis nihilominus visum est, *Tractatum de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei*, vt salubrem & vtilem, inter *Desiderata* reponere.

3. Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ sint *Partes*, de earum *Interpretatione* inprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate* eas *interpretandi* loquimur, quæ in *Consensu Ecclesiæ* firmatur; sed de *Modo Interpretandi*. Is duplex est; *Methodicus*, & *Solutus*. Etenim *Latices* isti *Diuini*, qui *Aquis* illis, ex *Puteis Iacobi*, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur *Modis*, quibus *Aquæ Naturales* ex *Puteis* solent: Hæ siquidem, aut sub *primum Haustum*, in *Cisternas* recipiuntur, vnde per *Tubos complures*, ad *Vsum* commodè diduci possunt; Aut statim in *Vasa* infunduntur, subinde, prout opus est, vtendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandem peperit *Scholasticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquam in *Cisternam*, collecta est; atque inde *Axiomatum* & *Positionum Riuuli*, in omnes *Partes*, sunt distributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interueniant *Excessus*: Alter, *eiusmodi præsupponit in Scripturis Perfectionem*, vt etiã omnis *Philosophia* ex earum *Fontibus* peti debeat; ac si *Philosophia* alia quæuis, *Res profana* esset & *Ethnica*. Hæc *Intemperies* in *Scholâ Paracelsi* præcipuè, nec-non apud alios inualuit: *Initia* autem eius à *Rabbinis* & *Cabalisticis* defluerunt. Verùm istiusmodi *Homines*, non id assequuntur quod volunt; Neque enim *Honorem*, vt putant, *Scripturis* deferunt; sed easdem potius deprimunt & polluunt. *Cælum* enim *Materiatum*, & *Terram*, qui in *Verbo Dei* quæsiuerit (de quo dictum est; *Cælum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non Pertransibit*) is sanè, *Transitoria* inter *Æterna* temerè per-

persequitur. Quemadmodum enim *Theologiam* in *Philosophia* querere, perinde est, ac si *Viuos* queras inter *Mortuos*; Ità econtrà *Philosophiam* in *Theologia* querere, non aliud est, quam *Mortuos* querere inter *Viuos*. Alter autem *Interpretandi Modus* (quem pro *Excessu* statuimus) videtur primo intuitu *Sobrius* & *Cultus*; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo *Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (vt verbo dicamus) quando *Scripturæ diuinitus inspiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, explicantur modo. Meminisse autem oportet, *Deo* *Scripturarum* *Auctori*, duo illa patere, quæ *Humana* *Ingenia* fugiunt; *Secreta* nimirum *Cordis*, & *Succeſsiones* *Temporis*. Quamobrèm, cum *Scripturarum* *Dictamina* talia sint, vt ad *Cor* scribantur, & *omnium* *Seculorum* *Vicissitudines* complectantur; cum *æternâ* & *certâ* *Præſcientiâ* *omnium* *Hæresium*, *Contradictionum*, & *Status* *Ecclesiæ* *uarij* & *mutabilis*, tum in *Cõmuni*, tum in *Electis* *singulis*; *Interpretandæ* non sunt solummodò, secundum *Latitudinẽ* & *obuiũ* *Sensum* *Loci*; Aut respiciendo ad *Occasionem* ex quâ *Verba* erant prolata; Aut præcisè ex *Contextu* *Verborum* *Præcedentium* & *Sequentium*; Aut contemplando *Scopum* *Dicti* *Principalem*; Sed sic, vt intelligamus complecti eas, non solum totalitèr, aut collectiuè; sed distributiue, etiã in *Clausulis* & *Vocabulis* *singulis*, innumeros *Doctrinæ* *Riuulos* & *Venas*, ad *Ecclesiæ* *singulas* *Partes*, & *Animas* *Fidelium*, irrigandas. Egregiè enim obseruatum est, quod *Responsa* *Saluatoris* *nostri*, ad *Quæſtiones* non paucas; ex ijs quæ proponèbantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentia: Cuius rei *Caussa* *duplex* est; *Alter*, quod cum *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, vt nos *Homines* solemus, sed *immediatè*, & *ex sese* cognouissent, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; *Alter*, quod non ad eos solum locutus est, qui *tunc* *aderant*, sed ad *Nos* etiã qui *viuimus*, & ad *Omnes* *Æui* *ac* *Loci* *Homines*

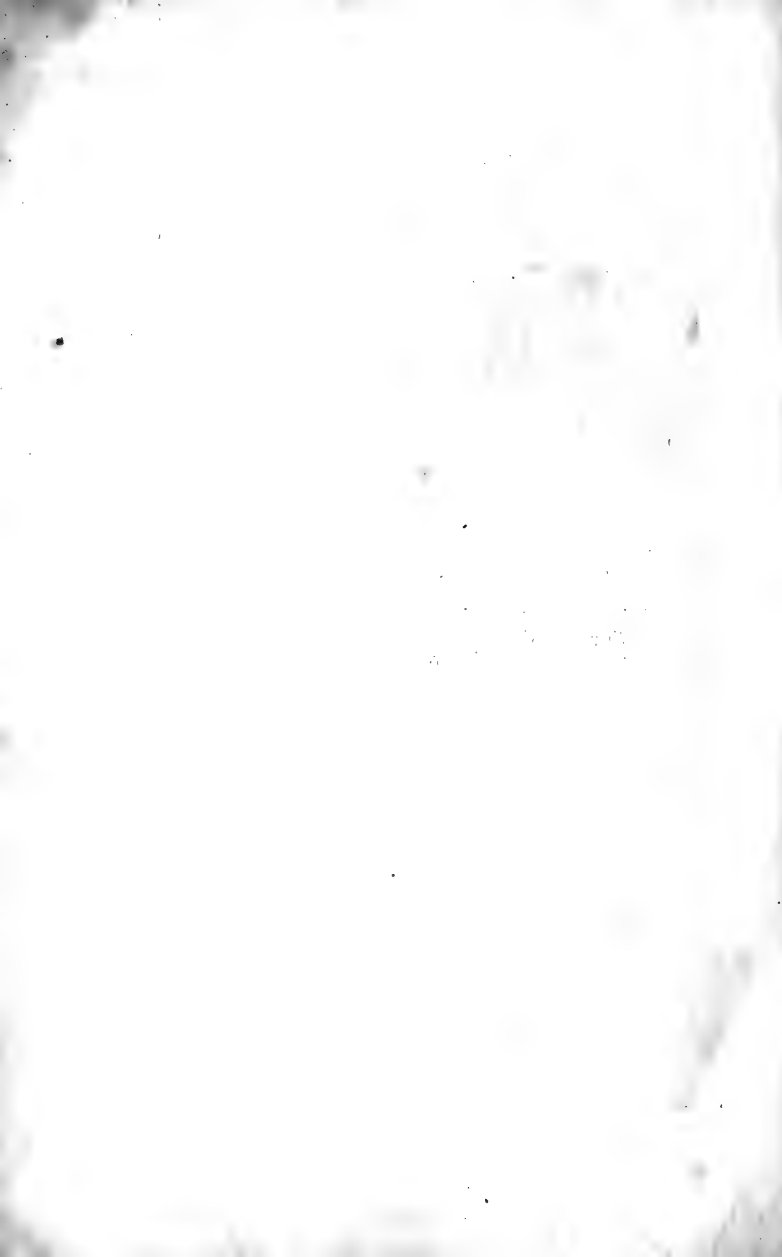
mines, quibus *Euangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiam in alijs *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desiderari* statuimus. Inueniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controuersiarum* nimio plures; *Theologiæ* eius, quam diximus *Positiuam*, *Massa ingens*; *Loci Communes*; *Tractatus speciales*; *Casus Conscientiæ*; *Conciones & Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in *Libros Scripturarum Commentarij*: Quod *Desideramus* autem est huiusmodi: *Collectio scilicet succincta, sana, & cum Iudicio, Annotationum, & Observationum*, super *Textu Scripturæ Particulares*; neutiquàm in *Locos Communes* excurrente, aut *Controuersias* persequendo, aut in *Artis Methodum* eas redigendo; sed quæ planè *Sparse* sint, & *Natiuæ*. Res certè, in *Concionibus* doctioribus, se quandoque ostendens, quæ vt plurimum non perennant; sed quæ in *Libros* adhuc non coaluit, qui ad *Posteros* transeant. Certè, quemadmodum *Vina*, quæ sub primam *Calcationem* mollitèr defluunt, sunt suauiora, quam quæ à *Torculari* exprimuntur; quoniam hæc ex *Acino & Cute* vix aliquid sapiant; Similitèr salubres admodum, ac suaues sunt *Doctrinæ*, quæ, ex *Scripturis lenitèr expressis*, emanant; nec ad *Controuersias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Huiusmodi *Tractatum Emanationes Scripturarum* nominabimus.

Iam itaque mihi videor confecisse *Globum exiguum Orbis Intellectualis*, quam potui, fidelissimè; Vnà cum *Designatione & Descriptione* earum *Partium*, quas *Industria & Laboribus* *Hominum*, aut non constantèr occupatas, aut non satis excultas, inuenio. Quo in *Opere*, sicubi à *Sententiâ Veterum* recesserim, intelligatur hoc factum esse, *Animo Proficiendi in Melius*, non *Innouandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihi metipsi, aut *Argumento*, quod in *Manibus* habeo, constare potui,
nisi

nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inuentis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optauerim, etiàm *Inuenta mea*, ab Alijs, in posterum superari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim vbique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præiudicare contenderim. Nam in ijs, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes, id futurum, vt si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Obiectio; At in Lectione iteratâ, Responsum se vltro sit exhibiturum: In ijs verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, nullam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, vt Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inuentis derogent. Si quidèm ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Intèim, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido paruo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit; *Amice, verba tua Ciuitatem desiderant.* Certè obijci mihi rectissimè posse exillimo, quod Verba mea *Seculum* desiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perticiendum. At tamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initijs suis debentur, mihi satis fuerit scuisse *Posteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen supplex precor, per *Filium* suum, & *Seruatorem* nostrum, vt has, & hisce similes, *Intellectus Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, resperfas, & *Gloriæ suæ immolatas*, propitius accipere dignetur.

F F N F S.

NOVVS ORBIS SCIENTI-
arum, siue Desiderata.

LIB. 2.

Errores Naturæ, siue *Historia Præter-
Generationum.*

Vincula Naturæ, siue *Historia Me-
chanica.*

Historia Inductiua, siue *Historia Naturalis
in Ordine ad condendam Philosophiam.*

Oculus Polyphemi, siue *Historia Literarum.
Historia ad Prophetias.*

Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

LIB. 3.

Philosophia Prima, siue *de Axiomatibus
Scientiarum Communibus.*

Astronomia Viua.

Astrologia Sana.

Continuatio Problematum Naturalium.

Placita Antiquorum Philosophorum.

Pars Metaphysicæ de Formis Rerum.

*Magia Naturalis, siue Ductio Formarum ad
Opera.*

Fruentarium Opum Humanarum.
Catalogus Polychrestorum.

LIB. 4.

Triumphus Hominis, *sive de Summitati-*
bus Naturæ Humanae.

Physiognomia Corporis in Motu.

Narrationes Medicinales.

Anatomia Comparata.

De Curatione Morborum habitorum pro Insa-
nabilibus.

De Euthanasia exteriori.

De medicinis Authenticis.

Finitio Thermarum Naturalium.

Filum Medicinale.

De prolongando Curriculo Vitæ.

De Substantiâ Animæ Sensibilis.

De Nixibus Spiritûs in Motu Voluntario.

De Differentiâ Perceptionis & Sensûs.

Radix Perspectivæ, sive De Formâ Lucis.

LIB. 5.

Experientia Literata, *sive Venatio Panis.*
Organum Nouum.

Topicæ Particulares.

Elenchi Fdolorum.

De Analogiâ Demonstrationum.

LIB. 6.

DE Notis Rerum.

Grammatica Philosophans.

Traditio Lampadis, *sive Methodus ad Filios.*

De Prudentiâ Sermonis Privati.

Colores Boni & Mali Apparentis, *tam Simplicis, quam Comparati.*

Antitheta Rerum.

Formulae Minores Orationum.

LIB. 7.

SAtyra Seria, *sive de Interioribus Rerum.*

Georgica Animi, *sive de Culturâ Morum.*

LIB. 8.

AManuensis Vitæ, *sive de Occasionibus Sparsis.*

Faber Fortunæ, *sive de Ambitu Vitæ.*

Consul Paludatus, *sive de proferendis Imperij Finibus.*

Idea Iustitiæ Uniuersalis, *sive de Fontibus Iuris.*

LIB. 9.

SOphron, *sive de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Diuinis.*

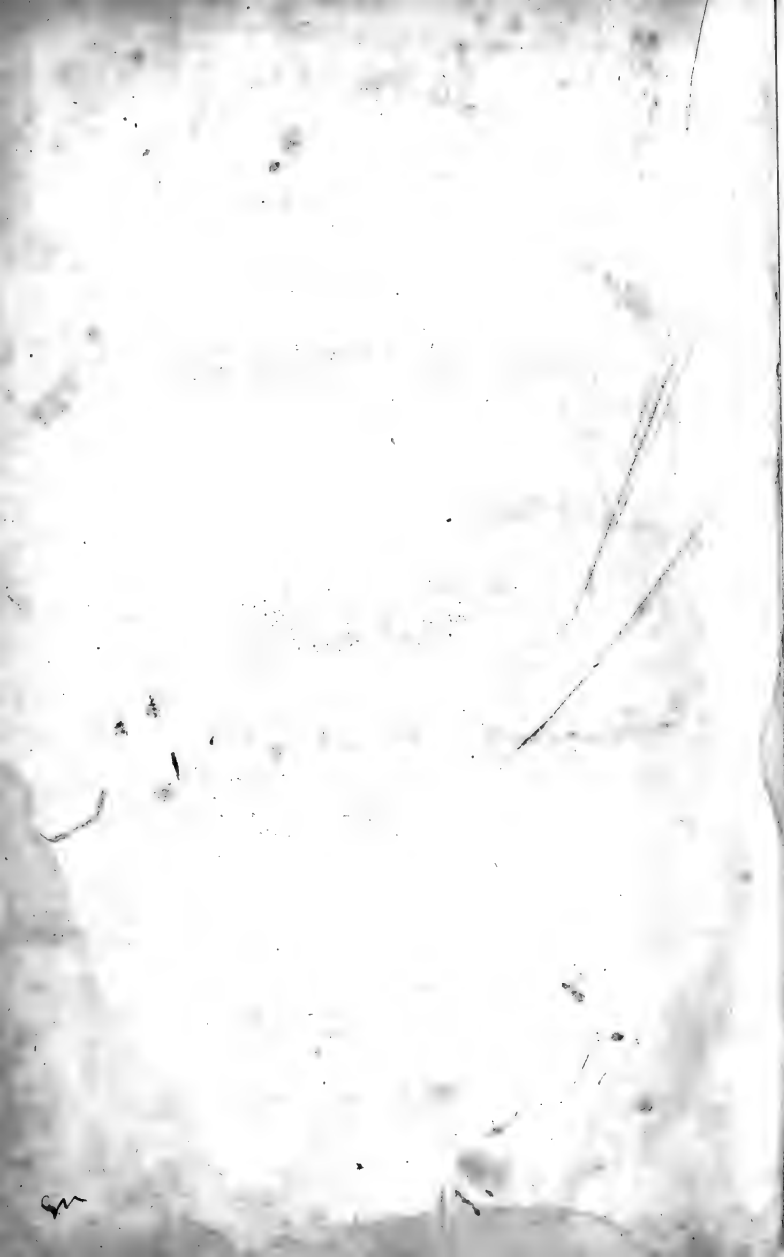
Irenæus, *sive de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei.*

Vtres Cœlestes, *sive Emanationes Scripturarum.*

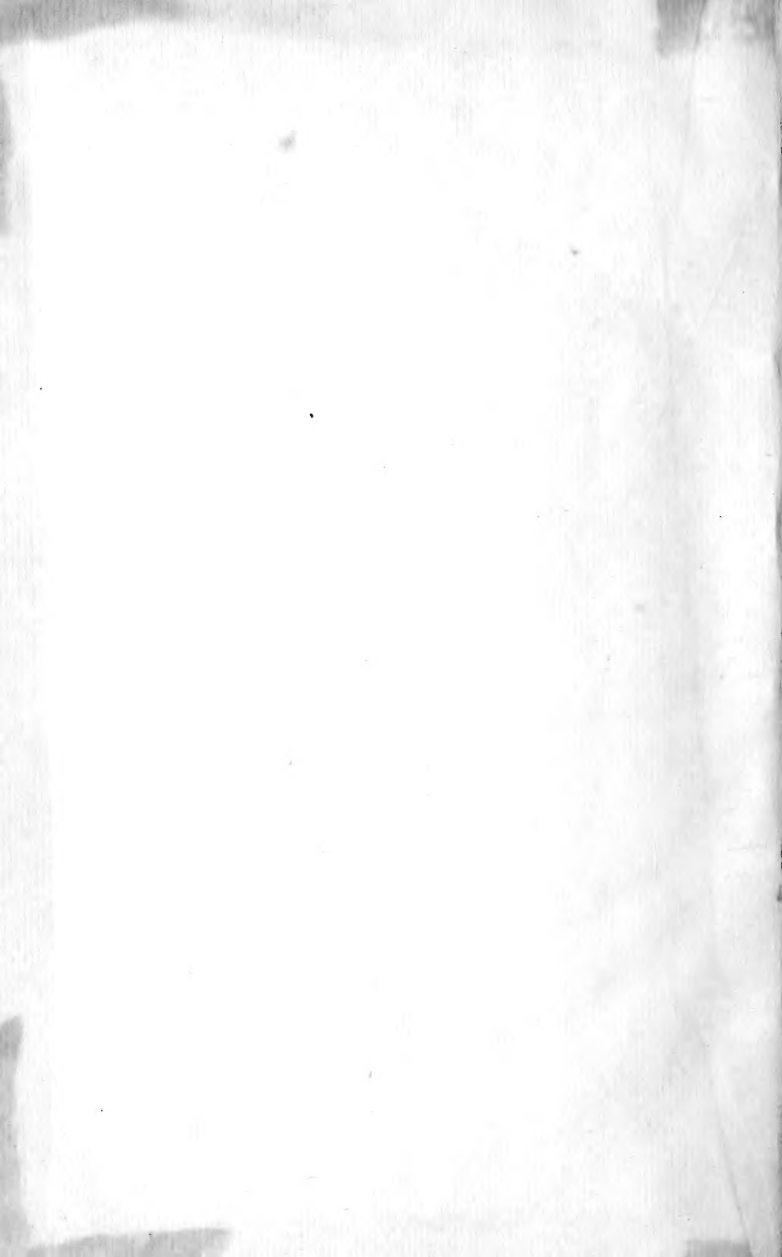
Errata.

PAg. 14. lin. 30. dictum lege *ductum*. p. 33. l. 17. suis leg *suis*.
p. 36. l. 1. è. leg. à. p. 71. l. 33. Ros leg. *Res*. p. 98. l. 31. posset
leg. *possent*. p. 99. l. 17. Fabulà leg. *Tabula*. p. 127. l. 20. stalis leg.
stabilis. p. 168. l. 17. angustas leg. *angustos*. p. 172. l. 7. Inuentaria
leg. *Inuentarium*. p. 216. l. 11. quæ leg. *quas*. p. 263. l. 29. exclu-
dantur leg. *excluduntur*. p. 298. l. 10. agant leg. *agunt*. Ibid. l. 31.
suæ leg. *suis*. p. 311. l. 29. sensus leg. *sensu*. p. 355. l. 2. cuius leg.
quorum. p. 364. l. 13. quam leg. *quem*. p. 431. l. vlt. acceptæ leg.
accepta. p. 433. l. 27. futuræ leg. *futura*.

E. Weil
21/10/66
#388.40

